T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE'NİN DENİZ YETKİ ALANLARINDAKİ ULUSAL GÜVENLİK DOKTRİNİ: MAVİ VATAN

MUSTAFA KAAN SAYGILI
1198212153

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ SEDEF ZEYREKLİ YAŞ

EDİRNE, 2023

Tezin Adı: Türkiye'nin Deniz Yetki Alanlarındaki Ulusal Güvenlik Doktrini: Mavi Vatan

Hazırlayan: Mustafa Kaan SAYGILI

ÖZET

Bu çalışmada 2006 yılında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda düzenlenen bir sempozyumda Tümamiral Ramazan Cem Gürdeniz tarafından dile getirilen Mavi Vatan kavramı çerçevesinde Türkiye'nin deniz yetki alanları ve Mavi Vatanın doktrin haline gelme süreci incelenmiştir. Türkiye'nin canlı cansız tüm kaynaklarıyla çevrili denizlerinin adı olan Mavi Vatan, Karadeniz, Marmara Denizi, Ege Denizi ve Doğu Akdeniz'deki münhasır ekonomik bölgesini tanımlamaktadır. Türk Deniz Kuvvetleri'nin 2019 yılında icra ettiği Mavi Vatan-2019 Taktik Tatbikatı ve 27 Kasım 2019 tarihinde Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti ile imzalanan "Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası" ile Mavi Vatan Doktrini kamuoyuna duyurulmuş ve artan taktik faaliyetler ile de uygulanmaya başlanılmıştır.

Söz konusu çalışma ile Mavi Vatan Doktrininin oluşum süreçleri neorealizmin savunmacı realizm kuramıyla birlikte anlatılarak Türkiye'nin deniz güvenlik anlayışı incelenmiştir. Bu doğrultuda "Bir ulusal güvenlik doktrini olarak Mavi Vatan Doktrini, Türkiye'nin deniz yetki ve çıkar alanlarındaki hak ve menfaatlerini koruma ve savunma noktasında nasıl bir öneme sahiptir?" çalışmanın araştırma sorusu cevaplanmıştır. Diğer yandan çalışmada Mavi Vatan Doktrini çerçevesinde başta Doğu Akdeniz ve Ege Denizi'nde deniz yetki alanlarının sınırlandırılması kapsamında Türkiye'nin politika ve uygulamaları incelenmiştir. İncelemeler neticesinde elde edilen bulgular ile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının, Mavi Vatan konusunda bilgilendirilmesi, deniz yetki alanlarının önemi ve çevre denizlerdeki hak ve menfaatlerin Mavi Vatan kavramı doğrultusunda açıklanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mavi Vatan Doktrini, Ulusal Güvenlik, Uluslararası Hukuk, Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması, Münhasır Ekonomik Bölge

Title of Thesis: Türkiye's National Security Doctrine in Maritime Jurisdiction: Blue Homeland

Prepared By: Mustafa Kaan SAYGILI

ABSTRACT

In this study, Türkiye's maritime jurisdiction areas and the process of making the Blue Homeland a doctrine were examined within the framework of the concept of Blue Homeland, which was expressed by Rear Admiral Ramazan Cem Gürdeniz at a symposium held at the Naval Forces Command in 2006. Mavi Vatan, the name of the seas surrounded by all living and non-living resources of Türkiye, defines the exclusive economic zone in the Black Sea, Marmara Sea, Aegean Sea and the Eastern Mediterranean. With the Blue Homeland-2019 Tactical Exercise conducted by the Turkish Naval Forces in 2019 and the "Memorandum of Understanding on the Limitation of Maritime Jurisdiction" signed with the Government of National Accord of the Libyan State on November 27, 2019, the Blue Homeland Doctrine was announced to the public and started to be implemented with increasing tactical activities. .

With this study, the formation processes of the Blue Homeland Doctrine were explained together with the defensive realism theory of neorealism, and Türkiye's maritime security understanding was examined. In this direction, "As a national security doctrine, what is the importance of the Blue Homeland Doctrine in terms of protecting and defending Türkiye's rights and interests in the maritime jurisdiction and interests?" The research question of the study was answered. On the other hand, within the framework of the Blue Homeland Doctrine, Türkiye's policies and practices were examined within the scope of delimitation of maritime jurisdiction areas, especially in the Eastern Mediterranean and Aegean Sea. With the findings obtained as a result of the examinations, it is aimed to inform the citizens of the Republic of Türkiye about the Blue Homeland, to explain the importance of the maritime jurisdiction areas and the rights and benefits in the surrounding seas in line with the concept of Blue Homeland.

Keywords: Blue Homeland Doctrine, National Security, International Law, Maritime Jurisdiction, Exclusive Economic Zone

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim süresince değerli bilgi, birikim ve tecrübeleriyle bana rehberlik ve eşlik eden danışman hocalarım Dr. Sedef Zeyrekli YAŞ ve Dr. Emre BAYSOY'a, konu başlığı seçimi ve içeriği konusunda yardımlarını esirgemeyen emekli Tümamiral Ramazan Cem Gürdeniz'e en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, bu zorlu süreçte her daim yanımda olan, desteklerini esirgemeyen ve her koşulda yanımda olan başta kıymetli aileme ve değerli arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Mustafa Kaan SAYGILI

Nisan, 2023/ EDİRNE

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT ii
ÖNSÖZ iii
İÇİNDEKİLER iv
ŞEKİLLER LİSTESİ vii
HARİTALAR LİSTESİ vii
KISALTMALAR ix
1. Giriş 1
1.1. Analitik Yapı 2
1.2. Yöntem 4
1.3. Yazın 5
1.4. Kuramsal Çerçeve 8
1.4.1. Realizm ve Neorealizm Kuramları 9
1.4.2. Savunmacı (Deffensife) Realizm 17
1.5. Kavramsal Çerçeve 20
1.5.1. Güvenlik 20
1.5.2. Geleneksel Güvenlik Yaklaşımı ve Ulusal Güvenlik 22
1.5.3. Türkiye'nin Geleneksel Ulusal Güvenlik Politikası 24
1.6. Deniz Yetki Alanları 27
1.6.1. Deniz Hukuku ve Tarihsel Gelişimi 27
1.6.2. İç Sular (Internal Waters) 30
1.6.3. Kara Suları (Territorial Sea) 33
1.6.4. Bitişik Bölge (Contiguous Zone) 35
1.6.5. Münhasır Ekonomik Bölge (Exclusive Economic Zone) 36

1.6.6. Kıta Sahanlığı (Continental Shelf) 39
1.6.7. Münhasır Ekonomik Bölge- Kıta Sahanlığı Arasındaki Temel Farklılıklar 41
2. MAVİ VATAN DOKTRİNİ: TÜRKİYE'NİN DENİZ YETKİ ALANLARI 43
2.1. Mavi Vatan Kavramının Tanımı, Kapsamı ve Önemi 45
2.2. Mavi Vatan'a Dair Yasal Düzenlemeler 51
2.2.1. Esas Hatların Belirlenmesi 51
2.2.2. İç Sular Uygulaması 52
2.2.3. Kara Suları Uygulaması 53
2.2.4. Bitişik Bölge Uygulaması 55
2.2.5. Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Uygulaması 56
2.2.6. Kıta Sahanlığı Uygulaması 57
2.3. Mavi Vatan'daki Mevcut Uygulamalar ve Sorun Alanları 58
2.3.1. Karadeniz 58
2.3.2. Türk Boğazları ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi 58
2.3.3. Mavi Vatanın Karadeniz Sınırları ve Karadeniz'in Güvenliği 63
2.3.4. MARMARA DENİZİ 67
2.3.5. EGE DENİZİ 67
2.3.5.1. Egemenliği Antlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar (EGAYDAAK) Sorunu 69
2.3.5.2. Ege Adalarının Hukuki Statüsü 70
2.3.5.3. EGAYDAAK'ta Türkiye'nin Devlet Uygulamaları ve Sorunun Ortaya Çıkışı 74
2.3.5.4. Kara Suları Sorunu 80
2.3.5.5. Gayri Askeri Statüdeki Adaların Askerileştirilmesi ve Silahlandırılması Sorunu 84
2.3.5.6. Kıta Sahanlığı Sorunu 92

2.3.5.7. Hava Sahası Sorunu 96
2.3.5.8. Arama Kurtarma Sorumluluk Sahası (SAR) Sorunu 98
2.3.6. Doğu Akdeniz 101
2.3.6.1. Doğu Akdeniz'in Jeopolitik Önemi 102
2.3.6.2. Doğu Akdeniz'de Yaşanan Gelişmeler 107
2.3.6.3. Türkiye'nin Doğu Akdeniz Stratejisini Belirleyen Dinamikler 121
2.3.6.4. Libya Devleti'yle Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Antlaşması İmzalanması ve Önemi 134
SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME 142
KAYNAKÇA 146
KİTAPLAR 146
MAKALELER VE DERGİLER 149
LİSANSÜSTÜ TEZ ÇALIŞMALARI 153
KANUNLAR VE ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER 154
BASIN AÇIKLAMALARI VE TBMM KAYITLARI 155
İNTERNET KAYNAKLARI 158

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil- 1: Deniz Yetki Alanlarında Kullanılan Esas Hatları Gösteren Harita

Şekil- 2: Münhasır Ekonomik Bölge Sınırları

HARİTALAR LİSTESİ

Harita- 1: Cihat Yaycı Tarafından Çizilen Mavi Vatan Haritası

Harita- 2: Karadeniz'de MEB Sınırlandırma Haritası

Harita- 3: Ege Denizi Haritası

Harita- 4: Ege Denizi'nin Bugünkü Statüsü

Harita- 5: Kardak Kayalıklarını Gösteren Harita

Harita- 6: EGAYDAAK'ların Kara Sularını Gösteren Harita

Harita- 7: Ege Denizi'nde 6 mil ve 12 mil Uygulamasına Göre Açık Deniz Alanları Haritası

Harita- 8: Türkiye Kıta Sahanlığı Dış Sınırı

Harita- 9: Türk Arama Kurtarma Sahası Haritası

Harita- 10: Gaz Hidrat Yataklarını Gösteren Harita

Harita- 11: Türkiye, KKTC ve GKRY'nin İlan Ettiği Ruhsat Sahalarını Gösteren Harita

Harita- 12: Sevilla Haritası

Harita- 13: Yunanistan'ın 15 Numaralı Parseli ile Türk Kıta Sahanlığı Sınırlarının Çakıştığını Gösteren Harita

Harita- 14: Türkiye'nin Kıyı Uzunluğu ile Yunan Adalarının Kıyı Uzunluğu

Harita- 15: Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de Kıta Sahanlığı/ MEB Alanını Gösteren Harita

Harita- 16: Mavi Vatan Haritası

Harita- 17: Türkiye'nin TPAO'ya Verdiği Ruhsat Sahalarını Gösteren Harita

Harita- 18: Türkiye- Libya Sınırını Gösteren Harita

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGE	Adı Geçen Eser
BLACKSEAFOR	Karadeniz Deniz İşbirlği Görev Grubu
BM	Birleşmiş Milletler
BMDHS	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
BTC	Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı Projesi
EGAYDAAK	Egemenliği Anlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar
FIR	Flight Information Reginion (Uçuş Malumat Bölgesi)
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GASA	Gayri Askeri Statüdeki Adalar
KEİ	Karedeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
MEB	Münhasır Ekonomik Bölge
MİLDEN	Milli Gemi
MİLDEN	Milli Denizaltı
MTA	Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü
NAVTEX	Gemicilik Bildirisi
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NOTAM	Havacılık Bildirisi
RF	Rusya Federasyonu

SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TANAP	Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCG	Türkiye Cumhuriyet Gemisi
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
TPAO	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
UAD	Uluslararası Adalet Divanı
UMH	Ulusal Mutabakat Hükümeti
USGS	ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi (US Geological Survey)

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Giriş

Türkiye Cumhuriyeti Devleti etrafı denizlerle çevrili olan yarımada ülkesidir. Bulunduğu coğrafya itibariyle Ege Denizi ve Akdeniz olmak üzere önemli ticaret ve su yolları üzerinde bulunmaktadır. İstanbul ve Çanakkale boğazlarına ve Marmara Denizi'ne hâkim olan Türkiye, özellikle Karadeniz bölgesinde kıyıdaş devletlerin de çıkarları doğrultusunda deniz ticaretinin kalbinde bulunmaktadır. Türkiye, içinde bulunduğu stratejik konumu dolayısıyla zaman zaman tehdit algısı hissetmiş ve güvenlik odaklı bir dış politika ve savunma stratejisi geliştirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, 1963 yılında başlayan Kıbrıs olayları ve 1964'teki ünlü Johnson Mektubu sonrasında savunma sanayiinde kara gücünün yanında donanmaya yani deniz gücüne de ağırlık vermeye başlamıştır. Türkiye, 1960'lı yıllardan itibaren deniz gücünün geliştirilmesi ve coğrafyaya uygun olarak dönüştürülmesi projesini başlatmıştır.[1] 2000'li yıllara gelindiğinde Milli Gemi Projesi (MİLGEM), Milli Denizaltı (MİLDEN) ile devam etmiş ve envantere alınan TCG ANADOLU Amfibi Çıkarma Gemisi ile milli deniz gücü ve unsurları taçlandırılmıştır. Türkiye artan deniz gücünün de etkisiyle çevre denizlerindeki hak ve yetkilerini de korumaktadır. Geliştirilen stratejilerle gerek gambot diplomasi yani donanma gücüyle, gerek sismik ve sondaj diplomasisiyle deniz yetki alanlarındaki çıkar alanlarını korumaya ve savunmaya başlamıştır.

Canlı ve cansız kaynakları ile çevrelenen Türkiye'nin Akdeniz, Karadeniz ve Ege Denizi'ndeki deniz yetki alanlarının adı olan Mavi Vatan,[2] bu alanların korunması ve savunulması noktasında özellikle 2019 yılından itibaren Deniz Kuvvetlerinin başlattığı "Mavi Vatan-2019 Taktik Tatbikatı" ve 27 Kasım 2019 yılında Libya ile imzalanan "Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası" neticesinde kamuoyunda sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. Mavi Vatan kavramı başta

---

[1] Savaş Sertel, "Kıbrıs Barış Harekâtı Öncesinde Türk Donanma Filosunun Modernleştirilmesi (1968-1974)", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1834216, 18.02.2023.
[2] Cem Gürdeniz, *Mavi Vatan Yazıları*, 3. Baskı, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul, Ağustos 2020, s. 35.

Cumhurbaşkanlığı olmak üzere diğer kamu kurumları, Türk Silahlı Kuvvetleri ve siyasiler tarafından dillendirilmektedir. Türkiye, Mavi Vatan olarak geliştirdiği deniz kuvvetleri stratejisi doğrultusunda deniz yetki alanlarını korumak ve savunmak için son dönemlerde yoğun diplomatik ve taktik faaliyetler[3] izlemektedir. Karadeniz'deki Mavi Vatan sınırlarını 5 Aralık 1986[4] yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ile belirleyen Türkiye özellikle 2011 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), 2019 yılında da Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti ile yaptığı anlaşmalar ile Mavi Vatan'ın Akdeniz sınırlarını da güvence altına almaya başlamıştır. Ege Denizi'nde Yunanistan'la olan anlaşmazlıklar nedeniyle somut bir adım atılamamıştır. Ege Denizi'nde başta ada, adacık ve kayalıkların aidiyeti tartışmaları ve kara suları, kıta sahanlığı, uçuş kontrol bölgesi, arama kurtarma sahası gibi anlaşmazlıklar çözümsüzlüğü devam ettirmektedir.[5]

Çalışmanın konusunu deniz yetki alanlarındaki hak ve çıkarlar oluşturmaktadır. Bu hak ve çıkarlar Mavi Vatan kavramı ile birleştirilerek çalışmada incelenmiştir. Yazarın konuya olan ilgisi Ramazan Cem Gürdeniz'in "Mavi Vatan Yazıları"[6] adlı eseriyle başlamıştır. Bu eser sonrası Cem Gürdeniz 'in diğer köşe yazıları ve eserleri yazarın konuya olan ilgisini artırmıştır. Müstafi Tümamiral Cihat Yaycı'nın eserleriyle de tanışan yazar Mavi Vatan Doktrinini yüksek lisans tez çalışması olarak incelemeye karar vermiştir.

1.1. Analitik Yapı

Çalışma, Türkiye'nin mavi vatanındaki hak ve çıkarlarını koruma ve savunma faaliyetlerini incelemektedir. Henüz çok yeni bir kavram olan Mavi Vatan, Türk deniz stratejisinde 2006 yılından itibaren değerlendirilmektedir. Mavi Vatan kavramı 2010 yılında Cihat Yaycı ve Ali Kurumahmut'un kaleme aldığı "*Temel Deniz Hukuku*" isimli

---

[3] Çevre denizlerde düzenlenen deniz tatbikatlarını anlatmak için kullanılmıştır.
[4] Resmî Gazete, "Türkiye'nin Karadeniz'de 200 Millik Münhasır Ekonomik Bölge İlan Etmesi Hakkındaki İlişik Karar", Sayı: 86/11264.
[5] T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Başlıca Ege Denizi Sorunları", https://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa, 08.08.2022.
[6] Cem Gürdeniz, *Mavi Vatan Yazıları,* 3. Baskı, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, Ağustos 2020.

eserde Ramazan Cem Gürdeniz' e de atıf yapılarak ilk kez yer almıştır.[7] Çalışma içerisinde "Bir ulusal güvenlik doktrini olarak Mavi Vatan Doktrini, Türkiye'nin deniz yetki ve çıkar alanlarındaki hak ve menfaatlerini koruma ve savunma noktasında nasıl bir öneme sahiptir?" sorusu cevaplanmaya çalışılmıştır. Mavi Vatan kavramı, çalışma içerisinde akışı bozmayacak şekilde Türkiye'nin mevcut güvenlik yaklaşımları ve güvenlik araçları doğrultusunda tanımlanmıştır.

Çalışmanın kuramsal çerçevesini neorealizm/ savunmacı realizm kuramı oluşturmaktadır. Savunmacı realizmin devletlerarası iş birliği yaklaşımı, gücü güvenliği sağlama noktasında bir araç olarak görmesi, yayılmacı veya saldırgan değil statükocu yani savunmacı bir anlayışa sahip olması nedeniyle kuramsal çerçeve olarak seçilmiştir.

Bu çalışmanın siyaset bilimi açısından önemi ise Mavi Vatan kavramının güvenlik ve savunma anlamında ele alınmasıdır. Çalışma boyunca Mavi Vatan kavramı, neorealist savunmacı bir kuram içerisinde ulusal güvenlik ve deniz hukuku kavramlarıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Akademik çalışmalarda genel olarak deniz hukuku kavramları, Ege Denizi ve Akdeniz bölgesini ele alan değerlendirmeler yer almaktadır. Bu çalışma ile Mavi Vatan kavramı, Karadeniz, Marmara Denizi, Ege Denizi ve Akdeniz bölgeleri kapsamında bütün olarak ele alınmış, Türkiye'nin güvenlik adımları/tatbikatları deniz güç unsurlarıyla bir arada anlatılmıştır.

Bu çerçevede Mavi Vatan Doktrininin açıklanması için aşağıdaki yol haritası izlenmiştir:

Çalışmanın birinci bölümünde mavi vatan doktrininin kuramsal ve kavramsal çerçevesi anlatılmıştır. Kuramsal çerçeve kısmında uluslararası ilişkilerin ana akım kuramı olan realist kuramın ortaya çıkış süreci, yıllar içinde getirilen farklı yaklaşımlar tarihsel olarak kısaca açıklanmıştır. Ardından çalışmanın ana kuramı olan neorealizm ve savunmacı realizm kuramları anlatılmıştır. Kavramsal çerçeve kısmında ise güvenlik kavramları ve deniz yetki alanları açıklanmıştır. Bu kısımda ilk olarak geleneksel güvenlik yaklaşımları incelenip ulusal güvenliğin tanımı yapılmıştır. Daha sonra

---

[7] Habertürk, "Türkiye ve Yunanistan'ın Ege- Doğu Akdeniz Tezleri Ne? Cihat Yaycı Anlattı", 14 Eylül 2020, https://www.youtube.com/watch?v=Cq_5UhzYNd4&list=WL&index=10, 03.08.2022.

Türkiye'nin ulusal güvenlik politikası ve dış politika araçları değerlendirilmiştir. İkinci olarak deniz hukukunun gelişimi ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)'nin ortaya çıkış süreci anlatıldıktan sonra Sözleşme maddelerinin de eşliğinde deniz yetki alanlarının (iç sular, kara suları, bitişik bölge, münhasır ekonomik bölge, kıta sahanlığı) tanımları yapılmıştır.

İkinci bölüm Mavi Vatan Doktrini'nin detaylıca açıklandığı ve "Mavi Vatan Doktrini, bir ulusal güvenlik doktrini olarak Türkiye'nin deniz yetki ve çıkar alanlarındaki hak ve menfaatlerini koruma ve savunma noktasında nasıl bir öneme sahiptir?" sorusuna cevap arandığı bölümdür. Bu bölüm iki kısımdan oluşmaktadır. Öncelikle mavi vatanın tanımı yapıldıktan sonra kapsamı ve önemi anlatılmış ardından mavi vatandaki yasal düzenlemelerden bahsedilmiştir. İkinci kısımda ise mevcut uygulamalar ve sorun alanları ele alınmıştır.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise bahsi geçen konulardan çıkarılan sonuçların analizi yapılmıştır. Ayrıca daha sonra bu alanda çalışmak isteyecek araştırmacılar için önerilere de yer verilmiştir.

1.2. Yöntem

Çalışmada öncelikle yazın taraması yapılmıştır. Yazın taramasında çalışma konusu ile ilgili kitap, dergi, makaleler, köşe yazıları ve yayınlanmış tez çalışmaları incelenmiştir. Ayrıca ele alınan konu hakkında sosyal medya kanallarında (Youtube, Twitter) yapılan değerlendirmelere de yer verilmiştir. Bu çerçevede elde edilen kaynakların seçiminde konu bütünlüğünün korunması açısından tarihsel süreç ile güncel olaylar birlikte sıralanmış ağırlıklı olarak 2016 yılı sonrası çalışmalar incelenmiştir. 2016 yılı sonrası çalışmaların ele alınmasının nedeni ise bahsi geçen tarih itibariyle Türkiye'nin, yeni bir dış politika anlayışı geliştirerek uygulamaya başlamış olmasıdır.[8] Sınırların ana vatandan uzakta korunmaya başlanması, tehdidi kaynağında yok etme

[8] T.C. Cumhurbaşkanlığı, "Türkiye'nin Yeni Güvenlik Konsepti Konferansında Yaptıkları Konuşma", https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/61114/turkiyenin-yeni-guvenlik-konsepti-konferansinda-yaptiklari-konusma.html, 10.07.2022.

olarak özetlenebilecek olan yeni güvenlik politikası doğrultusunda Türkiye, ana vatanın savunmasını mavi vatan sınırlarından itibaren başlatmaktadır. "*Ana vatan savunmasına katkı sağlamak*"[9] ve "*Türkiye Cumhuriyeti'nin denizlerdeki hükümranlık haklarını*"[10] başka bir ifade ile mavi vatandaki yetki ve çıkar alanlarındaki hak ve menfaatlerini koruma misyonuna sahip olan Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ise denizlerdeki yeni güvenlik konseptinin uygulayıcısıdır. Dolayısıyla Türkiye 2016 yılı sonrası ana karanın güvenliğini mavi vatan sınırlarının en uç noktalarından itibaren başlatmaktadır.

Diğer yandan çalışmada Mavi Vatan doktrininin isim babası olan Tümamiral (E.) Ramazan Cem Gürdeniz'in kitapları ve doktrinin uygulayıcısı ve geliştiricisi olan Müstafi Tümamiral Dr. Cihat Yaycı'nın eserleri ana kaynak olarak incelenmiştir. Cem Gürdeniz ve Cihat Yaycı'nın ulusal kanallarda verdikleri röportajlar ve anlatılar, sosyal medya üzerinden katıldıkları yayınlar takip edilerek incelenmiştir. Öte yandan Uluslararası Deniz Hukuku alanında öne çıkan Selami Kuran, Hüseyin Pazarcı, Melda Sur, Emete Gözügüzelli'nin eserleri ve İlhan Uzgel'in yazıları, tarihsel sürecin yazılması sırasında Baskın Oran'ın Türk Dış Politikası adlı eserleri kullanılmıştır. Yazın taramasında ulaşılan yüksek lisans ve doktora tezleri de çalışmada kaynak olarak kullanılmıştır. Ulusal basında çıkan haberler, köşe yazıları, siyasi parti temsilcilerinin mavi vatan yaklaşımları da çalışmada kaynak olarak kullanılmıştır.

1.3. Yazın

Türkiye'nin deniz yetki alanlarını ayrı ayrı değerlendiren birçok eser bulunmaktadır. Bu çalışmalar genel olarak Ege Denizi ve Doğu Akdeniz'de Türkiye-Yunanistan ilişkileri üzerinden çıkarımlarda bulunmaktadır. Türkiye-Yunanistan arasındaki sorunlar üzerinden Türk dış politikasını anlatan eserlerde Ege Denizi'ndeki anlaşmazlıklar, Kıbrıs meselesi, kısmen de ada, adacık ve kayalıklar sorunlarından

---

[9] Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, "Misyonumuz", https://www.dzkk.tsk.tr/Komutanlik/Misyon, 10.07.2022.

[10] Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, "Misyonumuz", https://www.dzkk.tsk.tr/Komutanlik/Misyon, 10.07.2022.

bahsedilmektedir. Ancak Mavi Vatan'ı yani deniz hak ve çıkar alanlarını bir bütün olarak Karadeniz'den Akdeniz'e kadar ele alan çalışma az sayıda bulunmaktadır.

2000'li yıllarda deniz yetki alanlarını bütün halinde inceleyen çalışmalara bakıldığında 2006 yılında Bülent Okan Güngören'in yazdığı "*Türkiye'nin Deniz Yetki Alanları Üzerine Bir İnceleme*" ve Oğuzhan Dedebağı'nın "*Türk Deniz Egemenlik ve Yetki Alanlarında Ulusal Hak ve Menfaatler Üzerine Bir İnceleme*"[11] başlıklı yüksek lisans tezleri akademik anlamda konuya olan ilginin başladığını göstermektedir. Çalışmada Güngören, Karadeniz, Ege Denizi ve Akdeniz'deki kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sorunlarından kronolojik biçimde bahsetmiştir. Çalışmanın yapıldığı üniversitenin denizcilik üzerine eğitim programının olması nedeniyle teknik bulgulara ve değerlendirmelere de sahip olan çalışma mevcut uygulamaların temelini detaylı biçimde açıklamıştır.

Milli Savunma Üniversitesi Deniz Harp Enstitüsü'nün Mart 2019 itibariyle yayımlamaya başladığı *Mavi Vatan Dergisi*[12]yayınları Mavi Vatan kavramının anlaşılması ve özümsenmesi bakımından dikkate değer eserlerdendir.

Mavi Vatan Doktrininin isim babası olan Ramazan Cem Gürdeniz'in gazetedeki köşe yazılarını bir araya getirerek hazırladığı *Mavi Vatan Yazıları*[13] başlıklı eser yazında konuya ilişkin yer alan önemli bir kaynaktır. Mevzubahis eserde Gürdeniz, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Rusya Federasyonu (RF) ve Çin'in deniz gücü üzerinde durarak Türkiye'nin Mavi Vatan için atabileceği muhtemel adımlardan bahsetmektedir. Bu doğrultuda Soğuk Savaş sonrası Rusya'nın yeniden denizlere açılma stratejisinin ve Çin'in deniz gücü olarak nasıl siyaset sahnesine çıktığından bahsedilen eserde 21. yüzyılda benzer bir durumun Mavi Vatan doktrini ile Türkiye'nin de yapabileceği öngörülmektedir. Cem Gürdeniz, 2013 yılında *Hedefteki Donanma*[14], 2015 yılında *Mavi*

---

[11] Bülent Okan Güngören, *Türkiye'nin Deniz Yetki Alanları Üzerine Bir İnceleme*, (T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2006.
[12]Milli Savunma Üniversitesi, *Mavi Vatan Dergisi*, Sayı 1-6, Ankara, 2019-2021.
[13] Cem Gürdeniz, *Mavi Vatan Yazıları,* 3. Baskı, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, Ağustos 2020.
[14] Cem Gürdeniz, *Hedefteki Donanma*, 6. Basım, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul, Ekim 2020.

Uygarlık[15] ve 2020 yılında *Mavi Vatan'ın Güney Cephesi Doğu Akdeniz*[16] adlı eserlerini yayımlatmıştır. Son olarak 2021 yılında *Anavatandan Mavi Vatan'a*[17] başlıklı eserini yayımlatan Gürdeniz katıldığı televizyon programları, sosyal medya kanalları ve yazarlık yaptığı dergiler vasıtasıyla Türk toplumuna Mavi Vatan'ı anlatmaya çalışmaktadır.

Mavi Vatan'ın mimarlarından bir diğeri olan Müstafi Tümamiral Dr. Cihat Yaycı, Mavi Vatan Doktrinini hem eserleriyle yazıya dökmüş hem de Deniz Kuvvetleri Komutanlığında muvazzaf olarak bulunduğu süre zarfında hayata geçirme olanağını elde etmiştir. Türkiye-Libya Mutabakatının mimarı olarak da bilinen Cihat Yaycı, Mayıs 2019 yılında çıkardığı *Sorular ve Cevaplar ile Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Kavramı*[18] başlıklı eserinde, deniz hukuku kavramlarını açıklamış, münhasır ekonomik bölge kavramının Mavi Vatan kavramı ile aynı anlama geldiğini anlatmıştır. Aynı yıl içerisinde yazdığı ve Mavi Vatan sınırlarının ilk defa uluslararası bir metinde yer aldığı *Libya Türkiye'nin Denizden Komşusudur*[19] isimli kitabı ile Cihat Yaycı, Mavi Vatan'ın Doğu Akdeniz'deki bir diğer uygulamasını açıklamaktadır. Kitapta Yaycı, 27 Kasım 2019 tarihinde imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti Arasında Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları Sınırlandırmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası" neticesinde Türkiye ve Libya'nın bölgede Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)'ne karşı ele geçirdiği stratejik üstünlüğü anlatılmaktadır. Şubat 2020'de *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*[20] kitabıyla da 2000'li yılların başında Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının sahiplenilmesi sürecinde Türkiye'nin izlemesi gereken stratejisini açıklamaktadır. Eserde 2012 yılından 2020 yılına kadar Doğu Akdeniz'de yaşanan gelişmeler anlatılmış ve Libya Anlaşması ile Türkiye lehine gelişen süreçten bahsedilmiştir. Yine 2020 yılında Türk Tarih Kurumu

---

[15] Cem Gürdeniz, *Mavi Uygarlık*, 3. Basım, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul, Ocak 2020.
[16] Cem Gürdeniz, *Mavi Vatan'ın Güney Cephesi: Doğu Akdeniz*, 4. Baskı, Pankuş Yayınları, Ankara, Kasım 2020.
[17] Cem Gürdeniz, *Anavatandan Mavi Vatan'a*, 1. Basım, Kırmızı Kedin Yayınları, İstanbul, Şubat 2021.
[18] Cihat Yaycı, *Sorular ve Cevaplar ile Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Kavramı*, 1. Baskı, Deniz Basımevi, İstanbul, Mayıs 2019.
[19] Cihat Yaycı, *Libya Türkiye'nin Denizden Komşusudur*, 3. Baskı, ASAM Yayımları, İstanbul, 2019.
[20] Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, 2. Basım, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul, Şubat 2020.

Yayınlarından çıkan *Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla*[21] adlı eserde Ege Denizi'nde başta "Egemenliği Anlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar (EGAYDAAK)" detaylı biçimde soru cevap halinde anlatılmıştır. Eserin ana fikri ise EGAYDAAK çözülmeden Ege'deki sorunların çözümsüz olacağıdır. Yaycı bu eserinde Ege sorunlarından çok Yunanistan'ın taleplerinden bahsetmekte ve Türkiye'nin bu durum karşısındaki tavizsiz tutumunu anlatmaktadır. Son olarak Kasım 2021 yılında çıkan *Soru ve Cevaplarla Montrö "Nedir, Ne Değildir?*[22] adlı eseriyle Yaycı, 1936 yılında imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin hukuki statüsünü kronolojik olarak ele almıştır.

Emete Gözügüzelli'nin *Uluslararası Deniz Hukuku Türk Denizleri ve Olmazsa Olmaz (Sine Qua Non) İlkeler*[23] başlıklı kitabı referans olarak kullanılan bir diğer önemli eserdir. Kitap içerisinde Mavi Vatan'ın kavramsal çerçevesini açıklamak için uluslararası deniz hukuku kuralları ve oluşum süreci detaylıca anlatılmıştır. Türkiye'nin Karadeniz, Ege Denizi, Marmara Denizi ve Akdeniz'deki iç suları, kara suları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgesinden bahseden eserde, Mavi Vatanın ilanı için öncelikle temel altyapının oluşturulması gerektiği yani esas hatların ilanıyla deniz yetki ve çıkar alanlarının uluslararası hukuka ve örf adet hukukuna göre kullanabileceği anlatılmaktadır.

1.4. Kuramsal Çerçeve

Mavi Vatan kavramı, canlı ve cansız kaynakları ile çevrelenen Türkiye'nin Karadeniz, Marmara Denizi, Ege Denizi ve Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarını kapsayan bölge olarak tanımlanmaktadır. Mavi Vatan kavramı, 14 Haziran 2006 yılında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda düzenlenen 'Karadeniz ve Deniz Güvenliği' konulu sempozyumda ilk kez kullanılmıştır.[24] Kavramı kullanan ise dönemin Deniz Kuvvetleri personeli olan Tümamiral (E.) Ramazan Cem Gürdeniz'dir. Mavi Vatan kavramı ile

---

[21] Cihat Yaycı, *Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, Ocak 2020.
[22] Cihat Yaycı, *Soru ve Cevaplarla Montrö "Nedir, Ne Değildir?"*, 1. Baskı, Girdap Yayınları, İstanbul, Kasım 2021.
[23] Emete Gözügüzelli, *Uluslararası Deniz Hukuku Türk Denizleri ve Olmazsa Olmaz (Sine Qua Non) İlkeler*, 1. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, Aralık 2020.
[24] Cem Gürdeniz, *Mavi Vatan Yazıları,* 3. Baskı, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, Ağustos 2020, s. 35.

Türkiye, özellikle Doğu Akdeniz bölgesi kapsamında konuya daha yakın ilgi göstererek deniz yetki alanlarında enerji arama-tarama çalışmalarına başlamış ve uluslararası hukuktan kaynaklanan hak ve yetkilerini özellikle gambot diplomasi yoluyla korumaya çalışmaktadır. Mavi Vatan kavramı ile Türkiye Cumhuriyeti, ulusal güvenliğini sağlamak ve ulusal çıkarlarını korumak maksadıyla Cumhuriyet Donanmasını da kullanarak deniz yetki alanlarını (karasuları, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı) tam ve etkin bir şekilde koruma ve kullanma yolunda adımlar atmaya başlamıştır.

Bu bölümde Mavi Vatan Doktrinin kuramsal çerçevesi incelenmiştir. Uluslararası ilişkilerin hâkim kuramı olan realizm ve neorealizm kuramlarından bu bölümde kısaca bahsedilmiştir. Mavi Vatan Doktrininin kuramsal çerçevesini oluşturan neorealizmin savunmacı realizm kuramı da bu bölümde ele alınmıştır.

1.4.1. Realizm ve Neorealizm Kuramları

Birinci Dünya Savaşı sonrasında "ulusal çıkar" odaklı sistemin sarsıcı yıkıcılığını gören dönemin Amerika Birleşik Devletler (ABD) Başkanı Woodrow Wilson'un önderliğinde bazı devlet adamları "ortak çıkar" odaklı yeni bir düzen kurulması konusunda planlar yapmaya başlamışlardır. Bu planlar çerçevesinde 1919'da Birleşik Krallık'ın bir parçası olan Galler Aberystwyth Üniversitesi'nde ilk Uluslararası İlişkiler Kürsüsü kuruldu. Kürsünün kurulmasındaki amaç Birinci Dünya Savaşı'nın çıkış sebeplerini araştırmak ve tekrar savaş çıkmaması için neler yapılması gerektiğini ortaya koymaktır.[25] Bu dönemin en önemli gelişmesi Milletler Cemiyeti'nin kurulması olmuştur. Milletler Cemiyeti çatısı altında bir araya gelen devletler açık diplomasi yoluyla, ortak çıkarlar temelinde kararlar alarak yeni bir savaşın ortaya çıkmasını önlemeyi amaçlamışlardır. Fakat ortaya konulan görüşler, fikirler İkinci Dünya Savaşı'nın meydana gelmesini önleyememiştir. Aberystwyth Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Kürsüsü Başkanı olan Edward Hallet Carr, idealist olarak nitelenen fikirlere ve

[25] Birkan Ertoy, "Uluslararası İlişkilerde Realist Geleneğin Dönüşümü ve Neoklasik Realizm", *https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/854413*, 23.09.2021, s. 2.

uygulamalarına karşı Kürsü içerisinde karşıt çalışmalar başlatmıştır.[26] Birinci Dünya Savaşı'ndan kısa zaman sonra Milletler Cemiyeti etkisiz hale gelmiş, silahlanma yarışları yeniden hatta eskisinden daha hızlı olarak başlamış, Versay Anlaşması ile dizginlenmeye çalışılan Almanya ise yeniden güç kazanmıştır.

1930'lu yıllarda Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinden idealist görüşe ilk eleştiri savaştan önce 1939 yılında çıkan "*The Twenty Years Crisis, 1919-1939: on Introduction to the Study of International Relations* (Yirmi Yıl Krizi:1919-1939: Uluslararası İlişkiler Çalışmalarına Bir Giriş)" adlı kitabı ile Edward Hallet Carr tarafından getirilmiştir. Carr, kitabında idealist düşünceleri sert bir dille eleştirmiş ve bu fikirleri "ütopyacılık" olarak adlandırılmıştır.[27] Buradan hareketle Carr, realizm kuramını ortaya koyarak idealist görüşe karşı en sert tepkiyi göstermiştir.

1930'ların sonundan 1980'lerin ortalarına kadar realist kuram uluslararası ilişkiler disiplinin neredeyse temel kuramı olarak görülmüş ve realizm bir yaklaşım, açıklama, görüş olarak değil uluslararası ilişkilerin mutlak teorisi şeklinde ifade edilmiştir.[28] Edward H. Carr, *The Twenty Years Crisis, 1919-1939: on Introduction to the Study of International Relations* adlı eserinde Uluslararası İlişkilerin olması gerekene yani ütopik barış projelerine değil, olana yani yaşanmış savaş ve çatışmaların çözümlenmesine odaklanılması gerektiğini vurgulamıştır.[29]

Realizmin kökenleri Thucydides, Niccolo Machiavelli, Thomas Hobbes ve Jean-Jacques Rousseau gibi klasik kuramcılara ve güçlü savunucuları arasında yer alan Edward H. Carr, Hans Morgenthau, Reinhold Niebuhr, Gottfried- Karl Kindermann, Kenneth Thompson, George Kennan, Henry Kissenger, Thomas Schelling, Kenneth N. Waltz, Hedley Bull, Robert Gilpin, Barry Buzan, John Mearsheimer gibi klasik kuramcılara dayanmaktadır.[30] Uzun bir tarihsel geçmişe sahip olması nedeniyle realizme klasik

---

[26] Seven Erdoğan, "E.H. Carr'ın "Yirmi Yıl Krizi 1919-1939" Kitabında Birinci Dünya Savaşı ve Sonrası Düzen", *https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1182050*, 23.09.2021, s. 9.
[27] Birkan Ertoy, *a.g.m.* s. 2.
[28] Mustafa Aydın, "Uluslararası İlişkilerin "Gerçekçi" Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği, *https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/539547*, 23.09.2021, s. 34.
[29] Ali Balcı, "Realizm", *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Editörler: Şaban Kardaş, Ali Balcı, Küre Yayınları, İstanbul 2020, s. 129.
[30] Mustafa Aydın, *a.g.m.*, s. 37.

realizm de denilmektedir.[31] Klasik realizme 1939'da yayınlanan eseri ile Edward H. Carr ve İkinci Dünya Savaşı sonrası realizmi kuramlaştıran ve realizmin babası olarak anılan Hans Morgenthau gibi klasik realist kuramcıların yanı sıra birçok yazar daha katkıda bulunmuştur. 1970'li yılların sonuna doğru Kenneth N. Waltz'un çalışmaları sonucu ortaya çıkan neorealizme kadar klasik realizmin temeli Hans Morgenthau'nun "*Politics Among Nations: The Struggle For Power and Peace*" (Uluslararası Politika: Güç ve Barış Mücadelesi) adlı eseriyle şekillenmiştir. Buradan hareketle bu bölümde klasik realizm kuramından kısaca bahsedilecek ve ardından neorealizm ve savunmacı realizm kuramı anlatılmıştır.

Realizm; devleti dünya siyasetindeki en önemli birincil aktör olarak görmektedir. Uluslararası ilişkilerde devletlerin sorumlu olduğu herhangi bir üst otorite olmadığı için uluslararası sistem anarşik yapıdadır. Sistemde bulunan tüm devletler egemendir ve bu egemenliklerini üst bir otoriteye devretmemektedirler. Bu nedenle uluslararası sistem anarşi hali olarak adlandırılmıştır. Ancak bu anarşi ortamı bir çatışmayı veya kaosu değil yalnızca merkezi bir yönetimin bulunmamasını ifade etmektedir. Dolayısıyla devletler istediklerini elde etmek, güvenliklerini sağlamak ya da çıkarlarını korumak için güce başvurabilir ve bu noktada da sorumlu oldukları bir organ ve yapı bulunmamaktadır. Ancak realistler uluslararası sistemde anarşiyi varsaymaktan ziyade anarşik ortamda ne olduğunu açıklamaya çalışan görüşler sunmaktadırlar. Klasik realizme göre bir devletin temel amacı anarşik uluslararası sistemde hayatta kalmaktır.[32] Bunun yolu da güçlü olmaktan geçer. Zira klasik realizm esasında bir güç teorisidir. Bu yaklaşım Thukydides'in "*Peloponez Savaşları Tarihi*" adlı ünlü çalışmasında Atina ile Sparta arasında geçen savaşı anlatırken güçlü olanın, zayıf olana hükmetmesinin bir gerçeklik olduğunu ve bunun, Tanrılar ve insanlar için bir ilke olduğunu ifade etmektedir.[33]

---

[31] Zhuldyz Konopiyanova, *Rusya Federasyonu Dış Politikasının Savunmacı Realizm Açısından İncelenmesi: Rus Askeri Üslerinin Jeostratejik ve Jeopolitik İşlevi*, (Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi), Bursa 2020, s. 5.
[32] Birkan Ertoy, *a.g.m.*, s. 5.
[33] Gös. Yer.

Güç kavramının uluslararası ilişkiler disiplininde önemini vurgulayan Edward Hallet Carr, "*Yirmi Yıl Krizi:1919-1939: Uluslararası İlişkiler Çalışmalarına Bir Giriş*" eserinde ütopyacıların gücü geri plana atan fikirlerine karşı çıkmıştır. Carr eserinde "*Siyaset, bir bakıma daima güç siyasetidir. Siyaset sadece güç çerçevesinde tatmin edici bir şekilde tanımlanamasa da, gücün daima siyasetin esas bir unsuru olduğunu söylemenin mahzuru yoktur*."[34] şeklinde güç ile siyasetin ayrılmaz olduğunu belirtmiştir. Keza realist görüşü savunan diğer kuramcılarda tıpkı Carr gibi uluslararası siyasetin temel parametresini güç olarak görmüş ve uluslararası siyaseti ve devletler arası ilişkileri güç mücadelesi olarak açıklamışlardır.[35] Realizme göre güç bölünemez, tektir ve bir bütündür. Bu anlamda Carr, gücü siyasetin odak noktası, merkezi haline getirmiştir. Askeri gücü ön plana çıkararak anarşik uluslararası sistemde her an bir savaş ve çatışma durumuna karşı bir hazırlık içinde olmuş, savaşı son çare olarak değerlendirmiştir. Prusyalı General Carl von Clausewitzh'in "*Savaş, siyasi ilişkilerin başka araçlarla devamından başka bir şey değildir.*" şeklindeki meşhur aforizmasından yola çıkarak son çare olan savaşa karşı hazırlıklı olunması gerektiğini belirtmiştir.[36] Carr'a göre devletin hayatta kalması sürecinde temel unsur olan askeri güç yalnızca bir araç değil aynı zamanda bir amaçtır. Askeri güç vasıtasıyla devletler kendi güvenliklerini, ulusal çıkarlarını koruyabilmektedir. Hatta zaman zaman devletler hem kendi güvenliklerini sağlamak hem de çıkarlarını korumak amacıyla savaşmışlardır. Başlangıçta güvenliklerini sağlamak için ortaya çıkan savaşlar, ilerleyen süreçte hızla saldırganlık ve çıkar savaşlarına evrilmiştir.[37] Carr, gücü bölünmez olarak ele almış askeri ve ekonomik silahları gücün farklı araçları olarak değerlendirmiştir.[38] Buradan ekonomik gücün askeri gücü desteklediği, askeri gücünde ekonomik gücü koruduğu, sağlamlaştırdığı sonucuna ulaşılabilir. Ancak ekonomik faktörlerin devletlerin dış politika davranışları üzerindeki etkisinden söz edilmemiştir.

---

[34] Edward H. Carr, *Yirmi Yıl Krizi: 1919-1939*, 3. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 311, İstanbul 2020, s. 147.
[35] Seven Erdoğan, E.H. Carr'ın "Yirmi Yıl Krizi 1919-1939" Kitabında Birinci Dünya Savaşı ve Sonrası Düzen, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1182050, 24.09.2021, s. 9.
[36] Edward H. Carr, *a.g.e.*, s. 153.
[37] Edward H. Carr, *a.g.e.*, s. 156.
[38] Edward H. Carr, *a.g.e.*, s. 161.

Carr'ın uluslararası ilişkiler disiplininin yönünü idealizmden realizme çevirdiği dönemde Hans Morgenthau 1948 yılında yazdığı "*Uluslararası Siyaset: Güç ve Barış Mücadelesi*" başlıklı eseri ile realist kuramı bir bütün halinde geliştirmiştir.[39] Klasik realizmde askeri güç, anarşik uluslararası sistem içerisinde hayatta kalma mücadelesi (ulusal beka – national survival) için en önemli unsurdur. Anarşik uluslararası ortam devletleri kendi güvenliklerini sağlamaya iter ve bu yönde stratejiler üretmeye yönlendirir. Dolayısıyla uluslararası politika realistlere göre güç, güç mücadelesi, hayatta kalma kavramları etrafında dönmektedir.[40] Devletler, Morgenthau'nun ifade ettiği gibi caydırıcılık yaratabilmek adına askeri güçlerini maksimize etme çabasına girişmektedirler.[41] Bu durum devletleri "güvenlik ikilemi" olarak tanımlanan ve uluslararası sistemde anarşiyi daha da belirgin hale getiren bir güç artırma yarışı içine sokmaktadır.

Devletin hayatta kalma mücadelesinde yardımcı olan bir diğer yol ise güç dengesi (balance of power) kurmak ya da var olan bir güç dengesi sistemine dahil olmaktır. Bu sayede anarşik uluslararası sistemde statükoyu korumak isteyen devletler revizyonist emelleri olan güçleri hem dizginlerler hem de zayıf kalan güçleri yanlarına alarak güç dengesi sistemini sağlamlaştırırlar.[42]

Klasik realizm; devlet, askeri konular ve güvenlikle ilgili konuları üst politika (high politics) olarak değerlendirmiş, diğer konuları ise alt politika (law politics) olarak görmüştür. Alt politika konularını realistler değerlendirmemiş, bu konulara analizlerinde yer vermemiştir. Alt politika konularının (ekonomi, kültür, ideoloji, liderler, algı vb.) göz ardı edilmesi durumu zamanla realist kurama sert eleştiriler gelmesine neden olmuş ve bilimsellikten uzak bir teori olduğu yönünde açıklamalar yapılmıştır. Klasik realizme ilk

---

[39] Ali Balcı, "Realizm", *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Editörler: Şaban Kardaş, Ali Balcı, Küre Yayınları, İstanbul 2020, s. 130.
[40] Mustafa Aydın, "Uluslararası İlişkilerin "Gerçekçi" Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği", *https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/539547*, 24.09.2021, s. 38.
[41] Birkan Ertoy, "Uluslararası İlişkilerde Realist Geleneğin Dönüşümü ve Neoklasik Realizm", *https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/854413*, 24.09.2021, s. 6.
[42] Birkan Ertoy, s. 6.

tepki davranışsal kuramcılardan[43] gelmiştir. Realizm bundan sonraki süreçte kendini bir yenileme, açıklamalarına bilimsel bir temel kazandırma çabasına girmiştir. Bu çabaların ve çalışmaların sonucunda Kenneth Neal Waltz'un 1979 yılındaki "*Theory of International Politics (Uluslararası Politika Teorisi)*" başlıklı çalışmasıyla insan doğasından ziyade sistemin yapısına odaklanan neorealizm kuramı ortaya çıkmıştır.[44] Bu gelişme ile realizm, daha bilimsel bir hal almış ve uluslararası ilişkilerdeki baskın konumunu yeniden sağlamlaştırmıştır.[45]

Kenneth Waltz, neorealizmin ana hatlarını 1979 yılında yazdığı "*Theory of International Politics (Uluslararası Politika Teorisi)*" isimli kitabında ortaya koymuştur.[46] Neorealizm veya diğer adıyla yapısal realizm, yapısal anlamda anarşik bir uluslararası sistemin varlığını ortaya koymaya çalışmaktadır. Neorealizm, insan doğasının kavgacı, çatışmacı yanından dolayı devletler güç artırımına gitmekte, uluslararası sistemin yapısının da devletleri güvenliklerini sağlamak için güç artırımına ittiğini söylemektedir. Anarşik bir uluslararası sistemde devletler klasik realizmde olduğu gibi neorealizmde de hayatta kalmak için mücadele etmektedir.[47]

Neorealizm kuramının odak noktasının yapı olmasından dolayı klasik realizmden ayrılmaktadır. Burada Kenneth N. Waltz, "*Theory of International Politics (Uluslararası Politika Teorisi)*" adlı eserinde "indirgemeci" ve "sistemik" yapılardan bahsetmektedir. Waltz'a göre analiz birimini devlette, devletin iç özelliklerinde yani ulusal boyutta değerlendirmek indirgemecidir. Waltz'a göre indirgemeci yaklaşımın açıklayamadığı, devletlerin farklı siyasal sistemlere ve çelişen ideolojilere rağmen nasıl

---

[43] Davranışsal kuramcılar, klasik realistlerin yöntemlerini bilimsellikten uzak bulmuşlardır. Davranışsalcılara göre yöneticilerin, liderlerin yalnızca bürokratik kurumlar aracılığıyla dış politikada fikir sahibi olunamayacağını ileri sürmektedirler. Devlet adamlarının her zaman rasyonel davranamayacağını ileri süren davranışsalcılar psikolojik etkileri de analizlerine dahil etmişlerdir. Böylece klasik realistlerden ayrılarak büyük meydan okumaya dahil olmuşlardır. (Ali Balcı, "Realizm", *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Editörler: Şaban Kardaş, Ali Balcı, Küre Yayınları, İstanbul 2020, s. 132.)

[44] Zhuldyz Konopiyanova, *Rusya Federasyonu Dış Politikasının Savunmacı Realizm Açısından İncelenmesi: Rus Askeri Üslerinin Jeostratejik ve Jeopolitik İşlevi*, (Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi), Bursa 2020, s. 7.

[45] Birkan Ertoy, *a.g.m.* s. 7.

[46] Birkan Ertoy, "Uluslararası İlişkilerde Realist Geleneğin Dönüşümü ve Neoklasik Realizm", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/854413, 24.09.2021, s. 7.

[47] Birkan Ertoy, a.g.m., s. 7.

benzer davranışlar sergileyebildikleridir.[48] Buradaki sorun, sistemsel zorlukların devletlerin dış politikalarında benzer davranışlarda bulunmaları kabulüyle çözülebilir.

Neorealizme göre güç edinme isteği, insan doğasından değil, uluslararası sistemin yapısından kaynaklanmaktadır.[49] Yine neorealizmde devletlerin gücünden kastedilen askeri ve ekonomik güçtür. Askeri ve ekonomik güç arasında da ekonomik güç ön plana çıkmaktadır. Çünkü ekonomik gücün ilerleyen zamanda askeri bir güce dönüşebilme ihtimali söz konusu olmaktadır. [50]

Neorealizme göre devletler, tüm kültürel, ideoloji gibi farklılıklarına rağmen, temel özelliklerinde birbirlerine benzerler ve aynı temel işlevi yerine getirirler, yalnızca farklılaşan kapasiteleri ile birbirlerinden ayrılırlar.[51] Waltz'a göre "*Uluslararası yapılar ancak örgütleyici ilkedeki bir değişme yoluyla, bunun yokluğunda, birimlerin yeteneklerindeki değişmeler yoluyla değişime uğrar.*"[52] Yani sistemde meydana gelebilecek olan değişimler ancak güç dağılımında meydana gelecek olan bir değişmeyle ortaya çıkar. Bunun ortaya çıkabilmesinin yolu da bir savaşın olmasıdır. Waltz, sistemin ancak savaş sonucunda değişebileceğini, güç dağılımının farklılaşmasıyla birlikte uluslararası yapının yeniden düzenlenebileceğini ileri sürmektedir. [53] Robert Gilpin[54] bunu "*War and Change (Savaş ve Değişim)*" adlı eserinde açıklamıştır.

---

[48] Andrew Linklater, "Kuramda ve Pratikte Neorealizm", *Uluslararası İlişkiler Kuramları*, Ken Booth, Steve Smith, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 242.
[49] İskender Serdar, *a.g.m.*, s. 17.
[50] Gös. Yer.
[51] Mustafa Aydın, "Uluslararası İlişkilerin "Gerçekçi" Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/539547, 24.09.2021, s. 49.
[52] Kenneth Waltz, *Uluslararası Politika Teorisi*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2015, s. 118.
[53] Kenneth Waltz, *a.g.e.*, s. 118.
[54] Robert Gilpin, Kenneth Waltz gibi neorealist kuramın önde gelen isimlerinden biridir. Hegemonya üzerine çalışmaları ile tanınmaktadır. Gilpin'e göre güç sistemde her zaman eşit olmayan biçimde dağılmıştır. Devletler kendi ulusal çıkarları doğrultusunda güç kapasitelerini artırmaya çalışarak sistem içerisindeki konumlarını korumaya çalışmaktadırlar. Ancak en güçlü devlet sistem üzerinde politik hakimiyetini sağlar ve bunu korumaya sürdürmeye çalışır. Diğer bir ifadeyle hegemonik güç olan devlet sistemin tek hâkimi olarak düzeni korur ve sağlar. (Mustafa Aydın, "Uluslararası İlişkilerin "Gerçekçi" Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/539547, 24.09.2021, s. 49.)

Waltz'a göre uluslararası sistemde iki temel siyasal düzenleyici bulunmaktadır.[55] Bunlar hiyerarşi ve anarşi olarak açıklanmaktadır. Farklı birimler açık bir otoriter sistem altında organize olmuşlar ise yani ulusal düzeyde bir yapıdan, birimin varlığından söz ediliyorsa sistem hiyerarşiktir. Ancak yapıyı oluşturan birimler arasında hiyerarşi yoksa anarşiktir.[56] Anarşik uluslararası sistemde egemen her bir birim kendi başının çaresine bakmak durumundandır. Bir devletin egemen olması demek, o devletin, diğer devletlerden yardım isteyip istemeyeceğini, eğer isterse bunun karşılığında kendi özgürlüğünü ne kadar sınırlandıracağı da dahil olmak üzere iç ve dış tüm sorunlarıyla nasıl başa çıkacağına kendisinin karar vermesidir.[57] Çünkü yardım isteyebileceği üst bir yönetim, otorite bulunmamaktadır. Waltz'a göre "*…anarşik bir düzende eylem ilkesi zorunlu olarak kendi kendine yardımdır.*"[58] Bu nedenle devletler anarşik uluslararası sistemde "self-help" yani kendi kendine yardım ilkesi gereğince güçlerini artırmaya çalışmaktadırlar. Çünkü anarşik yapıda güç devletler için güvenliği sağlamanın bir aracıdır.[59] Waltz'a göre anarşik yapıda güvenliği sağlamak için devletlerin güç ve yeteneklerini artırması gerekmektedir. Uluslararası politik yapı devletlerin yeteneklerine göre şekillenmektedir. Aynı zamanda bu yetenekler devletleri birbirinden ayırt etme noktasında da öne çıkmaktadır. Yani devletler yetenekleri ölçüsünde uluslararası sistemde yer edinebilmektedirler. [60]

Kenneth Waltz, "*Theory of International Politics (Uluslararası Politika Teorisi)*" adlı eserinde "*Sistem tarafından teşvik edilen davranış çoğunluğa katılma değil, dengelemedir. Devletlerin ilk kaygısı gücüençoklamak değil, sistem içinde kendi konumlarını korumaktır*."[61] sözüyle uluslararası siyasette dengenin ve statükonun önemini vurgulamaktadır. Diğer bir ifadeyle neorealizme göre devletler anarşi

---

[55] Jack Donnely, "Realizm", *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Tercüme: Muhammed Ağcan, Ali Aslan, Küre Yayınları, İstanbul 2019, s. 60.
[56] Zhuldyz Konopiyanova, *Rusya Federasyonu Dış Politikasının Savunmacı Realizm Açısından İncelenmesi: Rus Askeri Üslerinin Jeostratejik ve Jeopolitik İşlevi*, (Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi), Bursa 2020, s. 7.
[57] Kenneth Waltz, *a.g.e.*, s. 121.
[58] Kenneth Waltz, *a.g.e.*, s. 140.
[59] Kenneth Waltz, *a.g.e.*, s. 158.
[60] Kenneth Waltz, *a.g.e.*, s. 122-125.
[61] Kenneth Waltz, *a.g.e.*, s. 159.

durumunda peşine takılma (bandwagon) siyasetini değil, dengeleme siyasetini tercih etmektedirler. Dengeleme siyaseti izleyen devletler tehdit oluşturan güce karşı durarak risklerini azaltmaya çalışırlar. Realistler genellikle başka amaçlar için ayrılan kaynakları ulusal güvenlik için kullanarak iç dengelemeyi, resmi ittifaklar ve anlaşmalar yoluyla da dış dengelemeyi sağlamaya çalışırlar.[62] Dengeleme siyasetini teşvik edip iş birliğine karşı duran anarşik baskılar gücün göreceli yapısında pekiştirilir.[63] Yani devletler kimin daha çok kazanacağına yönelik olarak çıkarımlarda bulunarak çıkarları gereği bir dengeleme siyaseti izlemeye çalışırlar. Waltz, dengeleme yoluyla kurulan ittifaklar için "*Devletlerin askeri yenilgi cehenneminden kaçmak için şeytanla ittifak yapacaklarının farkına varmak önemlidir*."[64] demektedir. Dolayısıyla bu görüşten yola çıkarak devletler herhangi bir kayba uğramamak ve asgari düzeyde de olsa güvenliğini sağlamak için genellikle dengeleme siyasetini tercih etmektedirler.

Ortaya çıkan fikirler ve görüşler ışığında neorealizm kuramı gelişmeye ve çeşitlenmeye başlamıştır. Bu gelişmeler sonucunda neorealist kuram "savunmacı realizm" ve "saldırgan realizm" olmak üzere kendi içinde ikiye ayrılmıştır. Buradan hareketle diğer bölümde çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan savunmacı realizm kuramı anlatılmıştır.

1.4.2. Savunmacı (Deffensife) Realizm

Savunmacı realizmin savunucuları; Kenneth Waltz, Barry Posen, Jack Snyder ve Stephen Van Evera'dır. Savunmacı realizm, neorealizmin temel varsayımlarını kabul etmekle birlikte kendi argümanlarını da öne çıkarmaktadır. Temel argüman olarak savunmacı realizm, yapısal faktörlerin devletlerin ne kadar güç elde edeceğini sınırlayacağını ve güvenlik ikilemini iyileştireceğini ileri sürmektedir. Çünkü savunmacı realizme göre bir devletin gücü fazla arttığında onu dengeleyici bir başka güç ortaya çıkacaktır. Savunmacı realizme göre asıl amacı hayatta kalma olan devletler anarşik

---

[62] Jack Donnely, "Realizm", *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Tercüme: Muhammed Ağcan, Ali Aslan, Küre Yayınları, İstanbul 2019, s. 61.
[63] Jack Donnely, *a.g.e.*, s. 63.
[64] Kenneth Waltz, *a.g.e.*, s. 207.

uluslararası sistemde diğer devletleri sürekli tehdit olarak algılamaktadırlar. Waltz'a göre devletler saldırgan bir yapıda değil, aksine kendi güvenliklerini korumaya çalışan savunmacı aktörlerdir.[65] Bu durumda kendi güvenliklerini düşünen devletler diğer devletleri potansiyel tehdit olarak görürler. Uluslararası anarşik sistemde devletler, karşılaşabilecekleri olası tehdit durumunda kendi güvenliklerini sağlayabilmek için ittifaklar kurma girişiminde bulunurlar. Böylece devletler güçlerini artırma girişimi yerine diğer devletlerle birlikte güçlerini birleştirerek sistemdeki konumunu, pozisyonunu korumaya çalışırlar. Çünkü uluslararası sistemin anarşik yapısı devletlerin kendisini güvende hissetmesi için kuracakları ittifakların altyapısını hazırlamaktadır. Ancak savunmacı realistler devletlerin iş birliği yapması veya rekabet etmesi konusunda kesin olarak bir şey söylemezler. Çünkü rasyonel bir aktör olan devletler karşılaşacakları uluslararası durum karşısında fayda ve riskleri mukayese ederek güvenliklerini sağlamak için en doğru kararı vereceklerdir.[66]

Uluslararası sistemi güç dağılımı bağlamında değerlendiren savunmacı realistlerin ileri sürdüğü bir diğer durum da "güvenlik çıkmazı ya da tehdit dengesi" durumudur. Stephen Walt tarafından öne sürülen güvenlik çıkmazı kavramına göre, bir devletin güvenliğini artırmak için oluşturduğu askeri güçler, aynı zamanda potansiyel düşmana saldırmak için elverişli durum arz ettiğinde ortaya çıkmaktadır.[67] Güvenlik çıkmazı durumunun arttığı zamanlarda güvenliği sağlamak zorlaşır. Bu durumda devletler için rekabet hali daha olağan bir duruma gelir ancak bu şartlar savaş olasılığını artırmaktadır. Artan rekabet durumundan ziyade savunmanın avantajlı olduğu hallerde güvenlik çıkmazının riski düşük kalır ve bu durumda da iş birliği en ideal anlaşma biçimi haline gelir. Ancak tersi durum söz konusu olduğunda artan silahlanma yarışı ve saldırganlık hali devletlerin güvenliklerini daha da zor duruma düşürür ve diğer devleti

---

[65] Zhuldyz Konopiyanova, *Rusya Federasyonu Dış Politikasının Savunmacı Realizm Açısından İncelenmesi: Rus Askeri Üslerinin Jeostratejik ve Jeopolitik İşlevi*, (Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi), Bursa 2020, s. 9.
[66] Charles L. Glaser, "Realizm", *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları*, Alan Collins, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 23.
[67] Charles L. Glaser, *a.g.e.*, s. 20.

saldırıyı açık hale getirme olasılığı ortaya çıkar. Revizyonist politikalar bu şartlarda daha cazip hale gelir ve güvensizlik durumu savaş ile sonuçlanabilir.

Böyle zamanlarda devletlerin savunma-saldırı dengesini gözetmeleri çatışma risklerini azaltmaktadır. Rasyonel olan devletler güvenlikleri için en ideal politikayı uluslararası anarşik ortamda hayatta kalabilmek için seçerler ve bu doğrultuda da uygularlar.[68] Bu noktada da saldırı- savunma dengesi, saldırı ve savunma eylemlerinin göreli zorluğunu yansıtır.[69] Savunmanın avantajlı olduğu durumlarda güvenlik çıkmazının şiddeti daha düşük düzeyde olmaktadır. Çünkü tehdit hisseden devlet bu durumda kendi güvenliğini karşı tarafa çok az tehdit oluşturacak düzeyde artırarak güvenliğini sağlayabilir. Bu durumda yoğun bir silahlanma yarışı olmayacağı gibi iş birliği kapıları da açılabilir. Saldırının avantajlı olduğu durumda ise artan silahlanma yarışları nedeniyle devletler çatışmaya hazır hale gelir ve bu durum iş birliğini azaltmakla beraber aynı zamanda mevcut statükoyu da bozarak olası toprak genişlemelerine teşvik etmeye başlar.[70] Charles Louis Glaser'e göre teknoloji ve coğrafi şartlar da saldırı-savunma dengesinin sağlanması açısından önemlidir.[71] Buradan hareketle coğrafi olarak uzak mesafe saldırıyı zorlaştırmakla beraber gelişmiş teknolojik silahlar ise saldırıyı kolaylaştıracağı gibi caydırıcılığı da artıracağı öne sürülebilir.

Gelinen aşamada bir güvenlik ikilemi ortaya çıkmaktadır. Güvenlik ikilemi kavramı uluslararası ilişkiler disiplinine ilk defa, John H. Herz tarafından 1951 yılında "*Political Realisim and Political Idealism (Politik Realizm ve Politik İdealizm)*" adlı çalışma ile girmiştir. Bu kavram ile aslında savaşma niyetinde olmayan tarafların karşı tarafın kendilerine zarar verebileceği korkusu nedeniyle savaşmak zorunda kalabilecekleri durumu açıklamaktadır. Zira güvenlik ikileminin nedeni uluslararası sistemin anarşik bir yapıda olmasıdır. Karşı devletin niyetinden emin olamayan devlet kendi güvenliğini en üst seviyeye çıkarmaya çalışmakta buna karşılık diğer devlette aynı

---

[68] Zhuldyz Konopiyanova, *Rusya Federasyonu Dış Politikasının Savunmacı Realizm Açısından İncelenmesi: Rus Askeri Üslerinin Jeostratejik ve Jeopolitik İşlevi*, (Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi), Bursa 2020, s. 11.
[69] Charles L. Glaser, *a.g.e.*, s. 19
[70] Charles L. Glaser, *a.g.e.*, s. 20.
[71] Gös. Yer.

tepkiyi göstermektedir. Bu durum ise sonu gelmez bir silahlanma yarışına neden olmaktadır.[72] Ancak hem neorealizm hem de savunmacı realizm gücü güvenliği sağlama noktasında bir araç olarak görmektedirler. Diğer bir ifadeyle savunmacı realizme göre devletler, saldırgan devlete karşı aynı şekilde saldırı kapasitelerini artırmakta yani eşit şartlar yaratarak güvenliğini sağlamaya çalışmaktadır. Burada devlet saldırı kapasitesini daha da güçlenmek için değil sistemdeki pozisyonunu korumak, mevcut statükoyu devam ettirmek ve güçlenmeye başlayan devletleri dengelemeye çalışmak için artırmaktadır. Ancak gücü amaç olarak gören saldırgan realizm mevcut uluslararası sistemin devleti güçlenmeye ittiğini söyler ve güvenlik ikilemini savunarak saldırıyı meşrulaştırmaktadır.

1.5. Kavramsal Çerçeve

Kavramsal çerçeve kapsamında güvenlik, ulusal güvenlik ve deniz yetki alanları (iç sular, karasuları, kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge) açıklanmıştır. Çalışmanın temel kavramı olan Mavi Vatan kavramı ise ayrıntılı olarak çalışmanın ikinci bölümünde ele alınmıştır. Bu kısımda genel güvenlik tanımlaması yapıldıktan sonra geleneksel güvenlik anlayışı, güvenlik, ulusal güvenlik ve yeni güvenlik tanımlarının ardından Türkiye'nin geleneksel güvenlik anlayışından bahsedilmiş ve ardından deniz yetki alanları hakkında bilgiler verilmiştir.

1.5.1. Güvenlik

Güvenlik kavramı, insanlığın varoluşundan beri önemini koruyan bir kavram olagelmiştir. Tarihsel süreç içerisinde hem devletler hem de toplumlar güvenliklerini sağlayabilmek için çalışmışlardır. Bu nedenle güvenlik çok eski tarihlerden günümüze kadar farklı dönemlerden, tanımlamalardan geçerek günümüze ulaşmış ve bu nedenle de ortak tek bir tanımı olmamıştır.[73]

Uluslararası ilişkileri belirleyen temel kavramların başında gelen güvenlikten bahsedebilmek için öncelikle bir risk veya tehdidin olması ve ayrıca neyin, kimin

---

[72] Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Der Yayınları, İstanbul 217, s. 263.
[73] Levent Yiğittepe, *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2020, s. 1.

güvenliği sorusunun karşılığını bulması gerekmektedir.[74] Başka bir ifadeyle tehdidin var olması ve bu tehdidin yaratacağı risk unsurlarının varlığı güvenlik kavramının oluşmasına neden olmaktadır.

Günlük hayatta da sıkça karşılaştığımız güvenlik kavramı Türk Dil Kurumu (TDK)'na göre "*Toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet*." şeklinde tanımlanmaktadır.[75] Yani güvenlik kavramı bireylerin, devletlerin ve çeşitli grupların yasal düzen içerisinde her türlü tehdit unsurlarından emin olması anlamına gelmektedir. Ancak güvenlik kavramının en bilinen tanımını uluslararası ilişkiler içinde kuramsal çerçevede 1952 yılında ilk kez Arnold Wolfers yapmıştır. Wolfers güvenliği; "*Mevcut değerlere yönelik tehditlerin olmayışı*" olarak tanımlamıştır. Yine güvenlik, "*Nesnel açıdan kazanılmış değerlere yönelik tehditleri belirlerken, özellik açısından bu değerlere karşı korkuların var olmayışı*" şeklinde ifade edilmiştir. [76]

Gelişen zaman içerisinde küreselleşmenin de etkisiyle yeni güvenlik tehditleri ortaya çıkmış ve yeni tanımlamalar oluşmaya başlamıştır. Ancak Soğuk Savaş dönemi boyunca hâkim olan realist güvenlik yaklaşımları her dönemde var olmuş ve devlet davranışlarını etkilemeye ve dönüştürmeye devam etmiştir. Buradan hareketle geleneksel güvenlik anlayışı Ken Booth'a göre; askeri gücü dikkate alan, devlet merkezli pozitivist ve realist bakış açısını yansıtan bir görüş olarak görülmektedir.[77]

1648 Westfalya Antlaşması'ndan günümüze kadar uluslararası sistemde devletin ana aktör konumunda olması ve birincil olarak ele alınması devletlere güvenlik noktasında birtakım sorumluluklar da getirmiştir. Bu dönemden itibaren devletlerin vatandaşlarını ve sınırlarını koruma duygusu daha da artmış ve ulusal güvenlik kavramının tarihsel arka planının oluşma süresinin dönüm noktası olmuştur.[78]

---

[74] Selahaddin Bakan, Sonay Şahin, "Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/610650, 20.10.2021, s.136.
[75] TDK, https://sozluk.gov.tr/, 27.11.2021.
[76] Levent Yiğittepe, *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2020, s. 6.
[77] Gös. Yer.
[78] Levent Yiğittepe, a.g.e., s. 13.

1.5.2. Geleneksel Güvenlik Yaklaşımı ve Ulusal Güvenlik

Geleneksel güvenlik anlayışının odak noktasında devlet vardır. Çünkü geleneksel güvenlik yaklaşımına göre uluslararası alanda en önemli aktör devlettir ve güvenlikten bahsedilirken de devletin güvenliği söz konusudur. Dolayısıyla bu anlayışta güvenlik kavramı ile daha çok ulusal güvenlik kastedilmektedir.[79] Geleneksel güvenlik anlayışında ulusal güvenliğe tehdit oluşturan aktörlerin başında diğer devletler yer almaktadır. Tehdit oluşturan devletlere karşı alınan güvenlik tedbirlerinin ise ağırlıklı olarak askeri özellikte olduğu görülmektedir.[80] Buradan hareketle geleneksel güvenlik anlayışı devlet odaklı ve askeri güç temelli bir yaklaşım çerçevesinde şekillenmiş ve özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkmış, Soğuk Savaş döneminde de ön plana çıkarak realist yaklaşımlardan beslenmiştir.

Soğuk Savaş döneminde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyetler Birliğinin liderliğini sağladığı iki kutuplu bir uluslararası sistemin varlığı söz konusu olmuştur. Bu iki kutuplu sistemde var olan anarşi durumu devletlerin güvenliklerine karşı bir risk barındırmaktadır. Bu anarşik sistem içerisinde yer alan devletler kendi güvenliklerini sağlamak amacıyla askeri güç kapasitelerini artırma yoluna gitmeye çalışmış, zayıf kalan veya ortak tehdit altında hisseden devletler ise bir araya gelerek bölgesel veya küresel iş birliğine gitmişlerdir. Dolayısıyla güvenlik devletlerin çıkar ve amaçları doğrultusunda tanımlanmıştır. Bir devletin en önemli güvenlik sorunu varlığını devam ettirme ve ulusal çıkarını korumak yani güvenliğini sağlamaktır. Geleneksel güvenlik anlayışında bunun yolu da güç elde etmekten geçmektedir. [81] Klasik realist anlayış bu noktada gücü bir amaç olarak görürken, neorealist ve savunmacı realist anlayış

---

[79] Oğuzhan Acar, Neorealizmin Güvenlik Varsayımları Bağlamında İsrail'in Filistin Politikası, (Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Karabük 2017, s. 26.
[80] Gös. Yer.
[81] Emre Ozan, Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Politikasının Avrupalılaşması, (T.C. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2010, s. 8.

ise gücü güvenliği sağlamanın aracı olarak görmektedir.[82] Bu noktada yapısal realizmin kurucularından olan Kenneth Waltz şunları söyler; "*Anarşi ortamında güvenlik en yüksek hedeftir. Devletler yalnızca varlıklarını sürdürmeyi garanti ettikleri takdirde refah, ekonomik kazanç ve güç gibi diğer hedeflerin peşinden güvenle gidebilirler*."[83] Yani realist yaklaşımlar uluslararası ortamda var olan güvensizliğin giderilemeyeceğini, bu durumun sonucu olarak devletlerin sürekli bir güç mücadelesi içerisinde olacaklarını söylerler ve devletler kendi güvenliklerini sağlamak için sürekli bir güç artırımına yönelirler.

Ulusal güvenlik kavramı İkinci Dünya Savaşı döneminde ortaya çıkmış,[84] savaş sonrasında ise dönemin ABD Başkanı Harry S. Truman'ın "*National Security Act*" (Ulusal Güvenlik Yasası, 18 Ekim 1947) ile literatüre girmiştir[85] Ulusal güvenlik devletin tümüyle tehditlerden korunmasını içerirken tehdit konusunda net bir tanımlamada bulunmamıştır.[86] Bu nedenle neyin tehdit oluşturup hangi unsurun tehdit oluşturmadığı konusunda ortak bir bakış açısı ortaya çıkmamıştır. Çalışmada da ulusal güvenlik kavramı klasik yaklaşımlar etrafında değerlendirilmiş ve neorealizm, savunmacı realizm çerçevesinde ele alınmıştır. Buradan hareketle askeri güç odaklı ulusal güvenlik yaklaşımını esas alan tanımlamalar çeşitli akademisyen ve teorisyenler tarafından tanımlanmıştır.

Amerikalı siyaset bilimci David Allen Baldwin, "*The Concept of Security (Güvenlik Kavramı)*" adlı eserinde geleneksel ulusal güvenlik kavramının korunması gereken değerler olarak siyasal bağımsızlık ve toprak bütünlüğü içerdiğini belirtmekte, Helga Haftendorn'un ise ulusal güvenliği, "*Bir ulusa yönelik askeri tehditlerin yokluğu veya bir ulusun dış tehditlere karşı korunaklı olması durumudur*." şeklinde tanımlamıştır ve Amerikalı yazar- gazeteci olan Walter Lippmann tarafından başka bir tanımlama yapılmıştır. Lippmann ulusal güvenliği; "*Bir devletin öz değerlerine yönelik tehditleri*

---

[82] Gös. Yer.
[83] Gös. Yer.
[84] Levent Yiğittepe, *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik*, s. 14.
[85]Fikret Birdişli, "Ulusal Güvenlik Kavramının Tarihsel ve Düşünsel Temelleri", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/219588, 11.11.2021, s. 151.
[86] Fikret Birdişli, a.g.m., s. 152.

savuşturabilmesi, gerektiğinde meydan okuyabilmesi ve olası bir savaşı sürdürebilme yeteneğidir." şeklinde tanımlamıştır.[87] Bir başka yazar olan Melvyn Leffler ise "*National Security* (Ulusal Güvenlik)" başlıklı makalesinde ulusal güvenliği, ülkenin bazı temel değerlerini dış tehditlerden korumak şeklinde tanımlamıştır. [88]

Egemen devletler, ulusal güvenliklerini sağlamak için çeşitli yöntemler izlemektedirler. Kimi devletler savunma-saldırı kapasitelerini artırmaya çalışırken bir başka devlet ise ikili ve bölgesel savunma iş birliğine yönelerek bir güç dengesi yaratmaya çalışmaktadır. Her ülkenin bulunduğu konum itibariyle değişen güvenlik yöntemleri kimi zaman iş birliğine yönelik bir adım olarak değerlendirilse de kimi zaman sonu savaşla biten bir yıkıma da neden olabilmektedir.[89] Buradan hareketle bir sonraki bölümde içinde bulunduğu coğrafya itibariyle çeşitli risk algısı ve tehdit seviyesi altında bulunan Türkiye'nin geleneksel ulusal güvenlik politikası anlatılacaktır.

1.5.3. Türkiye'nin Geleneksel Ulusal Güvenlik Politikası

Türkiye Asya, Avrupa ve Ortadoğu coğrafyalarının kesiştiği kıtasal bir konumda ve Karadeniz, Marmara Denizi, Ege Denizi ve Akdeniz'e olan deniz sınırları ve stratejik su yollarının kontrolünde olması nedeniyle önemli coğrafyadadır. Hem bu özelliklerinden dolayı hem de jeostratejik konumu nedeniyle Türkiye çeşitli güvenlik sorunları ile uğraşmaktadır. Soğuk Savaş döneminin hâkim kuramı olan realizm eksenli dış politika yaklaşımları ve kurumları Türk dış politikasında önemli aktörler ve yaklaşımlar olarak ön plana çıkmıştır. Geleneksel güvenlik anlayışı çerçevesinde Türkiye ulusal güvenliğini korumak amacıyla askeri güç odaklı bir politika benimsemiştir. Bu politika bağlamında temel savunma birimi devlet olmuştur.[90] Zira realizmin temel aktörü olan devlet, geleneksel güvenlik yaklaşımında birincil aktör olmuş ve devlet güvenliği her şeyin üzerinde görülmüştür. Bu anlamda oluşan her tehdit askeri kavramlar çerçevesinde

---

[87] Oğuzhan Acar, *Neorealizmin Güvenlik Varsayımları Bağlamında İsrail'in Filistin Politikası*, (Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Karabük 2017, s. 27.
[88] Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, Der Yayınları, Yedinci Baskı, İstanbul 2019, s.371.
[89] Oğuzhan Acar, *a.g.e.,*, s. 28.
[90] Emre Ozan, *a.g.e.,* s. 47.

değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Bu anlamda Türkiye, askeri güç unsurlarını güvenliğini sağlamak amacıyla güçlendirmeye çalışmıştır. Neorealizm kuramına göre güç güvenliğin sağlanması için bir araç konumundadır ve Türkiye'de güvenliğini sağlamak için gücünü artırmaya çalışmış ve savunma temelli statükoyu savunan bir dış politika benimsemiştir.[91] Güvenliğin sağlanması amacıyla güçlü bir ordu ve donanmaya sahip olma hedefinde bulunan Türkiye, iç ve dış politika bağlamında Türk Silahlı Kuvvetleri'ni etkin bir şekilde ön plana çıkarmaktadır.

Türkiye'nin ulusal güvenlik politikası devleti merkeze alan bir geleneğe sahip olagelmiştir. Bu nedenle Türkiye'ye başlıca tehditler yine devletlerden gelmektedir. Bunun temel nedeni ise coğrafyadır.[92] Bulunduğu coğrafyada var olan devletlerin yakın geçmişlerine bakıldığında hemen birçoğu Osmanlı egemenliğinde kalmış ve Türklere karşı bir bağımsızlık mücadelesi vererek bugünkü varlıklarını oluşturmuşlardır. Bu komşulara sahip coğrafyada Türkiye bir güvensizlik yaşamakta ve bu durum ulusal güvenlik politikalarına da yansımaktadır.[93] Günümüzde devam eden bir şekilde Türkiye'nin batı kaynaklı ana tehdit unsuru haline gelen devlet Yunanistan'dır. Özellikle 1960'lı yıllarda Kıbrıs sorunun ortaya çıkmasıyla birlikte iki ülkenin tehdit algıları derinden sarsılmış ve var olan güvensizlik duyguları artmıştır.[94] Bu nedenle her iki ülke de kendi güvenliklerini sağlamak için farklı politikalar izlemiş ancak izlenen bu politikalar başta Ege Denizi olmak üzere Kıbrıs ve Doğu Akdeniz'de askeri güvenliği artıracak şekilde olmaktadır. Bu durum ise güvenlik ikilemine/ çıkmazına (security dilemma)[95] yol açmaktadır. Oluşan şartlar zaman zaman her iki ülkeyi sıcak çatışma

---

[91] Selahaddin Bakan, Sonay Şahin, "Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/610650, 20.10.2021, s. 141.
[92] Emre Ozan, *a.g.e.*, s. 95.
[93] Emre Ozan, *a.g.e.*, s. 51.
[94] Emre Ozan, *a.g.e.*, s. 54.
[95] Güvenlik ikilemi; uluslararası ilişkiler literatürüne Soğuk Savaş döneminde girmiştir. Kavram uluslararası ilişkiler disiplinine ilk defa, John H. Herz tarafından 1951 yılında *Politik Realizm ve Politik İdealizm* (*Political Realisim and Political Idealism*) adlı çalışma ile girmiştir. Bu kavram ile aslında savaşma niyetinde olmayan tarafların karşı tarafın kendilerine zarar verebileceği korkusu nedeniyle savaşmak zorunda kalabilecekleri durumu açıklanmaktadır. Zira güvenlik ikileminin nedeni uluslararası sistemin anarşik bir yapıda olmasıdır. Karşı devletin niyetinden emin olamayan devlet kendi güvenliğini en üst seviyeye çıkarmaya çalışmakta buna karşılık diğer devlette aynı tepkiyi göstermektedir. Bu durum ise sonu gelmez bir silahlanma yarışına neden olmaktadır. (Bkz. Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Der Yayınları, İstanbul 217, s. 263.)

durumuna getirmektedir. 1996 yılında ortaya çıkan Kardak Krizi, Lozan ve çeşitli anlaşmalara göre silahsızlandırılması gereken adaların silahlandırılması, Egemenliği Antlaşmalarla Yunanistan'a devredilmemiş Türk Adalarına karşı işgal ve tacizde bulunulması iki ülke ilişkilerini daha da çıkmaz bir duruma sürüklemiş ve silahlanma yarışını her geçen gün artırmıştır.

Türkiye'nin ulusal güvenliğinin dış tehditler karşısında savunulmasından Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) sorumludur ve TSK askeri gücün muhafazasında ve artırılmasında caydırıcı bir güç unsuru olarak ulusal güvenliğin sağlanmasında öne çıkmaktadır.[96] Buradan hareketle ifade etmek gerekirse Türkiye'nin geleneksel ulusal güvenlik politikasının temsilcisi ve askeri güç anlamında belirleyen etkenlerden biri Türk ordusudur. Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafya şartları gereğince ortaya çıkan askeri güvenlik sorunları güçlü ordu ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.[97] Bu çerçevede TSK bulunduğu coğrafyada en iyi ve seçkin bir şekilde "*etkin ve caydırıcı*" güç olma görevini yerine getirmektedir.[98] Türk ordusunun caydırıcı bir güç unsuru olarak varlığı ve faaliyetleri Türkiye'nin güvensizlik hissettiği komşularına karşı önemli bir rol oynamaktadır. Faruk Sönmezoğlu'na göre güçlü ordu bir ülkenin güvenliğini sağlamasında caydırıcı yol izleyebilir. Karşı tarafı ya da tarafları girişeceği olayların ağır sonuçları olacağı doğrultusunda inandırmalı ve saldırmaktan vazgeçmesini sağlamalıdır.[99] Ancak caydırma politikası daha çok elde olan güç doğrultusunda işlev görebilmektedir. [100] Bu nedenle de Türkiye her alanda Silahlı Kuvvetlerin gelişmesi ve taktik, stratejik anlamda üstün kabiliyetlerle donanımlı olması için tüm kaynaklarını seferber etmektedir. Yerli ve milli olarak savunma sanayii tarafından üretilen ürünler ilk olarak askeri güç unsurları tarafından tam ve etkin bir şekilde kullanılmakta ve başarılı sonuçlar elde edilmektedir.

---

[96] Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=Gorevi, 28.11.2021.
[97] Emre Ozan, *a.g.e.*, s. 58.
[98] Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=Gorevi, 28.11.2021.
[99] Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, Der Yayınları, Yedinci Baskı, İstanbul 2019, s.373.
[100] Levent Yiğittepe, a.g.e., s. 85.

Bu bölüme kadar kuramsal çerçeve ve ulusal güvenlik konuları anlatılmıştır. Bu bölümden itibaren Mavi Vatan kavramının ana unsurları ve temel kavramları olan deniz yetki alanları 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi maddeleri eşliğinde detaylandırılmıştır. Temel kavramların ardından ise Mavi Vatan Doktrini ve oluşum süreci anlatılmıştır.

1.6. Deniz Yetki Alanları

Deniz hukuku alanında çalışmalar 1930'lu yıllarda Milletler Cemiyeti öncülüğünde başlamıştır. Bu kapsamda bir araya gelen kıyı devletleri, hem deniz hukuku kavramlarına resmiyet kazandırmak hem de deniz yetki alanlarını net olarak tanımlayarak hak ve çıkarlar elde etmeye çalışmışlardır. Bu kısımda 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) ile nihayete eren deniz hukukunun ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. Ardından BM Deniz Hukuku Sözleşmesi kavramları (iç sular, kara suları, bitişik bölge, kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge) açıklanmıştır.

1.6.1. Deniz Hukuku ve Tarihsel Gelişimi

Milletlerarası hukukun en eski konularından biri olan deniz hukuku, genel anlamıyla deniz alanlarının hukuki ve idari kurallarını düzenleyen kurallar bütünü şeklinde tanımlanmaktadır.[101] Deniz hukukunun temelini yüzyıllar boyu oluşan teamül kuralları, örf ve âdet hukuku oluşturmaktadır. Ancak zamanla gelişen ekonomik ve teknolojik gelişmeler sonrasında deniz alanlarının kullanımı çoğalmaya, deniz taşımacılık faaliyetleri artmaya başlamıştır. Bu faaliyetler karşısında hem ulusal hem de uluslararası alanda deniz hukukunun yeniden düzenlenmesi hali bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda sürekli gelişim içerisinde olan deniz hukuku alanında 19. ve 20.yüzyıl boyunca çok sayıda anlaşma imzalanmış ve çoğu anlaşmalar iç hukuka da alınmıştır.[102]

---

[101] Cihat Yaycı, *Sorular ve Cevaplar ile Münhasır Ekonomik Bölge (M.E.B.) Kavramı*, 1. Baskı, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, Mayıs 2019, s. 5.
[102] Selami Kuran, a.g.e., s. 1.

Deniz hukukuna resmiyet kazandırıp uluslararası hukuk konularını belirleyip yazılı bir metin haline getirmeye yönelik ilk çalışma, 13 Mart-12 Nisan 1930 tarihleri arasında Lahey'de aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 47 ülkenin Milletler Cemiyeti öncülüğünde bir araya gelmesiyle düzenlenen konferanstır.[103] Konferansta devletlerin kara suları sınırları konusunda farklı fikirlerde bulunması nedeniyle konferans hiçbir anlaşma olmadan dağılmıştır.

Denizlerde kıyı devletinin bir takım egemen haklara sahip olma iddiaları zaman içerisinde artarak devam etmiştir. Lahey Konferansı'ndan yaklaşık on beş yıl sonra 28 Eylül 1945 tarihinde dönemin ABD Başkanı Harry S. Truman yayınladığı başkanlık bildirisi ile kıta sahanlığı kavramını ortaya atmıştır.[104] Kara suları dışındaki deniz yatağı ve toprak altında kıyı devletine birtakım haklar sağlayan kıta sahanlığı kavramıyla ABD tüm doğal kaynaklar üzerindeki yetki ve yargı alanlarını genişlettiğini duyurmuştur. Bu karar uluslararası hukukta adeta bir dönüm noktası olmuştur. ABD'yi takip eden diğer devletlerde bu karar doğrultusunda uygulamalara başlamış ve 1950'lili yıllara gelindiğinde kıta sahanlığı kavramı uluslararası hukuka yerleşmiştir.[105] Netice itibariyle devletler petrolden madene, mücevherden çakıla, metalden balığa, deniz kaynakları üzerindeki egemenlik alanlarını genişletmeye başlamışlardır.[106]

Denizlere ilişkin yaşanan bu gelişmeler sonrasında devletler Birleşmiş Milletler öncülüğünde 24 Şubat 1958 ve 27 Nisan 1958 tarihleri arasında Cenevre'de yeniden bir araya gelmişlerdir. Bu konferansın sonunda 29 Nisan 1958'de "*Son Yasa*" şekli ile dört anlaşma imzaya açılmıştır: a) Kara Suları ve Bitişik Bölge, b) Açık Denizler, c)Balıkçılık ve Canlı Kaynakların Açık Denizlerde Korunması, d) Kıta Sahanlığı ve Anlaşmazlıkların Çözümünde Zorunlu İlkeler ile İlgili Opsiyonel Protokol.[107] İmzaya açılan anlaşmalar

---

[103] Dr. Dz. Alb. Murat Kağan Kozanhan, "Deniz Hukuku (The Law of The Sea) ile Devletlerin Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Çerçevesinde Politik Gelişmeler, Stratejik Yaklaşımlar ve Jeopolitik Değerlendirmelere İlişkin Kaynakça: Bibliyografya Çalışması", https://msu.edu.tr/img/Deniz_Harp_Enstitusu/bibliyografya_calismasi/bibliyografya_calismasi.pdf, 03.04.2022, s. 2.

[104] Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitabevi, Gözden Geçirilmiş 15. Baskı, Ankara, Ağustos 2016, s. 255.

[105] Hüseyin Pazarcı, *a.g.e.*, s. 255.

[106] Emete Gözügüzelli, *a.g.e.*, s. 15.

[107] Emete Gözügüzelli, *a.g.e.*, s. 20.

arasında özellikle kara sularının genişliği ve balıkçılığa ilişkin bazı konularda çözüm sağlanamadığı için devletler yeniden Cenevre'de 16 Mart 1960 ve 26 Nisan 1960 tarihleri arasında bir araya gelmiş fakat herhangi bir anlaşma olmadan dağılmışlardır.[108]

1970'li yıllara gelindiğinde çok daha geniş katılımla dokuz yıl (1973-1982) sürecek olan Deniz Hukuku Konferansı 3 Aralık 1973 yılında New York'ta başlamıştır.[109] Müzakere süreci sonunda 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) ortaya çıkmıştır. 10 Aralık 1982 yılında imzaya açılan Sözleşme 17 Kısım'dan oluşmakta, 320 maddesi ve dokuz eki ve bir de sonuç bölümünden meydana gelmektedir. Sözleşme 130 evet, dört hayır[110], 17 çekimser oyla kabul edilmiş ve 16 Kasım 1994'te yürürlüğe girmiştir.[111] İsrail Sözleşme 'de, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün gözlemci statüsüne itiraz etmiş, Türkiye ve Venezuela ise Sözleşmeyi kabul etmeden önce deniz sınırlandırma sorunlarının görüşmeler yolu ile çözümlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Amerika'nın ise Sözleşme 'ye karşı durma nedeni; Kısım XI'de yer alan deniz yatağı rejiminin Amerikan çıkarları ile örtüşmemesinden kaynaklandığı belirtilmiştir.[112]

1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, deniz hukuku konularını en ayrıntılı şekilde inceleyen, Cenevre Sözleşmelerindeki hukuki boşlukları doldurmaya çalışan,[113] tek metinde tüm hususları düzenleyip ileri hükümler getiren bir sözleşmedir.[114] Sözleşme ile kara sularının genişliği konusu çözümlenmiş ve "12 mile kadar genişlik" esası kabul edilmiştir. Bunun yanında Sözleşme ile uluslararası deniz yatağı, münhasır ekonomik bölge, takımada devleti gibi yeni kavramlarda ortaya çıkmış, adalar ve boğazları, uluslararası boğazları ilgilendiren yeni gelişmeler de söz konusu sözleşmede yer almıştır.[115] Ayrıca kara suları yanında kıyı devletine 200 mile kadar

---

[108] Hüseyin Pazarcı, *a.g.e.*, s. 255.
[109] Melda Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., Gözden Geçirilmiş 13. Baskı, İstanbul, Eylül 2019, s. 341.
[110] Türkiye, İsrail, Venezuela, Amerika Birleşik Devletleri.
[111] Emete Gözügüzelli, a.g.e., s. 24.
[112] Emete Gözügüzelli, *a.g.e.*, s. 25.
[113] Selami Kuran, *a.g.e.*, s. 3.
[114] Melda Sur, a.g.e., s. 341.
[115] Selami Kuran, *a.g.e.*, s. 4.

münhasır ekonomik bölge hakkı tanınmış, kıta sahanlığı için ise 350 deniz miline kadar genişletme hakkı da kıyı devletine tanınmıştır.[116]

BMDHS 17 Kısıma ayrılmıştır. Başlangıç dahil on bir kısım Sözleşme'nin yasal yönetimi ile ilgili maddelerden oluşmaktadır. Bu doğrultuda Sözleşme denizleri beş kategoriye ayırmıştır. Bunlar: iç sular (internal waters), kara suları (territorial sea), takımada suları (archilapegical waters), münhasır ekonomik bölge (exclusive economic zone) ve açık denizler (high seas) şeklindedir.[117]

Türkiye aktif olarak çalışmalarına katıldığı 1958 Cenevre Sözleşmeleri'ne taraf olmadığı gibi 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne de taraf olmamıştır ve karşı oy vermiştir. Anlaşmalar sadece imzacı devletleri bağlamakta ve taraf olmayan devletleri bağlayıcı yönde bir etki oluşturmamaktadır.[118] Uluslararası hukukta bir anlaşmaya taraf olmayan devletler için eğer varsa örf adet hukuku geçerli olmaya devam eder. Örf adet hukuku olarak kabul edilmesi için ise bir eylemin sürekliliğinin olması, diğer devletlerinde bunu itirazsız olarak tanıması ve devlet yaptırımı ile kesintisiz bir şekilde devamlılık oluşturması söz konusudur. Devam eden bir sürecin sonucu olan örf, adet veya teamül hukukun bağlayıcılığı "*pacta sunt servanda*" ile yani ahde vefa prensibine dayalıdır.[119]

Deniz alanları, devletin ülkesinin bir parçasını oluşturan deniz alanları ve devletin belirli egemen haklara sahip olduğu deniz alanları şeklinde iki bölüm halinde çalışmada incelenmiştir. Devletin ülkesinin bir parçasını oluşturan deniz alanlarını iç sular, kara suları ve takımada suları oluşturmaktadır. Devletin belirli egemen haklara sahip olduğu deniz alanları ise bitişik bölge, münhasır ekonomik bölge, kıta sahanlığı ve açık denizler şeklindedir.

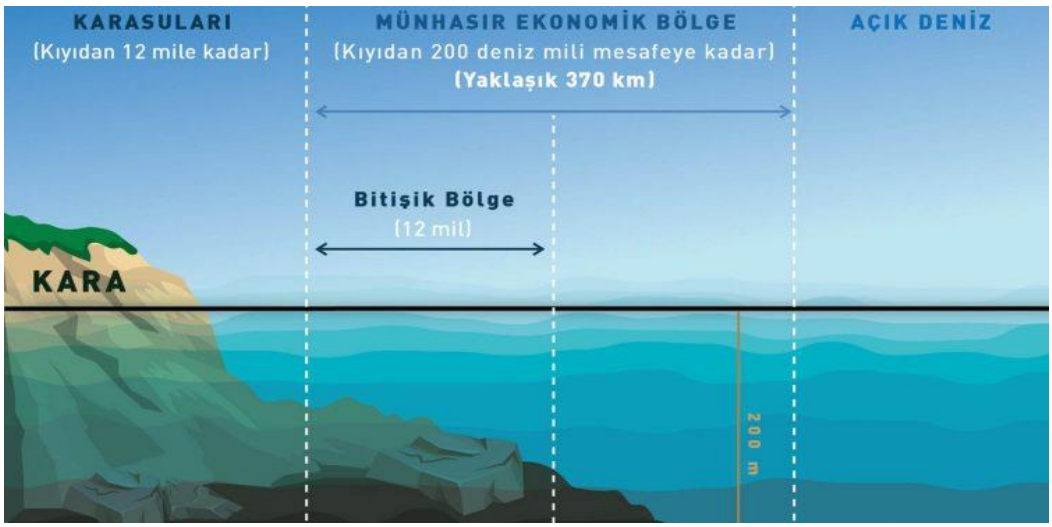
1.6.2. İç Sular (Internal Waters)

---

[116] Emete Gözügüzelli, *a.g.e.,* s. 25.
[117] Emete Gözügüzelli, *a.g.e.,* s. 26.
*Takımada suları ve açık denizler kısmına çalışma içerisinde değinilmeyecektir.
[118] Emete Gözügüzelli, a.g.e., s. 34.
[119] Emete Gözügüzelli, *a.g.e.,* s. 35.

Deniz alanlarındaki yetkiler belirlenirken kıyı çizgisi başlangıç olarak kabul edilmektedir. Bu kıyı çizgisine atıfla deniz yetki alanlarının tespiti yapılmaktadır.[120] Deniz yetki alanları kıyı devletine olan yakınlığına göre bir takım hak ve yetkiler kazandırmaktadır. Bu hak ve yetkiler ise deniz yetki alanlarının iç ve dış sınırlarının belirlenmesi ile sağlanmaktadır.[121] Denizlerdeki yetki alanlarını belirleyen bu kıyı çizgisine esas hat, esas çizgi adı verilmektedir. Burada su seviyesinin en düşük olduğu zaman dikkate alınır ve bunun haricinde bir ölçüm yapılması gerekmemektedir.

Şekil- 1: Deniz Yetki Alanlarında Kullanılan Esas Hatları Gösteren Harita

Kaynak: MaviVatan.net, "Kıta Sahanlığı ve Önemi?", https://mavivatan.net/kita-sahanligi-ve-onemi/, 20.02.2023.

1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin sekizinci maddesi ile iç sular rejimi düzenlemektedir.[122] Kara sularının ölçülmeye başlandığı esas hat ile ülke kıyıları arasında kalan deniz parçalarına iç sular adı verilir. İç sular kapsamına limanlar, demir yerleri,

---

[120] Cenap Çakmak, *Uluslararası Hukuk: Giriş, Teori ve Uygulama*, Ekin Basım Yayın ve Dağıtım, Bursa, Şubat 2014, s. 162.

[121] Oğuzhan Dedebağı, Türk Deniz Egemenlik ve Yetki Alanlarında Ulusal Hak ve Menfaatler Üzerine Bir İnceleme, (T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2016, s. 8.

[122] 1982 BMDHS Madde 8- İç sular
1.Kısım IV'de aksi öngörülmedikçe, kara suları esas hattının berisinde (kara tarafında) kalan sular Devletin iç sularının bir parçasını teşkil eder.
2.Yedinci Maddeye uygun şekilde bir düz esas hattın tesis edilmesinin daha önce iç sular olarak telakki edilmeyen alanları iç sular olarak çevirme sonucunu verdiği durumlarda, bu Sözleşmede öngörülen zararsız geçiş hakkı bu sularda da uygulanacaktır.

kapalı ya da iç denizler ve körfezler girmektedir.[123] Kıyı devleti burada tam egemen konumdadır. Yani kara ülkesinde sahip olduğu hakları bu alanlarda da kullanabilmektedir.[124] Devletler, deniz ticaretinin limanlar yolu ile yapılması nedeniyle limanları özel statüler çerçevesinde iç suları olarak değerlendirmektedir. Teamül hukuku gereği tüm ticaret gemileri limanlara serbest giriş yapabilmektedirler. Ancak bu durumda karşılıklılık prensibine göre yapılmaktadır. Savaş gemileri ise ancak kıyı devleti izin verdiği taktirde limanları kullanabilmektedirler.[125] Bu belirtilenlerin haricinde iç sularda zararsız geçiş hakkı bulunmamaktadır.

Deniz yetki alanlarının belirlenmesinde öne çıkan etkisi nedeniyle körfezler, kısaca açıklanacaktır.

Körfezler; ağızları düz esas hatlar ile kapatılırsa kara sularına dahil olacakken iç sulara dahil olabilmektedir. Bunun için gerekli olan şartlar ise 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10. maddesi ile düzenlenmiştir. Buna göre;[126]

1)Körfez, iyice belirgin bir girinti olmalı, kara ile çevrili suları kapsayacak kadar olmalı ve basit bir kıvrımdan ibaret olmamalıdır.

2)Ölçüm yapılabilmesi için, bir girintinin alanı, girinti kıyısının çevresindeki en düşük cezir hattı ile onun cezir arasındaki doğal giriş noktalarını birleştiren bir hat arasında kalan alandır. Eğer körfezin ağzında adalar var ise bir yarım daire çizilir. Bu alan içindeki adalar su sahasına dahilmiş gibi kabul edilir.

3)Bir körfezin ağzının uç noktaları arasında çizilen hat 24 mili aşmamışsa çizilecek hat ile iç sular olarak sayılır. Aştığı durumlarda ise 24 mil uzunluğundaki bir düz esas hat çizilir ve su sahası körfeze dahil edilir.

4)Bahsi geçen hükümler, "tarihi" körfezlere veya 7.maddede öngörülen düz esas hatlar yönteminin geçerli olduğu zamanlarda uygulanmaz. Buradan hareketle bir körfezin tarihi

---

[123] Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, DER Yayınları, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 5. Basım, İstanbul, 2017, s. 287.
[124] Hüseyin Pazarcı, *a.g.e.,* s. 260.
[125] Cenap Çakmak, *a.g.e.,* s. 64.
[126] 1982 BMDHS Madde 10
1. Bu madde, sadece kıyıları bir Devlete ait olan körfezlerle ilgilidir.

körfez olarak sayılabilmesi için, bunu iddia eden devletin körfez üzerinde açık, etkili ve devamlı bir surette bir egemenlik uygulaması ve uygulamaya devam etmesi, diğer devletlerce de kabul edilmesi gerekmektedir.[127]

1.6.3. Kara Suları (Territorial Sea)

Bir devletin deniz alanlarındaki hak ve yetkileri belirlenirken bazı ölçüm ve değerler kullanılmaktadır. Bu yetkiler belirlenirken referans noktası olarak kıyı çizgisi/hattı üzerinden hak ve yetkiler düzenlenmektedir. Bu referans noktası deniz hukukunda esas hat olarak adlandırılmaktadır.[128] Esas hatlar BM Deniz Hukuku Sözleşmesinin 5. Maddesi[129] ve 7. maddesinde[130] açıklanmıştır. Beşinci maddede açıklanan normal esas hat, kıyı doğrultusunda belirlenen en düşük seviyede olan cezir hattır.[131] Bu hatlar kıyı devletince resmen kabul edilmiş büyük ölçekli harita üzerinde

---

[127] Selami Kuran, *a.g.e.,* s. 41.
[128] Selami Kuran, a.g.e., s. 37.
[129]1982 BMDHS Madde 5-Normal esas hat
Bu Sözleşmede başka türlü öngörülmedikçe, karasularının genişliğini ölçmeye yarayan normal esas hat, kıyı doğrultusundaki en düşük cezir hattıdır (suların en çok çekildiği hattır); bu hat kıyı Devleti tarafından resmen kabul edilmiş büyük ölçekli haritalar üzerinde gösterilir."
[130]1982 BMDHS Madde 7-Düz esas hatlar
1.Kıyının derin bir şekilde girintili-çıkıntılı olduğu yerlerde veya kıyının hemen yakınında kıyı boyunca uzanan bir adalar saçağı varsa, karasularının genişliğinin ölçülmesi için esas alınan hattın çiziminde uygun noktaları birleştiren düz esas hatlar yöntemi kullanılabilir.
2.Bir deltanın ve diğer doğal şartların mevcudiyetinden dolayı kıyı oldukça istikrarsızsa, en düşük cezir çizgisinin denize en fazla uzanan kısmı doğrultusunda uygun noktalar seçilebilir ve en düşük cezir çizgisinin daha sonra geri çekilmesine bakmaksızın, düz esas hatlar kıyı Devleti tarafından bu Sözleşmeye uygun şekilde değiştirilinceye kadar geçerli kalacaktır.
3.Düz esas hatların bu çiziminde kıyının genel istikametinde dikkate değer ölçüde sapılmamalıdır ve hatların içinde kalan deniz alanlarının iç sular rejimine tabi olması için kara ile yeteri kadar bağlantılı olması gerekir.
4. Cezir yüksekliklerine doğru ve cezir yüksekliklerinden başlamak üzere düz esas hatlar çizilemez; meğerki daimi şekilde su üstünde kalan deniz fenerleri veya benzeri tesisler bunların üzerinde inşa edilmiş olsun veya bu yüksekliklere doğru veya bu yüksekliklerden başlamak üzere esas hatların çizilmesinin genel milletlerarası kabul görmüş olduğu durumlar söz konusu olsun.
5.Birinici paragraf hükümlerine göre düz esas hatlar yönteminin uygulanabildiği durumlarda, belirli esas hatlar tespit ederken, gerçekliği ve ehemmiyeti uzun zamandan beri teamülle kanıtlanmış olan ilgili bölgeye has ekonomik menfaatler gözönünde tutulabilir.
6. Düz hatlar yöntemi bir Devlet tarafından başka bir Devletin kara sularını açık denizden veya bir münhasır ekonomik bölgeden ayıracak bir tarzda uygulanamaz.
[131] 1982 BMDHS Madde 13- Cezir yükseklikleri
1.Bir cezir yüksekliği, su ile çevrili olan ve sular çekildiği zaman su üstünde kalan fakat sular yükseldiği zaman su ile kaplı hale gelen doğal olarak oluşmuş bir arazi sahasıdır. Bu cezir yüksekliğinin tamamen veya kısmen an karadan veya bir adadan itibaren kara suları genişliğini aşmıyan bir mesafede bulunduğu

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne sunularak kabul ettirilmelidir. Yedince madde ise girinti çıkıntı olması durumunda kıyı devletinin esas hatlarını nasıl düzenleyeceği hususunda kurallar belirlenmiştir. Bu sayede kıyı devletlerinin hakkaniyetli bir şekilde hem yetki ve yetki alanlarını kullanmış olacak hem de karşılıklı menfaatler doğrultusunda denizlerde siyasi ve ekonomik dengeleri korumuş olacaklardır. Kıyı devletleri içinde bulunduğu şartlar doğrultusunda bahsi geçen metotlardan herhangi birisiyle esas hatlarını belirleyebilmektedirler.[132]

Kara suları, esas hatlardan başlayıp yani devletin iç sularının bittiği yerden başlayıp belirli bir mesafeye kadar uzanan kıyı devletine ait deniz alanının adıdır.[133] Kara suları, cezir olayının olmadığı olağan esas çizgiyi oluşturan en düşük su düzeyindeki kıyı çizgisinden itibaren başlamaktadır.[134] Kara sularının sınırları 1982 BMDHS birinci bölümümde maddelerle açıklanmıştır. Buna göre kara suları iç sınır, dış sınır ve yan sınır olmak üzere üç ayrı şekilde belirlenmektedir. Eğer kıyılarda çok sayıda girinti çıkıntı yok ise en düşük cezir çizgisi iç sınır çizgisini oluşturmaktadır. Girinti çıkıntı kıyılarda ise düz hatlar çekilerek iç sınır oluşturulmaktadır. Kara sularının dış sınırı, 1982 BMDHS dördüncü maddesine göre; esas hattın en yakın noktasından kara sularının genişliği kadar uzaklıkta olan hattır.[135] Kara sularının yan sınırı ise, kara sınırının kıyıyla kesiştiği noktadan başlayıp her iki devlete en yakın noktada eşit uzaklıkta olan çizgidir. Yani komşu iki devletin kara suları arasındaki sınırdır.[136]

1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin ikinci maddesine göre kara sularının üzerindeki hava sahası ve deniz yatağı kıyı devletinin egemenliğine tabidir.[137]

---

yerlerde, o yükseklik üzerindeki en düşük cezir hattı kara sularının ölçülmesi için esas hat olarak kullanılabilir.
2.Cezir yüksekliğinin, tamamen veya kısmen, ana karadan veya bir adadan itibaren kara sularının genişliğini aşan bir mesafede olduğu yerlerde kendisine ait bir kara suyu yoktur.

[132] 1982 BMDHS Madde 14- Esas hatları belirlemek için metodlar bileşiminin kullanılması..

[133] Melda Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları,* s. 349.

[134] Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk,* s. 262.

[135] 1982 BMDHS Madde 4- Kara sularının dış sınırı
Kara sularının dış sınırı, her noktası esas hattın en yakın noktasına kara sularının genişliği kadar bir uzaklıkta olan hattır.

[136] Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü,* s. 331.

[137] 1982 BMDHS Madde 2- Kara sularının, karasularının üzerindeki hava sahasının ve deniz yatağının ve toprak altının hukuki statüsü

Sözleşmenin "Kara sularının genişliği" başlığını taşıyan 3.maddesi şu şekilde düzenlenmiştir:

> "*Her Devletin, kara sularının genişliğini bu sözleşmeye uygun şekilde belirlenen esas hatlardan itibaren on iki deniz milini aşmayan bir sınıra kadar tespit etme hakkı vardır*."[138]

Buradan anlaşılacağı üzere devlet kara sularını sözleşmeye uygun olacak biçimde esas hattan itibaren 12 deniz milini aşmayacak şekilde tayin etme hak ve yetkisine sahiptir. Ancak, kıyı devletinin bu hakkı, coğrafi ve hukuksal nedenlerle birtakım kısıtlamalara uğramaktadır. Örneğin karşılıklı kıyıları yaklaşık 18 mil olan iki devletten biri 6 mil ilan ettiği kara sularına karşılık kıyıdaş devlet kalan 12 mil alanı kendi kara suyu ilan etmesi coğrafya şartlarına aykırılık oluşturmaktadır. Bu noktada Sözleşmenin 15. maddesi[139] gereğince kıyı devletleri, kıyılar arasında bir eşit uzaklık çizgisinden öteye geçme hakları bulunmamaktadır.[140]

1.6.4. Bitişik Bölge (Contiguous Zone)

Bitişik bölge, kara sularına bitişik olarak kıyı devletinin belirli bir uzaklığa kadar birtakım önleyici ve denetleyici yetkiler kullandığı bir deniz alanıdır. Bitişik bölge alanı, kara sularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren belirlenmektedir. Kara suları da bitişik bölgenin içerisinde kalır ve bu uzaklık 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde en fazla 24 mil olarak belirtilmiştir.

1.Bir kıyı Devletinin egemenliği, kara ülkesinin ve iç sularının ve bir takımada devleti olması halinde, takımada sularının ötesinde, kara suları olarak tarif edilen (kıyıya) bitişik bir deniz kuşağını kapsar.
2.Bu egemenlik, kara sularının deniz yatağını ve toprak altını olduğu kadar kara sularının üzerindeki hava sahasını da kapsar.
3.Kara suları üzerindeki egemenlik, bu Sözleşmeye ve devletler hukukunun diğer kurallarına tabi olarak kullanılır.

[138] 1982 BMDHS Madde 3.

[139] 1982 BMDHS Madde 15- Kıyıları karşı-karşıya veya yan-yana olan Devletler arasında kara sularının sınırlandırılması
İki devletin kıyısının karşı-karşıya veya yan-yana (bitişik) olduğu durumlarda, iki Devletten hiçbirisi, aralarında aksini öngören bir anlaşma olmadıkça, kara sularını, her noktası iki Devletten her birinin kara sularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlar üzerindeki en yakın noktalara eşit uzaklıkta olan orta hattın ötesine geçirmeye yetkili değildir. Bununla beraber, tarihi bir hak veya diğer özel şartlar sebebiyle iki Devletin kara sularını bu hükümle bağdaşmıyan bir şekilde sınırlandırılmasının gerekli olduğu yerlerde, yukarıdaki hüküm uygulanmaz.

[140] Hüseyin Pazarcı, *a.g.e.,* s. 263.

Kıyı devletinin bitişik bölge alanında bazı yetkiler kullanabilmesi için öncelikli olarak bu alan üzerinde yetki kullanacağına karar vermesi ve bu kararı da ilan etmesi gerekmektedir.[141]

BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin bitişik bölge alanına ilişkin 33. maddesi kıyı devletine; gümrük, maliye, sağlık, göç vb. konularında ülke kanunlarının ve düzenlemelerinin kara suları ve ilan edilen alanda ihlalini önleme, ihlali durumunda ise cezalandırmak için gerekli her türlü tedbiri alması noktasında haklar vermiştir.[142]

Bitişik Bölge kavramı, 1982 BM Deniz Hukuk Sözleşmesi'nde "Münhasır Ekonomik Bölge" ve "Kıta Sahanlığı" gibi geniş tanımlı ve kapsayıcı kavramların varlığı nedeniyle geri planda kalmıştır. Dolayısıyla esas hatlardan başlayıp 200 deniz miline kadar geniş hak ve yetkileri içeren Münhasır Ekonomik Bölge kavramı bir sonraki başlıkta detaylı olarak incelenmiştir.

1.6.5. Münhasır Ekonomik Bölge (Exclusive Economic Zone)

Münhasır ekonomik bölge (MEB), esas hatlardan başlayıp 200 mile kadar varan, kara suları dışında kalan su tabakası ile deniz yatağı ve onun toprak altıda dahil olmak üzere kıyı devletine münhasır ekonomik hak ve yetkiler tanıyan deniz alanını ifade etmektedir.[143]

Münhasır ekonomik bölge kavramı, ABD'nin Truman Bildirisi'nden sonra bazı Güney Amerika Devletleri'nin ortaya attığı miras denizi kavramı ile 1960'lı yılların başında yerleşmeye başlayan ve balıkçılık bölgesi kavramının da etkisi sonucunda ortaya çıkmış ve gelişmiştir.[144] Bu alan üzerinde 1970'li yılların ortasından itibaren birçok devlet 200 millik bir münhasır ekonomik bölge ilan ederek bunu uygulamaya başlamışlardır. Bu uygulamanın yaygın hale gelmesi neticesinde deniz hukuku uzmanları uluslararası örf ve âdet hukukunun kıyı devletlerine 200 millik alanda birtakım haklar ve yetkiler verdiğini öne sürmüşlerdir. Devam eden süreçte kabul edilen 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi

---

[141] Hüseyin Pazarcı, a.g.e., s. 280.
[142] 1982 BMDHS Kısım II, Bölüm 4, Madde 33- Bir gemi üzerinde cezai yargı yetkisi
[143] Selami Kuran, *a.g.e.,* s. 271.
[144] Selami Kuran, a.g.e., s. 272.

Münhasır Ekonomik Bölge kavramını kabul etmiş (1982 BMDHS m. 55-75) ve kıyı devletinin sahip olduğu hakları ve yetkileri tanımlamıştır.

1982 BMDHS "Münhasır Ekonomik Bölgenin Spesifik Rejimi" başlığını taşıyan 55. maddesi aşağıdaki gibidir:

> "*Münhasır ekonomik bölge, kara sularının ötesinde ve ona bitişik bir saha olup bu Kısımda tesis edilmiş olan spesifik hukuki rejime tabidir. Buna göre kıyı devletinin hakları ve yargı yetkisi ve diğer Devletlerin hakları ve serbestileri bu Sözleşmenin ilgili hükümleri ile düzenlenir.*"[145]

Münhasır ekonomik bölge, karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan başlamak üzere en fazla 200 deniz mili olacak kadar ilan edilebilecektir.[146] Bu bölge içerisinde kıyı devletine tanınan ekonomik hakların yanı sıra birtakım yetkilerinde uygulanmasına imkân sağlayan egemen haklarda bulunmaktadır. Kıyı devleti 200 mil deniz alanı içerisindeki su tabakası, deniz yatağı ve toprak altındaki doğal kaynaklara sahip olmakla beraber bunların işletilmesi noktasında da haklara sahiptir.

Kıyı devleti MEB alanında balıkçılık ve avlanma ile ilgili hakları saklı kalmakla birlikte, canlı kaynakların korunması ve ilgili önlemlerin alınması, eğer gerektiği taktirde iş birliği yoluna gitmesi yönünde yükümlülükleri mevcuttur.[147]

Kıyı devletinin, münhasır ekonomik bölge üzerindeki ekonomik ve egemenlik hakları şunlardır:

-Deniz yatağının üzerindeki suların, deniz yatağının ve toprak altındaki canlı cansız tüm doğal kaynakların araştırılması, incelenmesi, muhafazası ve idare edilmesi noktasında egemen hakları vardır.[148]

-Suni adalar, tesisler ve yapılar kurma ve kullanma hakkı,[149]

-Denize yönelik bilimsel araştırma yapma hakkı,[150]

---

[145] 1982 BMDHS Madde 55.
[146] 1982 BMDHS Madde 57.
[147] 1982 BMDHS Madde 61.
[148] 1982 BMDHS Madde 56.
[149] 1982 BMDHS Madde 56.
[150] 1982 BMDHS Madde 56.

-Deniz çevresinin muhafazası ve düzenlenmesi, hususlarında yargı yetkisi,[151]

-Ekonomik amaçlar doğrultusunda tesis ve yapıları inşa etmek, işletmek ve kullanma hakkı, [152]

-Suni adalar, tesisler ve yapıların etrafında 500 metrelik mesafeyi geçmeyecek şekilde güvenlik bölgeleri kurmak, [153]

-Avlanacak canlı hayvanların av hacmini tespit etmek, kullanmak ve korumak,[154]

-Münhasır ekonomik bölgede balıkçılık kanunları ve diğer düzenlemelerin ihlali halinde kıyı devletinin tekne ve gemilere yanaşma, kontrol, tutuklama ve yargılama hakkı,[155]

Ayrıca denizde kıyısı olsun olmasın bütün devletler münhasır ekonomik bölgede seyrüsefer, uçma serbestisi, sualtı kablolarını ve boru hatlarını döşeme serbestîsine sahiptirler. [156]

Bunun yanında 1982 BMDHS 74'üncü maddesi, kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan devletler arasında münhasır ekonomik bölge sınırlandırılmasının hakkaniyetli olması amacıyla Adalet Divanı Statüsü 'nün 38. maddesinde belirtilen milletlerarası hukuka göre anlaşma ile yapılmasını söylemektedir.[157] Aynı madde anlaşmaya varılıncaya kadar devletlerin geçici düzenlemelerle nihai anlaşmanın varlığını tehlikeye atmama konusunda çaba sarf edilmesi ve nihai anlaşmaya halel getirilmemesi noktasında uyarıda bulunmaktadır.

Kıyı devleti 74'üncü madde doğrultusunda belirlediği Münhasır Ekonomik Bölgenin dış sınır hatları ve sınırlandırma hatlarını, bunların yerini tetkik etmeye yarayan

---

[151] 1982 BMDHS Madde 56.
[152] 1982 BMDHS Madde 60.
[153] 1982 BMDHS Madde 60.
[154] 1982 BMDHS Madde 61-62.
[155] 1982 BMDHS Madde 73.
[156] 1982 BMDHS Madde 58.
[157] 1982 BMDHS Madde 74.

ölçekte veya ölçeklerde olan haritaları Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi ederek aleniyet kazandıracaktır.[158]

Çok geniş kapsamlı hak ve yetkiler sunan Münhasır Ekonomik Bölge kavramı yer altı doğal kaynakların kullanımına imkân sunan "Kıta Sahanlığı" rejiminin yerini almaya başlamıştır. Öyle ki günümüzde kıta sahanlığından çok münhasır ekonomik bölge kavramı kullanılmakta ve tanımlanmaktadır. Buradan hareketle bir sonraki başlıkta "Kıta Sahanlığı" kavramı 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi maddeleriyle incelenmiştir. Ardından da münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı kavramları arasındaki farklılıklar ortaya konulmuştur.

1.6.6. Kıta Sahanlığı (Continental Shelf)

Kıta sahanlığı, coğrafi olarak kıyı devletinin deniz altında devam eden doğal uzantısıdır. Hukuki anlamda kıta sahanlığına baktığımızda devletin kara sularının ötesinde ancak karaya bitişik kısmından başlamak üzere sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprak altındaki cansız kaynaklarını araştırma ve işletme konusunda egemen birtakım haklara sahip olduğu deniz alanı şeklinde tanımlanmaktadır.[159] Kıta sahanlığı kavramının uygulanan hukuk kuralı olarak ortaya çıkması İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin ABD Başkanı Harry S. Truman tarafından 1945 yılında ilan edilen Truman Bildirisi ile olmuştur. Bu Bildiri ile her ne kadar bir sınır belirlenmemiş olsa da uygulamada 200 mil sınır olarak kabul edilmiş ve diğer devletlerce uygulanmaya başlamıştır.[160] Devletlerin artan hak talebi karşısında 1958 yılında anlaşmaya varılan Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ile ilk düzenleme resmen yapılmıştır. Ancak Sözleşmede 200 mil derinlik kriteri ve doğal kaynakların işletilmesi hususunda belirlenen derinlik teknolojik gelişmeler karşısında yetersiz kalmıştır. Bunun üzerine yapılan uzun tartışmalar sonucunda 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi ile azami bir derinlik belirlenmiştir. 1982 BMDHS Kıta Sahanlığının Tarifi başlıklı 76/1.maddesi aşağıdaki gibidir:

---

[158] 1982 BMDHS Madde 75.
[159] Selami Kuran, *a.g.e.,* s. 249.
[160] Hüseyin Pazarcı, *a.g.e.,* s.282.

> "*Bir kıyı devletinin kıta sahanlığı, kara ülkesinin doğal uzantısı boyunca kara sularının ötesinde kıta kenarının dış sınırına kadar uzanan veya kıta kenarının dış sınırının (200 mile kadar uzanmadığı) yerlerde, kara sularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 mile kadar uzanan sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını kapsar.*"[161]

Kıta sahanlığı, kara sularının sınırlarının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 350 mili aşamamaktadır.[162] Kıta kenarı, kıyı devletinin kara kütlesinin su altında kalan uzantısını kapsamaktadır.[163] Yani kıta sahanlığı devletin kara ülkesinin doğal bir uzantısıdır. Kıyı devleti, kara suları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz milinin ötesindeki kıta sahanlığı dış sınırını belirleyen haritaları, bu alan hakkındaki bilgi ve verileri Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne vererek resmiyet kazandırmaktadır.[164] Sözleşmeye göre kıyı devleti kıta sahanlığı üzerinde kaynakları araştırmak ve işletmek gibi birtakım egemen haklar kullanmaktadır.[165] Bu hakların hiçbir şarta bağlı olmadan ve ilan edilme zorunluluğu bulunmadan kullanılabileceği Sözleşme ile açıkça belirtilmiştir.[166] Çünkü kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerindeki hakları fiilen (ipso facto) ve başlangıçtan beri (ab inito) olduğu Uluslararası Adalet Divanı'nın 20.02.1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları[167] kararında da teyit edilmiştir.[168]

Kıyıdaş devletler, tıpkı Münhasır Ekonomik Bölge sınırlarının tespitinde olduğu gibi kıta sahanlığı sınırlandırmasını da hakkaniyete uygun biçimde Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü 'nün 38.maddesi gereğince anlaşma yolu ile yapacaklardır. Nihai anlaşma

---

[161] 1982 BMDHS Madde 76.
[162] 1982 BMDHS Madde 76/5.
[163] 1982 BMDHS Madde 76/3.
[164] 1982 BMDHS Madde 76.
[165] 1982 BMDHS Madde 77.
[166] 1982 BMDHS Madde 77/3.
[167] Kuzey Denizi Davaları- 20 Şubat 1969 Kararı; Uluslararası Adalet Divanı:
Kuzey Denizi Davaları 20 Şubat 1969 tarihinde Kıta sahanlığı üzerine Uluslararası Adalet Divanı önünde görülen ilk davadır. Dava konusu; Federal Almanya Cumhuriyeti, Danimarka ve Hollanda arasında kıta sahanlığı sınırlandırmasına dairdir. 1958 tarihli Cenevre Sözleşmelerine taraf olan Hollanda ve Danimarka, sınırlandırmada kullanılan eşit uzaklık yönteminin örf ve âdet hukuku olduğu için Almanya'yı da bağladığını iddia etmişlerdir. Federal Almanya ise ilgili sınırlandırmanın hakça paylaşım esasına göre yapılmasını istemiştir. Nitekim mahkeme eşit uzaklık ilkesinin uluslararası örf ve âdet hukukunun bir parçası olmadığına hükmetmiştir. Divan'ın bu kararından sonra hakça paylaşım bir kural ve ilke haline dönüşmüş ve dikkate alınmaya başlamış ve 1982 B.M.D.H.S.' nde de bir yöntem olarak belirlenmiştir. (Bkz. Emete Gözügüzelli, s. 21., Selami Kuran, s. 255-256.)
[168] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 9.

sağlanıncaya kadar sınırlandırmaya halel getirecek birtakım eylemlerden de devletler bu süreçte uzak duracaklardır.[169] Öte yandan bütün devletler kıta sahanlığı üzerinde kıyı devletinin egemen hak ve yetkilerine aykırı olmayacak şekilde sualtı kabloları ve boru hatları döşeyebileceklerdir.[170]

1.6.7. Münhasır Ekonomik Bölge- Kıta Sahanlığı Arasındaki Temel Farklılıklar

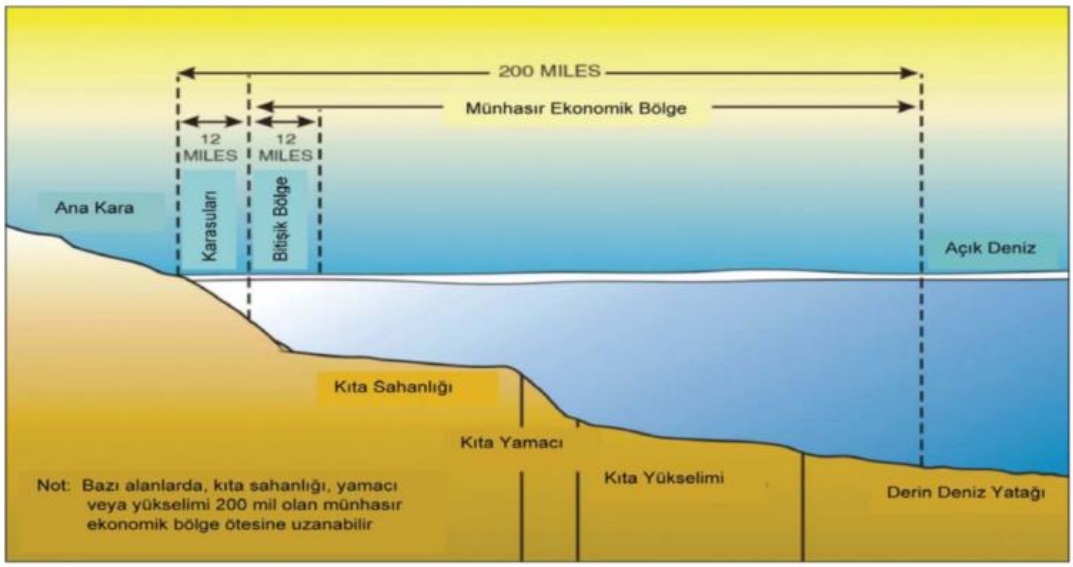
Münhasır Ekonomik Bölge ile Kıta Sahanlığı arasındaki farklılıklar aşağıdaki gibi açıklanabilir:

a. Mesafe kriterine göre bakıldığında kıyı devleti esas hatlardan itibaren 350 deniz miline kadar kıta sahanlığı hak ve yetki talebinde bulunabilirken, MEB' de 200 deniz miline kadar hak ve yetki talebinde bulunabilmektedir.

b. Kıta sahanlığında 350 millik deniz alanı içerisinde cansız varlıklar ve doğal kaynakların araştırılması ve işletilmesi haklarına sahip olan kıyı devletinin MEB' de, 200 millik deniz alanında canlı cansız varlıklar ve doğal kaynakların araştırılması, tespit edilmesi, korunması ve kullanılması gibi hakları bulunmaktadır.

Şekil- 2: Münhasır Ekonomik Bölge Sınırları

[169] 1982 BMDHS Madde 83.
[170] 1982 BMDHS Madde 79.

Şekil-1 1982 BMDHS'ne göre Deniz Alanları (ECORYS 2014).

Kaynak: Türk Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezi (Türkdegs), "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine Türkiye'nin Taraf Olmamasının Nedenleri", https://turkdegs.org/icerik/birlesmis-milletler-deniz-hukuku-soezlesmesine-tuerkiyenin-taraf-olmamasinin-nedenleri, 20.02.2023.

c. Kıta sahanlığı coğrafi bir terim olarak kara ülkesine ait toprak parçasının deniz uzantısı olduğundan başlangıçtan beri var olan ve kendiliğinden oluşan bir hak olup ilan ve bildirimi gerekmemektedir. Diğer devletler bu deniz alanı içerisinde kıyı devletinin izni olmadan herhangi bir faaliyette bulunamazlar. Bu husus MEB de de geçerli olmakla beraber MEB de kıyı devleti hak ve yetkilerini kullanmak için esas hatlardan itibaren sınırlarını belirleyip coğrafi koordinatlarını ilan etmesi gerekmektedir.

d. Kıta sahanlığında kıyı devletinin hak ve yetkileri münhasırdır. Başka bir ifadeyle bu alandaki hak ve yetkileri kullanmasa dahi kıyı devletinin rızası olmadan diğer devletler tarafından kullanılması ya da açıkça yetki ihlali veya işgal edilmesi gibi durumlar söz konusu olamayacaktır.[171]

İKİNCİ BÖLÜM

[171] Selami Kuran, *a.g.e.*, s. 289.

2. MAVİ VATAN DOKTRİNİ: TÜRKİYE'NİN DENİZ YETKİ ALANLARI

Küresel güç olma amacına sahip olan devletlerin denizlerde hakimiyeti sağlamaya yönelik geliştirdiği politikaları bulunmaktadır. Denize kıyısı olan devletler, kara topraklarının güvenliğini sağlayabilmek için sınırlarının ötesinde bir savunma hattı oluşturarak ulusal güvenliklerini sağlamaya çalışmışlardır. 17. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar dünya denizlerinde Büyük Britanya'nın egemenliği söz konusu olmuştur. Ancak 19. yüzyıldan sonra Amerika Birleşik Devletleri (ABD) denizlerde güç kazanmaya başlamıştır. Amerikan denizcilik teorisinin isim babası ve aynı zamanda kuramsal çerçevesini de oluşturan isim 20. yüzyılın ünlü denizcisi Amiral Alfred Thayer Mahan'dır. Amiral Mahan'ın uyguladığı stratejiler ve geliştirdiği teoriler ABD'ye dünya denizlerinde egemenliğe giden yolu açmıştır. Günümüzde Mahan'ın Deniz Hakimiyet Teorisi henüz dahi dünya donanmalarını ve denizci devletleri etkilemeye devam etmektedir. Bu noktada denize kıyısı olan devletler de benzer stratejiler vasıtasıyla kendi denizcilik politikalarını oluşturmaktadırlar. Üç tarafı denizlerle çevrili olan ve Akdeniz'in en uzun kıyı şeridine sahip olan Türkiye' de 21. yüzyılda Mavi Vatan Doktrini ile kendi denizcilik stratejisini oluşturmaktadır.

Mahan, deniz hakimiyeti için altı unsur belirlemiştir. Bu unsurlar; coğrafi konum, fiziki yapı (iklim dahil), arazinin büyüklüğü yani toprakların genişliği, nüfus sayısı, halkın karakteri yani milli karakter ve hükümetin karakteridir.[172] Buradan hareketle coğrafyanın önemi ön plana çıkmaktadır. Çünkü Mahan'a göre; "*... eğer bir millet kendini ne karadan savunma ne de topraklarını karadan genişletmeye mecbur kalmayacak kadar yerleşikse, hudutları karada olan bir halka nazaran amaç olarak denize yönelecektir.*"[173] Başka bir ifade ile devletler kara sınırlarının güvenliğini sağlamak ve olası savaş durumunda kalmamak amacıyla denizlere yönelmiş ve denizler üzerinde hakimiyet kurmuştur. Böylece devletler coğrafyanın avantajını da kullanarak

[172] Alfred Thayer Mahan, *Deniz Harbi Üzerine*, Doruk Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, Temmuz 2013, s. 41.
[173] Alfred Thayer Mahan, *Deniz Harbi Üzerine*, s. 41.

savunma hatlarını kara sınırlarının ötesinde başlatmışlardır. Mahan bu noktada özellikle ticarete önem vermektedir. Çok sayıda iç limanların varlığı ve iç ticarete olan etkisi, bu etki üzerinden limanların diğer devletlerce kolay ulaşılabilir olması savaş zamanında bir zafiyete sebep olmaktadır.[174] Dolayısıyla ticaret ve limanlar devletin elinde hem savaş zamanı hem de barış zamanında bir güç unsuru olarak bulunmaktadır. Bu noktada dünya denizlerinin küçük bir bölümünü oluşturan Akdeniz, dünya tarihi üzerinde hem ticari hem de askerî açıdan büyük rol oynamaktadır.[175] Bu nedenle büyük devletler bölgeyi kontrol etmek için peş peşe uğraşmışlardır ve hala da uğraşmaktadırlar.[176] Böylece Türkiye'nin Mavi Vatan Doktrini üzerinden başta Doğu Akdeniz olmak üzere deniz yetki alanlarındaki mücadelesi değişen şartlar doğrultusunda giderek önem kazanmaktadır.

2000'li yıllarda Doğu Akdeniz'de zengin hidrokarbon kaynakları keşfedilmeye başlanmıştır.[177] Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), 2003 yılından itibaren ikili deniz sınırlandırma anlaşmaları imzalamaya başlamış, 2004 yılında münhasır ekonomik bölge ilan etmiş ve ruhsat sahalarını ihaleye çıkarmıştır. Doğu Akdeniz'de enerji kaynaklarının paylaşımı devam ederken Türkiye gündeminde ise Sevilla Üniversitesi tarafından hazırlanan ve yalnızca Antalya Körfezi içinde bir hareket alanı bırakan haritalar yer almaya başlamıştır. Başta Avrupa Birliği'nin, Yunanistan'ın ve GKRY'nin yürüttüğü faaliyetler neticesinde 2011 yılında Türkiye önce Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), 2019 yılında da Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile imzaladığı deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşmaları imzalayarak Doğu Akdeniz'deki gelişmelere dahil olmuştur. Uluslararası hukuka uygun bir şekilde akdedilen anlaşmalarla Türkiye hem deniz sınırlandırma konularında ileri sürdüğü tezleri resmî belgelere aktarmış hem de mavi vatanın sınırlarını hukuki yollarla oluşturmaya başlamış ve askeri güç unsurları ile manevra yapma kabiliyetini artırmıştır. Bu doğrultuda 2006 yılında ilk kez ortaya çıkan ve Şubat 2019 yılı itibariyle de Türk Deniz Kuvvetlerinin taktik faaliyetleri ile

---

[174] Alfred Thayer Mahan, *a.g.e.,* s. 48.
[175] Alfred Thayer Mahan, *a.g.e.*, s. 46.
[176] Gös. Yer.
[177] Euronews, "Doğu Akdeniz'de Ne Kadar Doğal Gaz Rezervi Var?", https://tr.euronews.com/2019/12/31/dogu-akdeniz-ne-kadar-dogal-gaz-rezervi-var-en-buyuk-payi-hangi-ulkeler-alacak, 11.03.2023.

kullanılmaya başlanan Mavi Vatan, Türkiye'nin deniz yetki alanları konusunda ortaya attığı önemli kavramlardan biri haline gelmiştir.

2.1. Mavi Vatan Kavramının Tanımı, Kapsamı ve Önemi

Türk dış politikasında deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konuları Ege ve Doğu Akdeniz'de Yunanistan'la ikili sorun olarak dar bir çerçeveye indirgenmiştir. Ancak Mavi Vatan Doktrini ile Türkiye yeni bir deniz politikasını öne çıkarmıştır. Başka bir ifadeyle önemli bir kavramsal ve stratejik dönüşüm geçiren Türkiye Cumhuriyeti deniz politikası, Türkiye'nin deniz yetki alanlarına yönelik Mavi Vatan kavramıyla kapsamlı bir kavramsal bir çerçeveye oturtulmaya başlanmıştır.[178]

Harita 1: Cihat Yaycı tarafından çizilen Mavi Vatan Haritası

Kaynak: Mavi Vatan.net, "Mavi Vatan Kavramı ve Önemi", https://mavivatan.net/mavi-vatan-kavrami-ve-onemi/, 01.06.2022.

Mavi vatan kavramı üzerine yapılan tüm değerlendirmeler, temelde 1945 yılında dönemin ABD Başkanı Harry S. Truman'ın ortaya attığı kıta sahanlığı kavramı ile tartışılmaya başlanmıştır. Tartışmalar, 1982 yılında imzalanan BM Deniz Hukuku

[178] Murat Yeşiltaş, Ferhat Pirinççi, *Küresel Dönüşüm Sürecinde Türkiye'nin Büyük Stratejisi*, 1. Baskı, Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık, İstanbul, Ağustos 2020, s. 112.

Sözleşmesi ile uluslararası hukuk kuralı haline gelen münhasır ekonomik bölge kavramı ile nihayete ermiştir. Kıta sahanlığı kavramı ile deniz ve okyanusun da ülkenin bir parçası olduğunu iddia eden anlayış ortaya çıkmaya başlamıştır.[179] Örf adet hukuku haline gelmeye başlayan kıta sahanlığı kavramı 1958 yılında imzalanan Cenevre Sözleşmeleri ile resmen uluslararası deniz hukukunda kabul edilmiş ve kullanılmaya başlanmıştır.[180] Cenevre Sözleşmeleri ile kıta sahanlığı herhangi bir ilana bağlı olmaksızın devletlerin devamlı hakları olarak görülmüş ve kabul edilmiştir.[181] Cenevre Sözleşmeleri ile kıyı devletleri, kıyı hatlarından itibaren deniz yatağı üzerinde belli egemen ve münhasır haklar kullanmaya başlamışlardır. 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi ile nihai hatları belirlenen kıta sahanlığı kavramının yanında 200 millik bir alanı içeren münhasır ekonomik bölge kavramı da deniz hukukunda yer bulmuştur.[182] Bu sayede kıyı devletleri kara toprakları yanında deniz alanları üzerinde de belli haklar elde etmişler hem siyasi ve ekonomik hem de stratejik olarak geniş alanlar kazanmışlardır.

Türkiye ise bulunduğu coğrafya itibariyle üç tarafı denizlerle çevrili bir toprak parçası üzerinde varlığını sürdürmektedir. Denizlerle çevrili bir coğrafyada bulunan Türkiye Cumhuriyeti Devleti ise denizlerindeki çıkar ve yetki alanlarından bahsederken "Mavi Vatan"[183] kavramını kullanmaktadır. Mavi Vatan kavramını 2006 yılında ilk kez kullanan ve isim babası olan Emekli Tümamiral Ramazan Cem Gürdeniz'dir. Gürdeniz, henüz amiralliğinin ikinci yılında 14 Haziran 2006 tarihinde Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda düzenlenen Karadeniz ve Deniz Güvenliği konulu bir sempozyumda Mavi Vatan kavramını dile getirmiştir. Gürdeniz Mavi Vatan'ı *"...canlı ve cansız kaynakları ile çevrelendiğimiz Karadeniz, Akdeniz ve Ege'deki deniz yetki alanlarımızı (kara suları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge) kapsayan vatanın adı*" şeklinde tanımlamıştır.[184]

---

[179] Hüseyin Pazarcı, *a.g.e.* s. 255.
[180] Mavi Vatan, *Mavi Vatan ve Önemi,* https://mavivatan.net/turkiye-israil-savunma-sanayi-is-birligi-anlasmasi-1996/, (01.06.2022).
[181] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 9.
[182] Selami Kuran, *a.g.e.*, s. 4
[183] Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'de "Mavi Vatan" kavramını kullanmaktadır.
[184] Cem Gürdeniz, *Mavi Vatan Yazıları,* 3. Baskı, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, Ağustos 2020, s. 35.

Cem Gürdeniz Mavi Vatanı, "*Mavi Vatan, Büyük Stratejiyi (Grand Strategy)*[185] *ilgilendirmektedir.*" şeklinde de tanımlamaktadır.[186] Türkiye'nin ulusal güvenlik politikası devleti merkeze alan bir geleneğe sahiptir. Zira realist teoride de devlet birincil aktör olarak görülmektedir. Türkiye'nin bulunduğu coğrafya itibariyle tehdit diğer devletlerden gelmektedir. Coğrafyada var olan devletlerin yakın geçmişlerine bakıldığında, Türklere karşı bir bağımsızlık mücadelesi verildiği görülmektedir. Buradan hareketle, hakim olan güvensizlik durumu Türkiye'nin ulusal güvenlik politikalarına da yansımaktadır. Yani Mavi Vatan devletin denizlerdeki güvenlik çıkarlarının ön plana alındığı, aynı zamanda denizlerde de bağımsız dış politikayı yani ulusal güvenlik politikasını savunmaktadır. Özellikle Doğu Akdeniz'de Avrupa Birliği (AB) ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) 'nin saldırgan realist tutumuna karşı Türkiye Mavi Vatanında savunmacı realist/neorealist bir tutum sergilemektedir. Mavi Vatan doktrini ile kalıcı ittifak ve bloklaşmalar yerine devletin çıkarının ön plana alındığı, dönemsel çıkarlar, geçici ittifaklar ve iş birlikleri savunulmaktadır. Aynı zamanda Mavi Vatan kavramı hem klasik realist anlayışı savunarak devlet, askeri konular ve güvenliği öne alan bir strateji olarak öne çıksa da Türkiye'nin Ege Denizi ve Doğu Akdeniz'de içinde bulunduğu yapı gereği savunmacı bir pozisyonda yer almaktadır.

Cem Gürdeniz Mavi Vatanı, bir kavram, bir sembol ve bir doktrin olarak tanımlamaktadır.[187] Kavram olarak mavi vatan; Türkiye'nin ilan edilmiş veya edilmemiş tüm deniz yetki alanları ile akarsu ve göllerini kapsamaktadır. Mavi Vatan, tam anlamıyla, 26-45^0 doğu boylamları ve 36-42^0 kuzey enlemleri arasındaki kara topraklarının 25-45^0 doğu boylamları ve 33-43^0 kuzey enlemleri arasında kalan tatlı, tuzlu su kütlesi üzerindeki kabaca 462 bin kilometrekarelik bir yetki ve ilgi alanlarını ifade etmektedir. Bu büyüklükte bir deniz alanında stratejik bir hedef olarak mavi vatan, Türkiye'nin

---

[185] Büyük Strateji: devletlerin veya diğer siyasi birimlerin, çıkarları olarak algıladıkları unsurları elde etmek için; hangi askeri, diplomatik, politik, ekonomik ve diğer güç kaynaklarını; nasıl önceliklendirdiğini, ve ne şekilde harekete geçirdiğini kurgulayan en yüksek milli devlet politikasıdır. (https://turkau.com/buyuk-strateji-nedir/, 01.06.2022).

[186] Cem Gürdeniz, *Mavi Vatan'ın Güney Cephesi "Doğu Akdeniz"*, s. 161.

[187] Cem Gürdeniz, "21. Yüzyılda Mavi Vatan Nedir?", https://www.veryansintv.com/21-yuzyilda-mavi-vatan-nedir, 22.05.2022.

denizcileşmesinin bir sembolü haline gelmektedir.[188] Amiral Gürdeniz'e göre mavi vatanın doktrin olarak değerlendirilebilmesi için asgari şu alanlarda faaliyetlerin olması gerekmektedir: Öncelikle donanmanın gerek gambot diplomasi gerekse donanma diplomasisi (kıyı devletlerine yapılan liman ziyaretleri) aracı olarak kullanılabilmesi amacıyla ulusal imkanlar kullanılarak güçlü bir donanmanın inşa edilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir. Başta sismik araştırma ve sondaj gemilerinin hem satın alınarak hem de inşa edilerek Mavi Vatan sınırlarındaki keşif çalışmalarında tam ve etkin kullanılması yani sahiplik gösterileri bir diğer faaliyetlerdendir. Diğer yandan dost ve kardeş ülkelerle imzalanacak askeri liman/üs anlaşmalarıyla çevre denizlerden uzak alanlarda da bayrak gösterilmesi, deniz hukukçularının yetiştirilerek deniz hukuku alanında uluslararası arenada Türk tezlerinin savunulması gereklidir.[189]

Buradan hareketle Türkiye Cumhuriyeti, Mavi Vatan kavramı ile deniz yetki alanlarını bir ulusal güvenlik meselesi olarak görmüş ve bu doğrultuda gerek siyasi gerek askeri alanda adımlar atmaya başlamıştır. Ege Denizi ve Doğu Akdeniz'de Cumhuriyet Donanması faaliyetlerini artırırken aynı zamanda Karadeniz ve Doğu Akdeniz'de sismik, sondaj çalışmaları yapmaya başlamış ve kıyıdaş devletlerle sınırlandırma anlaşmalarının imzalanması ile hem siyasi hem de diplomatik ve askeri olarak faaliyetlerini sürdürmüştür.

Türkiye, kamu kaynakları ile sismik araştırma ve sondaj gemilerini satın alarak Doğu Akdeniz ve Karadeniz'deki mavi vatanında sondaj faaliyetlerinde bulunmaktadır. 1980'li yıllarda Karadeniz'deki mavi vatan sınırlarını belirleyen Türkiye, 2011 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), 2019 yılında ise Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) ile deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşmaları yaparak mavi vatanın Akdeniz sınırlarını çizmeye başlamıştır. Bu noktada Cihat Yaycı'ya göre "*Mısır, İsrail, Lübnan, Suriye devletleri ile anlaşma yapılmışçasına sınırları hesaplayıp*

---

[188] Cem Gürdeniz, "21. Yüzyılda Mavi Vatan Nedir?", https://www.veryansintv.com/21-yuzyilda-mavi-vatan-nedir, 22.05.2022.

[189] Cem Gürdeniz, *Mavi Vatan'ın Güney Cephesi "Doğu Akdeniz"*, 4. Baskı, Pankuş Yayınları, Ankara, Kasım 2020, s. 159-160.

haritaya aktarmak" yine doktrinin bir başka uygulamasını oluşturmaktadır.[190] Öte yandan arama-kurtarma sahaları, çevre kirliliği için acil müdahale sorumluluk sahalarının açıklanan mavi vatan haritasındaki alanlarla örtüşmesini sağlamakta doktrinin bir diğer parçasıdır.[191] Dolayısıyla Türkiye özellikle 2000'li yıllarda attığı stratejik adımlarla deniz yetki alanlarını savunmakta, imzaladığı deniz sınırlandırma anlaşmaları ve Cumhuriyet Donanması ile de korumaktadır.

Mavi Vatan coğrafyasını ekonomik açıdan değerlendirecek olursak; deniz ticaret yolları, demiryoluna göre 3,5 kat, havayoluna göre 20 kat ve karayolu taşımacılığına göre ise 7 kat daha ucuzdur. Diğer yandan deniz yolu taşımacılığında tek seferde taşınan yük diğer ulaşım yollarına göre daha fazladır.[192] İMEAK Deniz Ticaret Odası'nın 2021 yılına ait verilerine göre Türkiye ihracatının %87,5'ini deniz yolu üzerinden yapmaktadır.[193] Yük taşıyan gemilerin %75'i de Ege rotasını izlemektedir.[194] Buradan hareketle deniz ticareti Türk ekonomisinin ihracatında önemli yere sahip olmakla beraber milli gelire de büyük oranda katkı sunmaktadır. İMEAK Deniz Ticaret Odası'nın 2021 yılı verilerine göre Türkiye'nin dış ticaret hacmi 33 milyar ABD doları iken dış ticaret hacminin ise %58,61'i deniz yolu ile taşınmaktadır.[195] 2021 yılı verileri ışığında ihracatının %87,5'ini denizler üzerinden gerçekleştiren Türkiye'nin Ege Denizi ve Akdeniz'de aleyhine gelişebilecek bir durum Türk ekonomisinde ciddi zayıflamaya yol açacaktır. Ulusal çıkarlar göz önüne alındığında Mavi Vatan, Türkiye'de hangi parti iktidara gelirse gelsin uygulanması gereken bir devlet politikası olarak değerlendirilmelidir.[196] Zira denizlerde

---

[190] BBC News Türkçe (YouTube), "Mavi Vatan Nasıl Doğdu? Doktrinin Mimarları Cem Gürdeniz ve Cihat Yaycı Anlatıyor", https://www.youtube.com/watch?v=MiZmZQZ1qiU, 29.05.2022.
[191] BBC News Türkçe, *Mavi Vatan Nasıl Doğdu? Doktrinin Mimarları Cem Gürdeniz ve Cihat Yaycı Anlatıyor*, https://www.youtube.com/watch?v=MiZmZQZ1qiU, 29.05.2021.
[192] Utikad, *Deniz Ticaretinin Ekonomideki Yeri*, https://www.utikad.org.tr/Detay/Sektor-Haberleri/11279/deniz-ticaretinin-ekonomideki-yeri, 08.06.2022.
[193] İMEAK Deniz Ticaret Odası, "Denizcilik Sektör Raporu 2022", https://www.denizticaretodasi.org.tr/media/SharedDocuments/sektorraporu/sektor_raporu_tr_2021.pdf, s. 111, 12.08.2022.
[194] TRT Haber, Mavi Vatan Belgeseli (29:30), https://www.youtube.com/watch?v=Kuui_8LofFg, 08.06.2022.
[195] İMEAK Deniz Ticaret Odası, "Denizcilik Sektör Raporu 2022", https://www.denizticaretodasi.org.tr/media/SharedDocuments/sektorraporu/sektor_raporu_tr_2021.pdf, s. 112, 12.08.2022.
[196] Gös. Yer.

ekonomik potansiyeli yüksek olan zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarının varlığı Mavi Vatanın önemini her geçen gün artırmaktadır.

Bu veriler ışığında neorealist savunmacı bir anlayışa sahip olan Mavi Vatan Doktrini ile Türkiye yayılmacı bir stratejiden çok yalnızca elinde olanı korumaya çalışmaktadır. Aksi taktirde en uzun kıyı şeridine sahip olan Türkiye'nin Akdeniz'deki haklarından, Türk ekonomisi ve Türk halkı yeterince faydalanamayacaktır. Bugün Doğu Akdeniz'de keşfedilen zengin doğal kaynaklarının paylaşılması noktasında Türkiye, güçlü ekonomi ve güçlü donanma ile haklarını koruyabilir ve rakiplerine karşı bir avantaj sağlayabilmektedir.[197] Neorealizm, uluslararası sistemin yapısının devletleri güvenliklerini sağlamak için güç artırımına ittiğini söylemektedir. Anarşik olan uluslararası sistemde devletler hayatta kalma mücadelesi vermektedirler. Bu nedenle Türkiye, Mavi Vatan coğrafyasında güvenliğini sağlayabilmek için mevcut şartlar içerisinde yalnızca askeri güç unsurlarını ön plana çıkarmaktadır.

Türkiye'nin ilan edilmiş ve ilan edilmemiş münhasır ekonomik bölgesinin büyüklüğü kabaca 462 bin kilometrekaredir. Sadece Doğu Akdeniz'deki münhasır ekonomik bölge genişliği yaklaşık 145 bin kilometrekaredir.[198] Doğu Akdeniz başta olmak üzere Ege Denizi ve Karadeniz'deki münhasır ekonomik bölgelerinden canlı cansız kaynaklar Türk ekonomisine katkı sağlayacak çok büyük bir potansiyele sahiptir. Dolayısıyla Mavi Vatan'ın güvenliği ve savunulması noktasında Cumhuriyet Donanması'na ve Türk halkına, siyasetçilere her zamankinden daha çok görev ve sorumluluk düşmektedir. Türkiye Cumhuriyeti, cumhuriyet öncesi dönemde zayıf donanmanın bedelini önce boğazlardaki hakimiyeti ardından da Anadolu kıta sahanlığında bulunan ada, adacık ve kayalıkları kaybederek ödemiştir.[199] Dolayısıyla bir yarımada coğrafyasına sahip olan Türkiye Cumhuriyeti, güvenlik ve refahı için Mavi Vatan'ına sahip çıkmalı, güçlü ekonomisi ile ticaret ve sondaj filolarını ve donanmayı desteklemesi gerektiği söylenebilir.

---

[197] Cem Gürdeniz, *Hedefteki Donanma*, 6. Basım, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul, Ekim 2020, s. 42.
[198] Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 48-49.
[199] Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 64-65.

Bu noktada Türkiye'nin Mavi Vatan Doktrinini uygulamalarını incelemek gereklidir. Bir sonraki başlıkta Türkiye'nin deniz yetki alanları konusunda oluşturduğu yasal düzenlemeler ve mevzuatlar ışığında Mavi Vatan Doktrini incelenmiştir.

2.2. Mavi Vatan'a Dair Yasal Düzenlemeler

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve örf adet hukukuna göre kıyıdaş devletler, deniz yetki alanlarındaki haklarını ilan yoluyla, anlaşma yoluyla veya iç düzenlemeleriyle kullanabilmekte ya da ilanına gerek kalmadan başlangıçtan beri var olan hak ve yetkilerini uygulamaktadırlar. Türkiye'nin, Mavi Vatan'ında iç sular, kara suları, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığına yönelik olarak yapılan ve yapılması planlanan düzenlemeler çalışmanın bu kısmında incelenmiştir.

2.2.1. Esas Hatların Belirlenmesi

2674 sayılı Kara Suları Kanununun 3.maddesinde, Türkiye'nin kara sularının genişliğinin Cumhurbaşkanınca tespit edilecek olan esas hatlardan itibaren ölçüleceği belirtilmiştir. Aynı kanunun 8. maddesi de bu kanunun Cumhurbaşkanı tarafından yürütüleceğini bildirmektedir.[200] Ancak Bakanlar Kurulu[201] 2018 yılına kadar esas hatlar konusunda bir düzenlemede bulunmamıştır. 2018 yılından çalışmanın tamamlandığı 2023 yılına kadar ise Cumhurbaşkanı tarafından Türkiye'nin esas hatlarını belirleyen herhangi bir karar alınmamıştır.

Esas hatların belirlenmesi hususunda, iç sular ve kara suları üzerindeki egemenliğin sağlanması yönündeki çabalar Atatürk dönemine kadar uzanmaktadır. Dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, 1936 yılında gerçekleştirdiği faaliyetlerle Ege Denizi'nde birçok adacık ve kayalığı Türkiye'ye kazandırmıştır. Türk kara sularına 3 mil mesafedeki alanlarda Şükrü Kaya'nın araştırmaları sonucu ana karanın kıta sahanlığındaki birçok toprak parçası Mavi Vatan'a dahil olmuştur. Esasen bu alanlar 1923 Lozan Barış Anlaşması sonucu ismen devredilen adaların dışında kalan ada, bağlı

---

[200] Resmî Gazete, *2674 Sayılı Karasuları Kanunu*, Madde 3-8, Kabul Tarihi: 20/5/1982.
[201] Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne 2018 yılında geçilmesiyle birlikte Bakanlar Kurulu kaldırılmış ve Kurulun yetkileri Cumhurbaşkanına verilmiştir.

adacıklar ve kayalıklardan meydana gelmektedir. Anlaşmalar ile devredilmeyen bu alanlarda Lozan sonrası ilk egemenlik tesisi kurulmaya başlanmışsa da Atatürk sonrası iç siyasi gelişmeler ve İkinci Dünya Savaşı dönemi ve sonrasında yaşanan gelişmeler nedeniyle ilerleme sağlanamamıştır.[202]

Esas hatlar konusunda ilk düzenleme 1964 tarihli ve 476 sayılı Karasuları Kanunu'dur. Kanunun 4.maddesine göre kara sularının genişliği "*sahil boyunca uzıyan en düşük cezir hattı*" olan normal esas hat usulüne göre belirlenecektir. Girintili çıkıntılı sahillerde ise düz esas hat yöntemiyle sınırların belirlenmesi öngörülmüştür.[203] 476 sayılı kanunun ilk uygulaması olarak Türkiye Hidrografi Servisi tarafından küçük ölçekli "Kara Suları Esas ve Düz Hatları Haritası" 17 Mayıs 1965 yılında yayımlanmıştır.[204] Ancak harita resmi açıdan güçlü bir etki yaratmamıştır. Nedeni ise 476 sayılı kanunun 11.maddesi gereğince bu kanunun yürütmesinin Bakanlar Kuruluna ait olmasıdır. Bakanlar Kurulu'nun ise bu dönemde böyle bir kararı ise bulunmamaktadır. Bu nedenle 1965 yılında yayınlanan haritanın resmi bir nitelik taşımaması sonucunda uygulamalarda temel atıf nesnesi olmamıştır.

Kara suları konusunda son düzenleme 2674 sayılı Kara Suları Kanunu ile yapılmıştır. Günümüzde de hala geçerliliğini koruyan kanuna atfen Cumhurbaşkanlığınca herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Fakat 2019 yılında Libya Devleti ile yapılan anlaşma ile Akdeniz'de kıta sahanlığı ve MEB sınırları için Türkiye'nin sahillerini belirleyen esas hatlar haritada belirtilmiştir.[205]

2.2.2. İç Sular Uygulaması

---

[202] Erhan Afyoncu, "Şükrü Kaya'nın Mirasına Sahip Çıksaydık Kardak Olmazdı", Sabah Gazetesi, https://www.sabah.com.tr/yazarlar/erhan-afyoncu/2017/02/05/sukru-kayanin-mirasina-sahip-ciksaydik-kardak-krizi-olmazdi, 15.05.2022.

[203] Resmî Gazete, *476 Sayılı Karasuları Kanunu,* Madde 4, Kabul Tarihi: 15/5/1964.

[204] Emete Gözügüzelli, *Uluslararası Deniz Hukuku – Türk Denizleri ve Olmazsa Olmaz (Sine Qua Non) İlkeler*, s. 199.

[205] Resmî Gazete, *7195 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Hükumeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükumeti Arasında Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası*, EK-2, Kabul Tarihi: 06/12/2019.

2674 sayılı Kara Suları Kanununun 4. ve 5.maddesinde iç suların tanımı ve ölçüm noktası belirtilmiştir. Buna göre:

> "*Madde 4: Esas hatların kara tarafında kalan sular ve körfez suları, Türk iç sularıdır. Daimî liman tesisleri kıyının bir parçası sayılır ve bu tesislerden en açıkta olanlarının kara tarafında kalan sular ve dış limanlar iç sulara dahildir.*
>
> *Madde 5: İç suların dış sınırını belirleyen ve kara sularının genişliğini ölçmekte esas olan hatlar, bu amaçla hazırlanan büyük ölçekli deniz haritalarında gösterilir*."[206]

Kanun gereği, Cumhurbaşkanınca tespit edilecek ve yürütülecek olan esas hatların ve iç suların sınırlarının belirlenmesi ve büyük ölçekli deniz haritalarında gösterilmesi yönünde bir adım henüz atılmamıştır. Türkiye, esas hatlarını ve iç sularını belirlemeden kara suları, münhasır ekonomik bölge, kıta sahanlığı gibi deniz yetki alanlarında uluslararası hukuka göre siyasi ve ekonomik çıkarlarını koruma konusunda ciddi sorunlarla karşılaşacağı düşünülmektedir. Ege Denizi ve Doğu Akdeniz'de başta Yunanistan ve GKRY olmak üzere yaşanan çekişmelerin ana nedeni olarak esas hatların belirlenmemesi, esas hatlara göre belirlenecek olan iç sular ve kara sularının sınırlarının net olmaması çalışmanın ilerleyen bölümünde de anlatılacağı üzere başta MEB ilanı olmak üzere ülkemizin diğer çıkar alanlarına da zarar vermektedir. Diğer bir ifade ile Türkiye Cumhuriyeti, Cumhurbaşkanı Kararı ile esas hatların sınırlarını belirleyen haritayı yayınlayıp BM Genel Sekreterliği'ne bildirerek bu sınırlar üzerinden deniz yetki alanlarını ilan etme hak ve yetkisine sahiptir.

2.2.3. Kara Suları Uygulaması

Türkiye'nin esas hatlarını belirten bir harita henüz yayımlanmadığından hangi kıyıların iç su, hangilerinin kara suyu olarak değerlendirildiği henüz net değildir. Ancak BM Deniz Hukuku Sözleşmesine ve örf adet hukukuna göre kara suyu deniz bölgelerinin en önemlisi olarak öne çıkmaktadır. Sözleşme'nin 3.maddesine göre kara suları "*esas hatlardan itibaren 12 deniz mili*" şeklindedir.[207] Kıyı devletleri 12 deniz milini geçecek

---

[206] Resmî Gazete, *2674 Sayılı Karasuları Kanunu*, Madde 4-5, Kabul Tarihi: 20/5/1982.
[207] 1982 BMDHS Madde 3.

şekilde kara suyu alanı iddia edemezler. Bu doğrultuda Türkiye'nin kara suları uygulamasına baktığımızda ilk olarak 1923 Lozan Barış Antlaşması öne çıkmaktadır. Lozan Barış Antlaşması'nın kara suları konusunda kesin hükmü olmamasıyla beraber 12.maddesine göre 3 millik bir kara suyu uygulaması öngörülmektedir.[208]

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kara suları kanunu 15.05.1964 yılında kabul edilen 476 sayılı Kara Suları Kanunu'dur. Bu kanunun birinci maddesine göre kara suları altı mil olarak belirlenmiş ve "*Türk kara suları Türkiye ülkesine dahildir*." denilerek ülkesel bütünlük deniz alanları için de vurgulanmıştır.[209] 476 sayılı kanunun 2. maddesi ile kara suları genişliğini "*mütekabiliyet esasına göre taayyün eder*" diyerek karşılıklılık ilkesi öngörülmüştür. Bu kanundan sonra Türk kara suları Ege Denizi'nde altı mil, Karadeniz ve Akdeniz'de diğer devletlerin uygulamaları da göz önünde bulundurularak 12 mil olarak belirlenmiştir.[210] Ayrıca 476 sayılı kanunun 4.maddesine göre kara sularının belirlenmesinde normal ve düz esas hat yönteminin uygulanacağı belirtilmiştir. Ancak burada yer alan "*Türk kara sularının genişliği, mütekabiliyet esasına göre taayyün eder*" maddesi, kara suyu uygulamalarında inisiyatifi diğer devletlere bıraktığı görülmektedir. Özellikle Ege bölgesinde Türkiye aleyhine olumsuz sonuçlar doğurabilecek 476 sayılı kanunun hükümleri, 2674 sayılı yeni kanunun 6.maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.

20.05.1982 tarihinde 2674 sayılı yeni Kara Suları Kanunu kabul edilmiştir. Yeni kanuna göre kara suları altı mil olarak belirlenmiş ve Bakanlar Kurulu'na belirli denizlerin ilgili özellikleri ve durumlarına göre hakkaniyet ilkesi çerçevesinde altı milin üzerinde kara suyu belirleme yetkisi verilmiştir.[211] Bu yetkiye dayanarak Bakanlar Kurulu, "*Kanunun yürürlüğe girmesinden önce kara suların genişliği ile ilgili olarak Karadeniz ve Akdeniz'de mevcut olan durumun sürdürülmesini*" kararlaştırmıştır.[212]

---

[208] Lozan Barış Antlaşması, Madde 12., https://denizcilik.uab.gov.tr/uluslararasi-sozlesmeler, 15.06.2022.
[209] 476 sayılı Kara Suları Kanunu, Madde 1.
Aynı maddeye göre 1 deniz mili 1852 metre olarak kabul edilmiştir.
[210] Selami Kuran, *Uluslararası Deniz Hukuku*, s. 109.
[211] 2674 Sayılı Kara Suları Kanunu. Madde 1.
[212] Resmî Gazete, 8/4742 Sayılı Karar, 29.05.1982, Sayı 17708 Mükerrer.

Bugün, Türk Kara Suları genişliği, Ege Denizi'nde 6 mil, Karadeniz ve Akdeniz'de ise 12 mil olarak uygulanmaktadır.[213]

2674 sayılı kanunun 2. maddesinin "*Türkiye ile kıyıları bitişik veya karşılıklı olan Devletler arasında kara suları anlaşma ile sınırlandırılır. Bu anlaşma bölgenin bütün ilgili özellikleri ve durumları gözönünde bulundurularak, hakkaniyet ilkesine göre yapılır*" hükmü doğrultusunda kara sularının sınırlandırılması yapılmaktadır.[214] Buradan hareketle Türkiye Cumhuriyeti 2674 sayılı kanunun gerek birinci gerek ikinci maddesiyle hakkaniyet ilkesini ve aleyhine oluşabilecek durumlara göre de mütekabiliyet ilkesini göz önünde bulunduracağını açıkça belirtmiştir.

2.2.4. Bitişik Bölge Uygulaması

Bitişik bölge uygulaması kara sularının 12 milden az olduğu dönemlerde ortaya çıkmıştır. Bazı kıyı devletlerinin çıkarlarının korunabilmesi amacıyla ortaya çıkan uygulama günümüzde eski önemini kaybetmiştir.[215] 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi ile de kara suları, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı gibi kavramlar net bir şekilde açıklığa kavuşturulunca bitişik bölge uygulamasının zamanla güncelliği ortadan kalkmaya başlamıştır.

Türkiye'nin bitişik bölge konusundaki uygulamasına bakıldığında 07.06.1926 tarihli 906 sayılı "Gümrük Kanununun Bazı Maddelerinin Tadiline Dair Kanun" ile dört mil genişlikte bir gümrük bitişik bölgesi ilan edildiği görülmektedir. Bu kanun 02.05.1949 tarihinde 5383 sayılı Gümrük Kanunu ile ortadan kalkmıştır. 5383 sayılı Gümrük Kanunu'nda ise Türkiye'nin gümrük sınırı siyasi sınırı ile aynı kabul edilmiştir.[216] Dolayısıyla Türkiye'nin bir gümrük bitişik bölgesi mevcut değildir. 2674 sayılı yeni Kara Suları Kanunu ile de bitişik bölge uygulamasına herhangi bir atıf yapılmadığından dolayı bugün Türkiye'nin herhangi bir bitişik bölge uygulaması bulunmamaktadır.

---

[213] Selami Kuran, *a.g.e.*, s. 110.
[214] 2674 Sayılı Kara Suları Kanunu. Madde 2.
[215] Melda Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, s. 381.
[216] Selami Kuran, *a.g.e.*, s. 246.

2.2.5. Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Uygulaması

Türkiye Cumhuriyeti, 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin hazırlanması sürecine aktif olarak katkı sağlamasına rağmen Sözleşme 'ye taraf devlet değildir. Ancak Sözleşme, uygulana gelen örf adet hukukunun yazılı metni statüsünde bulunduğu için sözleşmede yazılı olan hak ve yetkileri örf adet hukuku bağlamında kullanabilmektedir.[217] Başka bir ifade ile Türkiye, yaygın devlet uygulamalarının yazılı hale getirilmesiyle oluşan BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne taraf olmamakla birlikte bahsi geçen hükümlerini aynen uygulamaktadır. Örneğin, Türkiye Karadeniz'de ilan ettiği MEB koordinatlarını, Akdeniz'deki kıta sahanlığı koordinatlarını, KKTC ve Libya ile deniz sınırı koordinatlarını Sözleşme 'de belirtildiği gibi iç hukuk süreçlerinin tamamlanmasının ardından BM Genel Sekreteri'ne tevdi ederek yayımlatmıştır. Dolayısıyla Türkiye Sözleşme 'de geçen hükümlere ve esaslara göre Mavi Vatan sınırlarını belirlemiştir.

Türkiye'nin münhasır ekonomik bölge (MEB) uygulamalarına bakıldığında Karadeniz'de ve kısmen de Akdeniz'de Libya ile yapılan anlaşma neticesinde bu uygulamanın gerçekleştirildiği görülmektedir.

Karadeniz'de Türkiye, 1986 yılında 86/11264 sayılı karar ile münhasır ekonomik bölge ilan etmiştir.[218] Bu karar doğrultusunda Mavi Vatan'ın ilk belirlenen sınırlarının son hali netleştirilmiştir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği (SSCB) ile 1978'de belirlenen kıta sahanlığı sınırları aynı zamanda MEB sınırları olarak da kabul edilmiştir.[219] Aynı sınırlar 1991 yılında SSCB'nin dağılmasıyla ortaya çıkan Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Gürcistan ile de geçerli olmuştur.[220] Bunun yanında Bulgaristan ile de münhasır ekonomik bölge yan sınırının tespitine ilişkin anlaşma da 04.12.1997

---

[217] Emete Gözügüzelli, *a.g.e.,* s. 35.
[218] Resmî Gazete, *Türkiye'nin Karadeniz'de 200 Millik Münhasır Ekonomik Bölge İlan Etmesi Hakkındaki İlişik Karar*, Sayı: 86/11264.
[219] Resmî Gazete, *Milletlerarası Andlaşma*, Sayı: 87/11510.
[220] Selami Kuran, *a.g.e.,* s. 291.

tarihinde onaylanmış ve Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin MEB sınırları belirlenmiştir.[221]

Türkiye'nin Ege Denizi'nde Yunanistan'la yaşanan anlaşmazlıklar sebebiyle MEB ilanı mevcut olmamakla birlikte Akdeniz'de Libya Devleti ile imzalanan mutabakat muhtırasında kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırları belirlenmiştir. Buradan hareketle Türkiye Mavi Vatan'ının sadece Karadeniz'deki münhasır ekonomik bölge sınırlarını uluslararası anlaşmalarla belirlemiş ve bölgedeki hak ve menfaatlerini hakça paylaşım, karşılıklılık, eşitlik prensipleri doğrultusunda uluslararası boyutta ilan ederek resmileştirmiştir.

2.2.6. Kıta Sahanlığı Uygulaması

Kıta Sahanlığı, ana karanın deniz uzantısı olarak BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde ele alınmış ve herhangi bir ilana bağlı olmaksızın kıyı devletlerinin başlangıçtan beri var olan hakkı olarak kabul edilmiştir.[222] Bu doğrultuda ilk kıta sahanlığı sınırlandırması Karadeniz'de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği (SSCB) ile 23.06.1978 tarihinde Moskova'da imzalanan anlaşma ile gerçekleştirilmiştir.[223] SSCB'nin dağılması sonrası ardılı olan devletlerle -Rusya Federasyonu, Ukrayna, Gürcistan- sınır anlaşmalarının geçerli olduğu kabul edilmiştir.

Bugün için Ege Denizi'nde kıta sahanlığı sınırlandırması yapılmamıştır. Akdeniz'de KKTC ile 21 Eylül 2011 yılında New York'ta imzalanan, Libya Devleti ile de 27 Kasım 2019 yılında İstanbul'da imzalanan kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşmaları mevcuttur. Öte yandan Türkiye, 18 Mart 2019 tarihinde BM Genel Sekreterliği'ne gönderdiği mektupta "Akdeniz'de en uzun kıyı şeridine sahip olan" Türkiye'nin başlangıçtan beri var olan kıta sahanlığı dış sınırları yeniden – 2004 ve 2013 yılında belirtildiği gönderilen mektupta yinelenmiştir- teyit edilerek Genel Sekreterliğe

---

[221] Gös. Yer.
[222] Cihat Yaycı, *Sorular ve Cevaplar ile Münhasır Ekonomik Bölge (M.E.B.) Kavramı*, s. 9.
[223] Resmî Gazete, "Milli Güvenlik Kurulu", *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Arasındaki Karadenizde Kıta Sahanlığı Sınırlandırması Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun Tasarısı*, Sayı: 101-603/06639.

sunulmuştur. Buna göre 32°16'18" doğu boylamının batısı Türk kıta sahanlığının dış sınırını oluşturmaktadır. Ayrıca mektupta Türkiye ile Mısır deniz yetki alanının ortay hattı Türkiye'nin kıta sahanlığı hudutlarını oluşturmaktadır.[224]

Mavi Vatan'ın yasal zemininin oluşmasını sağlayacak olan düzenlemelerin açıklanmasının ardından var olan mevzuat hükümlerinin uygulanması ve uygulamadan kaynaklı oluşan sorun alanları bir sonraki bölümde detaylı bir şekilde açıklanacaktır.

2.3. Mavi Vatan'daki Mevcut Uygulamalar ve Sorun Alanları

Türkiye'nin kıyıdaşı olduğu Karadeniz, Ege Denizi ve Akdeniz'de, uluslararası deniz hukuku kavramları dahilinde belirlediği ilan edilmiş ve edilmemiş deniz yetki alanları bulunmaktadır. Mavi Vatanın sınırlarını belirleyen ve güvenliğini hukuki zeminde sağlayan anlaşmalar, yasal düzenlemeler ve kıyıdaş ülkelerle tartışmalı olan konular bu bölümde açıklanmıştır.

2.3.1. Karadeniz

Karadeniz, coğrafi konumu itibariyle Avrupa ve Asya'yı birleştiren, yaklaşık 420.000 km^2'lik yüzölçümü ile kapalı bir denizdir. Yaklaşık 1700 km kıyı şeridi ile Türkiye bölgenin önemli aktörlerinden biridir. Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile kurulan Karadeniz güvenliği dengesini Soğuk Savaş dönemi boyunca koruyan Türkiye, bölgede çoğunlukla savunma ve güvenlik amaçlı politikalar izlemiştir. Türkiye'nin Karadeniz bölgesinde izlediği politikalar bu başlık altında incelenmiştir.

2.3.2. Türk Boğazları ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi

Türk Boğazları, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin başlangıç kısmında "Çanakkale Boğazı, Marmara Denizi ve Karadeniz Boğazı (İstanbul Boğazı)" olarak

---

[224] Türk Deniz Araştırmaları Vakfı,"*Letter dated 18 March 2019 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General* (Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Daimi Temsilcisi'nin Genel Sekreter'e Hitaben Yazdığı 18 Mart 2019 Tarihli Mektup)", https://tudav.org/wp-content/uploads/2019/04/Do%C4%9Fu_akdeniz-_k%C4%B1ta_sahanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1_A73804.pdf, 04.06.2022.

tanımlanmıştır. Türkiye Dışişleri Bakanlığı da Boğazları aynı şekilde tanımlamaktadır.[225] Başka bir ifade ile Türk Boğazları, Çanakkale Boğazı, Marmara Denizi ve İstanbul Boğazını kapsayan alanın adıdır. Karadeniz'e sahildar olan devletlerin Akdeniz'le bağlantılarını sağlayan tek boğaz olarak öne çıkan Türk Boğazları bu yönüyle stratejik bir öneme sahiptir.[226] İlk kez 1923 Lozan Boğazlar Sözleşmesi ile kullanılmaya başlayan Türk Boğazları kavramı Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nde de aynen tekrarlanmıştır.[227]

Türk Boğazları, uluslararası ulaşımın yapıldığı ulusal boğazlar olarak tanımlanmaktadır. Bu yönüyle Türk Boğazları BM Deniz Hukuku Sözleşmesi hükümlerine tabi değildir. Türk Boğazları, Montrö Boğazlar Sözleşmesi hükümlerince belirlenmiş, kendine has statüsü olan alandır. Sözleşme ile öngörülen geçiş rejimleri Türk Boğazları için geçerli değildir.[228]

Türk Boğazları, 29 Mayıs 1453 yılında İstanbul'un fethinden 1774 yılında Rusya ile imzalanan Küçük Kaynarca Anlaşması'na kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun tam ve münhasır egemenliği altıda bulunmuştur.[229] Bu anlaşma ile Rus ticaret gemilerine açılan boğazlar, 14 Eylül 1829 tarihinde imzalanan Edirne Anlaşması ile Rusya ile ticaret yapan devletlere de açık hale gelmiştir. 1841 yılında imzalanan Londra Boğazlar Sözleşmesi, Türk Boğazlarını özel olarak düzenleyip uluslararası statüye tabi kılan ilk anlaşma olmuştur.[230] 1856 yılında Avrupalı Büyük Devletler ile Osmanlı arasında imzalanan Paris Anlaşmasıyla Boğazlardan geçen tüm ticaret gemileri serbest geçiş hakkı kazanmıştır.[231] Ayrıca Paris Anlaşmasıyla birlikte Karadeniz bölgesi "silahsız ve tarafsız" bir konuma getirilmiştir.[232] Ancak 1841 yılında kurulan Londra Boğazlar Sözleşmesi rejimi Birinci Dünya Savaşı'na kadar uygulanabilmiştir.[233] Millî Mücadele döneminin (1919-1923) başarı ile sonuçlanması üzerine 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış

---

[225] Cihat Yaycı, *Soru ve Cevaplarla Montrö,* Girdap Yayınları, 1. Baskı, Kasım 2021, İstanbul, s. 19-20.
[226] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 20.
[227] Hüseyin Pazarcı, *a.g.e.,* s. 276.
[228] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 22.
[229] Selami Kuran, *a.g.e.*, s. 133-134.
[230] Melda Sur, *a.g.e.,* s. 366.
[231] Selami Kuran, *a.g.e.*, s. 134.
[232] Melda Sur, *a.g.e.,* s. 366.
[233] Cihat Yaycı, *Soru ve Cevaplarla Montrö*, s. 38.

Anlaşması'nın 23.maddesine ekli olan ve Sözleşme ile aynı hukuki değeri taşıdığı belirtilen Boğazlar rejimi kurulmuştur.[234]

Lozan Boğazlar Sözleşmesi ile ticaret gemilerinin Boğazlardan serbest geçiş yapması diğer anlaşmalarda olduğu gibi yeniden Lozan Anlaşması'nda da kayda geçirilmiştir. Bu doğrultuda serbest geçişin güvenliğinin sağlanması amacıyla Çanakkale ve İstanbul Boğazlarının her iki kıyıları ve Marmara Denizi'ndeki adalar askersizleştirilmiş ve bu bölgede asker bulundurmak ve tahkimat yapmak yasaklanmıştır. Bu bölgelerin herhangi bir saldırı durumunda korunması sözleşmeyi imzalayan devletlere ve Milletler Cemiyeti'nin garantisi altına alınmıştır.[235] Ancak Milletler Cemiyeti beklenen güvenlik garantisini sağlamaktan uzak kalmıştır. Japonya'nın 1931'de Mançurya'yı işgali, 1934 yılında Almanya'nın silahlanmaya başlaması, 1936'da İtalya'nın Habeşistan'ın işgali, aynı yıl Almanya'nın Ren bölgesini işgal etmesi karşısında Milletler Cemiyeti etkisiz kalmıştır.[236] 1933'te toplanan Silahsızlanma Konferansı'nda ilk defa Lozan'daki gayri askeri statüsünün değiştirilmesini talep eden Türkiye 1935 yılından itibaren talebini sürekli dile getirmeye başlamıştır. İtalya ve Almanya'nın işgal hareketleri sonucunda 10 Nisan 1936'da Türkiye, Lozan Boğazlar Sözleşmesi'ne taraf devletlere gönderdiği notada Sözleşme 'de yer alan kolektif güvenliğin artık işlemez hale geldiği ve Türkiye'nin kendi güvenliğini sağlaması ve egemenlik haklarının korunması için Boğazlar bölgesinin askerileştirilmesini istedi.[237] Türkiye'nin bu talebini Fahir Armaoğlu "*Antlaşmaların hiçe sayıldığı veya kuvvet zoru ile değiştirildiği bir sırada Türkiye'nin bu barışçı ve samimi davranışı sempati ile karşılandı*." şeklinde değerlendirmektedir.[238] Türkiye'nin girişimleri sonucu 22 Haziran 1936 tarihinde bir araya gelen imzacı devletler Boğazlardan geçiş rejimini düzenleyen Montrö Boğazlar Sözleşmesini 20 Temmuz 1936 tarihinde imzalamışlardır ve Sözleşme 9 Kasım 1936 yılında yürürlüğe girmiştir.

---

[234] Lozan Barış Anlaşması, md.23.
[235] Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*, Kronik Yayınları, 27. Baskı, Mart 2020, İstanbul, s. 260.
[236] Fahir Armaoğlu, *a.g.e.,* s. 261.
[237] Fahir Armaoğlu, *a.g.e.,* s. 261.
[238] Gös. Yer.

Türk Boğazlarının günümüzde geçerli olan hukuki rejimini Montrö Boğazlar Sözleşmesi oluşturmaktadır. 20 Temmuz 1936'da imzalanan Sözleşme 'ye Türkiye, Bulgaristan, Fransa, Yunanistan, Japonya[239], Romanya, İngiltere, İngiliz Commonwealth'ine dahil Avusturya temsilcileri ve dağılan Sovyetler Birliği ile Yugoslavya taraf olmuşlardır.[240] Lozan Boğazlar Sözleşmesi'ne taraf olan devletlerin imzasına açık olan[241] Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni İtalya 1938 yılında imzalamıştır.[242] Değişen koşulları ileriye süren Türkiye Lozan'dan 13 yıl sonra kendi güvenliğini sağlayacak biçimde Boğazlar meselesini çözüme kavuşturmuştur. Sözleşmenin amacı Başlangıç bölümünde şu ifadelerle belirtilmiştir:

> "*24 Temmuz 1922 Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin amacı Boğazlardan geçiş ve ulaştırmayı Türkiye'nin güvenliği ve Karadeniz'de kıyıdaş devletlerin güvenliği çerçevesinde koruyacak bir biçimde düzenlemektir."*[243]

Sözleşmenin 1. maddesiyle geçiş ve ulaştırma serbestliğini taraflar kabul ettiklerini beyan etmişlerdir.[244] Diğer yandan Lozan ile kurulan Boğazlar Komisyonu'nun tüm görev ve yetkileri Türk hükümetine devredilmiştir.[245] Sözleşme ile Boğazlar üzerindeki silahsızlanma kayıtları kaldırılmıştır. Ancak Çanakkale Boğazı önündeki adaların silahsızlandırılmış statüleri devam etmektedir. Çünkü uluslararası hukuk kuralına göre yeni anlaşmada düzenlenmeyen konularda eski anlaşma hükümleri geçerli sayılmaktadır.[246] Bu nedenle İstanbul Boğazı ve Marmara Denizi kıyılarındaki adalar yeniden silahlandırılırken Çanakkale Boğazı önündeki adalar silahsızlandırılma hükmüne tabi olarak kalmıştır.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi 29 maddelik bir ana metin, bu ana metne 4 ek ve bir de protokolden oluşmaktadır. Sözleşme, Boğazlardan geçiş serbestliği, ticaret gemileri, savaş gemileri ve uçaklar olarak ayrım yapılarak düzenlenmiştir. Ayrıca

---

[239] 8 Eylül 1951 tarihinde Japonya Montrö Sözleşmesi'ndeki tüm hak ve menfaatlerinden vazgeçmiştir.
[240] Selami Kuran, *a.g.e.*, s. 136.
[241] Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Md.27.
[242] Selami Kuran, *a.g.e.*, s. 136.
[243] Selami Kuran, *a.g.e.*, s. 136.
[244] Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Md.1.
[245] Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Md. 24.
[246] Melda Sur, *a.g.e.*, s. 369.

Sözleşme ile "barış zamanı", "Türkiye'nin tarafsız olduğu savaş zamanı", "Türkiye'nin muharip olduğu savaş zamanı" ve "Türkiye'nin kendisini pek yakın bir savaş tehlikesi tehdidine maruz görmesi" durumlarına göre geçiş rejimi düzenlenmiştir. 29 maddelik Sözleşmenin 22'sini askeri, 7'sinin ticari ve denizcilikle alakalı olması. Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin daha çok bölgede askeri denge kaygısıyla düzenlendiği ifade edilmektedir.[247] Dolayısıyla Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile Türkiye'nin güvenlik ihtiyaçları karşılanmış ve Karadeniz'de kıyısı bulunan devletlerin kıyısı bulunmayan devletlere karşı üstünlüklerini sağlayan bir denge kurulmuştur.[248]

Barış zamanında tüm ticaret gemileri gündüz veya gece herhangi bir engelleme olmadan boğazlardan geçebileceklerdir.[249] Savaş zamanında Türkiye savaşan taraf değilse barış zamanında ticaret gemileri için geçerli olan serbestlik aynen devam edecektir.[250] Eğer Türkiye savaşan tarafsa Türkiye ile savaşmayan devletlerin ticaret gemileri düşmana yardım etmemek koşuluyla gündüz Boğazlardan geçiş yapacaklar ve her defasında Türk makamları tarafından gösterilecek yoldan geçiş yapılacaktır.[251] Türkiye kendisini yakın bir savaş tehdidi karşısında saydığı durumda ise 2.madde hükümleri uygulanmaya devam edecektir. Ancak Boğazlardan gündüz ve her geçişte Türk makamları tarafından gösterilen yoldan gitmeleri gerekmektedir ve kılavuzluk ücrete tabi tutulmadan mecburi kılınabilecektir.[252]

Barış zamanında savaş gemilerinin serbest geçişi için bazı kısıtlamalar getirilmiştir:[253] Sözleşmenin 13.maddesine göre geçiş öncesinde Türk makamlarına ön bildirim yapma zorunluluğu getirilmiştir. Bildirim süresi Karadeniz'e kıyıdaş ülkeler için 8 gün, kıyıdaş olmayanlar için ise 15 gün olarak düzenlenmiştir. Ayrıca bildirimde gemilerin gidecekleri yer, isimleri, gidiş ve dönüş tarihi bildirilecektir. Sözleşmenin 15.maddesine göre savaş gemileri yalnızca gündüz geçecekler ve geçişlerde hava aracı hiçbir surette kullanılmayacaktır. Sözleşmenin 18.madde 2.fıkrası gereğince Karadeniz'e

---

[247] Cihat Yaycı, *Soru ve Cevaplarla Montrö*, s. 46.
[248] Oral Sander, *Siyasi Tarih (1918-1994)*, İmge Kitabevi, 28. Baskı, Nisan 2018, Ankara, s. 105.
[249] Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Md. 2.
[250] Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Md. 4.
[251] Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Md. 5.
[252] Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Md. 6.
[253] Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Md. 8-18.

kıyıdaş olmayan devletlerin savaş gemileri maksadı ne olursa olsun 21 günden fazla burada bulunamayacaktır.

Savaş zamanında Türkiye savaşan taraf değilse savaşan devletlerin gemileri hariç savaş gemileri barış zamanındaki usullerle geçiş sağlayabilecektir. Savaş çıkmadan önce limandan ayrılmış olan savaş gemisi kendi limanına dönerken bu kısıtlamalara tabi olmayacaktır.[254] Türkiye'nin taraf olduğu bir savaş durumunda savaş gemilerinin geçmesi Türkiye hükümetinin onay ve kararına bırakılmıştır.[255] Türkiye kendisini yakın bir savaş tehdidi altında hissetmesi durumunda 20.madde aynen geçerli olmakla beraber Türkiye Boğazları kapatabilme yetkisini kullanacağını imzacı devletlere bildirecektir. İmzacı devletlerin ve Güvenlik Konseyi'nin üçte ikisi olumlu oy kullanırsa bu hakkını kullanabilecektir.[256]

Sözleşmenin 1. maddesindeki serbest geçiş rejimi süresiz olmakla birlikte Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin süresi 20 yıl olarak belirlenmiştir. Sözleşmenin feshi için sürenin dolmasından 2 sene önceden imzacı taraf/taraflar Fransa Hükümeti'ne fesih ihbarnamesi verecektir. Sözleşme bu süreden itibaren 2 yıl daha yürürlükte kalacak ve bu süre zarfında yeni konferansın toplanacağı taraflarca kabul edilmiştir [257] Günümüze kadar böyle bir bildirim olmadığından Montrö Boğazlar Sözleşmesi hala yürürlüktedir.

Esasında Türkiye'nin ve Karadeniz bölgesinin güvenliğini sağlamak için oluşturulan Montrö Boğazlar Sözleşmesi, kıyıdaş ve kıyıdaş olmayan devletler için bir denge unsuru olmuştur. Karadeniz'in güvenliği bir bakıma Montrö ile sağlanmış ve dengeye oturtulmuştur. Bu bağlamda Karadeniz'in güvenliği ve Montrö'nün etkisi bir sonraki başlıkta açıklanmıştır.

2.3.3. Mavi Vatanın Karadeniz Sınırları ve Karadeniz'in Güvenliği

[254] Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Md. 19.
[255] Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Md. 20.
[256] Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Md. 21.
[257] Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Md. 28.

Karadeniz, yaklaşık 420.000 km^2'lik yüzölçümü ile kapalı bir denizdir.[258] Coğrafi konumu itibariyle Karadeniz, Avrupa ve Asya'yı birleştiren, Kuzey ve Güney arasında bir kavşak noktasıdır.[259] Yaklaşık 1700 km kıyı şeridi[260] ile Türkiye bölgenin önemli aktörlerinden birisidir. Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile kurulan Karadeniz güvenliği dengesini Soğuk Savaş dönemi boyunca koruyan Türkiye, bölgede çoğunlukla savunma ve güvenlik amaçlı politikalar izlemektedir.[261] Karadeniz'e kıyıdaş olan ülkelerin (Bulgaristan, Romanya, Ukrayna, Rusya, Gürcistan) deniz yoluyla Afrika, Akdeniz ve Orta Doğu'ya çıkış kapısı olan Türk Boğazlarının Türkiye'nin egemenliğinde olması stratejik olarak üstünlük sağlamasına neden olmaktadır. Karadeniz'i bir barış denizi olarak gören Türkiye, Montrö Sözleşmesi kapsamında ekonomik ve güvenlik politikaları izlemektedir.[262]

Harita 2: Karadeniz'de MEB Sınırlandırma Haritası

Kaynak: Stratejik Ortak, "Karadeniz'deki MEB Sınırlarının Haritası" https://www.stratejikortak.com/2020/01/karadenizdeki-meb-sinirlarinin-haritasi.html, 11.08.2022.

[258] Cihat Yaycı, *Soru ve Cevaplarla Montrö*, s. 17.
[259] Caner Çiftçi, "Karadeniz'in Jeostratejik Önemi ve Jeopolitik Güvenliği", https://www.stratejikortak.com/2022/01/karadenizin-jeostratejik-onemi-ve-jeopolitik-guvenligi.html, 11.08.2022.
[260] Milliyet, https://www.milliyet.com.tr/molatik/doga/konya-ilim-bilim-ve-lezzet-6785430, 11.08.2022.
[261] Caner Çiftçi, a.g.m., 11.08.2022.
[262] Gös. Yer.

Karadeniz'de Türkiye, 1986 yılında 86/11264 sayılı karar ile münhasır ekonomik bölge ilan etmiştir.[263] Bu karar doğrultusunda Mavi Vatan'ın ilk sınırları belirlenmeye başlanmıştır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği (SSCB) ile 1978'de belirlenen kıta sahanlığı sınırları aynı zamanda MEB sınırları olarak da kabul edilmiştir.[264] Aynı sınırlar 1991 yılında SSCB'nin dağılmasıyla ortaya çıkan Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Gürcistan ile de geçerli olmuştur.[265] Bunun yanında Bulgaristan ile de münhasır ekonomik bölge yan sınırının tespitine ilişkin anlaşma da 04.12.1997 tarihinde onaylanmış ve Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin MEB sınırları belirlenmiştir.[266] Böylece Türkiye'nin Karadeniz'deki Mavi Vatan sınırları uluslararası hukuka uygun bir biçimde tespit ve tescil edilmiştir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Kafkaslar ve Hazar havzasında bağımsızlığını kazanan yeni devletler ortaya çıkmıştır. Sovyetlerin dağılmasıyla ortaya bir güç boşluğu meydana gelmiş ve yeni kurulan devletlerin sahip olduğu petrol ve doğal gaz kaynakları Karadeniz'de önemli değişikliklere yol açmıştır.[267] Siyasi değişiklikler bağlamında Sovyetler Birliği'nin nüfuz alanından çıkan ülkeler ABD, NATO veya Avrupa merkezli yapılanmalara dahil olmaya başlamışlardır.[268] Ekonomik anlamda ise zengin enerji kaynaklarının varlığı ile stratejik açıdan önemi daha da artan Karadeniz; Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan'da bulunan petrol ve doğal gazın Avrupa'ya ulaştırılması noktasında stratejik bir güzergah oluşturmaktadır.[269] Bu nedenle enerji kaynaklarına sahip olan ve bölgeden taşınacak olan petrol ve doğal gaza ihtiyaç duyan ülkeler için Karadeniz'de enerji arz güvenliği ön planda bulunmaktadır.[270]

Bu noktada Karadeniz'de önemli bir aktör olan Türkiye'nin mevcut dengenin devamı ve güvenliğin sağlanması için askeri/siyasi ve ekonomik olmak üzere çeşitli

---

[263] Resmî Gazete, *Türkiye'nin Karadeniz'de 200 Millik Münhasır Ekonomik Bölge İlan Etmesi Hakkındaki İlişik Karar*, Sayı: 86/11264.
[264] Resmî Gazete, *Milletlerarası Andlaşma*, Sayı: 87/11510.
[265] Selami Kuran, *a.g.e.,* s. 291.
[266] Selami Kuran, *a.g.e.,* s.291
[267] Cihat Yaycı, *Soru ve Cevaplarla Montrö,* s. 18.
[268] Tülin Karaman, "Karadeniz'in Güvenliği ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği", (T.C. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009), s. 6.
[269] Cihat Yaycı, *a.g.e.,* s. 18.
[270] Cihat Yaycı, *a.g.e.,* s. 19.

girişimleri olmuştur. Bu girişimler; Karadeniz bölgesinin barış, istikrar ve refah bölgesi olmasını öngören Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)'dir.[271] Enerji arz güvenliğinin korunması ve sağlanması açısından[272] Türkiye'nin başlattığı Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR) bulunmaktadır. Karadeniz'de deniz güvenliğini sağlamak amacıyla başlatılan Karadeniz Uyumu Harekâtı (OPERATION BLACK SEA HARMONY) [273] 11 Eylül saldırıları sonrasında NATO'nun Akdeniz'de başlattığı Etkin Çaba Harekâtı ile aynı görevi yerine getirmektedir. Karadeniz'e sahildar devletlerle *"…terörizm ve kitle imha silahları ile bunlarla bağlantılı materyalin yasadışı yollardan yayılmasına engel olmak maksadıyla tüm dünyada harcanan çabalara katkıda bulunmak, bu tip faaliyetlerin gerçekleştirilmesine caydırıcılık sağlamak kapsamında Karadeniz'de varlık ve kararlılık göstermek ve yasadışı faaliyetleri önlemek*" harekatın temel amacıdır.[274]

Türkiye bölgede sahip olduğu stratejik faktörler nedeniyle hem dengeyi sağlamış hem de kıyıdaş devletlerin birlikte hareket edebilme kabiliyetlerini artırarak devletlerarası iş birliğini canlı tutmuş ve güven verici bir aktör olarak öne çıkmaktadır. Bu noktada Kenneth N. Waltz'ın dediği gibi "*Sistem tarafından teşvik edilen davranış çoğunluğa katılma değil, dengelemedir. Devletlerin ilk kaygısı gücüençoklamak değil, sistem içinde kendi konumlarını korumaktır.*"[275] Diğer bir ifadeyle neorealizme göre devletler anarşi durumunda yani üst bir otoritenin yokluğunda peşine takılma siyasetini değil, dengeleme siyasetini tercih etmektedirler. İttifak kurmanın herhangi bir kayba uğramadan asgari düzeyde de olsa güvenliği sağlama noktasında önemini vurgulayan neorealist yaklaşıma göre devletler dengeleme siyasetini tercih etmektedirler.

---

[271] T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)- Örgütünün Dünü, Bugünü ve Geleceği", https://www.mfa.gov.tr/karadeniz-ekonomik-isbirlici-_kei_---orgutunun-dunu_-bugunu-ve-gelececi.tr.mfa#:~:text=Karadeniz%20Ekonomik%20%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi%20%C3%96rg%C3%BCt%C3%BC%20(KE%C4%B0,%2C%20Ukrayna%20ve%20Yunanistan'd%C4%B1r., 03.08.2022.

[272] Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR) Teşkiline Dair Anlaşma, Giriş.

[273] Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, "Karadeniz Uyumu Harekâtı", https://www.dzkk.tsk.tr/Harekat/icerik/karadeniz-uyumu-harekati, 03.08.2022.

[274] Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, "Karadeniz Uyumu Harekâtı", https://www.dzkk.tsk.tr/Harekat/icerik/karadeniz-uyumu-harekati, 03.08.2022.

[275] Kenneth Waltz, *a.g.e.*, s. 159.

2.3.4. MARMARA DENİZİ

1936 yılında imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile Çanakkale Boğazı, Marmara Denizi ve İstanbul Boğazı Türkiye'nin egemenliğine geçmiştir. Dolayısıyla iç sular rejimine tabi olan bu su yolları, Sözleşme gereği serbest geçişe açık tutulmuştur. Marmara Denizi, 1926 yılında kabul edilen 815 sayılı Kabotaj Kanunu[276], 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu[277] başta olmak üzere hukuki belgelerde Türk Boğazları gibi bir iç deniz olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla Türkiye burada tam yetkilidir ve egemen haklarını kullanmaktadır. Marmara Denizi'nde Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nden kaynaklanan zararsız geçiş hakkı dışında diğer uygulamalar tamamen Türkiye'nin iç sular rejimi ile öngördüğü şekilde gerçekleşmektedir.

2.3.5. EGE DENİZİ

Ege bölgesi, Mavi Vatan sınırlarının ikili veya çok taraflı anlaşmalarla belirlenemediği alandır.[278] Ege Deniz'i sınırı, Yunanistan'la yaşanan anlaşmazlıklar nedeniyle belirlenememiş, bölgenin henüz keşfedilmemiş doğal kaynakları iki kıyıdaş devletin ortak çıkar ve refahı doğrultusunda kullanılamamaktadır. 1978 Bern Mutabakatı ile anlaşmazlıklar dondurulsa da kimi zaman ortaya çıkan krizlerin varlığı söz konusu olmuştur. Çalışmanın bu bölümünde ortaya çıkan krizlerin temel noktası anlatılarak ve diğer anlaşmazlık alanlarına olan etkisi incelenmiştir.

Coğrafi olarak Ege Denizi, doğuda Anadolu'nun batı kıyıları; kuzeyde, Trakya ve Doğu Makedonya güney kıyıları; batıda, Teselya ve Mora Yarımadası doğu kıyıları; güneyde Girit ve Rodos Adası ile çevrilmiştir. Ege Denizi, 41^0-35^0 kuzey enlemleriyle, 23^0-27^0/28^0 doğu boylamları arasında yer alır ve yaklaşık 214.000 km^2'lik bir alanı kaplamaktadır.[279] Ege Denizi güneyde Akdeniz'den bir eşik üzerinde iç bükey bir yay biçiminde dizilen adalarla ayrılır. Bu yayı oluşturan adalar, batıda Mora Yarımadası

---

[276] Türkiye Sahillerinde Nakliyatı Bahriye (Kabotaj) ve Limanlarla Kara Suları Dahilinde İcrayı San'at ve Ticaret Hakkında Kanun, Md. 2.
[277] Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu, Md. 4.
[278] Gökhan Ak, *Ege'den Akdeniz'e Mavi Vatan: Egemenlik ve Paylaşım*, s. 229.
[279] Gökhan Ak, a.g.e., s. 151.

yakınındaki Çuha Adası'ndan başlayarak sırasıyla; Sikliye, Girit, Çoban, Kerpe ve Rodos adalarıyla sona ermektedir.[280]

Ege Denizi, günümüzde Türkiye ile Yunanistan devletleri ile çevrelenmiştir. Bu nedenle Ege Denizi kaynaklı tartışmalar, Türkiye-Yunanistan ilişkilerini de ciddi anlamda etkilemektedir. İki devlet arasında yaşanan anlaşmazlıkların varlığı nedeniyle Ege Denizi'ndeki krizler ulusal ve uluslararası sorunlar haline gelmektedir. Bu anlamda karşımıza ilk olarak Ege Denizi'nde bulunan ve aidiyeti anlaşmalarla belirlenmeyen adalar ve ada grupları yer çıkmaktadır. Bu adaların da etkisiyle ortaya çıkan başta kara suları ve kıta sahanlığı başta olmak üzere hava sahası genişliği, uçuş bilgi bölgesi (FIR) sorunu, arama-kurtarma bölgesi sorunu, komuta kontrol sorumluluk sahaları ve gayri-askeri statüdeki adaların silahlandırılması sorunları[281] Ege Denizi'ndeki başlıca anlaşmazlıklara sebep olmaktadır. Söz konusu anlaşmazlıklar 1996 yılında meydana gelen Kardak Krizi'nde olduğu gibi tarafları savaşın eşiğine dahi getirebilmektedir. Zaman zaman Yunanistan, Ege ve Akdeniz bölgesine yönelik olarak Türkiye'den farklı bire siyaset sürdürmektedir. Yunanistan Ege Denizi'ni Akdeniz bölgesini de kapsayacak biçimde değerlendirmektedir. Türkiye ise Ege Denizi ve Akdeniz ayrımına ilişkin olarak 3 Aralık 2010 tarihinde Uluslararası Hidrografi Organizasyonu (IHO)'na "*Büyük Çuha, Küçük Çuha, Girit, Kaşot, Kerpe Rodos Adalarının Akdeniz'e bakan güney uçlarından geçerek Akyar Burnu'na ulaşacak şekilde çizilmesi gerektiği*" şeklinde sınır bildirmiştir.[282]

Harita 3: Ege Denizi Haritası

[280] Gökhan Ak, Mete Kaan Kaynar, "Ege'de Temel Sorun: Unutul (may)an Türk Adaları", https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijavs/issue/28371/301665, 03.08.2022.
[281] T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Başlıca Ege Denizi Sorunları", https://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa, 03.08.2022.
[282] Cihat Yaycı, *Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla*, s. 85.

Kaynak: 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, https://21yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/ege-denizi-nin-onemi-ve-turkiye-adalarin-hukuki-boyutu-ve-gerceklesen-i-hlaller#:~:text=Ege%20Denizi%20sadece%20kendisine%20k%C4%B1y%C4%B1s%C4%B1,bir%20cennet%20denizi%20haline%20getirmektedir., 03.08.2022.

2.3.5.1. Egemenliği Antlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar (EGAYDAAK) Sorunu

Cihat Yaycı'ya göre Ege Denizi'ndeki temel sorun egemenliği antlaşmalarla Yunanistan'a devredilmemiş ada, adacık ve kayalıklar sorunudur. Bu ada, adacık ve kayalıkların aidiyet sorunu çözülmeden diğer sorunların çözümü mümkün olmayacaktır.[283] Dolayısıyla çözüm yolları için meselenin kapsamlı bir şekilde ele alınması gerekmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu, 1699 yılında Girit Adası'nı fethetmesiyle beraber tüm Ege Denizi'ndeki ada, adacık ve kayalıklara hâkim olmuş ve Ege'de sahipsiz bir toprak parçası kalmamıştır.[284] 1800'lü yıllardan başlayarak Osmanlı İmparatorluğu Ege Denizi'nde bulunan ada, adacık ve kayalıkların "belli bazılarını" devretmek zorunda kalmıştır.[285] 1923 Lozan Barış Antlaşması'na gelindiğinde, Ege Denizi'nde antlaşma yoluyla ismen devredilen ada, adacık ve kayalıklar dışında kalan tüm ada, adacık ve

[283] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 10.
[284] Gökhan Ak, Mete Kaan Kaynar, "Ege'de Temel Sorun: Unutul (may)an Türk Adaları", https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijavs/issue/28371/301665, 03.08.2022.
[285] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 13.

kayalıklar Osmanlı İmparatorluğu'nun halefi sıfatıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin egemenliğine geçmiştir.[286] Buna karşılık Yunanistan ise Lozan'da Türkiye'ye verilmeyen tüm ada, adacık ve kayalıkların Yunanistan ve İtalya'ya, İtalya'dan da kendisine geçtiğini iddia etmektedir. Bunun yanı sıra Yunanistan, Türkiye ile İtalya arasında 4 Ocak 1932 tarihinde imzalanan Sözleşme ile 28 Aralık 1932 tarihli bir resmi olmayan bir çalışma grubu raporunun Ege Denizi'nde ve Akdeniz'de sınır çizdiğini ileri sürmektedir.[287] Bu doğrultuda Ege Adalarının 1830 yılı sonrası Yunanistan'a verilmesine ilişkin belli başlı anlaşmalardan bahsetmek gerekecektir. Tarihi sırasıyla 18 Ekim 1912 Uşi Barış Antlaşması, 17/30 Mayıs 1913 Londra Anlaşması, 1/14 Kasım 1913 Atina Antlaşması, 13 Şubat 1914 tarihinde Yunanistan'a, 14 Şubat 1914 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu'na bildirilen Altı Büyük Devlet Kararıdır. Ancak bu antlaşmalarda ismen sayılan adaların devrinin yapılacağına dair hükümleri Osmanlı kabul etmemiştir.[288] Dolayısıyla 1923 Lozan Barış Antlaşması'na kadar adaların devir hükümleri siyasi ve hukuki açıdan kabul edilmemiş ve Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenlik hakları devam etmiştir. Ege adalarının hukuki statüsünü değiştiren son antlaşma ise 2. Dünya Savaşı sonrası 10 Şubat 1947 yılında imzalanan Paris Barış Antlaşması olmuştur. Türkiye'nin katılmadığı bu anlaşma ile Menteşe Adaları (12 Adalar) ve Meis Adası İtalya'dan alınarak Yunanistan'a verilmiştir. Bu noktada Ege Adalarının hukuki statülerinin incelenmesi gerekmektedir.

2.3.5.2. Ege Adalarının Hukuki Statüsü

Bugün Ege Adalarındaki hukuki statüyü 1923 Lozan ve 1947 Paris Barış Antlaşmaları belirlemektedir. Lozan Barış Antlaşması'nın 6, 12, 15 ve 16'ncı maddeleri ile Yunanistan/İtalya, 1947 Paris Barış Antlaşması'nın 14'üncü maddesinde ismen belirtilen tüm ada, adacık ve kayalıklarda ise Yunanistan'ın egemenliği tanınmıştır. Lozan Barış Antlaşması'nın 6. Maddesi doğrultusunda Türkiye'nin deniz sınırları, üç milden yakın olan ada ve adacıkları içine alacaktır.[289] Bu madde aynı zamanda kara suları

[286] Gös. Yer.
[287] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 13.
[288] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 19.
[289] 1923 Lozan Barış Antlaşması Madde 6.

sınırlarının da üç mil olarak belirlenmesi şeklinde yorumlanmıştır. Lozan Barış Antlaşması'nın 12. Maddesi ile ismen sayılan adalar "*İmroz (Imbros) Adası ile Bozcaada (Tenedos) ve Tavşan Adaları (Iles aux Lapins) dışında, Doğu Akdeniz adaları ve özellikle Limni (Lemnos), Semadirek (Semendirek, Samothrace), Midilli (Mitilene), Sakız (Chio), Sisam (Samos) ve Nikarya (Nicaria) adaları üzerinde Yunan egemenliği konusunda 17/30 Mayıs 1913 tarihli Londra Andlaşmasının 5'inci ve 1/14 Kasım 1913 tarihli Atina Andlaşmasının 15'inci maddeleri hükümlerince alınan ve 13 Şubat 1913 tarihinde Yunan hükümetine bildirilen karar, bu andlaşmanın, İtalya'nın egemenliği altına konulan ve 15'inci maddede belirtilen adalara ilişkin hükümleri saklı kalmak üzere, doğrulanmıştır. İşbu Andlaşmada aykırı bir hüküm bulunmadıkça, Asya kıyısından 3 milden az bir uzaklıkta bulunan adalar, Türk egemenliği altında kalacaktır.*"[290] hükmü doğrultusunda Yunanistan'a bırakılmıştır. Lozan Barış Antlaşması'nın 15. Maddesi ile de "*Türkiye, aşağıda sayılan adalar üzerindeki bütün haklarından ve sıfatlarından İtalya yararına vazgeçer: Stampalia (Astropolia), Rodos (Rhodes, Rhodos), Kalki (Calki, Khalki), Skarpanto (Scarpanto), Kazos (Casos, Casso), Piskopis (Piscopis, Tilos), Miziroz (Misiros,, Nisyros), Kalimnos (Calimnos, Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Simi (Symi) ve İstanköy (Cos, Kos), adaları ile, bunlara bağlı adacıklar, ve Meis (Castellorizo) adası*"[291] ismen sayılan adalar İtalya'ya bırakılmıştır. Lozan 16. Maddede ise "*Türkiye, işbu Andlaşmada belirtilen sınırlar dışında bulunan topraklar üzerindeki ya da bu topraklara ilişkin olarak, her türlü haklarından ve sıfatlarından ve egemenliği işbu Andlaşmada tanınmış adalardan başka bütün öteki adalar üzerindeki her türlü haklarından ve sıfatlarından vazgeçmiş olduğunu bildirir; bu toprakların ve adaların geleceği, ilgililerce düzenlenmiştir ya da düzenlenecektir. İşbu maddenin hükümleri, Türkiye ile sınırdaş olan ülkeler arasında komşuluk durumları yüzünden kararlaştırılmış ya da kararlaştırılacak olan özel hükümlere halel vermez.*"[292] hükmü doğrultusunda 6, 12 ve 15. Maddeleri tamamlanmaktadır. Anlaşmada maddeleri içerisinde geçen bahse konu

---

-İşbu Antlaşmada aykırı hüküm bulunmadıkça, deniz sınırları, kıyıya üç milden daha yakın bulunan adaları ve adacıkları da içine alacaktır.

[290] Lozan Barış Antlaşması Madde 12.

[291] Lozan Barış Antlaşması Madde 15.

[292] Lozan Barış Antlaşması Madde 16.

anlaşmalar doğrultusunda ismen ve mesafe olarak sayılan bu adalar gayri askeri statüde bulundurulacaklardır.[293] Cihat Yaycı 16. Maddenin Ege'de uygulanamayacağını söylemektedir. Çünkü Ege'de egemenlik konusu 12 ve 15'teki özel hükümlerle düzenlenmiştir. Yaycı *"...özel düzenlemeler varken genel düzenlemelerin yapılamayacağını*" belirttikten sonra bu gibi düzenlemelerin ancak özel bir düzenlemeye konu olmadığı bölgelerde uygulanılabildiğini belirtmektedir.[294] Yine Yaycı "*Ege'de bu madde, ancak Md. 12 ve 15 ile egemenliği devredilen adalara işaret edebilir. Kaldı ki, Md. 16 kapsamına sadece adalar girmekte; adacık ve kayalıklar ise ayrı tutulmaktadır*."[295] görüşünü belirtmektedir. Buradan hareketle madde 12 ve 15'te ismen sayılan ada, adacık ve kayalıklar dışında kalan tüm ada, adacık ve kayalıklar Osmanlı İmparatorluğu'nun ardılı olan Türkiye Cumhuriyeti'nin egemenliği altında kalmaya devam etmektedir. Çünkü Türkiye ismen sayılanlar dışında hiçbir devir işleminde bulunmamıştır. Başka bir ifade ile Ege Denizi'nde sahipsiz ada, adacık ve kayalık yoktur.[296] 1947 yılında imzalanan Paris Barış Antlaşması'nın 14. Maddesi ile Menteşe Adaları ile Meis adası ve bitişik adacıklar İtalya'dan Yunanistan'a gayri askeri statüde bulunmaları ve öyle kalmaları şartıyla verilmiştir.[297]

Türkiye, Madde 16'da ismen belirtilen adalar üzerindeki hak ve sıfatlarından vazgeçmiştir. Bunun dışında kalan adalarda Türk egemenliği tanınmıştır. Cihat Yaycı "*Uluslararası hukuka göre, İtalya'ya terk edilen adaların açıkça (ismen) belirtilmesi zorunludur; çünkü bu Türkiye'nin egemenlik haklarından vazgeçmesidir*." der ve "*Türk adalarının ise açıkça belirtilmesi zorunluluğu yoktur. Çünkü bunlar zaten Türkiye'nin olan adalardır; bir egemenlik devri söz konusu değildir*." sözleriyle 16'ncı maddenin haklardan toptan feragat olarak yorumlanmaması gerektiğini belirtmektedir.[298] Bu doğrultuda Lozan Barış Antlaşması'nın 16'ncı maddesine dayanılarak 4 Ocak 1932

---

[293] Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 1: 1919-1980,* Baskın Oran (Ed.), İstanbul, 2018, s. 328-329.
[294] Cihat Yaycı, *a.g.e.,* s. 21.
[295] Gös. Yer.
[296] Cihat Yaycı, *a.g.e.,* s. 25.
[297] Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 1: 1919-1980,* Baskın Oran (Ed.), İstanbul, 2018, s. 583.
[298] Cihat Yaycı, *a.g.e.,* s. 31-32.

yılında İtalya-Türkiye arasında imzalanan sözleşme ile Meis Adası ve civarında bulunan adalar teker teker sayılıp Akdeniz'de Türkiye-İtalya deniz sınırları belirlenmiştir.[299] Bu Sözleşme ile adalar tek tek sayılmış, aidiyetleri belirtilmiş ve sınır çizgileri tüm ayrıntıları ile detaylandırılmıştır. Doğu Ege Adalarının da sınır tespiti için Aralık 1932 yılında teknisyenler toplanmış ve aralarında bir zapt tutanağı imzalamıştır. Ancak bu belge ne ülkelerin parlamentolarında onaylanmış ne de Milletler Cemiyeti Sekreteryasına (Bugünkü Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği) tescil ettirilmiştir. Bu nedenle herhangi bir hukuki karşılığı bulunmamaktadır.[300]Ancak 1947 Paris Barış Antlaşması'nda Türkiye'nin İtalya'ya bıraktığı Kara Ada ve Fener Adası dahil 4 adanın devrine ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Bu durumda İtalya'dan Yunanistan'a devredilmeyen ada ve adacıkların varlığı söz konusu olmaktadır.[301] 1947 Anlaşması ile İtalya'dan ismen alınan ada ve adacıkların dışında kalan ada ve adacıklar orijinal sahibi Osmanlı İmparatorluğu'nun halefi olan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçmektedir.[302] Bu çerçevede Meis Adası hariç bölgedeki diğer ada, adacık ve kayalıklar üzerinde Türkiye'nin egemenliğinin devam ettiği değerlendirilmektedir.[303]

Harita 4: Ege Denizi'nin Bugünkü Statüsü

[299] İlhan Uzgel, "İtalya'yla İlişkiler", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 1: 1919-1980,* Baskın Oran (Ed.), İstanbul, 2018, s. 294.
[300] Cihat Yaycı, *a.g.e* , s. 42.
[301] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 46.
[302] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 50.
[303] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 52.

Kaynak: Türk Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezi (TürkDegs), "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine Türkiye'nin Taraf Olmamasının Nedenleri", https://turkdegs.org/icerik/birlesmis-milletler-deniz-hukuku-soezlesmesine-tuerkiyenin-taraf-olmamasinin-nedenleri, 20.02.2023.

2.3.5.3. EGAYDAAK'ta Türkiye'nin Devlet Uygulamaları ve Sorunun Ortaya Çıkışı

Türkiye Cumhuriyeti, egemenliğinde bulunan ada, adacık ve kayalıkları açıkça belirtme gayreti içinde olmamıştır. Anlaşmalarla ismen ve mesafe olarak bıraktığının dışında kalan tüm ada, adacık ve kayalıklarda egemenliğini devam ettirmektedir. Burada hukuki bir kaybı olmadığı için hem siyaset hem de kamuoyu nezdinde ciddi yer bulmamıştır. Bu konuda dış politikanın belirsizliği Yunanistan'a alan açmış ve hukuksuz eylemlere başvurmasına zemin hazırlamıştır. Türkiye'de Lozan Barış Antlaşması'yla Egemenliği Anlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıkların farkına varıp bu yönde ilk devlet uygulamasını dönemin Dahiliye (İçişleri) Bakanı Şükrü Kaya yapmıştır.[304] Şükrü Kaya, 1936 yılında 800 civarında ada, adacık ve kayalıklara bayrak diktirmiş, isimlerinin yazılı olduğu levhalar astırmış ve seyyar fenerler yerleştirmiştir.[305] Yapılan uygulamaya İtalya'nın tek bir ada dışında itiraz etmemesi üzerine yaklaşık 800'ü geçen ada, adacık ve kayalığın Türk egemenliğinde olduğu tekrar

[304] Erhan Afyoncu, "Şükrü Kaya'nın Mirasına Sahip Çıksaydık Kardak Krizi Olmazdı", https://www.sabah.com.tr/yazarlar/erhan-afyoncu/2017/02/05/sukru-kayanin-mirasina-sahip-ciksaydik-kardak-krizi-olmazdi, 08.05.2022.
[305] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 54.

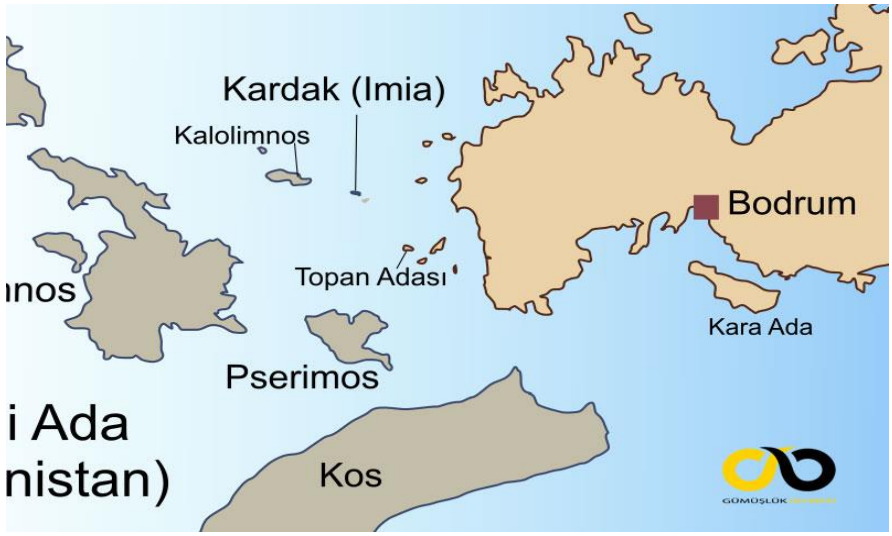
teyit edilmiştir.[306] Bir diğer devlet uygulaması sayılabilecek eylem ise Yunanistan'ın 1932 yılında Türkiye-İtalya arasında hazırlanan raporun onaylanıp onaylanmadığı noktasında Türkiye'ye verdiği notaların cevapsız bırakılmasıdır.[307] 28 Aralık 1932 yılında İtalya ile hazırlanan Mutabakat Zaptı iç hukukta onaylanmadığı için bir anlaşma niteliğinde değildir. Yani hukuki bir geçerliliği bulunmamaktadır. Bu nedenle Yunanistan'ın 1950 ve 1953 yılında yaptığı müracaatlara herhangi bir geri dönüş yapılmamıştır. Bir başka devlet uygulaması, 3 Nisan 1984 yılında Kardak kayalıklarının 1 mil yakınında balık avlayan bir Yunan teknesine müdahale edilmiş ve teknede bulunanlara Bodrum Asliye Ceza Mahkemesi'nce dava açılmıştır. Dava sonucunda kasa sularında avlanılan balıklara el konulmuştur.[308]

EGAYDAAK sorunu; Kasım 1995 yılında Yunanistan'ın Doğu Ege adaları bölgesinde bazı adaların iskana açılacağını duyurmasıyla kamuoyunda tartışılmaya başlanmıştır.[309] 25 Aralık 1995 yılında da Figen Akat isimli Türk ticaret gemisinin Kardak Kayalıklarında karaya oturmasıyla Egemenliği Anlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar (EGAYDAAK) sorunu başka bir ifadeyle adaların egemenlik sorunu gün yüzüne çıkmıştır.[310]

Harita 5: Kardak Kayalıklarını Gösteren Harita

---

[306] Gökhan Ak, *a.g.e.*, s. 176-177.
[307] Cihat Yaycı, https://bau.edu.tr/blog/tr/15857-mentese-adalari-ve-meis-bolgesinde-turkiye-italya-arasindaki-deniz-sinirini-duzenlemek-uzere-hazirlanan-28-aralik-1932-mutabakati-neden-gecerli-bir-hukuki-metin-statusu-kazanmamistir?, 07.06.2022.
[308] Cihat Yaycı, *a.g.e.* s. 54.
[309] Gökhan Ak, *a.g.e.* s. 178.
[310] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 57.

Kaynak: Gümüşlük Haberleri, "Sahil Güvenlik Komutanlığı Açıklama Yayınladı", https://www.gumuslukrehberi.com/gumusluk-haber-240.html, 22.02.2023.

Kasım 1995 yılında ticaret gemisinin karaya oturmasıyla Yunanistan kendi kara sularında olduğunu ileri sürerek sahil güvenlik unsurlarını gemiye yardım için göndermiştir. Ancak gemi kaptanı alanın Türk kara suları olduğunu Yunanistan'dan gelen yardım unsurlarına bildirerek Türk sahil güvenliğinin yardıma geleceğini bildirmiştir.[311] Yunanistan, 26 Aralık 1995'te yardımın durdurulmasını, bölgenin Yunanistan'a ait kara suları içerisinde bulunduğunu Türkiye'ye bir nota vererek bildirmiştir. Türkiye ise bir nota ile söz konusu durumu reddederek söz konusu alanın kendi kara suları olduğunu Yunanistan'a bildirmiştir.[312]

Gemi daha sonra Gümüşlük Limanına çekilmiştir ancak sorun henüz çözülmemiştir. 20 Ocak 1996 yılına gelindiğinde Kalimnos Adası Belediye Başkanı yanına televizyon kanalı çekim ekibi ve bazı vatandaşları ile Kardak Kayalıkları'na giderek Yunanistan bayrağı dikmiştir.[313] Bunu üzerine Türkiye'den Hürriyet Gazetesi'nde görevli iki muhabir Kardak Kayalıklarına giderek Yunanistan bayrağını indirip yerine Türk bayrağını dikmiştir. Görüntülerin Türk televizyon kanallarında

---

[311] Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 2: 1980- 2001,* Baskın Oran (Ed.), İstanbul, 2015, s. 464.
[312] Nesrin Özgör, "Ege Denizi'nde Egemenliği Belirsiz Coğrafi Oluşumlar Sorunu'nu Ortaya Çıkarak Kardak Krizi; Türkiye ve Yunanistan'daki Etkileri", https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1846139, 08.05.2022.
[313] Melek Fırat, *a.g.e.*, s. 465.

yayınlanması ile geniş yankı bulan olay, 28 Ocak'ta Yunanistan'ın büyük olan kayalığa asker çıkarması ve her iki kayalığa bayrak dikmesi ile farklı bir boyuta evrilmiştir.[314] 29 Ocak 1996 yılında Türk Dışişleri Bakanlığı Yunanistan'a nota vermiştir ve Türkiye'nin hukuki dayanaklarını açıklamıştır.[315] 31 Ocak'ta da Türkiye, asker çıkarılmayan küçük kayalığa asker çıkarmış ve iki devlet sıcak çatışmanın eşiğine gelmiştir.[316] Kardak kayalıkları sorunu ile her iki devletin uyuşmazlık konusu olan adalarda birbirlerinden habersiz kendi görüşleri doğrultusunda bir hukuki statü belirlediği anlaşılmıştır.[317] Amerika Birleşik Devletleri (ABD), NATO müttefiki iki ülkenin çatışma durumuna düşmemesi için taraflar arasında gerginliğin azaltılmasını sağlamıştır. Tarafların var olan statünün korunması için karşılıklı askerlerini çekmesi varılan sözlü mutabakatla kararlaştırılmıştır.[318] Dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in 13 Mart 1999 tarihinde yaptığı bir açıklamada "*Ege'de 152 adet ada, adacığın Yunanistan'a devredilmediği*"[319] bu EGAYDAAK'ların Osmanlı İmparatorluğunun halefi olması nedeniyle Türkiye'nin egemenliğinde olduğunu belirtmiştir.[320] EGAYDAAK'lar konusunda yakın zamanda yaşanan gelişmeler ışığında dönemin Milli Savunma Bakanı İsmet Yılmaz 26 Mart 2015'te "*Antlaşmalarla devredilenler hariç, ada, adacık ve kayalıkların egemenliği Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne intikal etmiştir. EGAYDAAK Türkiye'nin hakimiyetindedir*." şeklinde açıklamada bulunmuştur.[321] Dönemin Avrupa Birliği (AB) Bakanı Ömer Çelik'in 26 Nisan 2017'de "*Eşek Adası Türkiye'ye aittir, Türk toprağı olarak ifade edilir.*"[322] ve Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun "*Yunanistan'ın statüsü tartışmalı coğrafi formasyonlar*

---

[314] Cumhuriyet Gazetesi Arşivi, https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1996-01-30/0, 08.06.2022.
[315] Cem Gürdeniz, *Hedefteki Donanma*, s. 158.
[316] Tansu Çiller- O Bayrak İnecek, O Asker Gidecek! (Youtube), https://www.youtube.com/watch?v=VyGFqT91Chk, 08.06.2022. ; Türk Dış Politikası Kriz İncelemeleri, https://tdpkrizleri.org/index.php/1996-kardak-crisis, 08.06.2022.
[317] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 58.
[318] Cem Gürdeniz, *a.g.e.*,s . 159-160.
[319] Cihat Yaycı, *a.g.e., s.* 82.
[320] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 60.
[321] Milliyet Gazetesi, https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/ankara/bakan-yilmaz-egaydaak-lar-turkiye-cumhuriyeti-nin-hakimiyetinde-10694108, 08.06.2022.
[322] Türk Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezi /Türk DEGS), https://twitter.com/turkdegs/status/1551988312977641472, 30.07.2022. ; Hürriyet, https://www.hurriyet.com.tr/dunya/turkiyenin-esek-adasi-tepkisine-yunanistantan-cevap-40440285, 30.07.2022.

üzerinden yaratması muhtemel fiili durumları kabul etmeyeceğimizi ve teşebbüs edilmesi halinde bunların hukuki açıdan bir sonuç doğurmayacağı duyurulmuştur."[323] şeklinde açıklamalarla EGAYDAAK konusunda Türkiye'nin tutumu devletin üst düzey yetkililerince dile getirilmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın da 13 Şubat 2018'de yaptığı konuşmada "*Bu arada sanılmasın ki Kıbrıs açıklarında doğalgaz arama ve Ege'deki kayalıklarla ilgili fırsatçı girişimler dikkatimizden kaçıyor. Ülkemizin güneyindeki gelişmelere yoğunlaşmasını fırsat bilerek Kıbrıs'ta ve Ege'de haddini aşanları yanlış hesap yapmamaları konusunda buradan ikaz ediyoruz.*" ve "*Savaş gemilerimiz, Hava Kuvvetlerimiz ve diğer güvenlik birimlerimiz şu anda bölgedeki gelişmeleri gerektiğinde her türlü müdahaleyi yapma yetkisiyle yakından takip ediyorlar*."[324] dile getirdiği bu sözler devletin hemen her kademesinin Ege Denizi'nde başta aidiyeti belli olmayan toprak parçaları konusunda aktif açıklamalarda bulunmakta ve adımlar atmaktadır.

EGAYDAAK'ın kara suyu %5,5'tir. Yani Trakya bölgesinin yüzölçümünün yarısına eşittir. Bu nedenle Ege Denizi'nde Mavi Vatan sınırlarının belirlenmesinde bahse konu ada, adacık ve kayalıklar büyük öneme sahiptir.[325] Dolayısıyla 1996 Kardak Krizi'nin meydana gelmesi hem Yunanistan hem de Türkiye açısından kazanç-kayıp olarak sonuçlanmıştır. Bu doğrultuda Kardak Krizi'nin sonuçlarına bakılacak olunursa;

-Yunanistan'ın iddia ettiği gibi Türkiye'nin 3 mili dışında kalan tüm ada, adacık ve kayalıkların kendisine ait olmadığı uluslararasılaşan bir şekilde Türkiye lehine ortaya çıkmıştır.[326]

-Türkiye, kendi haklarını savunan ve işgal altındaki topraklarına sahip çıkan bir ülke konumunda olurken Yunanistan'ın ise tartışmasız ileri sürdüğü egemenlik tezi çökmüş ve "gri bölgeler" olarak adlandırdığı alanlardaki hakimiyeti sorgulanma aşamasına gelmiştir.[327]

---

[323] Yeniçağ Gazetesi, https://www.yenicaggazetesi.com.tr/bu-da-parayi-nereye-harcayacaklarini-sasiran-araplarin-cilgin-projesi-akpnin-bekledigi-parayla-bakin-ne-yapacaklar-580522h.htm, 30.07.2022.
[324] T.C. Cumhurbaşkanlığı, https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/90412/ak-parti-grup-toplantisinda-yaptiklari-konusma, 30.07.2022.
[325] Cihat Yaycı, s. 67.
[326] Gökhan Ak, *a.g.e.*, s. 179.
[327] Gös. Yer.

-Yunanistan Kardak'a ilk asker çıkaran ülke olduğundan saldırgan konumda bulunurken Türkiye ise yalnızca savunmacı bir pozisyonda kalarak meşru müdafaasını yapmıştır.[328]

-Kardak'ta ulaşılacak çözüm işgal altında olan sayıları yaklaşık 152 olan Ada, Adacık ve Kayalıklar grubunun sahip olduğu kara suyu, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge paylaşımında Ege Denizi'nde olası kıvılcımın ilk adımı olmuştur.[329]

Harita 6: EGAYDAAK'ların Kara Sularını Gösteren Harita

Harita-2: EGAYDAAK'ların Karasuyu

Kaynak: Cihat Yaycı, "Yunanistan Talepleri ve Türkiye", https://www.globalsavunma.com.tr/yunanistan-talepleri-ve-turkiye.html, 23.02.2023.

Netice itibariyle egemenliği anlaşmalarla Yunanistan'a devredilmeyen toprakların ilgili anlaşma maddelerinin uluslararası hukuk normları doğrultusunda yorumlanmasıyla Türk egemenliğinde olduğu ispata açık ve hazırken, Yunanistan egemenliğinde olduğu tartışmalı durumdadır.[330] Dolayısıyla EGAYDAAK'ların varlığı ve kara sularının belirlenmesi noktasındaki etkisi tartışılmaz durumdadır. Bu nedenle kara suları sorunu ayrı bir başlıkta incelenmiştir.

---

[328] Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 163.
[329] Cem Güdeniz, *a.g.e.*, s. 165.
[330] Cem Gürdeniz, *Mavi Vatan Yazıları*, 3. Baskı, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul, Ağustos 2020, s. 181.

2.3.5.4. Kara Suları Sorunu

Lozan Barış Antlaşması'nda açık bir hüküm bulunmamakla birlikte madde 6 ve 12 doğrultusunda 3 mil olarak kara suları sınırları öngörülmüştür. Dolayısıyla Ege Denizi'nde Yunanistan ve Türkiye'nin kara suları sınırı esasen Lozan'la belirlenen 3 mil şeklindedir.[331] Bu durumda Ege Denizi'nin yaklaşık %72'si açık deniz statüsüne sahip olmaktadır.[332] Ege Denizi'nde Yunanistan ile belirlenmiş bir deniz sınırı olmamakla beraber 1932 yılında Güney Ege sınırları yani Menteşe Adaları (On İki Ada) ve Meis'in yer aldığı bölgede İtalya ile yapılan anlaşma geçerli olmaktadır. Başka bir ifade ile Orta Ege ve Kuzey Ege'de ne Yunanistan ne de İtalya ile bir deniz sınırı belirlenmemiştir.[333] Yunanistan, 17 Eylül 1936 yılında tek taraflı bir şekilde kara sularını sahilden itibaren 6 mile genişletmiştir.[334] Bu karar ile Yunanistan Ege Denizi'nde yaklaşık %25'lik bir bölümü egemenliğine almıştır.[335] İkili ilişkilerde var olan dostluk ve yakınlaşma döneminin de etkisiyle bu karara karşı çıkmayan Türkiye, 1964 yılında 476 Sayılı Kara Suları Kanunu ile kara sularını 6 mile genişletmiştir.[336] Bu noktada Ege Denizi'ndeki açık deniz oranı 1936 yılında %49,8'e, 1964 yılında ise % 48,8'e düşerek açık deniz alanlarında daralmalara neden olmuştur.[337]

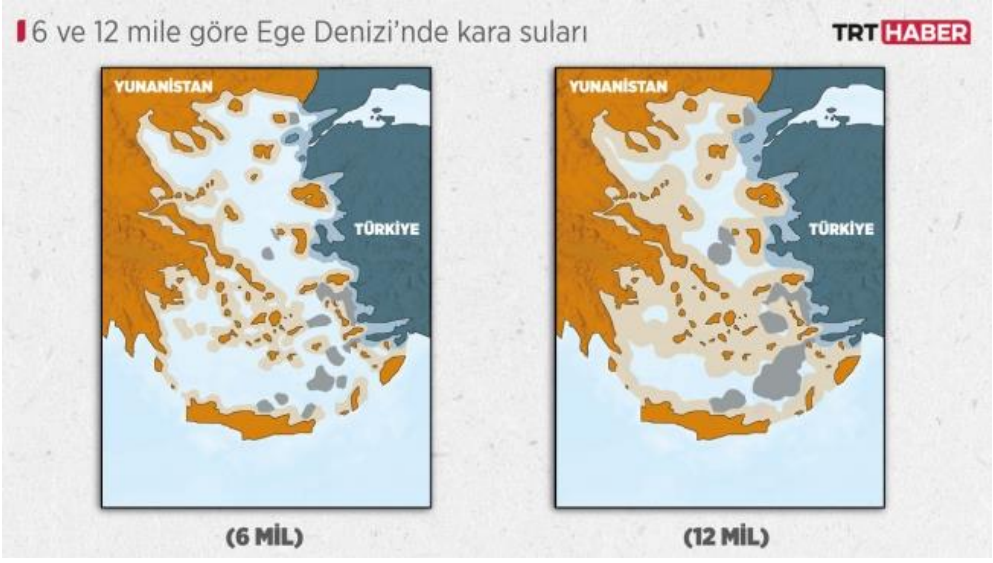
Ege Denizi'nde halen yürürlükte olan 6 mil kara suları genişliğinde, Ege'nin yaklaşık %7,4'ü Türk, %39,2'si Yunan, %5'i egemenliği devredilmemiş adaların kara suları ile kaplanmaktadır.[338] 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) 3.maddesi taraf devletlere kara sularının "*esas hatlardan itibaren 12 mili aşmayacak şekilde*" sınırı genişletme hakkı tanımıştır.[339] Yunanistan Sözleşmeyi

---

[331] Cihat Yaycı, *Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla,* s. 91.
[332] Cihat Yaycı, *a.g.e.,* s. 93.
[333] Melda Sur, *a.g.e,* s. 353.
[334] Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 1: 1919- 1980,* Baskın Oran (Ed.), İstanbul, 2018, s. 750.
[335] Cihat Yaycı, *a.g.e.,* s. 93.
[336] Melek Fırat, *a.g.e.,* s. 750.
[337] Cihat Yaycı, *a.g.e,,* s. 95.
[338] Murat Akbaş, "Ege Karasuları Sorunu", https://www.akademiktarihtr.com/egesorunu/, 28.08.2022.
[339] 1982 BMDHS Madde 3.

imzaladığı 31 Mayıs 1995 yılında çıkardığı bir yasa ile kara sularını 12 mile kadar genişletebileceğini ilan etmiştir.[340]

Harita 7: Ege Denizi'nde 6 mil ve 12 mil Uygulamasına Göre Açık Deniz Alanları

Kaynak: TRT Haber, https://www.trthaber.com/haber/dunya/kardaktan-istiksafi-gorusmelere-yunanistanin-ege-adimlari-551853.html, 30.08.2022.

Böyle bir durumda yani 12 mile çıkarılması neticesinde sahip olduğu bir çok ada sebebiyle başta Ege kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgesinin büyük bölümü Yunanistan'a ait olacak, denizden gelebilecek olası saldırı durumunda ana karaların savunulmasındaki coğrafi derinlik azalacak, azalan açık deniz alanlarında ticaret gemileri Yunanistan kara sularını geçmeden açık denize çıkmada zorluk yaşayacak,[341] savaş gemilerinin hareket kabiliyetleri zayıflayacak ve düzenlenen uluslararası tatbikatlar sekteye uğrayacaktır.[342] Ayrıca ada ve adacıklara da kara suları genişliği tanıyan Yunanistan Türk kara suları içerisinde kalan adalarına da aynı hakları tanımakta fakat Türkiye bu adalara ve adacıklara sınırlı yetki verilmesi tavrını halen sürdürmektedir. Zira bu noktada ters tarafta kalan adaların yani Türk kara suları ve kıta sahanlığı içerisinde kalan Yunanistan adalarının varlığı söz konusudur.[343] Dolayısıyla Türkiye, Sözleşme 'ye

[340] Serhan Yücel, "Ege'de Bitmeyen Sorunun Bir Unsuru Olarak Türk ve Yunan Karasuları ve Ulusal Hava Sahaları", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/84523, 28.08.2022.
[341] Melek Fırat, s. 753.
[342] Cihat Yaycı, *a.g.e. Cevaplarla,* s. 102.
[343] Emete Gözügüzelli, *a.g.e.*, s. 216.

taraf olmadığı için sözleşme hükümlerinin kendisini bağlamayacağını yani kara sularını 12 mile kadar genişletmeye imkan veren hükmü kabul etmeyeceğini söylemektedir.[344] Yunanistan'ın 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni kabul etmesinin ardından kara sularını 12 mile kadar genişletebileceğini ilan etmesiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) acil çağrıyla toplanmıştır. Grubu bulunan tüm siyasi partilerin de katılımıyla 8 Haziran 1995 Perşembe günü 121'inci Birleşim'inde, Yunanistan'ın kara sularını 12 mile genişletmesi durumunda, Türkiye'nin hayati hak ve menfaatlerinin korunacağına dair kararlılığını dünya kamuoyuna duyurmuştur. Söz konusu açıklama "*casus belli*" yani savaş sebebi olarak yurt içi ve yurt dışı kamuoyunda dile getirilmiştir. Söz konusu önerge TBMM'de temsil edilen tüm siyasi partilerin katılımı ve oybirliğiyle kabul edilerek meclis kararı haline gelmiştir ve halen geçerliliğini sürdürmektedir. Bu doğrultuda alınan karar şu şekildedir:

> "*Türkiye- Yunanistan arasında ortak deniz olan Ege'deki dengeler, 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşmasıyla kurulmuştur. O tarihte her iki ülkenin karasuları 3 deniz mili olarak belirlenmişti. Bu durumda, milli hükümranlık dışındaki açık deniz alanları Ege'nin yüzde 70'ini oluşturmaktaydı.*
>
> *Yunanistan, 8 Ekim 1936 tarihinde karasularını 6 deniz miline çıkararak Ege'nin yüzde 43,68'ini, yani yaklaşık yarısını egemenliği altına almıştır. Ancak 1964 tarihinde 6 mile çıkarılan Ege'deki Türk karasuları ise, Ege'nin yaklaşık yüzde 7'lik bölümünü kapsamaktadır. Ege'nin yarısı halen açık deniz alanı statüsünde bulunmaktadır.*
>
> *Yunanistan, son olarak Deniz Hukuk Sözleşmesinin, esas itibariyle açık denizler ve okyanuslar için belirlenmiş bazı hükümlerinden yararlanarak, karasularını 12 mile çıkarmak isteğini ortaya atmıştır. Bu durum gerçekleştiği takdirde, Yunanistan, Ege Denizi'nin yaklaşık yüzde 72'sini egemenliği altına sokmuş olacaktır.*
>
> *Bir yarımada olan Türkiye'nin, dünya denizlerine ve okyanuslarına Yunan karasularından geçerek ulaşmasına yol açacak böyle bir durumu kabul etmesi asla düşünülemez. Türkiye'nin Ege'de hayati menfaatleri vardır.*
>
> *Türkiye Büyük Millet Meclisi, Yunanistan Hükümetinin Lozanla kurulmuş dengeyi bozacak biçimde Ege'deki karasularını 6 milim ötesine çıkarma kararı almayacağını ümit etmekle birlikte, böyle bir olasılık durumunda, ülkemizin hayat menfaatlerini muhafaza ve müdafaa için, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine, askeri bakımdan gerekli görülecek olanlar da*

[344] Fuat Aksu, "Ege Denizi'ne İlişkin Sorunlar: Karasularının Genişletilmesi Sorunu", http://www.turkishgreek.org/iki-uelke-arasindaki-temel-sorunlar-ve-taraflarin-yaklasimlari/ege-denizi-ne-iliskin-sorunlar/karasular-n-n-genisletilmesi-sorunu, 28.08.2022.

dahil olmak üzere, tüm yetkilerin verilmesine ve bu durumun Yunan ve dünya kamuoyuna dostane duygularla duyurulmasına karar vermiştir."[345]

Burada Türkiye hak ve menfaatlerini korumak için uluslararası hukuktan doğan tüm yetkilerini kullanacağını bildirmektedir.[346] Neroealist savunmacı kurama göre bu durum "güvenlik çıkmazı" durumunu oluşturmaktadır. Bu gibi durumlarda ise güvenliği sağlamak zorlaştığı için rekabet hali ortaya çıkar. Oluşan bu şartlar doğrultusunda da savaş olasılığı artmaktadır. Bu durumda devletler savunmanın avantajlı olduğu haller ile saldırının olduğu haller arasında bir değerlendirmede bulunurlar. Böyle zamanlarda devletlerin bu şekilde saldırı- savunma dengesini gözetmeleri çatışma risklerini azaltmaktadır. Anarşik olan uluslararası ortamda devletler güvenlikleri için en ideal olan politikayı uygularlar. Gelinen noktada Türkiye ve Yunanistan saldırının ekonomik maliyetinin getireceği olumsuz durumu değerlendirerek mevcut statükoyu sürdürmeyi tercih ederek çatışmayı dondurma yolunu seçmişlerdir. Mevcut sorunu diplomasi yoluyla çözülmesi noktasında iş birliği geliştirme çabasında bulunmuşlardır.

Yunanistan, bu hakkının saklı olduğunu söylese de zaman zaman karasularını 12 mile çıkarılması noktasında açıklamalarda bulunmaktadır.[347] Bu noktada Cihat Yaycı, Türkiye'nin bir kara suları sorunu olmadığını belirttikten sonra Yunanistan'a Lozan dengesine yani 3 mil kara suları genişliğine dönülmesinin teklif edilebileceğini söylemektedir.[348] Türkiye'nin yaklaşık olarak %1'lik bir kaybı olacaktır ki Yaycı'ya göre bu EGAYDAAK'larla kıyaslandığında düşük bir orandır.[349]

EGAYDAAK'ların kara suları ve kıta sahanlığı gibi ekonomik nedenler haricinde siyasi sonuçları da olmaktadır. Yunanistan söz konusu adaları askerileşmeye açmakla beraber askersizleştirilmiş statüsü bulunan adaları da benzer biçimde silahlandırmaktadır. Yapılan tahkimatlar Türkiye tarafından tehdit olarak nitelenerek

---

[345] *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, 121'inci Birleşim, 8.6.1995 Perşembe, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c088/tbmm19088121.pdf, 11.08.2022.
[346] Cihat Yaycı, *a.g.e.*,s. 113.
[347] Kırım Haber Ajansı, "Türkiye'den Yunanistan'ın 12 mil Kararına Net Yanıt: Bu Tutumumuzda Bir Değişiklik yok", https://qha.com.tr/haberler/turkiye-den-yunanistan-in-12-mil-kararina-net-yanit-bu-tutumumuzda-bir-degisiklik-yok/296370/, 28.08.2022.
[348] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 121.
[349] Türk Degs, "Cihat Yaycı; "Lozan'da Belirtildiği Üzere Karasularının 3 Mile İndirgenmesi Talep Edilmelidir!"", https://www.youtube.com/watch?v=kPAstcVx4RQ, 28.08.2022.

Yunanistan'a uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde itiraz etmektedir. Buradan hareketle bir sonraki başlıkta Türkiye'nin ulusal güvenliğini yakın derecede ilgilendiren "Gayri Askeri Statüdeki Adaların Silahlandırılması Sorunu" anlatılmıştır.

2.3.5.5. Gayri Askeri Statüdeki Adaların Askerileştirilmesi ve Silahlandırılması Sorunu

Yunanistan'ın egemenliğinde bulunan Türk kıta sahanlığındaki Doğu Ege Adalarının gayri askeri statüsü, 13 Şubat 1914 tarihli Altı Büyük Devlet Kararı, 23 Temmuz 1923 Lozan Barış Antlaşması, EK Boğazlar Sözleşmesi ve 1947 Paris Barış Antlaşması neticesinde belirlenmiştir.[350] 13 Şubat 1914 tarihinde alınan kararla Yunanistan'ın Osmanlı İmparatorluğu'ndan işgal ettiği adalarda hiçbir şekilde askeri tahkimat yapılmaması veya askeri amaçla kullanılmayacağı konusunda Yunanistan'ın garanti vermesi şartıyla egemenlikleri devredilmiştir.[351] 1923 yılında imzalanan Lozan Barış Antlaşması'nın 12'nci ve 13'üncü maddesiyle İtalya ve Yunanistan egemenliğine bırakılan Ege Adalarının gayri askeri statüsüne açıklık getirilmiş, Lozan Barış Antlaşması Ek Boğazlar Sözleşmesinin 3, 4 ve 6'ıncı maddeleri ile Boğazönü Adaları yani Limni ve Semadirek Adalarının gayri askeri statüsü düzenlenmiştir.[352] Bu kapsamda Lozan ve Paris Barış Antlaşmalarının ilgili hükümleri gereğince; "*Taşoz, İpsara, Bozbaba, Semadirek, Limni, Midilli, Sakız, Sisami, Ahikerya, Batnoz, Lipso, İleryöz, Kelemez, İstanköy, İncirli, Sömbeki, İleki, Herke, Rodos, Kerpe, Çoban Adası, İstanbulya ve Meis Adası ve bitişik adacıklar*" gayri askeri statüde oldukları görülmektedir.[353] Lozan Boğazlar Sözleşmesi ile Türk egemenliğinde bırakılan Bozcaada, Gökçeada ve Tavşan Adaları içinde askersizleştirilmiş bir statü sağlansa da 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile bu durum son bulmuştur.[354] 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile Türk egemenliğinde bulunan adalar yeniden silahlandırılmıştır. Ancak bu durum Yunanistan için söz konusu

---

[350] Cihat Yaycı, Osman Paksüt, *Soru ve Cevaplarla Gayri Askeri Statüdeki Adalar Meselesi "Nedir Ne Değildir?"*, s. 19.
[351] Cihat Yaycı, *a.g.e.,* s. 126.
[352] Emete Gözügüzelli, *a.g.e.,* s. 231- 232.
[353] Cihat Yaycı, Osman Paksüt, *a.g.e.,* s. 19.
[354] Cihat Yaycı, *a.g.e.,* s. 127.

değildir. Çünkü geleneksel uluslararası hukuk kuralına göre yeni antlaşmada düzenlenmeyen konularda eski antlaşmanın hükümleri geçerli kalır. Yani 1923 Lozan Barış Antlaşması'nın 13'üncü maddesine yapılan atıfla gayri askeri statüde olması gereken adaların bu statüleri devam etmektedir.[355] Dönemin Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, 31 Temmuz 1936'da TBMM'de yaptığı bir konuşmada egemenliği Yunanistan'a gayri askeri statüde bulunması kaydıyla bırakılan "*Limni ve Samotra adalarının da*" yeniden silahlandırabileceğini söylemesi anlaşmazlığın temelini oluşturmaktadır.[356] İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye'nin taraf olmadığı 10 Şubat 1947 yılında imzalanan Paris Barış Antlaşmasının 14'üncü maddesi ile 1923 Lozan Barış Antlaşması 15'inci maddesi ile İtalya egemenliğinde bulunan Menteşe Adaları (On İki Ada) ve Meis Adası gayri askeri statüde olmaları kaydıyla Yunanistan'a verilmiştir.[357] 1947 Paris Barış Antlaşması'nın 13'üncü ekinin D paragrafında gayri askeri statünün tarifi ise şu şekilde yapılmıştır:

> *"Bu andlaşma bakımından, "askersizleştirme" ve "askersizleştirilmiş" terimlerinin, ilgili ülkede ve karasularında, bütün deniz, hava, kara ve askeri hava tesislerini, tahkimlerini ve silahlarını, yapay kara, deniz ve hava engellerini; kara, deniz ve hava birliklerinin konuşlandırılması, sürekli ve geçici olarak konaklamalarını; herhangi bir biçimde askeri eğitimi ve savaş malzemelerinin üretimini yasakladığı kabul edilecektir. Bu (hüküm),, sayı itibariyle iç görevleri yapmakta sınıflandırılmış ve bir kişi tarafından taşınabilen ve kullanılabilen silahlarla donatılmış iç güvenlik personelini ve bu personelin gerekli askeri eğitimini yasaklamaz."*[358]

1947 Paris Barış Antlaşması'nın 14'üncü maddesi ile Yunanistan'a; Stampalia (Astropalia), Rhodes (Rhodos), Calki (Kharki), Scarpanto, Cassos (Casso), Piscopis (Tilos), Misiros (Nisiros), Calimnos (Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Simi (Symi), Cos (Kos), ve Caastellorizo ve bitişik adacıklar askersizleştirileceği ve öyle kalacağı şartıyla bırakılmıştır. Bu şart, barışın devamlılığı, gayri askeri statüdeki Ege

---

[355] Melda Sur, *a.g.e.*, s. 369.
[356] TBMM Zabıt Ceridesi, s. 5, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d05/c012/tbmm05012081.pdf, 28.06.2022.
[357] Cihat Yaycı, *a.g.e.* ,s. 127.
[358] Cihat Yaycı, "Gayri Askeri Statüde Olmak Kaydıyla Yunanistan'a Devredilen Adaların Devir Şartı Bizzat Yunanistan Tarafından Ortadan Kaldırılmıştır", https://turkdegs.org/icerik/gayri-askeri-statuede-olmak-kaydiyla-yunanistana-devredilen-adalarin-devir-sarti-bizzat-yunanistan-tarafindan-ortadan-kaldirilmistir, 01.09.2022.

adalarının uluslararası hukuk açısından yasal zeminini ve hukuki çerçevesini oluşturmaktadır.[359] Bu şart doğrultusunda adaların, bağlı, bitişik adacıklarının ve kayalıkların kara ülkeleri, kara suları ve bunların üzerindeki hava sahalarını kapsamakta olup kesin bir biçimde üzerlerinde herhangi bir tahkimat, üs tesisi, iç güvenlik kuvvetlerininkiler hariç olmak üzere her türlü silah konuşlanmasını, tatbikatlar, eğitim faaliyetleri de dahil olmak üzere askeri uçakların her türlü uçuşları, transit geçişi, daimi ve yahut geçici konuşlanması dahi yasaktır.[360]

Adaların gayri askeri statüde bırakılması ve öyle kalacak olmasının temelinde, bu adaların Türkiye'ye yakın olmaları ve Türkiye'nin güvenliğinin söz konusu olması vardır.[361] Başka bir ifade ile bu adaların gayri askeri statüde bulunmasında Türkiye'nin güvenliği esas konu olmuştur. 1923 Lozan Barış Antlaşması konferans tutanak ve belgelerinde de "*adaların gayri askeri statüsü ile ilgili olarak temel öğenin Türkiye'nin güvenliği olduğu...*" vurgulanmıştır.[362] İkinci Dünya Savaşı sonrası imzalanan ve Türkiye'nin taraf olmadığı 1947 Paris Barış Antlaşması'nda da gayri askeri statü korunmuş olmak şartıyla egemenlik devri yapılmıştır. Bu sayede adaların karasal kısımlarıyla kara suları ve hava sahasını da içeren gayri askeri statü Türkiye'nin güvenliğini sağlama noktasında kabul edilmiştir.[363]

Yunanistan, 1960'lı yıllardan beri çeşitli bahanelerle gayri askeri statüde olması gereken Boğazönü Adaları dışında Doğu Ege (Saruhan) Adaları ile Menteşe Adalarını (On İki Adalar) askerileştirerek adaları ağır bir şekilde silahlandırmaya başlamıştır.[364] Gayri askeri statüsü bozulan ilk ada ise Sisam Adası olmuştur. Yunanistan, İkinci Dünya Savaşı öncesinde bu Ada'da askeri birlik konuşlandırmıştır.[365] Daha sonra Yunanistan, İleryöz (Leros) Adasında askeri amaçlarla da kullanılabilecek olan havaalanı ve diğer

---

[359] Tugay Uluçevik/ Büyükelçi (E.), "Yunanistan'ın Adalar Üzerindeki Egemenliği Askersizleştirme Şartına Bağlıdır", https://www.aydinlik.com.tr/haber/yunanistanin-adalar-uzerindeki-egemenligi-askersizlestirme-sartina-baglidir-321632, 28. 06. 2022.
[360] Cihat Yaycı, Osman Paksüt, *a.g.e.*, s. 19.
[361] Cihat Yaycı, *a.g.e.* s. 129.
[362] Gös. Yer.
[363] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 130.
[364] Cem Gürdeniz, *Hedefteki Donanma*, s. 143.
[365] Cihat Yaycı, Osman Paksüt, *a.g.e.*, s. 49.

tesislerin inşasını 1952 yılında başlatmıştır. Türkiye ise 29 Haziran 1964'te Yunanistan'a bir nota vererek Rodos ve İstanköy Adalarındaki tahkimata son verilmesini istemiştir. Daha sonra Nisan 1969 yılında Yunanistan'a Limni'deki silahlandırma faaliyetlerini durdurması için bir nota vermiştir.[366] Daha önce silahlandırdığını reddeden Yunanistan ilk kez 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin kendisine bu hakkı tanıdığını ileri sürmüştür.[367] Ancak 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası gayri askeri statüdeki adaların silahlandırılması hızlanmış ve çeşitli sebeplerle açıktan yapılmaya devam edilmiştir.[368] Yunanistan, söz konusu Kıbrıs Barış Harekatı'nı ileri sürerek egemenliği altında bulunan adalara Türkiye'nin düzenleyeceği olası bir saldırı karşısında meşru müdafaa için silahlandırdığı tezini uluslararası kamuoyu nezdinde de ileri sürmüştür.[369] Ancak uluslararası hukuka göre fiili bir saldırı durumunda ileri sürülen meşru müdafaa geçerlidir.[370] Türkiye'nin böyle bir tehdit oluşturacak tutum içerisinde bulunmaması Yunanistan'ın bu çabalarını yasal olarak akim bırakmaktadır. Türkiye 1975 yılında Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine bir nota göndererek Yunanistan'ın Menteşe Adaları ile Sakız, Sisam, Midilli, Ahikerya gibi adaları silahlandırdığını protesto etmiş ve Türkiye'nin güvenliğini tehdit ettiğini bildirmiştir.[371] Ardından Yunanistan eski Başbakanı Konstantin Karamanlis, ilk kez adalarda çeşitli savunma önlemleri aldıklarını açıklayarak var olan durumu kabul etmişlerdir.[372] Aynı yıl içerisinde Türkiye Ege'den gelecek olası bir tehdidi karşılamak üzere merkezi İzmir'de olan Ege Ordusu'nu kurmuştur.[373] Yani Ege Ordusu, Yunanistan'ın adaları açıktan açığa silahlandırması sonrası[374] Türkiye'nin kendini savunma refleksi ile oluşturulmuştur.

---

[366] Melek Fırat, *a.g.e.*, s. 762.
[367] Melek Fırat, *a.g.e.*, s. 762.
[368] Melek Fırat, *a.g.e.*, s. 760.
[369] Cihat Yaycı, Osman Paksüt, *a.g.e.*, s 40.
[370] Gös. Yer.
[371] Cihat Yaycı, a.g.e., s. 17.
[372] Cihat Yaycı, Osman Paksüt, *a.g.e.* s. 18.
[373] Melek Fırat, *a.g.e.*, s. 762.
[374] Yunanistan, 1956 yılında Sakız Adası'nda, 1964 yılında Rodos Adası'nda, 1965 yılında İstanköy'de, 1966 yılında Limni Adası'nda, 1974 yılında Semadirek Adası'nda, 1975 yılında Midilli Adası'nda, 1996 Eşek, Bulamaç Kalimnoz ve Hurşit Adalarında askeri birlik konuşlandırmıştır. (Cihat Yaycı, Osman Paksüt, *Soru ve Cevaplarla Gayri Askeri Statüdeki Adalar Meselesi "Nedir Ne Değildir?"*, 1. Baskı, Girdap Kitap, İstanbul, Eylül 2022, s. 52.)

Yunanistan'a göre antlaşmalar yapıldığı sıradaki koşullar köklü biçimde değişmiştir. Dolayısıyla adalar üzerinde var olan sınırlamalar da ortadan kalkmıştır.[375] Buradan hareketle Yunanistan, ilk dayanak olarak 1923 Lozan Barış Antlaşması Ek Boğazlar Sözleşmesi'nin yerini 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin alarak Boğazönü Adaları üzerindeki sınırlamanın kalktığını ileri sürmüştür.[376] Türkiye'ye göre 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nden böyle bir anlam çıkarılamayacağı, çıkarılsa bile Lozan Barış Antlaşması'nın 12'inci maddesi doğrultusunda 1914'te bu adaların silahsızlandırıldığını doğrulamaktadır.[377] Ayrıca Yunanistan, Türkiye'nin taraf olmadığı 1947 Paris Barış Antlaşması'ndan bir hak ve yükümlülük çıkmadığını, Türkiye ise Lozan Barış Antlaşması 16'ıncı maddesinde yer alan "*ilgililer*" tabiri nedeniyle kendisini ilgilendirdiğini belirtmektedir.[378] Öte yandan Türkiye, 1947 Paris Barış Antlaşması'nın resmi, uluslararası bir belge olarak uluslararası hukuk açısından bölge devletlerini ilgilendirdiğini ve antlaşmanın maddelerinin doğuracağı hukuki durumların ve hükümlerinin yerine getirilmesinin istenmesine yasal bir zemin hazırladığını ileri sürmektedir.[379] Bunun yanında Türkiye her ne kadar Antlaşmaya taraf olmasa da Antlaşma maddeleri Türkiye'nin güvenliği göz önünde bulundurularak kabul edilmiştir. Bu noktadan hareket ederek Türkiye, gayri askeri statünün ihlali noktasında kendi yararına olan bir hükmün uygulanmasını talep edebilmektedir.[380] Ancak Yunanistan bu doğrultuda geri adım atmamış özellikle son dönemlerde adaların gayri askeri statüsünün ihlallerinde artış yaşanmaktadır. Başta Rodos Adası olmak üzere üçüncü ülkelerin liman ziyaretleri dikkat çekmektedir.[381] Bunun yanı sıra Yunanistan bahsi geçen adaları NATO görevlerine dahil etmeye de çalışmaktadır. Yunanistan Eylül 1983 yılında NATO' nun düzenlediği Kararlılık Gösterisi-83 isimli tatbikatına Limni Adası'nın da dahil edilmesi

---

[375] Cihat Yaycı, Osman Paksüt, *a.g.e.*, s. 48.
[376] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 132.
[377] Gös. Yer.
[378] Cihat Yaycı, Osman Paksüt, *a.g.e.*, s. 39.
[379] Gös. Yer.
[380] Cihat Yaycı, Osman Paksüt, *a.g.e.*, s 40.
[381] Deniz Haber Ajansı, "Fransız Savaş Gemisi Rodos Adası'na Liman Ziyareti Yaptı ", https://www.denizhaber.net/fransiz-savas-gemisi-rodos-adasina-liman-ziyareti-yapti-haber-73589.htm, 28.06.2022.; Yeni Şafak, "Yunan Hükümeti Provokasyonlara Doymuyor: Gayri Askeri Statüdeki Bozbaba Adası'nı Ziyaret Ettiler", https://www.yenisafak.com/dunya/yunan-hukumeti-provokasyonlara-doymuyor-gayri-askeri-statudeki-bozbaba-adasini-ziyaret-ettiler-3835097, 28.06.2022.

noktasında ısrarcı olmuş, 1984'te NATO görevi için Girit ve çevresindeki yoların silahlandırılması kararına Türkiye itiraz etmiştir.[382] Ancak 17 Kasım 1984 yılında Yunanistan, Limni'de konuşlanan bazı kuvvetlerini resmi bir belgeyle NATO'ya tahsisli olarak göstermiştir.[383] Fakat Yunanistan, NATO Antlaşmasını imzalamak suretiyle söz konusu adaların gayri askeri statüsünü resmi olarak yeniden kabul etmiş, bu kapsamda Türkiye'nin çekinceleri aksine hareket edemeyeceğini onaylamıştır.[384] Gayri askeri statüde olması gereken adaların silahlandırılması tartışmaları günümüzde de devam etmektedir. Bu noktada Eylül 2022'de özellikle Sisam ve Midilli Adası'na Yunanistan tarafından ağır silahlar sevk edilmiştir.[385] Bunun üzerine Türkiye, adalardaki gayri askeri statünün ihlali üzerine tekrar bir nota vermiştir.[386] Öte yandan Türkiye, belli dönemlerde yayınladığı NAVTEX yayımları[387] ile Lozan'a vurgu yaparak adaların gayri askeri statülerinin ihlal edildiği ve bu durumun hukuksuz olduğu yönünde Yunanistan'a uyarılar da yapmaktadır.[388]

Cihat Yaycı'ya göre Yunanistan'ın adaların gayri askeri statüsünü bozması nedeniyle 1923 Lozan ve 1947 Paris Barış Antlaşmalarında belirtilen egemenlik devir şartını tartışmalı hale getirmektedir.[389] Bu süreçte de Türkiye, gayri askeri statüdeki adalara yapılan tahkimatlar ve adalara ziyarette bulunan yabancı savaş gemilerinin ve

---

[382] Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 2: 1980- 2001,* Baskın Oran (Ed.), İstanbul, 2015, s. 109.
[383] Melek Fırat, *a.g.e.*, s. 110.
[384] Resmi Gazete, "Kuzey Atlantik Antlaşmasına Türkiye Cumhuriyetinin Katılmasına Dair Kanun", Sayı: 8038, https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8038.pdf, 08. 07.2022.
Madde 8: Taraflardan her biri, kendisiyle diğer her hangi bir Taraf veya diğer her hangi bir Devlet arasında halen meriyette bulunan Milletlerarası taahhütlerden hiç birinin işbu Antlaşma ahkamına mugayır olmadığını beyan ve Antlaşmaya aykırı her hangi bir Milletlerarası taahhüde girişmemek vecibesini tekabbül eyler.
[385] Anadolu Ajansı, "Yunanistan'dan Adalara Hukuka Aykırı Zırhlı Araç Sevkiyatı", https://www.aa.com.tr/tr/gundem/yunanistandan-adalara-hukuka-aykiri-zirhli-arac-sevkiyati/2694087, 28.09.22.
[386] Anadolu Ajansı, "Türkiye Doğu Ege Adalarındaki Faaliyetler İçin Yunanistan ve ABD'yi Protesto Etti", https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiye-dogu-ege-adalarindaki-faaliyetler-icin-yunanistan-ve-abdyi-protesto-etti/2695051, 28.09.2022.
[387] Bülent Erandaç, "Türkiye'nin Sakız Adası Navtex'inin anlam ve Önemi", https://www.sde.org.tr/bulent-erandac/genel/turkiyenin-sakiz-adasi-navtexinin-anlam-ve-onemi-kose-yazisi-18384, 28.06.2022. ; Cumhuriyet, "Türkiye'den Yunanistan'a Uyarı: 2 Ada Üzerinde Navtex İlan Edildi", https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/turkiyeden-yunanistana-uyari-2-ada-uzerinde-navtex-ilan-edildi-1946828, 13.06.2022
[388] Emete Gözügüzelli, *a.g.e.*, s. 230.
[389] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 134.

askeri nitelik taşıyan hava araçlarının gayri askeri statüyü ihlal ettiğini uluslararası kamuoyu ve muhataplarına net bir şekilde ifade etmesi yönünde uyarıda bulunabilir.[390] Gelinen noktada Yunanistan'ın adaların Türkiye'nin güvenliğini sağlamak için oluşturulan gayri askeri statüyü bozarak hem egemenliklerini tartışmaya açmış hem de silahlandırılmış olması Türkiye için açık bir tehdit oluşturduğundan meşru müdafaa hakkının doğmasına yol açtığı değerlendirilmektedir.[391]

Türkiye, Yunanistan'ın oldu bittilerine karşı diplomatik olarak harekete geçmiştir. 26 Aralık 2020 yılında Yunanistan'ın gayri askeri statüdeki adaları da kapsayan NOTAM (Havacılık Bildirisi)'ına karşılık Türk Dışişleri Bakanlığı "Yunanistan'ı sağduyu ve iyi komşuluk ilişkileri çerçevesinde" barış ve istikrarı korumaya davet etmiştir.[392] Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Daimi Temsilcisi Feridun Sinirlioğlu, 30 Eylül 2021'de Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres'e hitaben bir mektup yazarak "Adaların gayri askeri statüleri vurgulanmış ve Ege Adalarının silahsızlandırılması için Yunanistan'a çağrı"da bulunmuştur.[393] Türk Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, 07 Haziran 2022'de yaptığı açıklamada "*Yunanistan bizim yazdığımız mektuplara adam gibi cevap versin. Silahsızlandırılmış adaların statüsünü ihlal etmediğini söylesin, elimde belgeler var. Bu ihlali sonlandırmazsa adaların egemenlik tartışmasını başlattık zaten, egemenliği tartışılır." ifadeleriyle uluslararası antlaşmalardan doğan hakları vurgulamıştır*.[394] Ardından 8 Ağustos 2022'de katıldığı Büyükelçiler Konferansında Bakan Çavuşoğlu; "*Uluslararası antlaşmalara göre gayri askeri statüsü bulunan, kıyılarımıza yakın adaların silahlandırıldığını başta BM olmak üzere muhataplarımıza izah ettik. Ülkemizin güvenliği bakımından kritik önemi olan bu konunun üzerine gitmeye devam edeceğiz*." sözleriyle Türkiye'nin bu konudaki tutumunu

---

[390] Gös. Yer.
[391] Cihat Yaycı, Osman Paksüt, *a.g.e.*, s. 186.
[392] Türk Dışişleri Bakanlığı, SC-123, https://www.mfa.gov.tr/sc_-123_-yunanistan-tarafindan-ege-ve-dogu-akdeniz-de-yayinlanan-notam-hk-sc.tr.mfa, 10.07.2022.
[393] TRT Haber, "Türkiye'den BM'ye Mektup: Yunanistan, Ege Adaları'nın Silahsızlandırılmasını İhlal Ediyor", https://www.trthaber.com/haber/gundem/turkiyeden-bmye-mektup-yunanistan-ege-adalarinin-silahsizlandirilmasini-ihlal-ediyor-614892.html 10.07.2022.
[394] TRT Haber, "Bakan Çavuşoğlu: İhlalden Vazgeçmezlerse Adaların Egemenliği Tartışılır", https://www.trthaber.com/haber/gundem/bakan-cavusoglu-ihlalden-vazgecmezlerse-adalarin-egemenligi-tartisilir-686339.html, 10.07.2022.

net bir dille ifade etmiştir.[395] Cihat Yaycı bu adalar için diğer yapılması gerekenleri de şöyle anlatmaktadır:

> "*Uluslararası kurumlar nezdinde Yunanistan'ın kural ihlalleri sürekli kayıt altına alınmalıdır. Bahse konu adalara yapılan liman ziyaretleri başta olmak üzere tüm askeri faaliyetler engellenmelidir. Bu konuda ilgili ülkelere ve uluslararası kamuoyuna bildiride bulunulmalı, bu adalardan gelen savaş gemileri Türk limanlarına alınmamalıdır. Ege'de harekât icra eden Avrupa Birliği ülkelerine bu adalarda harekât icra etmelerine itiraz edilmelidir.*"[396]

Gelinen aşamada bir güvenlik ikilemi durumu ortaya çıkmaktadır. Yani aslında savaşmak istemeyen tarafların karşı tarafın kendilerine zarar verebileceği korkusu nedeniyle savaşmak zorunda kalabileceği bir durumu açıklamaktadır. Çünkü anarşik uluslararası sistemde karşı devletin niyetinden emin olamayan devletler kendi güvenliğini en üst seviyeye çıkarmaya çalışmakta buna karşılık diğer devlette aynı tepkiyi göstermektedir. Bu durum ise sonu gelmez bir silahlanma yarışına neden olmaktadır. Savunmacı realizme göre devletler saldırı kapasitelerini artırıp eşit şartlar yaratarak güvenliklerini sağlamaya çalışırlar. Ancak Savunmacı realizmde devlet, saldırı kapasitesini saldırganlık için değil sistemdeki pozisyonunu korumak ve mevcut statükoyu korumak için artırmaktadır. Bu noktada Türkiye, Anadolu kıta sahanlığında bulunan adaların silahlandırılmasından kaynaklanan güvenlik sorununa karşı kendi önlemlerini almakta ve ulusal güvenliğini korumaya çalışmaktadır. Söz konusu amaçla kurulan Ege Ordusu, Türkiye'nin tamamen tehdide karşı korunmak içindir. Çünkü Yunanistan'a Türkiye'nin güvenliğinin korunması kapsamında "silahsızlandırılması" ve "öylece kalması" şartıyla verilen adaların Türkiye'nin güvenliğini tehdit edecek şekilde silahlandırılmaya başlanması geleneksek güvenlik yaklaşımı dolayısıyla tehdit olarak algılanmaktadır. Mevcut uluslararası sistemde Türkiye, bu durumda kendi askeri güç unsurlarını ve kabiliyetlerini artırarak hem statükoyu Yunanistan'a karşı saldırı-savunma dengesini korumaya çalışmaktadır.

---

[395] Türk Dışişleri Bakanlığı, "Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu'nun 13. Büyükelçiler Konferansı Açılış Hitabı", https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu-nun-xiii-buyukelciler-konferansi-acilis-hitabi-8-8-2022.tr.mfa, 29.08.2022.

[396] Cihat Yaycı, Osman Paksüt, *a.g.e.*, s. 232.

2.3.5.6. Kıta Sahanlığı Sorunu

Türkiye ile Yunanistan arasında bugün hala çözüme kavuşturulamayan anlaşmazlıklardan bir diğeri de 1970'li yıllarda başlayan Ege Denizi Kıta Sahanlığı sorunudur. Yunanistan, 1961 yılında Ege Denizi'nde petrol arama çalışmalarına başlamış ve 1968-1972 yılları arasında çok uluslu şirketlere Kuzey, Orta ve Güney Ege'de araştırma ve işletme ruhsatları vermiştir.[397] Uluslararası Deniz Hukuku çalışmaları devam ederken Yunanistan, 1972 yılında tarafı olduğu 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ne dayanarak yabancı petrol arama şirketlerine Ege Denizi'nde petrol aranma ruhsatları vermiştir.[398] Bu dönemde Yunanistan, adalarında kıta sahanlığı olduğu iddiasından yola çıkarak iç hukukunda düzenlemeler yapmıştır.[399] Buna göre Yunanistan, Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırılmasında, Türk kıta sahanlığı üzerinde bulunan Yunan adalarının, Anadolu kıtasına esas alınması gerektiği iddiasında bulunmuştur.[400] 1973 yılında başlayan petrol krizinin yaşandığı bu dönemde Yunanistan, Taşoz Adası açıklarında zengin petrol yataklarının olması ihtimali kıyı devletlerinin dikkatinin Ege Denizi'nde yoğunlaşmasına neden olmuş ve Türkiye söz konusu alanın kendi kıta sahanlığında olduğunu söylemiştir.[401] Yunanistan yeni durum karşısında iç hukukunda yeniden düzenlemeye giderek 5 Ekim 1973 yılında "Maden Kanunu" nu, 12 Kasım 1976 yılından ise "Araştırma ve İşletmeye İlişkin Hidrokarbon Kanunu" nu yasalaştırmıştır.[402]

Yunanistan'ın bölgede artan faaliyetlerine karşılık Türkiye ise, 18 Ekim 1973'te Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) 'ya Ege Denizi'nde Türk kara suları dışında ve Ege'de saptanan ortay hattın doğusundaki kıta sahanlığında bulunan bölgelerde 27 adet petrol arama ruhsatı vermiştir.[403] Ruhsat verilen alan, Anadolu ve Trakya sahillerine yakın ve Yunanistan'a ait olan Semadirek, Limni, Midilli, Sakız, Sisam, Bozbaba, İpsara

---

[397] Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 1: 1919- 1980,* s. 752.
[398] Cem Gürdeniz, *Hedefteki Donanma,* s. 145.
[399] Cihat Yaycı, *a.g.e.,* s. 139.
[400] Cem Gürdeniz, *a.g.e.,* s. 144.
[401] Cem Gürdeniz, *a.g.e.,* s. 146.
[402] Cihat Yaycı, *Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla,* s. 139.
[403] Cihat Yaycı, *Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla,* s. 140.

ve Antiipsara adalarının 6 mil genişliğindeki kara sularının dışında kalan adalar arasını kapsamaktadır.[404] Yunanistan, 7 Şubat 1974 yılında Türkiye'nin bu adımını protesto eden bir nota vermiştir. Bu notada Yunanistan, 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ile bu alanın Yunan adalarının kıta sahanlığına girdiğini, söz konusu bölgede Yunanistan'ın hükümranlık haklarının olduğu iddia edilmiştir.[405] Türkiye ise 27 Şubat 1974 tarihinde Yunanistan'a verdiği cevabi notasında TPAO 'ya araştırma izinleri verilmeden evvel uluslararası hukuk kurallarının dikkatle incelendiği, Uluslararası Adalet Divanı kararlarının da göz önüne alındığını bildirmiştir.[406]

Türkiye, Ege Denizi kıta sahanlığına ilişkin olarak "doğal uzantı" ilkesine dayanarak iki ana kara devleti olarak bir sınırlandırma yapılması gerektiğini, adalara yalnızca kara suları tanınmasını öne sürmüştür.[407] Ayrıca Türkiye, sınırlandırma yapılırken tek taraflılıktan ziyade taraflar arası anlaşma yoluyla sınırlandırmanın yapılması gerektiğini, tarafların ortak çıkarları doğrultusunda bir antlaşmanın uluslararası hukuka ve teamül hukukuna uygun olduğunu, Ege Denizi gibi özel duruma sahip bir alan için Lozan dengesi çerçevesinde taraflar arasında uzlaşılacak bir antlaşmanın yapılması gerektiğini ileri sürmektedir.[408] Yunanistan ise, en doğudaki adaları ile Türkiye ana kıtası arasında "eşit uzaklık", ilkesine göre bir sınırlandırma tezi ileri sürmüş, siyasal ve ülkesel bütünlüğünün denizlerde de sağlanması gerektiğini vurgulamış ve tam kıta sahanlığı hakkını kullanacağını belirtmiştir.[409] Bu tartışmalar yaşanırken Türkiye, 02 Mayıs 1974'te TPAO 'ya yeni bir petrol arama ruhsatı vererek 29 Mayıs 1974 tarihinde TCG ÇANDARLI gemisini savaş gemileri eşliğinde sismik araştırmalar yapmak üzere Ege Denizi'ne göndermiştir.[410] 5 Haziran 1974'te Türkiye Yunanistan'a bir cevabi nota ile mevcut sorunun çözümü için uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde görüşmeye hazır olduğunu bildirmiştir.[411] Ocak 1975'te Yunanistan, Türkiye'ye verdiği notada, Ege

---

[404] Cihat Yaycı, *Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla,* s. 140.
[405] Cihat Yaycı, *Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla,* s. 140.
[406] Gös. Yer
[407] Selami Kuran, *a.g.e.*, s. 266.
[408] Selami Kuran, *a.g.e.*, s. 266-267-268.
[409] Selami Kuran, *a.g.e.*, s. 260.-262-264.
[410] Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 1: 1919- 1980,* s. 753.
[411] Melek Fırat, *a.g.e.*, s. 753.

Denizi kıta sahanlığı sorununun çözümü için uluslararası hukuk kurallarından yana olduğunu belirtmiş ve tek taraflı başvuru hakkı saklı kalmak üzere var olan görüş ayrılıkları için Uluslararası Adalet Divanı'na başvurulmasını önermiştir.[412] Divan'a başvurmadan önce taraf devletler 1975 ve 1976 yılı içerisinde bir araya gelseler de iç politikalarının da etkisiyle görüşmelerden bir sonuç alınamamıştır.[413] Bunun üzerine Türkiye, Maden Tetkik Arama Enstitüsü (MTA)'ne ait Sismik I (Hora) gemisine Ege Denizi'nde ihtilaflı bölgelerde araştırma yaptırmıştır.[414] Bunun üzerine Yunanistan, 10 Ağustos 1976'da "barış ve güvenliğin tehlikeye sokulduğu" gerekçesiyle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) 'ni olağanüstü toplantıya çağırmış, diğer taraftan ise tek taraflı olarak sorunun çözümü için Uluslararası Adalet Divanı'na başvurmuştur.[415] Türkiye, Divan'ın Ege Denizi'nde yaşanan soruna bakmaya yetkili olmadığını ileri sürerek Divan'a herhangi bir belge sunmamış ve duruşma safhasına da katılmamıştır. Yalnızca Yunanistan'ın Uluslararası Adalet Divanı'nın yetkisi konusundaki iddialarını çürütmek amacıyla bir mektup sunmuştur.[416] Ayrıca Türkiye, Divan'ın yetkisizlik iddiasını Yunanistan'ın 1928 tarihli Uluslararası Uyuşmazlıkların Çözümü Konusunda Genel Senede taraf olurken koyduğu çekinceye dayandırmıştır.[417] BM Güvenlik Konseyi'nde ve Uluslararası Adalet Divanı'nda istediği sonucu alamayan Yunanistan, yeniden görüşme yolunu seçerek 11 Kasım 1976 yılında Türkiye ile Bern Mutabakatını imzalanışlardır.[418] Bu Mutabakatla taraflar, Ege Denizi'nde "*karşılıklı rızaya dayanarak gerginlik oluşturacak durumlardan kaçınmayı*" taahhüt etmiş, "*ilişkileri olumsuz etkileyecek bir eylemde bulunmamayı*" üstlenmişlerdir.[419] Türkiye, Yunanistan'ın Bern Mutabakatına uyup uymadığını kontrol etmek için Ege Denizi'nde sürekli keşif karakolları faaliyetinde bulunmaya başlamış, Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı,

---

[412] Cihat Yaycı, *a.g.e.,* s. 141.
[413] Melek Fırat, *a.g.e.,* s. 755.
[414] Cem Gürdeniz, *a.g.e.,* s. 146.
[415] Selami Kuran, *a.g.e.,* s. 260.
[416] Selami, Kuran, *a.g.e.*. s. 260-261.
[417] Gös. Yer.
[418] Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 1: 1919- 1980,* s. 757.
[419] Cem Gürdeniz, *a.g.e.,* s. 147.

Genelkurmay Başkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı koordinasyonunda Ege siyaseti oluşturulması yönünde çalışmalar sürdürülmüştür.[420]

Harita 8: Türkiye Kıta Sahanlığı Dış Sınırı

Kaynak: Dünya48, https://www.dunya48.com/siyaset/32240-adalar-ege-denizi-turk-kita-sahanligi-ve-munhasir-ekonomik-bolgesi, 30.08.2022.

Yunanistan özellikle 1982 yılından itibaren Ege'de sismik araştırmaları yoğunlaştırmış, 1985 yılından itibaren ise 1976 Bern Mutabakatının geçerli olmadığını ileri sürmeye başlamış ve Taşoz Adası yakınlarında petrol arayacaklarını duyurması neticesinde 1987 yılında iki devlet sıcak çatışmanın eşiğine gelmiştir.[421] Her ne kadar sıcak çatışma yaşanmamış olsa da Yunanistan, Ege Denizi'nde Türkiye ile kıta sahanlığı dışında görüşülecek bir konu olmadığını, sorunun ise ancak yargı yolu ile çözüleceğini dile getirmeye başlamıştır.[422]

Gelinen nokta itibariyle Yunanistan, adalara da kıta sahanlığı hakkı tanıyarak Ege Denizi'nde Türkiye'ye neredeyse hiç alan bırakmamaya çalışmaktadır. Bu noktada

[420] Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 148-149.
[421] Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 152.
[422] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 143.

Yunanistan'a göre adalarda tıpkı anakaralar gibi eşit haklara sahiptir, bu nedenle de eğer sınırlandırma anlaşması yapılmamışsa eşit uzaklık ilkesini uygulayacaktır.[423] Türkiye ise, Ege'nin kara uzantılarının denizdeki devamı noktasında yapılacak bir sınırlandırmanın coğrafi olarak hakkaniyet oluşturacağını dile getirmekte, Ege'deki kıta ayrımına istinaden de 25 derece doğu boylamı doğusunda kıta sahanlığı haklarını savunacağını bildirmektedir.[424] Başka bir ifade ile Türkiye, doğal uzantının esas olduğunu sürekli bir şekilde vurgulamaktadır.

2.3.5.7. Hava Sahası Sorunu

Ege Denizi'ndeki hava sahası sorunu iki alt sorundan oluşmaktadır. Birincisi Yunanistan'ın Uçuş Malumat Bölgesi ya da İngilizce kısaltmasıyla FIR hattı (Flight Information Region) sorunudur. İkinci sorun ise Yunanistan'ın kara sularının ötesinde 10 mil hava sahası olduğu iddiasıdır.

23 Mayıs 1952 yılında İstanbul'da yapılan toplantıda Ege'de Uçuş Malumat Bölgesi (FIR)[425] sorumluluğunun dönemin teknik koşulları gerekçesiyle Yunanistan'a verilmesi kararlaştırılmıştır.[426] Ege Denizi'nde uçan uçakların uçuş sırasında bilgileri Atina'ya, Türk kara sularına girdikten sonra ise İstanbul'a bildirileceği kabul edilmiştir.[427] Bu sorumluluk bölgesinde uçuş bilgileri yani NOTAM 'lar,[428] hava durumu bilgisi, uçuş emniyetini etkileyen bilgiler, arama kurtarma desteği ve hava trafik kontrolü gibi hizmetler verilmektedir. Bu yönüyle hiçbir hükümranlık anlamı taşımayan uçuş malumat bölgesi, Kıbrıs Barış Harekatı'nın başladığı 1974 yılına kadar taraflar arasında

---

[423] Gös. Yer.
[424] Cihat Yaycı, *a.g.e.,* s. 144.
[425] FIR, Sivil Havacılık Örgütü (ICAO) çerçevesinde, sivil havacılık uçuşlarının güvenliğini sağlamak amacıyla kurulmuştur. (Bkz. Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 1: 1919- 1980,* s. 760.)
[426] Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 1: 1919- 1980,* s. 760.
[427] Hasan Göğüş, "Ege'de Yunanistan ile Hava Sahası Sorunları: Havada Tehlikeli Angajmanlar", https://apm.org.tr/2021/03/12/egede-yunanistan-ile-hava-sahasi-sorunlari-havada-tehlikeli-angajmanlar/, 03.09.2022.
[428] NOTAM: Notice to Airmen- Havacılara Duyuru

bir anlaşmazlığa neden olmamıştır.[429] Yalnızca sivil uçuşları kapsamasına rağmen Yunanistan bu sorumluluğu bir hükümranlık şeklinde görmüş ve askeri uçuşlarda dahil olmak üzere Ege Denizi'ndeki tüm uçuş bilgisinin Atina FIR'ına bildirilmesini istemektedir.[430] Fakat 4 Ağustos 1974'e gelindiğinde Türkiye NOTAM 714'ü yayınlamıştır. Buna göre, Türkiye yönünde uçarken kuzey-güney orta çizgisine yaklaşan her uçak durum ve uçuş planını artık Türkiye'ye bildirecektir.[431] Böylece Türkiye-Yunanistan kara sularından geçen Ege FIR hattı Ege'nin ortasına kaydırılmış oldu. Burada ulaşılmak istenen amaç ise, Türk radarlarının devam eden Kıbrıs Barış Harekatı'nda zararsız uçaklar ile saldırgan uçaklar arasındaki farkın sağlanmasıdır.[432] Türkiye'nin FIR limitini batıya taşıyarak Türk kıta sahanlığının batı sınırlarının oluşturulmaya çalıştığını iddia eden Yunanistan, 13 Eylül 1974'te NOTAM 1157'yi yayınlamış ve Ege hava sahasının tehlikeli bir duruma geldiği gerekçesiyle Ege Denizi'ndeki uçuş trafiğini kapatmıştır.[433]

Yunanistan'ın kara suları ötesinde 10 mil hava sahası iddialarına bakıldığında ise sorunun 1930'lu yıllardan beri devam ettiği görülmektedir. 1931 yılında Kraliyet Kararnamesi ile Yunanistan'ın hava sahası sivil havacılık ve hava sahası polisliği amacıyla 10 mil olarak belirlenmiştir.[434] Yani Ege Denizi'nde bir gemi üzerinde konuşlu olan helikopter, kara sularının dışında yada dış sınırında herhangi bir ihlalde bulunmamakta fakat helikopter havalandığı anda Yunanistan tarafından hava sahası ihlali olduğu öne sürülmektedir.[435] Türkiye ise Yunanistan'ın 6 deniz mili kara sularının ötesinde 4 deniz mili daha fazla olan hava sahası iddiasını kabul etmemektedir.[436] Yunanistan, iç hukuk düzeni olan kararnamesine 1931 yılında itiraz edilmemiş ancak bu ulusal düzenlemesini 1975 yılında havacılık bilgi yayını ile dünyaya ilan ettiğinde

---

[429] Ülkü Halatçı Ulusoy, "Uluslararası Hukuk Açısından Ege Hava Sahasında Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Sorunlar", http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2013-109-1329, 03.09.2022.
[430] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 165.
[431] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 154.
[432] Gös. Yer.
[433] Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", s. 760.
[434] Gös. Yer.
[435] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 167.
[436] Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", s. 759.

Türkiye itiraz etmiştir.[437] Günümüzde de sık sık bu sorun yaşanmakta ve kamuoylarında "it dalaşı (dogfights)" olarak yer almaktadır.[438] Bu sınırı tanımayan ve kara suları ötesini açık deniz ve uluslararası hava sahası olarak gören Türkiye, Yunanistan'ın iddia ettiği alanlarda zaman zaman askeri uçuşlar yapmaktadır.[439] Gelinen noktada bu durum, tarafların savaş uçaklarının ateş etmeden hedefe kilitlenerek taciz etmek olaylarının sürmesine neden olmuş, Yunanistan bu durumu sürekli protesto etmiştir. Türkiye'de kendi hava sahasının ihlalini ileri sürerek protesto etmiştir.[440] Bu tartışmalar devam ederken 23 Mayıs 2006 yılında Türkiye ve Yunanistan hava kuvvetlerine ait iki F-16 savaş uçağı havada çarpışarak düşmüştür. Türk pilot sağ kurtulurken Yunan pilot hayatını kaybetmiştir.[441] Dışişleri Bakanlarının gerginliğin büyümemesi için yaptığı görüşmeler neticesinde olay büyümemiş ayrıca bu tip olayların yeniden yaşanmaması için bir mekanizma kurulması kararlaştırılmıştır.[442]

2.3.5.8. Arama Kurtarma Sorumluluk Sahası (SAR) Sorunu

Arama- Kurtarma (SAR) hava ve deniz araçlarındaki kazazedelerin karada, havada, su üstü ve su altında herhangi bir tehlikeye maruz kalması, kaybolması veya kazaya uğraması durumlarında yapılan arama ve kurtarma faaliyetlerinin adıdır.[443] Burada söz konusu amaç hayat kurtarmak olduğu için bu hizmet öncelik taşımaktadır. Bugünkü anlamda arama- kurtarma kavramı, ilk kez 7 Aralık 1944 yılında Şikago'da imzalanan Uluslararası Sivil Havacılık Teşkilatı (ICAO) Sözleşmesi ile ortaya çıkmıştır.[444] 1974 yılında imzalanan Denizde Can Güvenliği (SOLAS) Sözleşmesi ile,

---

[437] Ülkü Halatçı Ulusoy, "Uluslararası Hukuk Açısından Ege Hava Sahasında Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Sorunlar", http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2013-109-1329, 03.09.2022.
[438] Ali Dayıoğlu, "Yunanistan'la İlişkiler", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 3: 2001-2012,* Baskın Oran (Ed.), İstanbul, 2017, s. 586.
[439] Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", s. 760.
[440] Ali Dayıoğlu, *a.g.e.,* s. 586.
[441] Hürriyet, "Türk ve Yunan Savaş Uçakları İt Dalaşında Çarpıştı", https://www.hurriyet.com.tr/gundem/turk-ve-yunan-savas-ucaklari-it-dalasinda-carpisti-4459697, 03.09.2022.
[442] Savunma Sanayii Dergilik, "14 Sene Önce Bugün Türk ve Yunan F-16'ları Havada Çarpıştı", https://www.savunmasanayiidergilik.com/tr/HaberDergilik/14-sene-once-bugun-Turk-ve-Yunan-F-16-lari-havada-carpisti, 03.09.2022.
[443] T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, https://denizcilik.uab.gov.tr/ana-kurtarma-nedir, 08.09.2022.
[444] Cihat Yaycı, *Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla,* s. 169.

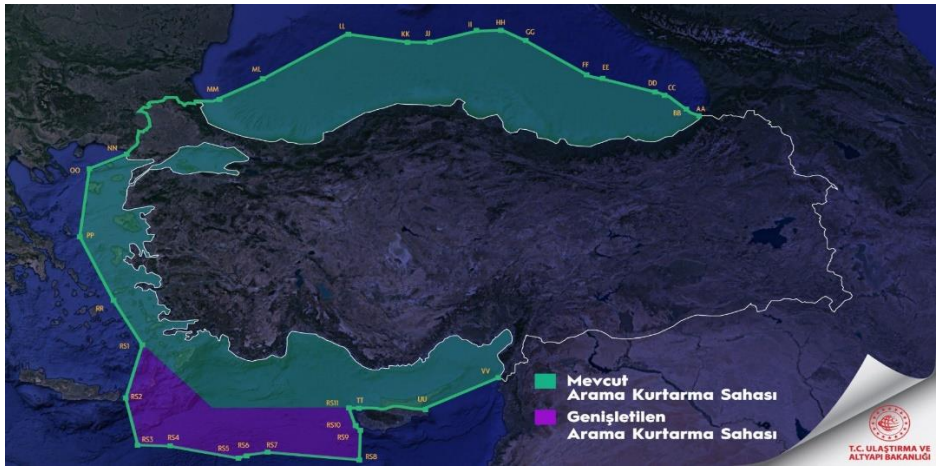
"*Sözleşme 'ye taraf devletler, sahillerinin gözetlenmesi ve sahilleri boyunca denizde tehlikeye düşen kişilerin kurtarılmasını sağlamak üzere gerekli tedbirleri almakla yükümlüdürler.*"[445] Günümüzde halen geçerli olan ve Türkiye ile Yunanistan'ın da tarafı olduğu Deniz Arama Kurtarmasına Dair Uluslararası Sözleşme 1979 yılında Hamburg'da imzalanmış, 1985 yılında yürürlüğe girmiştir.[446]

Yunanistan, Ege Denizi'ndeki arama- kurtarma bölgesini 1944 Şikago Sözleşmesi'ni esas alarak FIR hattına dayandırmaktadır.[447] Türkiye ise 1979 tarihli Deniz Arama Kurtarmasına Dair Uluslararası Sözleşme kapsamında Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO) 'ya deklare edilen arama- kurtarma bölgesini esas almaktadır.[448] 1989 yılında Türkiye'nin Uluslararası Denizcilik Örgütü'ne bildirdiği sahalar Yunanistan ile yeni bir sorun alanını oluşturmuştur.[449] ICAO 'ya üye devletlere FIR'ları içindeki hava trafik hizmetleri ile beraber arama- kurtarma hizmetlerini de yerine getirmelerini içeren tavsiyeyi esas alan Yunanistan'ın tutumuna Türkiye itiraz etmiştir. Zira Sözleşme 'ye göre arama- kurtarma sahaları taraflar arasında anlaşma yoluyla tesis edilecek, eğer tarafların anlaşamaması durumunda eşit ve kapsamlı biçimde anlaşmaya varmak için yüksek çaba gösterilecektir.[450] Arama- kurtarma sahalarının FIR ile çakışmasını isteyen Yunanistan Sözleşme' nin bu maddesine çekince koyarak imzalamıştır. Türkiye, bu sahaların müzakereler sonucunda anlaşma ile belirlenmesi noktasında çaba gösterse de Yunanistan buna sıcak bakmamaktadır.[451] Diğer yandan ise Türkiye, Ege'de Atina FIR hattının batısındaki alanda arama- kurtarma sorumluluğunun kendisine ait olduğunu Uluslararası Denizcilik Örgütü'ne 1987 yılında bildirmiştir. Ancak anlaşmazlık son bulmamıştır.[452]

Harita 9: Türk Arama Kurtarma Sahası Haritası

---

[445] Cihat Yaycı, *a.g.e.,* s. 169.
[446] T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Başlıca Ege Denizi Sorunları", https://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa, 08.09.2022.
[447] Cihat Yaycı, *Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla,* s. 170.
[448] T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, https://denizcilik.uab.gov.tr/ana-kurtarma-nedir, 08.09.2022.
[449] Cem Gürdeniz, *Hedefteki Donanma,* s. 155.
[450] Cihat Yaycı, *a.g.e.,* s. 172.
[451] Gös. Yer.
[452] Gös. Yer.

Kaynak: T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, https://denizcilik.uab.gov.tr/aakkm, 09.09.2022.

Gelinen noktada Türkiye'nin arama- kurtarma sorumluluk sahası konusundaki tutumuna bakacak olursak, Sözleşmeyi Ocak 1986 yılında kabul eden Türkiye, Sözleşme doğrultusunda "Türk Arama Kurtarma Yönetmeliğini" çıkarmış ve 1989 yılında yürürlüğe girmiştir.[453] Kendi ulusal mevzuatını da düzenleyen Türkiye, 1950'lili yıllarda dönemin şartları gereği Ege'de hava sahası başta olmak üzere arama- kurtarma sorumluluğunu üstlenmekten kaçındığını, bu nedenle de bölgenin Atina FIR'ı olarak bilinen bölgenin yanında İstanbul FIR'ı ve Türk arama- kurtarma sorumluluk sahalarının artık olduğunu ileri sürmektedir.[454] Ayrıca Türkiye, FIR ile denizde arama- kurtarma sahasının çakıştırılması noktasındaki tavsiyenin isabetsiz olduğunu ve mevcut Sözleşme 'ye göre de bunun mümkün olmadığını söylemektedir.[455] Ege gibi özel deniz alanında Türkiye ile Yunanistan arasında anlaşmaya varılan arama- kurtarma sınırlarının bulunmadığını, kıyı devletlerinin tek taraflı uygulamalarının var olduğu, Türkiye'nin ilan ettiği sınırların geçici olduğu söylenmektedir.[456] Öte yandan Türkiye, Karadeniz'de anlaşmayla belirlenen arama- kurtarma sorumluluk sahasının benzerini Yunanistan ile de yapmak istese de Yunanistan bunu reddetmiştir.[457] Bu nedenle Türkiye, kara sularının

---

[453] Ayhan Sorgucu, *Türkiye'nin Hava Sahasının Hukuksal Statüsünün Uluslararası Hava Hukuku ve Türkiye'nin Dış Savaş Alanında Kullanılması*, (Harp Akademileri Komutanlığı, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Harp/Harekât Hukuku Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2005, s. 84.
[454] Cihat Yaycı, *Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla,* s. 174.
[455] Cihat Yaycı, *a.g.e.,* s. 174.
[456] Cihat Yaycı, *a.g.e.,* s. 175.
[457] Cihat Yaycı, *Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla,* s. 175.

dışında arama- kurtarma hizmeti vereceği bölgeleri ilgili devletlerce varılacak bir anlaşma ortaya çıkıncaya kadar ilan ettiği geçici sahaları Uluslararası Denizcilik Örgütü Küresel SAR Planı'na kaydettirmiştir.[458] 2004 yılında ise Türkiye, Yunanistan'ın temel aldığı tezini Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO) dokümanının 12 numaralı ekine (ICAO Annex- 12) "Arama Kurtarma Bölgeleri mümkün olduğunca FIR hatları ve açık denizlerde Deniz Arama Kurtarma bölgeleri ile uyumlu olmalıdır." ifadesini ekleterek Yunanistan'ın tezini zayıflatmıştır.[459]

2.3.6. Doğu Akdeniz

Doğu Akdeniz'deki enerji rezervleri özellikle son yıllarda bölgesel ve küresel siyaseti etkileyen gelişmelere neden olmaktadır. Yeni keşiflerle Doğu Akdeniz'in jeostratejik önemi artarken hem bölge ülkeleri hem de bölge dışı küresel aktörler Doğu Akdeniz'de etkinliklerini artırmaya çalışmaktadır. 2000'lerde gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde Kıbrıs, İsrail ve Mısır açıklarında keşfedilen enerji kaynaklarının işletilmesi ve ihracı noktasında bölge ülkeleri alternatif ulaşım yolları arama çabasına girişmişlerdir. Anca bölge ülkeleri arasındaki rekabet ve anlaşmazlıkların varlığı atılması muhtemel adımları durdurmaktadır. Bu doğrultuda yarı kapalı deniz statüsündeki Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının paylaşılması noktasında kıyıdaş devletlerin bir araya gelmesiyle hakkaniyete uygun bir şekilde deniz yetki alanları paylaşımı yapılması gerekmektedir. Ancak başta Avrupa Birliği (AB) ve Yunanistan destekli Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) attığı adımlarla Türkiye ve KKTC'yi devre dışı bırakmaya yönelik adımlar atmaktadır.

Bölgenin en uzun kıyı şeridine sahip ülkesi olan Türkiye, başta kendi kıta sahanlığı haklarını korumak ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin de hak ve menfaatlerinin teminini sağlamak için 2019 yılında Mavi Vatan Doktrini'ni uygulamaya almıştır. Bu Doktrin ile Türkiye, kendi deniz yetki alanlarını siyasi ve askeri olarak korumaya almış, KKTC ve Libya ile imzaladığı sınırlandırma anlaşmaları ile hem ileri

---

[458] T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Başlıca Ege Sorunları", https://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa, 08.09.2022.
[459] Cihat Yaycı, *a.g.e.,* s. 1 75.

sürdüğü sınırlandırma tezlerini uluslararası anlaşmalarda kayda geçirmiş aynı zamanda da Birleşmiş Milletler 'de yayımlatarak ön alıcı bir pozisyon elde etmiştir. Buradan hareketle çalışmada öncelikle Doğu Akdeniz ve Kıbrıs'ın önemi anlatılacak ve deniz yetki alanlarının paylaşımı noktasında Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Mavi Vatan'ı incelenecektir.

2.3.6.1. Doğu Akdeniz'in Jeopolitik Önemi

Doğu Akdeniz, coğrafi olarak Tunus'taki Bon Burnu ile İtalya'nın Sicilya Adası'nın batı ucundaki Lilibeo Burnu arasında çizilen hattın doğusunda kalan bölge olarak kabul görmektedir.[460] 2,5 km^2 civarında yüzey alanına sahip olmasına ve dünya denizlerinin yalnızca %1,7'sine karşılık gelmesine rağmen, küresel deniz ticaretinin yaklaşık %20'si Akdeniz'de yapılmaktadır.[461] Akdeniz, hidrokarbon zengini Orta Doğu ve Hazar Havzası'nın okyanus ve denizler üzerinden dünya pazarlarına açılım eksenlerinden birisidir.[462] Bu yönüyle Doğu Akdeniz, coğrafi konumu itibarıyla Dünya'nın doğusu ile batısını birbirine bağlayan ticaret yolu üzerinde bulunmaktadır.[463]

Türkiye için Doğu Akdeniz; son dönemde Türk dış politikasında güvenlik odaklı yaklaşımlar paralelinde değerlendirilmiş ve stratejik bir alan,[464] Orta Doğu'nun Avrupa'ya açılım alanı ve Suriye üzerinden Mezopotamya ve Kafkasya'ya, Süveyş Kanalı yolu ile de Arap Yarımadası, Basra Körfezi ve Hint Okyanusu'na erişim arteridir.[465] Bunun yanında Kıbrıs Adası yakınlarında keşfedilen hidrokarbon yataklarının

---

[460] BİLGESAM; Bilge Adamları Kurulu Raporu, "Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye", https://www.academia.edu/6884881/Do%C4%9Fu_Akdeniz_de_Enerji_Ke%C5%9Fifleri_ve_T%C3%BCrkiye, 02.11.2022.
[461] Cem Gürdeniz, *Mavi Vatan'ın Güney Cephesi "Doğu Akdeniz"*, 4. Baskı, Pankuş Yayınları, Ankara, Kasım 2020, s. 52.; BİLGESAM; Bilge Adamları Kurulu Raporu, "Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye", https://www.academia.edu/6884881/Do%C4%9Fu_Akdeniz_de_Enerji_Ke%C5%9Fifleri_ve_T%C3%BCrkiye, 02.11.2022.
[462] Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 53.
[463] Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, s. 19.
[464] Kemal İnat, Burhanettin Turan, "*Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin hakları"*, 19.11.2022.
[465] Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 55.

da varlığı Doğu Akdeniz'i hem siyasi hem de ekonomik anlamda Türkiye için daha da önemli hale getirmektedir.[466]

Doğu Akdeniz'deki adalar arasında Kıbrıs, Sicilya ve Malta Adası Doğu Akdeniz'in en önemli adalarını teşkil etmektedir. Doğu Akdeniz'in jeopolitik ve jeostratejik açıdan en önemli adasının Kıbrıs Adası olduğunu söylemek mümkündür. Zira Kıbrıs, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'in kontrol edilmesindeki işlevinden dolayı ilgi odağıdır. Ada'nın stratejik değeri, özellikle ticaret yolları ile başlıca hava yollarından biri üzerinde bulunması ile artmakta ve menfaat çatışmalarına sahne olmaktadır.[467] Ada, bütün Orta Doğu ülkelerini kontrolünde bulunduran "sabit bir uçak gemisi" gibidir.[468] Orta Doğu bölgesinin kalbi, İskenderun- Basra- Süveyş üçgenidir. Kıbrıs, coğrafi mevki itibarıyla bu üçgenin iki köşesi olan İskenderun ve Süveyş'i kontrol altında bulundurmaktadır.[469] Diğer yandan Kıbrıs Adası'nın güneybatısında bulunan Glavcos ve Calypso kuyularında da toplamda 200 milyar m3 gazdan bahsedilmektedir. Mısır'ın Zhor ve Nur sahalarında toplamda 1 trilyon m3 üzerinde ispat edilmiş doğal gaz varlığı da bilinmektedir.[470]

Günümüzde Doğu Akdeniz'in siyasi ve ekonomik önemi dolayısıyla Birleşik Krallık (İngiltere), Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Rusya Federasyonu (RF) ve Fransa gibi küresel aktörler bölgede askeri varlıklarını kalıcı kılmaya çalışmaktadırlar. Bu çerçevede;

- Birleşik Krallık (İngiltere); Kıbrıs Adası'nda, biri Limasol, diğeri de Larnaka'da olmak üzere ve İngiltere toprakları sayılan "Ağrotur" ve "Dikelya" üslerine egemendir. Bu egemen üsler vasıtasıyla hem Orta Doğu'yu yakından takip edebilmekte hem de Doğu

---

[466] Ayça Tola, "Doğu Akdeniz Neden Önemli", https://mavivatan.net/dogu-akdeniz-neden-onemli/, 13.11.2022.
[467] BİLGESAM; Bilge Adamları Kurulu Raporu, "Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye", https://www.academia.edu/6884881/Do%C4%9Fu_Akdeniz_de_Enerji_Ke%C5%9Fifleri_ve_T%C3%BCrkiye, 02.11.2022.
[468] Cihat Yaycı, *a.g.e.,* s. 20.
[469] Gös. Yer.
[470] Faruk Can, "Doğu Akdeniz'de Ne Kadar Doğal Gaz Rezervi Var?", https://tr.euronews.com/2019/12/31/dogu-akdeniz-ne-kadar-dogal-gaz-rezervi-var-en-buyuk-payi-hangi-ulkeler-alacak, 13.11.2022.

Akdeniz'deki enerji denkleminde dolayısıyla GKRY' nin sözde münhasır ekonomik bölgesinde hak iddia edebilecektir.[471]

- Amerika Birleşik Devletleri; Yunanistan'da özellikle askeri iş birliği anlaşması imzaladığı 1990'lardan beri Girit Adası'nda bulunan Suda Üssü ve Yunanistan'ın Dedeağaç (Aleksandrupoli) Limanı ile Orta Doğu, Ege Denizi ve Karadeniz'i izlemekte, Uçak gemisi gruplarını Akdeniz'de dolaştırmakta, ABD Donanmasına ait 6.filonun bölgede bulunması, en büyük enerji şirketlerinin (Exxon Mobil) arama sondaj faaliyetlerinde bulunmaktadır.[472]

- Rusya Federasyonu ise 1977 yılından beri Suriye'nin Tartus Limanı'nda ileri lojistik üs bulundurmaktadır.[473] 7 Haziran 2013 yılında ise Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin "Akdeniz bölgesini Rusya'nın birinci derece ulusal çıkar alanı" olarak açıklamış ve Tartus ile Hmeymim askeri üslerinde kalıcı varlığına yönelik çalışmalarda bulunmuş, Güney Kıbrıs ve Mısır ile askeri üs görüşmeleri yapmıştır.[474]

- Fransa; Kıbrıs'ta 1960 Zürih ve Londra Antlaşmalarının hilafına uluslararası hukuka aykırı bir şekilde 1 Mart 2007 yılında Güney Kıbrıs'ın Baf kentinde Hava üssü çalışmalarına başlamış,[475] 15 Mayıs 2019 yılında GKRY ve Fransa Savunma Bakanları Fransa'da yaptıkları açıklama ile Fransa'nın, Mari/GKRY'de bulunan Evangelos Florakis Deniz üssünden faydalanması konusunda antlaşma imzalamışlardır.[476]

Diğer yandan enerji rezervlerinin keşfi ve faaliyet gösteren enerji nakil hatlarının varlığının yanında nakil hatları içerisinde ekonomik kısa yol olması Doğu Akdeniz'in

---

[471] Türk Degs, "İngiltere Kıbrıs'taki Toprakları Üzerinden Münhasır Ekonomik Bölge İstiyor!", https://turkdegs.org/icerik/ingiltere-kibristaki-topraklari-uezerinden-muenhasir-ekonomik-boelge-istiyor, 13.11.2022.

[472] Yusuf Karadaş, "ABD Askeri Neden Yunanistan'da Konuşlanıyor?", https://www.evrensel.net/yazi/89828/abd-askeri-neden-yunanistanda-konuslaniyor, 13.11.2022.

[473] Uğur Özgöker, "ABD'nin Yeni Akdeniz Politikası ve Türkiye'nin Seçenekleri", https://www.evrensel.net/yazi/89828/abd-askeri-neden-yunanistanda-konuslaniyor, 13.11.2022.

[474] Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, s. 23.

[475] T.C. Dışişleri Bakanlığı, "No: 39 – Fransa ile GKRY Arasında İmzalanan Savunma İşbirliği Anlaşması hk.", https://www.mfa.gov.tr/no_39---fransa-ile-gkry-arasinda-imzalanan-savunma-isbirligi-anlasmasi-hk_.tr.mfa , 13.11.2022.

[476] Marinedeal News, "Fransa, Güney Kıbrıs'a Deniz Üssü Kuruyor", https://www.marinedealnews.com/fransa-guney-kibrisa-deniz-ussu-kuruyor/ 13.11.2022.

önemini her geçen gün artırmaktadır. Azerbaycan petrolünü Akdeniz üzerinden dünya pazarına sunma amacıyla 13 Temmuz 2006 yılında Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) petrol boru hattının devreye girmesiyle, Hazar Denizi'nin doğusundaki ülkeler için İskenderun Körfezi ve Doğu Akdeniz önemli bir ithalat ve ihracat kapısı haline gelmiştir.[477]

Çatışma ve krizlere açık kıyıdaş devletlerin varlığı nedeniyle Doğu Akdeniz'de silah ve askeri maksatla kullanılabilecek diğer malzeme akışının kontrol altında bulundurulması, kitle imha silahları ve benzeri materyalin yayılmasının önlenmesinin askeri anlamda önemi bu havzada kendini daha çok hissettirmektedir.[478] Nitekim NATO, bu maksatla terörizmle mücadele için Akdeniz'de başlattığı "Etkin Çaba Harekatı'nı", 2016 tarihi itibarıyla "Deniz Muhafızı Harekatı'nı" şeklinde devam ettirmektedir.[479] Askeri önemle birlikte deniz ulaştırma hatlarının korunması ve güvenliğinin sağlanması da Doğu Akdeniz için bir diğer önemli konuyu oluşturmaktadır. Bu nedenle Türk Deniz Kuvvetleri de bölgede enerji başta olmak üzere, deniz ulaştırma hatlarının güvenliğini ve açık tutulmasını sağlamak maksadıyla birtakım faaliyetler sürdürmektedir. NATO'nun "Etkin Çaba" ve "Deniz Muhafızı Harekâtı" ile bağlantılı olarak Türkiye'nin öncelikle Mavi Vatan sınırlarında 2006 yılından beri enerji güvenliğini sağlama amacıyla icra ettiği "Akdeniz Kalkanı Harekâtı"[480] bölgedeki muhtemel risk ve tehdit unsurlarına ve yasadışı faaliyetlere karşı caydırıcılık sağlanması açısından önem arz etmektedir.

Enerji taşımacılığının ötesinde, bizatihi Doğu Akdeniz'de bulunduğu ilan edilen doğalgaz ve petrol rezervleri enerji bağlamında ekonomik değere ayrı bir önem kazandırmaktadır. Zira 8 Nisan 2010 tarihinde ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi (USGS-US Geological Survey) tarafından yayınlanan raporda, Kıbrıs, Lübnan, Suriye ve İsrail arasında kalan bölge olan Levant Havzası'nda 3,45 trilyon metreküp doğalgaz ve

---

[477] Harun Bal, Ali Eren Alper, "Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı ve Türkiye Ekonomisine Etkileri", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/50634#:~:text=BTC%20boru%20hatt%C4%B1%20in%C5%9Faat%C4%B1n%C4%B1n%20T%C3%BCrkiye,milyar%20Dolar%20ek%20gelir%20sa%C4%9Flanacakt%C4%B1r., 13.11.2022.

[478] Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, s. 26.

[479] T.C. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, "Deniz Muhafızı Harekâtı", https://www.dzkk.tsk.tr/Harekat/icerik/deniz-muhafizi-harekati, 13.11.2022.

[480] T.C. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, "Akdeniz Kalkanı Harekâtı", https://www.dzkk.tsk.tr/Harekat/icerik/akdeniz-kalkani-harekati, 13.11.2022.

1,7 milyar varil petrol bulunduğunun tahmin edildiği belirtilmektedir. Bu tahmin bulunduğu tarih (2010) itibarıyla dünyanın en büyük doğalgaz yataklarından birinin Doğu Akdeniz'de bulunduğuna işaret etmektedir.[481]

ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi tarafından Nil Delta Havzası'nda ise yaklaşık 1,8 milyar varil petrol, 6,3 trilyon metreküp doğalgaz ve 6 milyar varil sıvı doğalgaz rezervi olduğunun tahmin edildiği, Kıbrıs Adası'nın çevresinde ise 8 milyar varil olduğu ve bu rezervin 400 milyar dolar civarında olduğu açıklanmıştır.[482] Ayrıca "Herodot "olarak adlandırılan Girit'in güney ve güneydoğusundaki alanda biri 1,5 diğeri 2 milyon metreküp olmak üzere toplam 3,5 trilyon metreküplük doğalgaz bulunmaktadır. Bu bağlamda; Doğu Akdeniz'de toplam değeri yaklaşık olarak 1,5 trilyon dolar olan 30 milyar varil petrole eşdeğer hidrokarbon yataklarının bulunduğu değerlendirilmektedir.[483] Arama çalışmalarını halen birçok bölgede devam ettiği ve olası yeni sahaların keşfi ile öngörülen bu rezervlerin daha da artacağı düşünüldüğünde, enerji bağlamında Doğu Akdeniz'in önemi daha da artmaktadır. Diğer yandan, geleceğin enerji maddesi olarak da ifade edilen gaz hidrat yatakları,[484] Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'nın (TPAO) tespitlerine göre Karadeniz'in yanı sıra Doğu Akdeniz'de de bulunmaktadır.[485] Sadece 1 m3' ünde yüksek oranda doğal gaz içeren gaz hidrat, dünya ölçeğinde kara ve denizlerdeki diğer enerji kaynaklarının yaklaşık iki katı değerde olması nedeniyle giderek önemli hale gelmektedir.[486]

---

[481] BİLGESAM; Bilge Adamları Kurulu Raporu, "Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye", https://www.academia.edu/6884881/Do%C4%9Fu_Akdeniz_de_Enerji_Ke%C5%9Fifleri_ve_T%C3%BCrkiye, 02.11.2022.

[482] Hürriyet, "Doğu Akdeniz'de Büyük Oyun! 3 Trilyon Dolarlık Rezerv", https://www.hurriyet.com.tr/gundem/dogu-akdenizde-buyuk-oyun-3-trilyon-dolarlik-rezerv-40906343, 13.11.2022.

[483]Gökhan Yaşa, Mutlu Yılmaz, "Doğu Akdeniz'de Doğalgaz Rezervlerinin Bölgesel Enerji Politikalarına ve Rekabete Etkisi", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1973874, 13.11.2022.

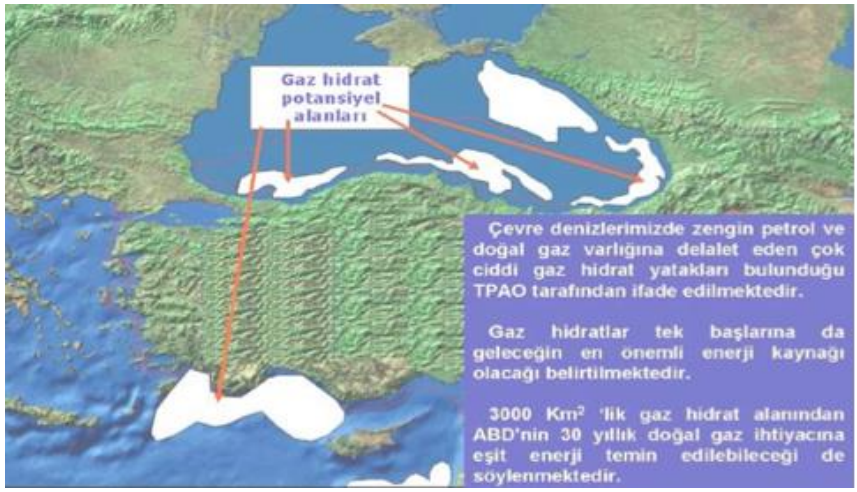
[484] Neslihan Ocakoğlu, "Gaz Hidratlar ve Önemi: Türkiye Çevresi Denizlerde Gaz Hidrat ve Sığ Gaz Aramaları, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/173661, 13.11.2022.

[485] CNN Türk, "Prof. Dr. Çiftci: Yakın Geleceğin Enerji Kaynağı Gaz Hidrat", https://www.cnnturk.com/video/turkiye/prof-dr-cifci-yakin-gelecegin-enerji-kaynagi-gaz-hidrat, 13.11.2022.

[486] Neslihan Ocakoğlu, "Gaz Hidratlar ve Önemi: Türkiye Çevresi Denizlerde Gaz Hidrat ve Sığ Gaz Aramaları, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/173661, 13.11.2022.

İsrail'in zengin doğalgaz bulduğunun belirtildiği alanlar ile aşağıdaki haritada gaz hidrat alanlarının örtüşüyor olması Doğu Akdeniz'deki bulguların doğruluğuna işaret etmektedir. Antalya Körfezi ve civarı zengin gaz hidrat yatakları ile doludur ve bu alan yaklaşık 80.000 kilometrekaredir.[487] Bu anlamda Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Antalya ve Mersin Körfezi yakınlarında sismik arama ve sondaj faaliyetleri artarak devam etmektedir. Böylece Doğu Akdeniz'de rekabet ortamı gitgide artmaya devam ederek pay kapma yarışını hızlandırmaktadır.

Harita 10: Gaz Hidrat Yataklarını Gösteren Harita

Kaynak: Bahçeşehir Üniversitesi, "Doğu Akdeniz'deki Hidrokarbon Rezervleri Türkiye'nin 572 Yıllık İhtiyacını Karşılıyor", https://bau.edu.tr/haber/15966-dogu-akdeniz%25E2%2580%2599deki-hidrokarbon-rezervleri-turkiye%25E2%2580%2599nin-572-yillik-ihtiyacini-karsiliyor, 09.10.2022.

2.3.6.2. Doğu Akdeniz'de Yaşanan Gelişmeler

Doğu Akdeniz'in çok boyutlu (askeri, ekonomik, ulaştırma vs.) stratejik öneminin yanı sıra, sahip olduğu düşünülen yüksek enerji potansiyeli doğal olarak kaynakların ve dolayısıyla denizlerin paylaşımı mücadelesini de beraberinde getirmektedir. Bu mücadelede Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletler ve bölge dışı aktörler kaynakların paylaşımı ve pazarlanması noktasında başta münhasır ekonomik bölge ilanı olmak üzere deniz yetki alanlarını sınırlandırma anlaşmaları imzalamaktadırlar. 2000'li

[487] Bahçeşehir Üniversitesi, "Doğu Akdeniz'deki Hidrokarbon Rezervleri Türkiye'nin 572 Yıllık İhtiyacını Karşılıyor", https://bau.edu.tr/haber/15966-dogu-akdeniz%25E2%2580%2599deki-hidrokarbon-rezervleri-turkiye%25E2%2580%2599nin-572-yillik-ihtiyacini-karsiliyor, 09.10.2022.

yılların başında Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin başta Mısır ile sınırlandırma anlaşması imzalaması ve Avrupa Birliği (AB) üyeliği sonrası tek taraflı bir şekilde ilan ettiği MEB sınırları anlaşmazlık unsurlarının temelini oluşturmaktadır.

Akdeniz'de birçok devlet arasında deniz yetki alanlarının belirlenmesine yönelik antlaşmalar yapmış ve MEB ilanlarında bulunmuştur. Türkiye ise Doğu Akdeniz'de hak ve menfaatleri bulunduğunu birçok kez ve çeşitli vesilelerle deklare etmesine karşın, MEB sınırını ilan etmemiş ve KKTC ve Libya Devletleri dışında herhangi bir kıyıdaş ile sınırlandırma antlaşması imzalamamış tek devlettir.[488] Suriye; 19 Kasım 2003 tarihinde teamül hukukuna göre çıkardığı bir yasa ile 200 deniz milinin dışına çıkmayacak şekilde,[489] Libya; 27 Mayıs 2009'da Libya Genel Halk Komitesi tarafından çıkarılan bir yasa ile 200 deniz mili genişlikte MEB ilan etmiştir.[490] Lübnan, 17 Ağustos 2010 tarihinde denizde petrol ve doğalgaz rezervlerinin araştırılması hakkında bir kanunu onaylamış, ayrıca Lübnan'ın BM Daimi Temsilcisi tarafından 19 Ekim 2010 tarihinde, GKRY ve Lübnan arasında 17 Ocak 2007 tarihinde imzalanan MEB Antlaşması'nda belirtilen koordinatların bulunduğu deniz yetki alanlarını bildiren haritayı BM Genel Sekreterine sunmuştur.[491]

Bölgesel aktörler arasındaki enerji kaynaklarının paylaşımı odaklı olarak deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uyuşmazlıklar incelendiğinde ilk anlaşmazlığın GKRY ile Türkiye arasında olduğu görülmektedir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), 2000'li yılların başından beri tek taraflı faaliyetler gerçekleştirmekte ya da ikili anlaşmalarla Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarını şekillendirmektedir. GKRY'nin 1960 yılında imzalanan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu anlaşmalarına aykırı bir şekilde 17 Şubat 2003 tarihinde Mısır ile deniz sınırlandırma anlaşması imzalaması ve 2004

---

[488] Hasan Kolukısa, "Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölgesi", https://www.defenceturk.net/dogu-akdenizde-turkiyenin-kita-sahanligi-ve-munhasir-ekonomik-bolgesi, 13.11.2022.

[489] International Institute for Law of the Sea Studies, http://iilss.net/maritime-boundaries-between-turkey-and-syria/, ; Marineregions.org., "Syrian Exclusive Economic Zone", https://www.marineregions.org/gazetteer.php?p=details&id=8373, 14.11.2022.

[490] Cihat Yaycı, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya'nın Rolü ve Etkisi", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/84509, 14.11.2022.

[491] Birleşmiş Milletler, https://www.un.org/depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin54e.pdf, 11.11.2022.

yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yasal temsilcisi olarak AB'ye üye olması ve yine 2004 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti adına 21 Mart 2003 tarihinden geçerli olmak üzere MEB ilanında bulunması, 17 Ocak 2007 tarihinde Lübnan ile MEB anlaşması imzalaması,[492] 17 Aralık 2010 tarihinde İsrail ile MEB sınırlandırma anlaşmaları imzalaması GKRY'nin tek taraflı yasal olmayan adımlarını göstermektedir.[493] Güney Kıbrıs Rum Yönetimi attığı adımlarla hem Ada'da eşit hakka sahip olan Kıbrıs Türklerinin deniz alanlarındaki haklarını göz ardı etmiş hem de imzaladığı anlaşmalarla kıyıdaş devletlerin MEB alanların da hukuksuzca söz sahibi olmuştur. Zira bu konuda dönemin GKRY Ticaret, Sanayi ve Turizm Bakanı Nikos Rolandis, "*ortay hat ile belirlenen sınırlandırmalar sayesinde GKRY'nin sahip olduğunun dört katı fazlası bir alanda egemenlik haklarına sahip olduğunu*" beyan etmiştir.[494]

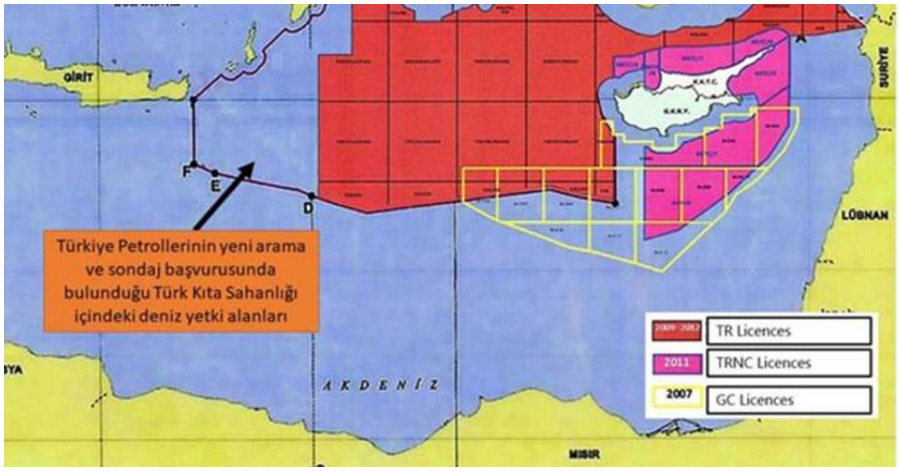
Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılması, uluslararası hukuka ve hakkaniyete uygun olacak şekilde anakaralar arasındaki ortay hattı esas alacak şekilde yapılması gerekmektedir.[495] Bu anlamda Doğu Akdeniz'de karşılıklı kıyıları bulunan Mısır ile Türkiye'nin sınırlandırma noktası Anadolu ile Afrika kıtası sahilleri arasındaki ortay hattı esas alacak bir şekilde olmalıdır.[496] Cihat Yaycı'ya göre "*Mısır, 2003 yılında GKRY ile antlaşma imzalarken haklarına sahip çıksaydı; GKRY'nin sözde ruhsat sahalarından 10 numaralı parselin tamamına, 6 numaralı parselin güney yarısına (Türk kıta sahanlığı dışında kalan alan), 4,5,7 ve 11 numaralı parsellerin ise bir kısmına sahip olabilirdi*."[497] Yaycı'ya göre sadece Mısır Devleti değil İsrail için de benzer durum söz konusudur. Eğer İsrail, GKRY yerine karşılıklı kıyıya sahip olan Türkiye ile bir sınırlandırma antlaşması imzalamış olsaydı, "*GKRY'nin doğalgaz keşfi yaptığı Afrodit*

---

[492] T.C. Dışişleri Bakanlığı, "No: 18- 30 Ocak 2007, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Doğu Akdeniz'deki Ülkelerle Deniz Yetki Alanlarını İlgilendiren İkili Anlaşmalar Yapma Gayretleri Hk.", https://www.mfa.gov.tr/no_18---30-ocak-2007_-guney-kibris-rum-yonetimi_nin-dogu-akdeniz_deki-ulkelerle-deniz-yetki-alanlarini-ilgilendiren-ikili-anlasmalar-yapma-gayretlerini-hk_-.tr.mfa, 14.11.2022.
[493] TC Dışişleri Bakanlığı, "No:288, 21 Aralık 2010, İsrail ile GKRY Arasında İmzalanan MEB Anlaşması Hk, ", https://www.mfa.gov.tr/no_18---30-ocak-2007_-guney-kibris-rum-yonetimi_nin-dogu-akdeniz_deki-ulkelerle-deniz-yetki-alanlarini-ilgilendiren-ikili-anlasmalar-yapma-gayretlerini-hk_-.tr.mfa, 14.11.2022.
[494] Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, s. 39.
[495] 1982 BMDHS Madde 15.
[496] Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, s. 40.
[497] Gös. Yer.

sahasının bulunduğu 12 numaralı parselin tümü ile 7,8, ve 11 numaralı parsellerin bir kısmı İsrail'e ait olacaktır."[498] Diğer taraftan GKRY, Türkiye'nin tepkilerine rağmen 26 Ocak 2007 tarihinde ilan ettiği MEB'i içinde ruhsat sahalarını ihaleye açmıştır.[499] Bu ruhsat sahalarının bazıları Türk kıta sahanlığı/ MEB sınırları dahilinde iken bazı parselleri de KKTC'nin TPAO'ya verdiği ruhsat sahaları ile çakışmaktadır. Söz konusu alanlar içerisinde yer alan 7 numaralı parselin bir bölümü Türk kıta sahanlığı/MEB sınırları ile, 2, 3, 8 ve9 numaralı sahalar ise KKTC'nin ruhsat sahalarıyla çakışmaktadır.[500]

Harita 11: Türkiye, KKTC ve GKRY'nin İlan Ettiği Ruhsat Sahaları Gösteren Harita

Kaynak: Karar Gazetesi, "Türkiye Doğu Akdeniz'deki Yeni Ruhsat Sahalarını Dünyaya İlan Etti ", https://www.karar.com/turkiye-dogu-akdenizdeki-yeni-ruhsat-sahalarini-dunyaya-ilan-etti-1566824, 11.11.2022.

Yaşanan gelişmeler karşısında uzun süre proaktif adım atmayan Türkiye, 21 Eylül 2011 yılında New York'ta "Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşma" imzalamıştır.[501] Bu anlaşma ile Kıbrıs Adası kuzey sınırları ve Türkiye'nin güney

[498] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 41.
[499] TC Dışişleri Bakanlığı, "No: 18- 30 Ocak 2007, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Doğu Akdeniz'deki Ülkelerle Deniz Yetki Alanlarını İlgilendiren İkili Anlaşmalar Yapma Gayretleri Hk.", https://www.mfa.gov.tr/no_18---30-ocak-2007_-guney-kibris-rum-yonetimi_nin-dogu-akdeniz_deki-ulkelerle-deniz-yetki-alanlarini-ilgilendiren-ikili-anlasmalar-yapma-gayretlerini-hk_-.tr.mfa, 14.11.2022.
[500] Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, s. 42.
[501] Resmî Gazete, *6344 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşma*, Kabul Tarihi: 29.06.2012.

sınırlarının bir kısmı belirlenmiştir. Ancak 2019 yılında hem Cumhuriyet Donanması hem de sismik ve sondaj gemisi filosu ile Türkiye başta Doğu Akdeniz olmak üzere askeri ve diplomatik faaliyetlerde bulunmaya başlamıştır. Türkiye, 18 Mart 2019 tarihinde BM Genel Sekreterliği'ne Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı koordinatlarını bildiren bir mektubu, BM Türkiye Daimî Temsilciliği ile iletmiştir.[502] Ardından Fatih sondaj gemisi sınırları yeniden hatırlatılan Türk kıta sahanlığında faaliyetlerine başlamıştır.[503] Bu adımlara ilk tepki GKRY'den gelmiştir. 4 Mayıs 2019 tarihinde GKRY, BM Genel Sekreterine gönderdiği tek taraflı ve uluslararası hukuka aykırı bir mektupla Kıbrıs Adası'nın kuzey ve kuzeybatı sınırlarını çizmiş ve daha önce ilan ettiği ruhsat sahalarını yeniden ilana çıkarmıştır. Söz konusu durum karşısında TC Dışişleri Bakanlığı 19 Eylül 2019 tarihinde yaptığı açıklamada; İlan edilen 7 numaralı parselin bir bölümünün Türkiye'nin defalarca belirttiği ve aynı zamanda BM nezdinde kayda geçirdiği kıta sahanlığı içerisinde olduğu, hiçbir ülke, şirket veya geminin Türk deniz yetki alanlarında izinsiz herhangi bir faaliyette bulunamayacağı, GKRY'nin bu tarz eylemlerinin hem Doğu Akdeniz'deki barışa katkı sağlamadığı hem de Kıbrıs Türklerinin Ada'daki ve çevresindeki doğal kaynaklar üzerinde eşit ve ayrılmaz haklarını hiçe saydığı, bölgeye ilgi duyan şirketlerin GKRY'nin sözde ruhsat sahalarına dayanarak Türk kıta sahanlığında herhangi bir hidrokarbon çalışması yapamayacağı konusunda tekrar uyarıda bulunmuştur.[504]

Türkiye, GKRY'nin deniz yetki alanı iddialarını iki temel sebep ile kabul etmemektedir. Birinci olarak GKRY'nin iddia ettiği alanlar Türkiye'nin mavi vatan sınırları ile yani öngördüğü MEB'i ile örtüşmektedir. İkinci olarak ise GKRY'nin KKTC'nin haklarını hiçe sayarak Ada'da tek yetkili otorite gibi hareket etmesi nedeniyle de Türkiye bu deniz yetki alanlarını kabul etmemektedir.[505] Öte yandan başta GKRY'nin ve Yunanistan'ın izlediği yaklaşım, Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de Antalya Körfezi'ne

---

[502] United Nations Digital Library, *Letter dated 18 March 2019 From the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary- General*, A/73/804, https://digitallibrary.un.org/record/3798177, 19.11.2022.
[503] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 41.
[504] SC-56, 19 Eylül 2019 Tarihli Bakanlık Açıklaması, https://www.mfa.gov.tr/sc_-56_-sozde-ruhsat-sahasi-hk-sc.tr.mfa, 19.11.2022.
[505] Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, s. 47.

hapsetme şeklindedir. Bu görüş ve yaklaşımlar Avrupa'daki bir kısım üniversiteler tarafından da destek görmekte ve "Sözde Akdeniz Deniz Yetki Alanları Haritası" olarak Sevilla Üniversitesi'nin hazırladığı ve aynı isimle anılan "Sevilla Haritası"[506] Yunanistan ve GKRY'nin bu yaklaşımına örnek olarak ileri sürülmektedir.

Harita 12: Sevilla Haritası

Kaynak: Sözcü, "Sevilla Haritası Nedir, Ne Anlama Geliyor? ", https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/sevilla-haritasi-nedir-ne-anlama-geliyor-6048880/, 11.11.2022.

Sevilla Haritasından hareketle GKRY ile Yunanistan'ın da Doğu Akdeniz'de yürüttüğü faaliyetleri incelemek gerekmektedir. Yunanistan, Girit, Kaşot, Kerpe ve Meis Adalarını birleştiren hattı esas alarak GKRY, Mısır ve Libya ile MEB sınırı çizmektedir. Yunanistan'ın öngördüğü bu hat, Türkiye'nin Anadolu yarımadasından kaynaklanan kıta sahanlığıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. Bu duruma sebep ise Yunanistan'ın uluslararası hukuka aykırı bir şekilde kara suları dışında kıta sahanlığı ve MEB sınırlarına sahip olmaması gereken bazı adalarını öne sürerek Doğu Akdeniz'de hak iddia etmeye çalışmasıdır. Bu doğrultuda Yunanistan, Mısır, Libya ve GKRY ile Girit, Kaşot, Kerpe, Rodos ve Meis hattını esas alan ortay hatta dayalı deniz yetki alanlarını sınırlandırma anlaşmaları imzalamaya çalışmaktadır. Doğu Akdeniz'de Libya ve GKRY dışında Mısır

[506] Sevilla Haritası, Yunanistan'ın Ege Denizi ve Akdeniz'deki, GKRY'nin de Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanları iddialarını dayandırdığı ve resmi olarak kabul edilmeyen haritadır. Başta Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri bu haritayı tanımadığını ifade etmişlerdir. (Euronews, "Sevilla Haritası Nedir? Ankara- Atina Gerginliği Nasıl Başladı, Gelinen Durum Ne?, https://tr.euronews.com/2020/09/22/sevilla-haritas-nedir-ankara-atina-gerginligi-nas-l-baslad-gelinen-durum-ne, 19.11.2022)

ile Ağustos 2020 yılında bir sınırlandırma anlaşması imzalayan Yunanistan,[507] bu anlaşma ile özellikle Türkiye karşısında iddia ettiği kimi tezlerinden de geri adım atmak durumunda kalmıştır. Buradaki amacı Türkiye'nin petrol ve balıkçılık gibi doğal kaynaklardan yararlanmasını engellemek ve uluslararası kamuoyunda oluşturulacak muhtemel baskı ile oldubittiler ile Doğu Akdeniz'de hak iddia etmeye çalışarak Türkiye-Libya Anlaşmasını uygulanamaz hale getirmektir.[508] Bu amaçla imzalanan Anlaşma 'da Yunanistan'ın Meis Adası dikkate alınmamış, Rodos Adası'na ise yarım etki tanınmıştır.[509] Söz konusu Anlaşmayı Türk Dışişleri Bakanlığı "165 No'lu" açıklama ile yok hükmünde ilan etmiştir. Yapılan açıklamada; Yunanistan ve Mısır arasında deniz sınırı bulunmadığı belirtilerek sınırlandırılan alanın Birleşmiş Milletlere bildirilen Türk kıta sahanlığı içinde olduğu vurgulanmıştır. Yine aynı açıklama ile Mısır'ın 2003 yılında GKRY ile imzaladığı MEB anlaşmasıyla 11.500 km^2 deniz alanı kaybettiği belirtilerek Yunanistan'la imzaladığı söz konusu anlaşma ile de hak kaybına uğradığı açıklanmıştır.[510] Bahse konu olan anlaşmaya bakıldığında, Mısır ile Yunanistan ana karaları yerine Mısır ana karası ile Yunan Adaları üzerinden bir sınırlandırmanın söz konusu olduğu görülmektedir. Öte yandan Rodos, Girit, Kerpe ve Çoban Adalarına kısıtlı yetki tanınmış olmakla beraber Meis Adası dikkate dahi alınmamıştır.[511] Yunanistan, diğer yandan GKRY ile bir sınırlandırma anlaşması yapmak üzere uygun bir zamanı kollamakla beraber Yunanistan Meclisi'nde anlaşma yapmadan MEB ilanı etme konusu tartışmaya dahi açılmıştır.[512] Nitekim Yunanistan'ın MEB ilanı için gerekli iç mevzuatı

---

[507] Cunhuriyet, "Yunanistan-Mısır MEB Anlaşması BM'de Yayınlandı", https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/yunanistan-misir-meb-anlasmasi-bmde-yayinlandi-1801172, 19.11.2022.

[508] Sertaç Hami Başeren, "Mısır-Yunanistan Anlaşması ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Uygulamaları", https://www.aa.com.tr/tr/analiz/misir-yunanistan-anlasmasi-ve-turkiye-nin-dogu-akdeniz-deki-uygulamalari/1953584, 19.11.2022.

[509] Veryansın TV, "Cem Gürdeniz, Mısır ve Yunanistan'ın MEB Anlaşmasını Yorumladı", https://www.veryansintv.com/cem-gurdeniz-misir-ve-yunanistanin-meb-anlasmasini-yorumladi, 19.11.2022.

[510] TC Dışişleri Bakanlığı, "No: 165, 6 Ağustos 2020, Yunanistan ile Mısır Arasında Sözde Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Anlaşması İmzalanması Hk.", https://www.mfa.gov.tr/no_-165_-yunanistan-ile-misir-arasinda-sozde-deniz-yetki-alanlari-anlasmasi-imzalanmasi-hk.tr.mfa, 19.11.2022.

[511] Yücel Acer, "Doğu Akdeniz'de Yunanistan-Mısır Deniz Sınırı Antlaşması ve Türkiye", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1466577, 19.11.2022.

[512] Bayram Çolakoğlu, "Papandreu'dan Sert Açıklama", https://www.balturk.org.tr/papandreudan-sert-aciklama/, 19.11.2022.

oluşturduğu için geriye yalnızca bu alanların ilan edilmesi kalmıştır.[513] Özellikle Doğu Akdeniz'de Yunanistan, resmi olarak kabul edilmese de Sevilla Haritasını bir nevi uygulamaya, bahse konu olan sınırları AB ve ABD üzerinden gayri resmi bir şekilde Türkiye'ye kabul ettirmeye çalışmaktadır.[514]

Yunanistan MEB konusunda pasif kalmamakta, uluslararası hukuka aykırı olarak izlediği proaktif politikalarla sürekli yeni durum yaratmaya, teamül hukuku oluşumuna zemin oluşturmaya çalışmaktadır. Örneğin; Adriyatik ve Girit'in güneyinde enerji jeopolitiğine yönelik bazı hamleler yapmıştır. Libya'da yaşanan iç karışıklıklardan istifade eden Yunanistan, tek taraflı olarak Girit'in güneyi ve İyon Denizi'nde "hidrokarbon rezervlerinin tespiti" amacıyla araştırma sahaları ilan etmiştir.[515] İhaleye konu olan sahanın sınırları, ortay hat temelinde belirlemiş, adaların kendi MEB'i olduğunu ileri sürmüş, 1980 yılında İtalya, 2009 yılında Arnavutluk ile imzaladığı anlaşmalarda yer alan kıta sahanlığı sınırlarının esas alındığı belirtilse de Arnavutluk Anayasa Mahkemesi'nin kararıyla anlaşma iptal edilmiştir.[516]

Libya ile Girit arasındaki sınırlandırmada ise ortay hat esasına göre Yunanistan tarafından tek taraflı olarak belirlenen sınırların dikkate alındığı göz önünde bulundurulduğunda esasen bu hat, Türkiye ile Libya arasında deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında esas alınan hattın 15 numaralı parsel içinde kaldığı, 20 numaralı parselin ise Türkiye-Libya arasındaki deniz yetki alanı sınırları dahilinde Libya'ya ait olan alan ile çakıştığı görülmektedir. Böylece Yunanistan hem Türkiye'nin hem de Libya'nın haklarını açıkça gasp etmektedir.[517] Ancak Türkiye bu oldubittilere Libya ile

---

[513] Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, s. 49.
[514] Şerife Çetin, "Yunanistan ve GKRY Sevilla Haritasıyla Türkiye'yi Antalya Körfezi'ne Hapsetmeye Çalışıyor", https://www.aa.com.tr/tr/dunya/yunanistan-ve-gkry-sevilla-haritasiyla-turkiyeyi-antalya-korfezine-hapsetmeye-calisiyor/1982659, 20.11.2022.
[515] Balkan Günlüğü, "Yunanistan, İyon Denizi ve Girit Adası'nda Sismik Araştırma İçin Navtex Yayımladı", https://balkangunlugu.com.tr/yunanistan-iyon-denizi-ve-girit-adasinda-sismik-arastirma-icin-navtex-yayimladi/, 20.11.2022.
[516] Sibel Mazrek, "Arnavutluk-Yunanistan Deniz Sınırları Sorunu Çözülüyor mu?", https://www.ankasam.org/arnavutluk-yunanistan-deniz-sinirlari-sorunu-cozuluyor-mu/, 20.12.2022.
[517] Ümit Yalım, "Yunanistan Türk Kıta Sahanlığını Parselleyip Satışa Çıkardı", https://www.turksam.org/detay-yunanistan-turk-kita-sahanligini-parselleyip-satisa-cikardi, 20.11.2022.

imzalanan anlaşmada oluşan alanları ruhsatlandırarak ve ardından sondaj gemileri ile araştırmalar yaparak hukuki karşılık vermektedir.[518]

Harita 13: Yunanistan'ın 15 Numaralı Parseli ile Türk Kıta Sahanlığı Sınırlarının Çakıştığını Gösteren Harita

Kaynak: Haber7, "Girit'in Ruhsatı Hazır", https://www.haber7.com/guncel/haber/2944792-giritin-ruhsati-hazir, 15.11.2022.

Yunanistan, attığı tek taraflı adımlar ile bahse konu deniz alanlarını fiili durum yaratarak kendi lehine döndürme, bu alanları tescil ettirme amacı güttüğü görülmektedir. Yunanistan, ortaya koyduğu bu yöntem ile Libya'ya ait olan asgari 39.000 km^2'lik bir deniz alanını, Türkiye'ye ait olan deniz alanının ise yaklaşık 9.000 km^2'lik kısmını sahiplenmeye çalışmaktadır.[519] Türkiye ile Libya'nın karşılıklı kıyıları olduğu, bu nedenle de aralarında MEB antlaşması yapması için uygun ortamın oluştuğuna kanaat getiren taraflar 29 Kasım 2010 yılında başlayan görüşmeleri[520] nihayete erdirmek üzere 27 Kasım 2019 tarihinde İstanbul'da "Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası" ve "Askeri Eğitim ve İş Birliği" konusunda mutabakat

[518] Haber7, "Girit'in Ruhsatı Hazır", https://www.haber7.com/guncel/haber/2944792-giritin-ruhsati-hazir, 15.11.2022.
[519] Cihat Yaycı, *Libya, Türkiye'nin Denizden Komşusudur* s. 24.
[520] Cihat Yaycı, *Libya, a.g.e.* s. 66.

imzalanmıştır.[521] Bu Mutabakat ile hem Türkiye'nin tezleri uluslararası bir anlaşmada yer aldı hem de Yunanistan'ın sınırlandırma tezleri olan adalara tam yetki verilmesi hususu akamete uğratılarak Akdeniz'de oldubittiler yaratabileceği bir ortamın oluşması engellenmiş oldu. Başka bir ifade ile uluslararası hukukta tescillenen mutabakatla Türk tezleri yazılı bir şekilde yer alarak sonraki anlaşmalar için de kapı aralanmıştır. Öte yandan Yunanistan Ege Denizi'nde bir türlü hayata geçiremediği kara sularını 12 mile çıkarma planını, Ocak 2021'de Adriyatik Denizi'nden başlayarak Girit Adası'nın batısı ile devam ettirip adım adım Türk sınırlarına getirmeye çalışmaktadır. Yunanistan bu hedefe ulaştıktan sonra ise MEB ilanının yapılacağı planlanmaktadır.[522]

Yunanistan ve GKRY, özellikle 2010 yılında "Mavi Marmara Olayı" ile Türkiye'nin önce İsrail, 2013 yılında Mısır'ın ilk seçilmiş Cumhurbaşkanı olan Muhammed Mursi'ye yapılan askeri darbe ile de Mısır'la ilişkilerde yaşanan olumsuz gelişmeler neticesinde oluşan bölgesel ortamdan istifade ederek bu ülkelerle yeni iş birliği alanları oluşturmuştur. Yunanistan-GKRY-İsrail ve Yunanistan-GKRY-Mısır üçlü mekanizmaları ile ekonomik temelli iş birliği alanları yanında siyasi ve stratejik alanlarda da uluslararası yapılanmalara gitmişlerdir.[523] Düzenli ortak tatbikatlar serisi ve eğitimler iş birliği anlaşmaları kapsamında yasal zeminde gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

Yunanistan Sevilla Haritası doğrultusunda Girit, Kaşot, Çoban, Rodos, Meis Adaları hattını ilgili kıyı kabul ederek Türkiye'yi Doğu Akdeniz'den dışlamaya çalışmakta, GKRY ile ortay hatlar temelinde hakkaniyeti göz ardı edecek biçimde Türkiye'ye Antalya Körfezi'nde sınırlı bir kıta sahanlığı/MEB alanı bırakma yönünde stratejiyi takip etmektedirler. Yunanistan'ın kıyı olarak belirttiği bu adalar, Yunanistan anakarası ile Anadolu kıyıları arasında çizilen ortay hatta "Ters Tarafta" yer alan adalar olmaları nedeniyle söz konusu bir sınırlandırmada ana karalar ile aynı etkiyi sağlayamaz

---

[521] Resmî Gazete, 7195 sayılı Kanun, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti Arasında Akdeniz'de İmzalanan Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası", Kabul Tarihi: 06.12.2019.

[522] Ulusal Kanal, "Yunanistan'dan Girit'te 12 Mil Kışkırtması Hazırlığı", https://www.ulusal.com.tr/mavi-vatan/yunanistandan-giritte-12-mil-kiskirtmasi-hazirligi-15004676, 20.11.2022.

[523] Hacı Mehmet Boyraz, "Yunanistan ile GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki Hesapları Başarısızlığa Mahkum", https://www.setav.org/yunanistan-ile-gkrynin-dogu-akdenizdeki-hesaplari-basarisizliga-mahkum/, 21.11.2022.

ve benzer statüde değerlendirilemez.[524] Bir başka anlatımla ters tarafta kalan adalara ana karalar gibi bir etki tanınmadığı ve benzer statüde değerlendirilmediği için sınırlandırma yapılırken bu adalara yalnızca kara suları kadar etki ve yetki verilmektedir. Bu durum Uluslararası Hakem Mahkemesi'nin İngiltere-Fransa arasındaki "Kanal Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığında" açıkça belirtilmektedir.[525] Bu ve benzeri kararlardan hareketle Yunanistan'ın söz konusu adalar üzerinden herhangi bir kıyı oluşturması söz konusu olmamaktadır. Olası bir sınırlandırma işlemi için hakkaniyete en uygun olan sınırlandırma prensipleri ilgili yargı ve hakem kararlarından ortaya çıkmaktadır.[526] Uluslararası hakem mahkemesi dava kararlarından ön plana çıkan ilk prensip "coğrafyanın üstünlüğü" prensibidir. Coğrafya kavramından, iki kıyıdaş arasındaki anakaralar anlaşılmaktadır.[527] Uluslararası Adalet Divanı tarafından bu prensip, Kuzey Denizi Davaları kararında, "*coğrafyanın yeniden şekillendirilmesi söz konusu olamaz*", İngiltere-Fransa Davası kararında "*eşit uzaklık ya da başka herhangi bir sınırlandırma metodunun uygunluğunu coğrafi şartlar belirler*", Libya-Malta Davasında "*tarafların kıyıları başlama çizgisini oluşturur*" ve Tunus-Libya Davası kararında "*kıta denize hakimdir*" şeklinde belirtilmiştir.[528] MEB ve kıta sahanlığının belirlendiği kararda, coğrafyanın üstünlüğü prensibi ön plana çıkarılmıştır. Buradan hareketle, uluslararası mahkeme kararları ışığında sınırlandırma işlemine başlarken öncelikle iki anakara ülke arasında bir sınırlandırma çizgisi belirlenmektedir. Ancak iki ülkenin kıyı uzunlukları ve kıyı şekilleri benzerse sınırlandırma çizgisi o zaman eşit uzaklık çizgisi olmaktadır.[529] Sınırlandırma işlemine bakarken ikinci olarak, olası sınırlandırma durumunda ilgili coğrafya unsurlarının dikkate alındığı durumda sınırın hakça sayılıp sayılmayacağının

---

[524] Nasıh Sarp Ergüven, "Adaların Deniz Alanı Sınırlandırmasına Etkisi ve Doğu Akdeniz", Kemal İnat, Muhittin Ataman, Burhanettin Duran (Ed.), *Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları*, SETA Yayınları, 2. Baskı, Aralık 2020, İstanbul, s. 354.
[525] Mavi Vatan, "Adalar Denizi ve Doğu Akdeniz İçin Emsaller ", https://mavivatan.net/adalar-denizi-ve-dogu-aldeniz-icin-emsaller/, 21.11.2022.
[526] Mavi Vatan, "Adalar Denizi ve Doğu Akdeniz İçin Emsaller ", https://mavivatan.net/adalar-denizi-ve-dogu-aldeniz-icin-emsaller/, 21.11.2022.
[527] Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, s. 58.
[528] Kaan Kapan, "Coğrafyanın Üstünlüğü" ve "Jeopolitik Önem" Perspektifinden Doğu Akdeniz ve Adalar (Ege) Denizi", https://cdn.istanbul.edu.tr/file/JTA6CLJ8T5/336659C4BB0847FD96084C462B405446, 21.11.2022.
[529] Serap Akipek, "Eritre-Yemen Hakem Kararı Işığında Kızıldeniz Adalarının Aidiyeti Sorunu", https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/629343, 21.11.2022.

değerlendirilmesidir. Çünkü diğer coğrafi unsurların başında adalar gelmektedir.[530] Bu hususta adalara verilecek olan etki önem kazanmaktadır. Özellikle anakaralar arasındaki adalara verilecek etkinin yanında coğrafi denge, nüfus, konum ve büyüklük gibi özellikler adalara verilecek olan hakları belirlemektedir.[531] Başka bir ülkenin kıyılarına yakın adaların, sınırlandırmadaki rolü İngiltere-Fransa Kanal Davaları Kararı'nda görüldüğü üzere kısıtlama uygulanması yönünde olmuştur. Çünkü iki anakara arasındaki sınırlandırmada adalara ya daha az etki verilmektedir ya da tümden ihmal edilmektedir.[532] Buradaki esas husus adalar üzerinde bir sosyal, ekonomik varlık yani, nüfus ve yerleşim unsurlarının önemli olmasıdır. Hakça çözüme ulaşılması noktasında yapılacak olan sınırlandırmada üçüncü olarak coğrafya dışı ile ilgili unsurlar uluslararası mahkeme kararları doğrultusunda değerlendirilmektedir.[533] Bu doğrultuda sınırlandırma alanlarındaki doğal kaynaklar öne çıkmaktadır. Doğal kaynakları hakkaniyete uygun bir şekilde paylaştırmayan orantısız sınırlandırma çizgileri kabul edilmeyecektir. Böylece yargı ve hakemlik kararları ışığında sınırlandırma hususunda bir diğer prensip olan "oransallık prensibi" ortaya çıkmaktadır. Buna göre, iki devletin kıyı uzunlukları arasındaki oran ile sınırlandırma sonucunda ülkelere verilecek oranın birbirine yakın olması gerekmektedir.[534] Başka bir ifadeyle kıyı uzunluğu uzun olan devlete karşı daha dar bir kıyı uzunluğuna sahip olan bir devletin ya da küçük bir adanın ya da kara kütlesinin kendi alanından daha fazla sınırlandırmada hakkı olamaz. Buradan hareketle bir diğer prensip olan "kapatmama prensibi"[535] ortaya çıkmaktadır. Kıta sahanlığı sınırının tespit edilmesinde mesafe unsurunun kabul edilmesiyle, sınırlandırma çizgisinin her iki ülkenin önünü kapatmamasını sağlaması gerektiği kabul edilmiştir.[536] Yani sınırlandırma çizgisi,

---

[530] Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, s. 59.
[531] Gös. Yer.
[532] Gös. Yer.
[533] Gös. Yer.
[534] Sami Doğru, "Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Doğu Akdeniz", https://tasam.org/Files/Icerik/File/yeni-deniz-guvenligi-ekosistemi-ve-dogu-akdeniz_EKT_y_pdf_5c9334d0-0e4b-434d-8278-b3e2a8eea05d.pdf, 21.11.2022.
[535] Sami Doğru, a.g.m., 257-258.
*"Kapatmama" kavramı, yargı kararlarında kullanılan "non-encroachment" kavramının Türkçe karşılığı şeklinde kullanılmıştır.
[536] Selin Toluner, "Maine Körfesindekş Deniz Alanlarının Sınrmadırılmsaı Davası", https://uluslararasihukukcalismalari.wordpress.com/2017/02/12/maine-korfezindeki-deniz-alanlarinin-sinirlandirilmasi-davasi-canadaunited-states-of-america-judgement-1984/, 21.12.2022.

her ülkeye yakın alanların bırakılmasıyla kıyıların önünün açık tutulması gerektiği, ters tarafta kalan adaların varlığı söz konusu olduğunda da ya kısıtlı yetki verilerek ya da sadece kara suyu kadar alan bırakılıp ihmal edilerek kıyı devletinin önünün açık tutulması hedeflenmiştir. Dolayısıyla bir ülkenin yakınındaki deniz alanının başka bir ülkeye verilmesiyle sonuçlanacak olan bir sınırlandırma metodu hakkaniyete aykırı olduğu uluslararası mahkeme kararlarında güçlü bir şekilde vurgulanmıştır.

Harita 14: Türkiye'nin Kıyı Uzunluğu ile Yunan Adalarının Kıyı Uzunluğu

Kaynak: Türk Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezi (TURKDEGS (Twitter)), https://twitter.com/turkdegs/status/1417191023462297604?lang=bg, 19.11.2022.

Özetleyecek olursak Yunanistan'ın uluslararası mahkeme kararları doğrultusunda, Kerpe, Kaşot, Rodos ve Meis adalarının Türkiye ve Yunanistan anakaraları arasındaki ortay hattın ters tarafında (yani Anadolu kıta sahanlığında Türkiye anakarasına yakın olan adalar) kalmaları nedeniyle Doğu Akdeniz'de MEB sahibi olamamaktadır.[537] Diğer taraftan coğrafyanın üstünlüğü ve oransallık prensipleri doğrultusunda Harita- 14'da da gösterildiği gibi Anadolu yarımadasının kıyılarının uzunluğu Yunanistan'ın söz konusu adalarıyla kıyas kabul etmeyecek derecede fazladır. Ayrıca bu adaların Anadolu kıta sahanlığında yani ters tarafta bulunmaları dolayısıyla kapatmama prensibine aykırılık oluşmaktadır. Bu prensip ve yargı kararları Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de Türkiye karşısında bulunduğu iddiaları çürütmekte ve

[537] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 62.

iddia ettiği hukuki argümanlarını ortadan kaldırmaktadır.[538] Böylece Doğu Akdeniz'de 1870 km ile en uzun kıyı şeridine sahip olan Türkiye'nin deniz yetki alanları paylaşımında bu doğrultuda bir hakka sahip olması gerekmektedir. Türkiye ise ilan ettiği Mavi Vatan Doktrininde bu haklarını önemle vurgulamış, gambot diplomasi başta olmak üzere yürütülecek tüm diplomasi seçenekleriyle sınırlarını koruyacağını uluslararası kamuoyuna özellikle deniz tatbikatları ve sismik/sondaj faaliyetleri ile duyurmuştur.

Türkiye, bu yaklaşımının ispatı olarak Barbaros Hayrettin Paşa sismik araştırma gemisini 18 Ekim 2018 itibariyle Mavi Vatan sınırlarında faaliyetlerde bulunması için Doğu Akdeniz'e göndermiştir.[539] Ancak faaliyet kapsamında araştırma gemisi dayatılmaya çalışılan Sevilla Haritası sınırları dışına her çıkışında başta Yunanistan ve AB ülkeleri olmak üzere uluslararası alanda Türkiye aleyhine propaganda faaliyetlerine başlamaktadır. Türkiye, 18 Ekim 2018 itibarıyla Doğu Akdeniz'de 2011 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile yapılan anlaşma doğrultusunda "Güzelyurt Araştırma Sahası" nda çalışmalarına başlamasıyla Yunanistan ve AB ülkelerinden ciddi tepkiler gelmeye başladı. Yunanistan tepkiyle de kalmayıp firkateynlerini söz konusu alanlara göndererek Türkiye'nin devlet gemisine "Yunanistan kıta sahanlığında faaliyet gösterildiği" gerekçesiyle uyarılarda bulundu. Buna karşın Türk Deniz Kuvvetleri unsurları hızlıca alana intikal etmiş, araştırma gemilerini olası saldırı yada tehdit durumlarına karşı korumak üzere refakat etmeye başlamışlardır.[540] Her ne kadar Türkiye'nin söz konusu faaliyetleri Yunanistan'ın Denizcilik Hidrografi Merkezi'nde de yayınlanan kıta sahanlığı sınırlarında dahi olmayıp Türkiye'ye ait kıta sahanlığı/MEB sınırları dahilinde olsa da Ege Denizi'nde olduğu gibi Doğu Akdeniz'de de sözde Sevilla Haritası üzerinden tartışmalı alanlar yaratarak Türkiye'ye uluslararası baskı yoluyla isteklerini dayatmaya çalışmaktadır. Ancak gerek AB gerek Yunanistan resmî açıklamalarında bu haritayı kabul etmese de fikren uygulamaya çalıştıkları

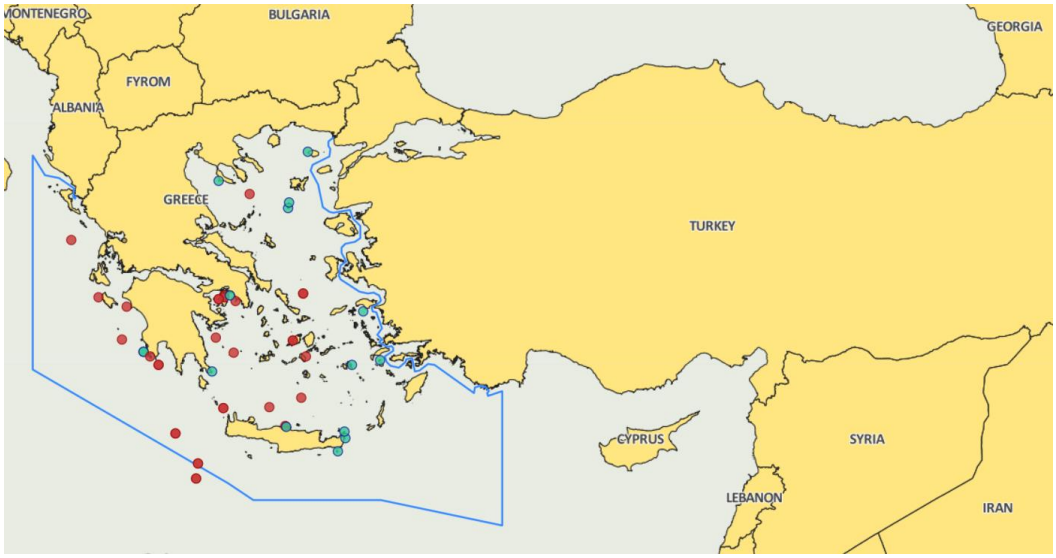
[538] Cihat Yaycı, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye", Bilge Strateji, Cilt 4, Sayı 6, Bahar 2012.

[539] T.C. Dışişleri Bakanlığı, "No: 277, 18 Ekim 2018, "Barbaros Hayreddin Paşa" Gemisinin Akdeniz'deki Sismik Araştırma Faaliyeti Hk.", https://www.mfa.gov.tr/no_-277_-barbaros-hayreddin-pasa-gemisi-nin-akdeniz-deki-sismik-arastirma-faaliyeti-hk.tr.mfa, 22.11.2022.

[540] CNN Türk, "Barbaros Hayreddin Paşa Gemisi'ne Dev Koruma Çemberi", https://www.cnnturk.com/turkiye/barbaros-hayreddin-pasa-gemisine-dev-koruma-cemberi, 21.11.2022.

görülmektedir. Yunanistan Denizcilik ve Hidrografi Merkezi'nde yer alan haritadan da anlaşılacağı üzere Yunanistan'ın da Sevilla Haritasını tanımadığı söylenebilmektedir.

Harita 15: Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de Kıta Sahanlığı/ MEB Alanını Gösteren Harita

Kaynak: Yunanistan Denizcilik Hidrografi Merkezi, https://www.hnhs.gr/geoindex/messages.html?lang=en&fbclid=PAAaaM7TBrFekd5u9qNyCIfSpjkL_L4dVQwr5rF_ve6ozbVDxgBh5Um9GSXS0, 19.11.2022.

2.3.6.3. Türkiye'nin Doğu Akdeniz Stratejisini Belirleyen Dinamikler

Türkiye, "2 Mart 2004 tarih ve 2004/Turkuno DT4739" sayılı nota ve "23 Temmuz 2007 tarihli 456" sayılı notası ile Doğu Akdeniz'deki haklarını saklı tuttuğunu ve Mavi Vatan sınırlarının uluslararası anlaşmalarla netleşmesinin ardından münhasır ekonomik bölge ilanının gerçekleşeceği Türk Dışişleri Bakanlığının basın açıklamalarından anlaşılmaktadır.[541] Bu noktada Türkiye'nin sınırları çizerken hangi devletleri kıyıdaş olarak kabul edip uluslararası antlaşma imzalayacağı konusu devletin resmi organları tarafından ilan edilmemiş, açıklanmamıştır. Bu sebeple öncelik olarak hangi kıyıdaş devletlerle Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de karşılıklı kıyıları bulunduğunun

[541] Selami Kuran, *Uluslararası Deniz Hukuku*, s. 296.

net bir şekilde ifade edilmesi yerinde olacaktır. Bunun yanında Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) bağımsız ve egemen devletler olarak Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) ilan ettiği MEB alanları içerisindeki parsellerde doğrudan haklarının olup olmadığı da incelenmesi gereken konulardan biridir. Son olarak da Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de sahip olması gereken deniz yetki alanını, münhasır ekonomik bölgesini ve kıta sahanlığını yani Mavi Vatanını gösterir harita resmi olarak açıklanıp BM Genel Sekreterliği'ne tevdi edilip yayınlatılması sağlanmalıdır. Böylece Türkiye, Doğu Akdeniz'deki hak ve menfaatlerini uluslararası anlaşmalarla ve hukuka uygun biçimde kullanabilecektir.

Doğu Akdeniz stratejik olarak önemini korumuş olsa da2000'li yıllara kadar deniz yetki alanlarının paylaşımı konusu gündeme gelmemiştir. Ancak 2003 yılında GKRY, Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarında paylaşım mücadelesini başlatmıştır.[542] 2003 yılından günümüze kadar ise Türkiye, Doğu Akdeniz'de kara suları sınırları ile MEB sınırlarını ilan etmemiş, KKTC (2011) ve Libya (2019) dışında diğer kıyıdaş devletlerle herhangi bir antlaşma imzalamamıştır. Fakat Türk Dışişleri Bakanlığı, $32^{0}40^{l}18^{l}$ D Boylamı Batısı ve $33^{0}40^{l}$ K enlemi Kuzeyi deniz alanlarında uluslararası hukuktan kaynaklanan meşru hak ve menfaatlerinin olduğunu ve bahse konu alanın kıta sahanlığından kaynaklanan haklarından hareketle kendi deniz yetki alanına dahil olduğunu ifade etmeye devam etmektedir.

Esasen Türkiye'nin Doğu Akdeniz başta olmak üzere deniz alanlarının koordinatlarını gösteren ve olması muhtemel sınırlarını belirten bir harita söz konusu olmamıştır. 1965 yılında Türkiye'nin esas hatlarını beliren harita yayınlansa da resmi görüş olarak kabul edilmemiş ve dikkate alınmamıştır.[543] Daha sonra Prof. Dr. Sertaç Hami Başeren'in ortaya koyduğu harita dışında da bir çalışma yapılmamıştır. Ortaya konulan bu harita ise minimalist bir yaklaşım ile çizilmiş ve sınırlandırma çizgisi olarak ortay hat kabul edilmiş ve düşey hatlarla sınırlı sayıda kıyıdaş devletle anlaşma

---

[542] Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, s. 78.
[543] Emete Gözügüzelli,

imzalanabileceği öngörülmüştür.[544] Bu haritaya göre kıyıdaş olarak yalnızca KKTC ve Mısır seçilmiştir.

Harita 16: Mavi Vatan Haritası

[544] Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, s. 79.

Kaynak: MaviVatan.net., https://harita.mavivatan.net/, 19.11.2022.

Doğu Akdeniz'de GKRY 2003 yılından itibaren inisiyatif alma girişimlerini ara vermeden devam ettirmektedir. GKRY, 26 Ocak 2007 yılında Kıbrıs Adası'nın güneyinde 13 adet petrol arama ruhsat sahası ilan etmiş ve ihaleye çıkmıştır. Bu gelişmelere karşı ise Türk Dışişleri Bakanlığı'nın yaptığı açıklamalarda KKTC'nin hakları bulunduğu gerekçesiyle GKRY'nin ruhsat sahalarının hükümsüz olduğu, Kıbrıs Türklerinin, Ada'nın doğal kaynaklarından eşit faydalanma hakkı olduğu, Türkiye ve KKTC'nin meşru hak ve çıkarlarının bulunduğu ve korunacağı ifade edilmiştir.[545] Ancak GKRY 19 Eylül 2011 itibariyle ilan ettiği sahalarda sondaj faaliyetlerine başlamıştır. Bunun üzerine 21 Eylül 2011 tarihinde New York'ta Türkiye ile KKTC arasında Ada'nın kuzeyi ile Türkiye arasında kalan bölgeye yönelik olarak "Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşma"[546] imzalanmıştır.

[545] T.C. Dışişleri Bakanlığı, Bakanlık Açıklamaları No: 18- 30 Ocak 2007, https://www.mfa.gov.tr/no_18-_-30-ocak-2007_-guney-kibris-rum-yonetimi_nin-dogu-akdeniz_deki-ulkelerle-deniz-yetki-alanlarini-ilgilendiren-ikili-anlasmalar-yapma-gayretlerini-hk_-.tr.mfa; , No: 288- 21 Aralık 2010, https://www.mfa.gov.tr/no_-288_-21aralik-2010_-israil-ile-gkry-arasinda-imzalanan-meb-anlasmasi-hk_.tr.mfa; No: 181- 5 Ağustos 2011, https://www.mfa.gov.tr/no_-181_-5-agustos-2011_-gkry_nin-dogu-akdeniz_de-petrol-ve-dogalgaz-arama-faaliyetleri-hk_.tr.mfa, 15.11.2022.

[546] Resmî Gazete, 6344 Sayılı Kanun, "Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşma", Kabul Tarihi: 29.06.2012.

Yaşanan gelişmeleri uluslararası hukuk kararları doğrultusunda değerlendirecek olursak; deniz yetki alanları sınırlandırmasının, devletlerin ilgili kıyı uzunluklarının orantısına göre, adaların kıtanın önünü kapatmayacak şekilde ve ters tarafta olup olmamaları dikkate alınarak yapılması gerekmektedir. Buradan hareketle adaların anakaralar kadar bir deniz alanına sahip olamayacağı, kara ülkesinin denize hâkim olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede Kıbrıs'ın anakaraların önünü kapatmayacak şekilde sahip olabileceği deniz yetki alanının sınırlı olabileceği belirtilmelidir.[547] Diğer yandan GKRY, MEB ilanında ve imzaladığı sınırlandırma anlaşmalarında Türkiye'nin de kullandığı düşey hatlar yerine diyagonal hatları kullanmış, böylelikle de hem karşılıklı kıyıdaş devletlerin sayısını hem de deniz yetki alanlarını artırmıştır.[548] Halbuki Türkiye'de GKRY'nin kullandığı diyagonal hatları kullanmış olsa yalnızca Mısır, KKTC ve Suriye haricinde İsrail, Libya ve Lübnan ile de kıyıdaş devlet konumundadır.[549] Dolayısıyla düşey hatların kullanılması, yer küre haritasına hiç eğim yokmuş gibi bakılmasından kaynaklanan eksikliklere neden olmuştur. Bu durumda yalnızca doğu batı, kuzey güney ekseninde kıyıdaş devletlerin olduğu kabul edilmektedir. Ancak Türkiye'nin güneydoğu ve güney batı köşeleri arasında dünyanın eğiminden de kaynaklanan 10 derecelik eğim bulunmaktadır. Buradan hareketle yer küre haritasına bu eğimle üç boyutlu bir şekilde bakıldığında 360^0'yi kapsayacak şekilde farklı açılardan ortay hat belirlenmesi yapılabilecektir.[550] Dolayısıyla mavi vatandaki hak ve menfaatlerin korunması, ulusal çıkar ve güvenliğe uygun olan diyagonal hatların kullanılmasını Türkiye'nin yöntem olarak benimsemesi doğru olacaktır. Dünyada da yaygın olarak kullanılan bu yöntem doğrultusunda Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de kıyıdaş devlet sayısı artmaktadır. Batı'da Libya ile Doğu'da İsrail ile imzalanacak sınırlandırma anlaşmaları Türkiye'nin mavi vatan sınırlarının belirlenmesi noktasında ciddi önem arz etmekte ve Türkiye'nin bölgedeki yalnızlığının sonlanmasına yol açabilecektir. Esasen Libya ile Türkiye'nin denizden komşu olduğu tezi 2011 yılında Cihat Yaycı'nın "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları Sınırlandırılmasında Libya'nın Rolü ve Etkisi" başlıklı makalede

---

[547] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 92.
[548] Gös. Yer.
[549] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 93.
[550] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 94.

özetlenmiştir. Makaleye göre "*Libya'nın Derne, Tobruk ve Bordiya kıyıları Türkiye'nin Marmaris, Fethiye ve Kaş kıyıları yani Deveboynu Burnu'ndan itibaren doğuya uzanan sınırları karşılıklıdır… Anadolu ve Afrika Kıtası ortay hattı esasında yapılacak olan anlaşma her iki devletin de menfaatinedir*." şeklinde belirtilmiştir.[551] Öte yandan İsrail'le sınırlandırma anlaşması yapılması durumunda Mavi Vatanın doğu sınırı güvenceye alınmış olacak ve Yunanistan'ın GKRY ve Mısır ile MEB anlaşması imzalamasının önüne geçilecek, imzalasa bile kadük hale gelecektir.[552] Çünkü Libya ve İsrail ile çizilen hat arasında kalan alan Birleşmiş Milletlere de bildirilen Türk kıta sahanlığıdır. Bu sayede Yunanistan'ın izlediği yayılmacı siyasetine Türkiye Doğu Akdeniz'de ciddi darbe vurmuş olacaktır. Başka bir ifade ile Türkiye'ye dayatılmaya çalışılan Sevilla Haritası sadece sözde ve kâğıt üzerinde kalmış olacaktır.

Diğer yandan Doğu Akdeniz'de ilk doğalgaz keşfinin yapıldığı 2010 yılından itibaren enerji merkezli bir diplomasi hareketliliği baş göstermiştir. Enerji arz ve güvenliği çerçevesinde gelişen bu diplomasi girişimleri beraberinde doğal olarak ekonomik, siyasi ve askeri iş birliğini de gerekli kılmaktadır. 2010 yılı sonrası yaşanan gelişmeler sonrasında Türkiye'nin önce İsrail ardından da Mısır'la ilişkilerindeki olumsuzluklar neticesinde Yunanistan ve GKRY inisiyatifi ele alarak İsrail ve Mısır ile ciddi ilişkiler kurmaya başlamıştır. Bu yakınlaşmalara, Filistin, Ürdün, Lübnan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE)'de katılmıştır. Özellikle, oluşturdukları üçlü mekanizmalarla Doğu Akdeniz'de enerji ulaşımı ve güvenliği noktasında önemli anlaşmalara imza atmaya başlamışlardır. Fakat gerçekleştirilen bu faaliyetler, KKTC ve Türkiye'nin kıta sahanlığından kaynaklanan egemenlik haklarını ihlal etmektedir.

Mısır, son zamanlarda Doğu Akdeniz'deki enerji kaynakları, yaptığı keşifler ve ön plana çıkan siyasi/askeri adımları üzerinden sıkça gündeme gelmektedir. Mısır, bölgedeki enerji kaynaklarının çıkarılıp ihtiyaç dışında kalanı da Avrupa'ya ihracı hususunda GKRY ve Yunanistan ile anlaşmalar yapmıştır. Hem İsrail hem de GKRY ile yürütülen müzakereler neticesinde yapılan anlaşmalar neticesinde Mısır, Doğu Akdeniz

---

[551] Cihat Yaycı, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya'nın Rolü ve Etkisi", https://dergipark.org.tr/tr/pub/guvenlikstrtj/issue/7529/99176, 19.11.2022.
[552] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 101.

kaynaklarının uluslararası piyasalara arzı noktasında önemli bir dağıtım merkezi haline gelme fırsatını yakalamıştır.[553] Bu noktada Mısır, GKRY, Yunanistan arasında artan iş birliği üçlü zirveler ile artırılmaya çalışılmıştır.

Mısır'ın ardından Yunanistan-GKRY-İsrail üçlü zirveleri ile Doğu Akdeniz'de Türkiye aleyhine yeni bir oluşum daha ortaya çıkmıştır. İsrail, halihazırda 2010 yılında GKRY ile MEB anlaşması imzalamış, 12 Temmuz 2011'de ise diğer kıyıdaşlarla anlaşma imzalamaksızın MEB ilan ederek koordinatlarını Birleşmiş Milletlere bildirmiştir. İsrail'den çıkan enerjinin Avrupa piyasalarına ulaşması için anlaşmalar imzalayan taraflar iş birliklerini her alanda geliştirmeye çalışmaktadırlar.[554] Askeri, ekonomik ve enerji alanlarında anlaşmalar imzalayan taraflar özellikle askeri alanda iş birliği alanlarını artırmaya çalışmışlardır. İsrail savaş uçaklarının Yunanistan'ın Akdeniz'deki üslerinden yararlanması ve istihbarat paylaşımı, GKRY hava sahasının İsrail savaş uçaklarına açılması, gizlilik dereceli bilgilerin GKRY ile paylaşılması askeri iş birliğinin başka boyutlarını oluşturmaktadır.[555]

Diğer yandan GKRY-Yunanistan-Lübnan/ Ürdün/Filistin üçlü zirveleri ile Türkiye, KKTC ve Libya dışındaki Doğu Akdeniz ülkeleri çok taraflı anlaşmalarla deniz alanlarını sınırlandırma ve enerji kaynaklarında söz sahibi olma yolunda önemli adımlar atmışlardır.[556] Yunanistan-GKRY tarafından hem Sevilla Haritası sınırlarını meşrulaştırmak hem de GKRY'nin ilan ettiği ruhsat sahalarından ihale alan ülkelerin bir araya gelerek güçlü bir yapı oluşturulması gündeme gelmiştir. Bu yapı ile hem ruhsat sahaları meşrulaştırılmış olacak hem de Türkiye'nin faaliyetleri kısıtlanmış olacaktır. Bu

---

[553] İsa Az, "2011 sonrası Enerji Bağlamında Mısır'ın Doğu Akdeniz Enerji Stratejisi", https://turkdegs.org/icerik/2011-sonrasi-enerji-baglaminda-misirin-dogu-akdeniz-enerji-stratejisi, 23.11.2022.

[554] Stelyo Berberakis, "Yunanistan-İsrail-Güney Kıbrıs Üçlüsü Doğu Akdeniz'de İş Birliğini Artırıyor", https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44040323, 21.11.2022.

[555] Panos Nastos, "Greek-Israeli-Cyprus Military and Security Relations: A Preview, https://www.rieas.gr/researchareas/2014-07-30-08-58-27/greek-israel-studies/2077-greek-israeli-cyprus-military-and-security-relations-a-preview, 24.11.2022.

[556] Euronews, "Yunanistan, Ürdün ve Kıbrıs Liderleri Atina'da Toplandı: Gündem Doğu Akdeniz ve Kıbrıs", https://tr.euronews.com/2021/07/28/yunanistan-urdun-ve-k-br-s-liderleri-atina-da-topland-gundem-dogu-akdeniz-ve-k-br-s; Tevfik Kadan, "Filistin Başkanı Abbas'tan Güney Kıbrıs'a Ziyaret", https://www.aydinlik.com.tr/haber/filistin-baskani-abbastan-guney-kibrisa-ziyaret-321523; Pusula Haber, "Lübnan'ın Yunanistan ve GKRY ile İlişkileri", https://www.pusulahaber.com.tr/lubnanin-yunanistan-ve-gkry-ile-iliskileri-1094770h.htm, 24.11.2022.

doğrultuda Yunanistan, GKRY, Mısır, İsrail, Ürdün, Filistin ve İtalya enerji bakanları, 14 Ocak 2019'da Kahire'de bir araya gelerek sekreteryasının Kahire'de olacağı Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nun kurmuşlar, 2020 yılında da bölgesel bir kuruluş haline getirmişlerdir.[557] Forumun amacı olarak Doğu Akdeniz'deki doğalgaz kaynaklarının geliştirilmesi için diyalog ve iş birliği ortamı yaratmak şeklinde belirtilse de Foruma Türkiye ve KKTC'nin davet edilmemesi iş birliği ve güvenlikten çok uzak bir yapılanma olduğunu göstermektedir.[558]

Gelişmeler ışığında Doğu Akdeniz'deki enerji güvenliği, ekonomi, savunma ve askeri iş birliği alanlarında kendisini göstermektedir. Bu hususta Doğu Akdeniz'de askeri iş birliği/savunma anlaşmaları yapılmakta, birleşik tatbikatlar icra edilmektedir. Böylece taraflar birlikte çalışabilirlik seviyelerini üst düzeyde tutmaya gayret etmektedirler. Bölgesel aktörler savunma anlaşmaları ve tatbikatlarla aralarında bir yakınlaşma sağlarken, bölge dışı aktörleri de gerek savunma gerek ekonomik ve yahut siyasi manevraları için destek olarak görmektedirler. Bu noktada Kıbrıs Adası hem Orta Doğu bölgesine hem de kriz bölgesine yakınlığı nedeniyle var olan askeri unsurların birçok ihtiyacını karşılayacak stratejik bir konumdadır.[559] Bunun farkında olan GKRY, 1960 tarihli Kıbrıs Cumhuriyeti Kurucu Antlaşmalar aleyhine olacak biçimde, liman, havaalanı ve üslerin kullanılmasını da içeren bir dizi anlaşmalar yapmaktadır.[560] Benzer biçimde GKRY Nisan 2019 yılında Birleşik Krallık (İngiltere) ile de savunma ve güvenlik odaklı bir Mutabakat Muhtırası imzalamıştır.[561]

Bu doğrultuda Doğu Akdeniz'de, Mısır, İsrail, Birleşik Arap Emirlikleri, Fransa, ABD, GKRY, Yunanistan, İtalya, İngiltere ve Almanya'nın da katıldığı çok taraflı

---

[557] BBC News, "Doğu Akdeniz Gaz Forumu: Türkiye'ye Rakip Altı Ülke Bölgesel Kuruluş İçin Anlaşma İmzalarını Attı", https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54252161, 24.11.2022.

[558] Ferhat Kökyay, "Enerji Güvenliği Ekseninde Doğu Akdeniz Gaz Forumu", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1484880, 24.11.2022.

[559] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 132.

[560] T.C. Dışişleri Bakanlığı, "No: 39- Fransa ile GKRY Arasında İmzalanan Savunma İşbirliği Anlaşması Hk.", https://www.mfa.gov.tr/no_39---fransa-ile-gkry-arasinda-imzalanan-savunma-isbirligi-anlasmasi-hk_.tr.mfa, 24.11.2022.

[561] K.K.T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Dışişleri Bakanı Tahin Ertuğruloğlu'nun, İngiltere ile GKRY Arasında "Stratejik İş Birliği" Kurulmasına İlişkin Bir Mutabakat Zaptı İmzalanması Hakkındaki Açıklaması", https://mfa.gov.ct.tr/tr/disisleri-bakani-tahsin-ertugruloglunun-ingiltere-ile-gkry-arasinda-stratejik-is-birligi-kurulmasina-iliskin-bir-mutabakat-zapti-imzalanmasi-hakkindaki-aciklamasi/, 24.11.2022.

tatbikat serileri icra edilmektedir. Bu tatbikatlar; Noble Dina Deniz Tatbikatı, Medusa Deniz Tatbikatı, Onisilos Gedeon, Iason ve Nikoklis David Hava Savunma Tatbikatı, Iniohos Birleşik Hava Tatbikatı, Argonaftis Uluslararası Sivil-Asker Tatbikatı, Nemesis Arama Kurtarma Tatbikatı ve Çok Uluslu ve İkili Arama Kurtarma Tatbikatları icra edilmektedir.[562]

Türkiye açısından konuya bakacak olursak; Yunanistan ve GKRY'nin yukarıda değinilen girişimleri ve oluşturulan mekanizmalar dikkate alındığında Türkiye'nin bu mekanizmaların dışında kalması aynı zamanda öncülük edeceği bir yapılanmaya gitmemesi hem siyasi hem de ekonomik anlamda zor duruma sebep olduğu değerlendirilmektedir. Türkiye, 2000'li Doğu Akdeniz'deki kıyıdaş devletlerin deniz yetki alanlarını paylaşması konusunda ciddi ön alıcı bir yaklaşım sergilememiştir. Bununla birlikte Türkiye, son dönemlerde Deniz Kuvvetleri unsurları ile düzenlediği tatbikatlar, sismik araştırmalar ve sondaj faaliyetleriyle, mavi vatan sınırları dahilindeki muhtemel MEB'ndeki haklarını koruma noktasında kararlılığını göstermeye başlamıştır.

Bu amaçla Türkiye, devlet uygulaması olarak 2002 yılında yabancı devletlerin Türk kıta sahanlığında izinsiz arama faaliyetlerini engellemiştir. 2 Mart 2004 tarihinde BM'ye verdiği nota ile ilk kez $032^{0}16^{l}18^{ll}$ D boylamının batısında egemen hakları olduğunu ortaya koymuştur.[563] Ardından Türkiye, 1 Nisan 2006'da Mavi Vatan sınırları dahilinde "Akdeniz Kalkanı-Mediterranean Shield- Harekâtı" adlı deniz harekâtını başlatmıştır.[564] Başlatılan harekâtın iki amacı vardır. Birinci amaç "*Ceyhan terminali çıkışlı stratejik petrol ulaştırmasının güvenliğinin sağlanması*"[565], kaçakçılık ve terör olarak belirtilen açıklamada harekatın ikinci amacı ise 2003 yılı itibariyle Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)'nin ilan ettiği deniz sahalarında başlayan sondaj faaliyetleri ve GKRY'nin 2003 yılında Mısır, 2005 yılında Lübnan ile imzaladığı münhasır ekonomik bölge anlaşmasının yapılmasına karşılıktır.[566] Türkiye, bu harekât ile Kıbrıs adası

---

[562] Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, Şekil-68, s. 134.
[563] Birleşmiş Milletler, https://www.un.org/depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin54e.pdf, 11.09.2022
[564] Cem Gürdeniz, *Mavi Vatan Yazıları*, s.402.
[565] Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, "Akdeniz Kalkanı Harekâtı", https://www.dzkk.tsk.tr/Harekat/icerik/akdeniz-kalkani-harekati, 27.07.2022.
[566] Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 402.

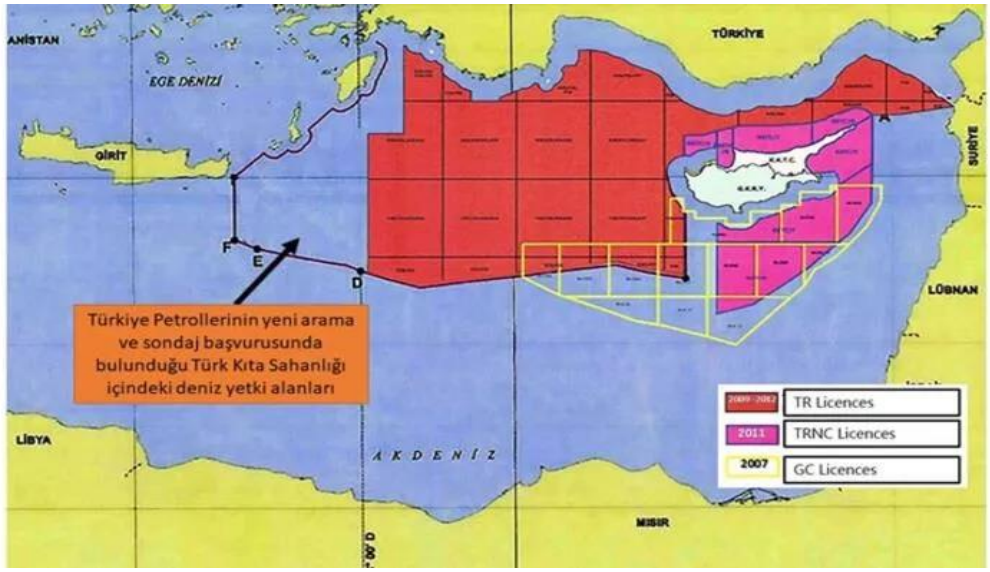
civarında Rumların başlattığı sondaj faaliyetlerini hem yakından takip etmeye başlamış hem de Kıbrıs Türk halkı ve Türkiye'nin mavi vatan sınırlarının ihlali durumunda caydırıcı bir güç unsuru olarak sahada varlığını göstermiştir. Türkiye'nin Mavi Vatan'ını koruma noktasında gerektiğinde donanmayı kullanacağını göstermesi bakımından önemli olan bu harekât ile deniz yetki alanlarımızda caydırıcı unsur olarak Cumhuriyet Donanması bir nevi gövde gösterisinde bulunmaya başlayarak caydırıcılığını göstermiştir. Dolayısıyla harekatın asıl amacı enerji güvenliğinin sağlanmasından ziyade deniz yetki alanlarımızda izinsiz faaliyetlere geçit vermeyerek mavi vatanda tam kontrolü sağlamaktır.

Türkiye, 21 Eylül 2011 yılında KKTC ile kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşması imzalamış ve KKTC Bakanlar Kurulu tarafından 22 Eylül 2011 tarihinde Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO)' ya Kıbrıs Adası'nın etrafında hidrokarbon işletme ruhsatları verilmiştir.[567] Bu anlaşma hem Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin ilk kez bir kıyıdaş ile yaptığı anlaşma olması bakımından önemlidir hem de ilan edilen Türk kıta sahanlığının doğu sınırlarının anlaşma yoluyla çizilmeye başlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Ardından 27 Nisan 2012 tarihine Türk kıta sahanlığı sınırları dahilinde TPAO'ya verilen ruhsat sahalarına yenileri de eklenerek Türk kıta sahanlığı sınırları 028^0 Doğu boylamına kadar genişlemiştir.[568]

Harita 17: Türkiye'nin TPAO'ya Verdiği Ruhsat Sahalarını Gösteren Harita

[567] KKTC Bakanlar Kurulu, 1195-2011 Sayılı Karar, "Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO)' nın ruhsat Talebi", http://95.0.174.26/bkkarar/21893/detay, 24.11.2022.

[568] Resmi Gazete, 2012/2968 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120427-5.htm, 24.11.2022.

Kaynak: Milliyet, "Bakanlık Paylaştı! İşte Doğu Akdeniz Haritası", https://www.milliyet.com.tr/gundem/bakanlik-paylasti-iste-dogu-akdeniz-haritasi-6225728, 19.11.2022.

Öte yandan 2019 yılı Türkiye Cumhuriyeti ve Cumhuriyet Donanması için önemli anların yaşandığı bir yıl olmuştur. 25 Şubat 2019 tarihinde Millî Savunma Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada Türkiye Cumhuriyeti Devleti, ilk kez aynı anda 3 denizde büyük bir tatbikat yapılacağını açıklamıştır. Yapılan açıklamaya göre tatbikatın amacı planlanan *"…senaryoya istinaden Ana Ast Komutanlık Karargahları ve Harekât Merkezlerinin çalışma usullerini test etmek*" ve diğer kuvvet komutanlıkları ile "*…müşterek çalışabilme usullerinin denenmesi ve harbe hazırlık seviyesini yükseltmek*" şeklinde açıklanmıştır.[569] Bu doğrultuda "Mavi Vatan-2019 Taktik Tatbikatı" 27 Şubat-08 Mart 2019 tarihleri arasında Karadeniz, Ege Denizi ve Doğu Akdeniz'de icra edilmiştir.[570]

Anadolu yarımadası etrafındaki üç büyük denizi niteleyen ve 2006 yılında Amiral Cem Gürdeniz'in ilk kez dile getirdiği kavram olan Mavi Vatan, 2019 yılında düzenlenen bu tatbikatla kamuoyuna resmen duyurulmuş oldu. Mavi Vatan Tatbikatı Karadeniz, Ege Denizi ve Doğu Akdeniz'de eş zamanlı olarak başlamıştır. Ateş ve manevra gücünü dost ve müttefiklerine gösteren Cumhuriyet Donanması, Mavi Vatan

---

[569] Milli Savunma Bakanlığı, "Basın Açıklamaları", https://www.msb.gov.tr/Basin-ve-Yayin/Aciklamalar/mavi-vatan-2019-taktik-tatbikati-basin-bilgi-notu-2522019, 03.08.2022.

[570] Milli Savunma Bakanlığı, "Basın Açıklamaları", https://www.msb.gov.tr/Basin-ve-Yayin/Aciklamalar/mavi-vatan-2019-taktik-tatbikati-basin-bilgi-notu-2522019, 03.08.2022.

tatbikatında başta Milli Gemi (MİLGEM) korvetleri olmak üzere yerli üretim tüm silah ve gereçleri bu tatbikatta deneme ve kullanma başarısını sağlamıştır.[571] İcra edilen bu tatbikatla Türkiye, Doğu Akdeniz'de silah gücüyle caydırıcılığını ortaya koymuş, eş zamanlı olarak üç denizde tüm deniz unsurlarını aynı anda harekete geçirebilecek, sevk ve idare edebilecek seviyede olduğunu Mavi Vatan-2019 Taktik Tatbikatıyla bir nevi gövde gösterisi yapmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti, Mavi Vatan tatbikatıyla deniz yetki alanlarında oldu bittilere izin vermeyeceğini açıkça ifade etmiştir. Emekli Büyükelçi Ahmet Zeki Bulunç'a göre Mavi Vatan tatbikatıyla Türkiye *"...kendi ulusal çıkarlarının ihlal edilmesine ve bunların tehdit edilmesine izin vermeyeceğini göstermiştir*." yorumunda bulunarak "*Ayrıca Ankara KKTC'nin ve Kıbrıs Türk halkının da ada üzerindeki hak ve çıkarlarına, özellikle deniz yetki alanlarındaki hidrokarbon kaynaklarına yönelik girişimlere sessiz kalmayacağını ortaya koymuştur*."[572] sözleriyle Mavi Vatan tatbikatının önemini ifade etmiştir.

Emete Gözügüzelli ise Mavi Vatan Tatbikatı'nı uluslararası hukuk açısından şu sözlerle değerlendirmiştir:

> *"Türkiye, kendi kıta sahanlığı alanı içerisine giren sahalarda bir tatbikat gerçekleştirdi. Uluslararası hukukta kıta sahanlığına sahip olmak, devletlerin yetkisi içerisinde olup; 200 deniz mili içerisinde bu hak kullanılabilir. BMDHS 77.maddesinde de bu durum açıkça belirtilmiştir. Neticede Türkiye, bahsi geçen tatbikatı Akdeniz, Ege ve Karadeniz'de kendi kıta sahanlığı üzerinde, kendisinin doğal hak alanları bulunan sahalarda icra etmiştir."*[573]

Özetlemek gerekirse 2019 yılının başlarında başlayan Mavi Vatan-2019 Taktik Tatbikatı ile Cumhuriyet Donanması yeteneklerini sergilemenin yanında yerli üretim silahlar ve savaş gemilerini etkin kullanarak caydırıcı bir güç unsuru olduğunu göstermiştir. Türkiye 2019 yılında ilkini düzenlediği Mavi Vatan tatbikatları serisini 2020

---

[571] Cem Gürdeniz, "2019 Mavi Vatan'da Başarılar Dolu Bir Yıldı", https://www.veryansintv.com/2019-mavi-vatanda-basarilar-dolu-bir-yildi, 03.08.2022.
[572] ANKASAM, Ahmet Zeki Bulunç, "Türkiye'nin Gövde Gösterisi: Mavi Vatan 2019", https://www.ankasam.org/turkiyenin-govde-gosterisi-mavi-vatan-2019/, 03.08.2022.
[573] ANKASAM, Emete Gözügüzelli, "Türkiye'nin Gövde Gösterisi: Mavi Vatan 2019", https://www.ankasam.org/turkiyenin-govde-gosterisi-mavi-vatan-2019/, 03.08.2022.

yılında Kovid-19 salgını nedeniyle gerçekleştirememiş ancak 2021 ve 2022 yıllarında tatbikatlara devam etmiştir. Buradan hareketle Mavi Vatan'ın doktrin haline gelmesini sağlayan uygulamaların en önemli ayaklarından birini Mavi Vatan tatbikatı oluşturmaktadır. Bu tatbikatla birlikte Mavi Vatan kavramı resmi olarak bir deniz tatbikatında kullanılmış ve bu yönüyle Türk ve dünya kamuoyuna açıklanmıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ve siyasetçilerin, tatbikat süresinde ve sonrasında yaptığı açıklamalar[574] dikkate alındığında Mavi Vatan kavramı bir devlet uygulaması olarak hayata geçirilmiştir.

Nitekim, Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin uyguladığı gambot diplomasi neticesinde İtalyan enerji şirketi ENI, "*Gerilimin tırmanması ve taraflardan birinin bölgeye savaş gemisi göndermesi durumunda sondaj çalışması yapmayacağım*" şeklinde açıklamada bulunmuştur.[575] Bahse konu olan faaliyetlerle Türkiye Cumhuriyeti, tarihinde görülmediği kadar mavi vatanına sahip çıkmış, izinsiz girişimleri, faaliyetleri önlemiştir. Bu önlemler Türkiye'nin uluslararası hukuktan kaynaklanan tüm hak ve yetkilerini kendi menfaatleri doğrultusunda kararlılıkla kullanacağını göstermektedir. Buradan hareketle gerek Türk Dışişleri gerek Silahlı Kuvvetler gerekse de siyasetçilerin yaptığı açıklamalar sonraki adımların örnekleri olarak devam etmektedir. Bu yaşanan gelişmeler neticesinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti 27 Kasım 2019'a gelindiğinde Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) ile deniz alanlarını sınırlandırma anlaşması imzalayarak

---

[574] Anadolu Ajansı, "Erdoğan'dan Mavi Vatan 2019 Tatbikatı'na Katılanlara Başarı Dileği", https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/erdogandan-mavi-vatan-2019-tatbikatina-katilanlara-basari-dilegi/1409042; CNN TÜRK, "Bakan Akar'dan Mavi Vatan-2019 İçin Kutlama Mesajı", https://www.cnnturk.com/turkiye/bakan-akardan-mavi-vatan-2019-icin-kutlama-mesaji;
Kanal Türkiye (YouTube), "Mavi Vatan'ı Destekliyor Musunuz!", https://www.youtube.com/watch?v=spUCbikcFxM&list=WL&index=49;
, "Muharrem İnce: AK Parti'ye muhalefet edeceğiz diye Libya ve Mavi Vatan'dan vazgeçmeyeceğiz", https://www.youtube.com/watch?v=0LzIHa6YPes&list=WL&index=41;
Gürdeniz, "Mavi Vatan, Türk Gençliği ve İki Mektup", http://www.tesud.org.tr/makaleler/mavi-vatan-turk-gencligi-ve-iki-mektup-48;
Gazetesi, "Cem Gürdeniz, "Mavi Vatan" için vakıf kurdu", https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/cem-gurdeniz-mavi-vatan-icin-vakif-kurdu-6738054/, 03.08.2022.

[575] T24, "Enerji Şirketi Eni: Savaş Gemileri Gelirse Kıbrıs'tan Çekiliriz", https://t24.com.tr/haber/eni-savas-gemileri-gelirse-kibris-tan-cekiliriz,843216, 24.11.2022.

Doğu Akdeniz'de Mavi Vatan'ın Batı sınırlarını çizmiş ve 28^0 Boylamın batısında yeni bir sınır oluşturmuştur.

2.3.6.4. Libya Devleti'yle Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Antlaşması İmzalanması ve Önemi

Denizlerin paylaşım mücadelesinin yaşandığı 21.yüzyılda, mevcut tartışmalar kıta sahanlığı değil münhasır ekonomik bölge tartışmaları üzerinden devam etmektedir. Diğer bir ifadeyle kıta sahanlığının yerine 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi ile yasal çerçeveye oturtulan münhasır ekonomik bölge (MEB) kavramı sıklıkla kullanılmaya başlamıştır. Birinci Bölüm 'de de anlatıldığı gibi münhasır ekonomik bölge ile 200 deniz mili genişlikteki alan içerisinde canlı cansız tüm kaynaklar kıyı devletine ekonomik katkılar sunmaya başlamıştır. Doğu Akdeniz'in genişliği 400 milden az olduğu için kıyıdaş devletlerin 200 mil kıta sahanlığı/MEB ilan etmesi mümkün görünmemektedir.[576] Bu durumda devletler, 1982 BM Deniz Hukuku'nda da yer alan ortay hat üzerinden sınırlandırma yapılması noktasında anlaşmalar yapabilecektir.[577] Başka bir ifade ile deniz alanlarının sınırlandırılmasında ortay hattın dikkate alınması beraberinde münhasır ekonomik bölgenin de dikkate almasını gerektirmektedir. Günümüzde Doğu Akdeniz'de sınırlandırma anlaşması yapan devletler de münhasır ekonomik bölgeyi dikkate almaktadır.

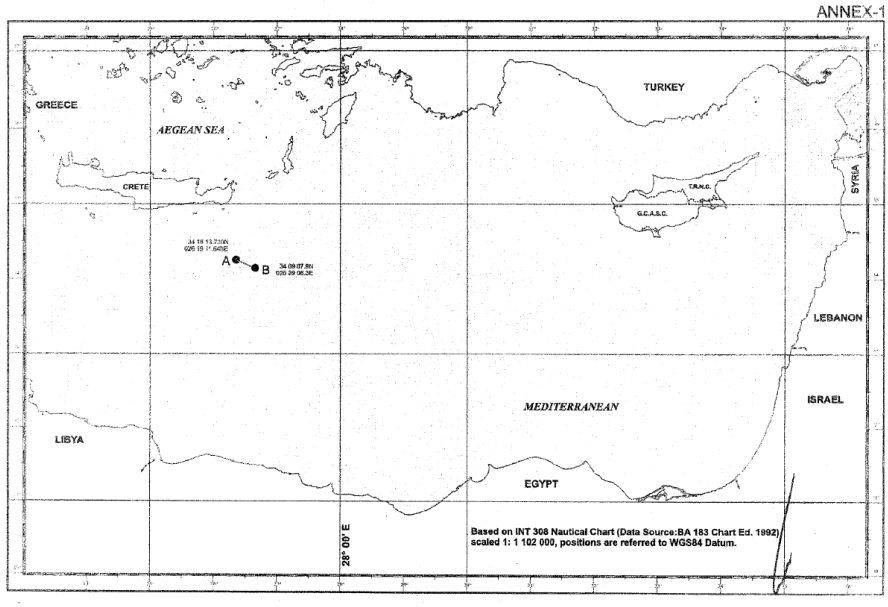
Türkiye, Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla Doğu Akdeniz'de birçok kez dile getirdiği hak ve menfaatlerini vurgulasa da herhangi bir MEB sınırı ilan etmemiş, KKTC dışında (2011) bir kıyıdaş devlet ile sınırlandırma anlaşması da imzalamamıştır. Bunda Türkiye'nin şimdiye kadar uyguladığı düşey hatlar uygulamasının etkisi söz konusudur. Fakat Türkiye, düşey hatlar yerine Kasım 2019 yılı itibarıyla diyagonal hatlara göre bir deniz sınırı çizmeye başlamıştır. Öte yandan Türkiye artık itirazlar ve protestolarla

---

[576] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 145.
[577] Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, s. 145.

yetinmemiş, araştırma ve sondaj gemileriyle, diğer deniz unsurlarıyla Doğu Akdeniz'de bayrak göstermeye başlamıştır.

Harita 18: Türkiye-Libya Sınırını Gösteren Harita

Kaynak: Resmî Gazete, 7195 sayılı Kanun, "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti Arasında Akdeniz'de İmzalanan Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası, EK-1", Kabul Tarihi: 06.12.2019.

Doğu Akdeniz'deki gelişmelere paralel 2009 yılında Deniz Kuvvetleri personeli olan Amiral Cihat Yaycı, sınırlandırma anlaşmalarının oluşturulması sürecinde ciddi eksiklikler olduğunu beyan etmiştir. Türkiye'nin kabul ettiği düşey hatlar yerine diyagonal hatları öne süren Yaycı, bu yöntemle birlikte Suriye, Mısır ve KKTC dışında da kıyıdaşların varlığını ileri sürerek Türkiye'nin hareket alanının genişleyeceğini ifade etmiştir. Bu noktada Libya Devleti'nin önemli olduğunu öne sürmüş ve bu doğrultuda çalışmalarda bulunmuştur. Bu fikirlerini 2011 yılında yayımladığı "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya'nın Rolü ve Etkisi"[578] makalesiyle desteklemiştir. Cihat Yaycı elde ettiği bulguları ilgili komuta kademesine ve dönemin Başbakanı olan Recep Tayyip Erdoğan'a sunmuştur. Kasım 2010 yılındaki Libya ziyaretinde gündeme gelmiş ve bahse konu haritalar üzerinde taraflar mutabık

[578] Cihat Yaycı, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya'nın Rolü ve Etkisi", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/84509, 08.09.2022.

kalmışlardır.[579] Ancak Arap Baharı ile Kaddafi yönetimi devrilmiş ülke iç karışıklıklarla fiilen bölünmüştür. Geçen zamanda Birleşmiş Milletler 'in de geçiş sürecinde resmen tanıdığı bir hükümetin işbaşına gelmesiyle "Türkiye-Libya karşılıklı kıyıdaşlık tezi" yeniden gündeme gelmiştir. Doğu Akdeniz'de Türkiye aleyhine oluşan söz konusu şartların da etkisiyle Türkiye Cumhuriyeti, 27 Kasım 2019 tarihinde Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti ile Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası imzalamıştır. İmzalanan Mutabakat Muhtırası Türkiye'de, 7195 sayılı Kanunla uygun bulunarak 6 Aralık 2019 tarihinde onaylanmış ve 7 Aralık 2019 tarihinde Resmî Gazete 'de yayınlanarak iç hukukta yürürlüğe girmiştir. Libya'da ise Başkanlık Konseyi'nde 6 Aralık 2019 tarihinde onaylanarak iç hukukta yürürlüğe girmiştir.[580] İç hukuk sürecinin tamamlanmasının ardından taraflar BM Şartı Madde 102 uyarınca Genel Sekreterliğe yayınlanmak üzere bildirmişler ve uluslararası hukuka göre Türkiye ve Libya denizden komşu olmuşlardır. [581]

Türkiye-Libya Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Anlaşması'nın hukuki temellerine baktığımızda; Türkiye'nin daha önce Yunanistan'a karşı da öne sürdüğü olan hakkaniyet, coğrafyanın üstünlüğü, oransallık ve kapatmama prensipleri doğrultusunda anlaşma imzalanmıştır.[582] Bu anlaşmada coğrafyanın üstünlüğü prensibine göre ortay hattın ters tarafında kalan adalara kara suları kadar deniz yetki alanı tanınmıştır. Dolayısıyla Anadolu ve Libya ortay hattına istinaden ana karalar esas alınmış ve ters tarafta kalan Yunanistan'a ait olan Girit, Kaşot, Kerpe ve Rodos Adalarına kara sular kadar deniz yetki alanı tanınmıştır. Oransallık prensibine göre Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridine sahip olan Türkiye'nin deniz yetki alanları da bu doğrultuda çizilmiş ve Türk

---

[579] Cihat Yaycı, *a.g.e.*, s. 158.

[580] Hacer Başer, "Libya'daki UMH Başkanlık Konseyi, Türkiye'yle İmzalanan Mutabakatları Onayladı", https://www.aa.com.tr/tr/dunya/libyadaki-umh-baskanlik-konseyi-turkiyeyle-imzalanan-mutabakatlari-onayladi/1665386, 08.09.2022.

[581] Birleşmiş Milletler Şartı Madde 102:
1- İşbu Antlaşma'nın yürürlüğe girmesinden sonra, Birleşmiş Milletler'in herhangi bir üyesi tarafından her uluslararası sözleşme ya da anlaşma, mümkün olan en kısa sürede Sekretarya'da kütüğe işlenecek ve Sekretarya tarafından yayımlanacaktır.
2-İşbu maddenin 1.fıkrası hükümleri uyarınca kütüğe işlenmemiş bir uluslararası sözleşme ya da anlaşmanın taraflarından herhangi biri, söz konusu sözleşme ya da anlaşmayı Birleşmiş Milletler'in bir organı önünde ileri süremez.

[582] Yücel Acer, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye-Libya Mutabakatı", https://setav.org/assets/uploads/2019/12/A301.pdf, 24.11.2022.

MEB'inin batı sınırı belirlenmiştir. Kapatmama prensibine doğrultusunda Sevilla Haritası' na göre Anadolu'nun Akdeniz'de açık denize erişimini engelleyen Meis Adası, kara suları ile çevrelenmiştir.

Türkiye, bu sınırlandırma anlaşmasını hazırlarken Uluslararası Adalet Divanı ve Uluslararası Hakem Kararlarını da esas almış ve ilgili kararlara ilave olarak teamül hukuku kurallarını da esas alan uluslararası kararlar ışığında tezlerinin resmi olarak onaylanmasına olanak sağlamıştır. Bu kararlar doğrultusunda imzalanan Libya Mutabakat Muhtırası ile Yunan adaları yalnızca kara suları ile çevrelenmiş ve Anadolu yarımadasının kıyılarının önünün kapanmaması sağlanmıştır. Anlaşmada temel alınan söz konusu kararlar ise; 1977 tarihli İngiltere-Fransa Davası, 1983 Gine-Gine Bissau Davası, 1982 Tunus-Libya Davası, 1992 Kanada-Fransa Saint Pierre & Miquelon Davası, 1999 Eritre-Yemen Davası, 2009 Romanya ile Ukrayna arasındaki Yılan Adası Kararı, 2012 Bangladeş-Myanmar Davası ve 2012 Nikaragua-Kolombiya Davası kararlarıdır.[583] Bu kararlara göre ters tarafta kalan adalara yalnızca kara suyu hakkı tanınmış, iki ülke arasındaki sınırlandırmalar ana karalara göre yapılmış, Tunus-Libya arasındaki kararda kimi adalara yarım etki verilmiş yada bazı adaları dikkate alınmamıştır.

Türkiye, bu mutabakat ile Doğu Akdeniz'de siyasi üstünlüğü ele geçirerek Yunanistan'la Mısır, Yunanistan-GKRY arasında olabilecek bir deniz sınırlandırma anlaşmasının önüne geçmiş, ilk defa bir kıyıdaş ile Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırması yapmış, ileri sürdüğü tezlerine hukuki ve meşru bir zemin sağlamış, Mavi Vatan'ın batı sınırı uluslararası hukuka uygun şekilde belirlenmiş, Türkiye'ye karşı AB ve Yunanistan'ın örtülü olarak öne sürdüğü Sevilla Haritasının tanınmadığı ilan edilmiştir.

Türkiye, Libya ile Anlaşma imzalanmasından iki hafta önce 13 Kasım 2019 tarihli nota ile; $28^{0}00$ D boylamının batısında Türk kıta sahanlığının batı sınırının ilgili adaların kara sularından geçtiğini ve adaların Türk kıta sahanlığını deklare etmiştir.[584] Söz

---

[583] Çağatay Erciyes (Büyükelçi), "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması- Türkiye'nin Siyasi ve Hukuki Tezleri Sahadaki Uygulamaları", https://www.mfa.gov.tr/data/dogu-akdeniz-deniz-yetki-alanlarinin-sinirlandirilmasi.pdf, 24.11.2022.
[584] Cem Gürdeniz, *Mavi Vatan'ın Güney Cephesi Doğu Akdeniz,* s. 141.

konusu deklarasyonda MEB tanımı geçmese de Mutabakat Muhtırasında ilk kez MEB koordinatları yer almıştır. Türk Dışişleri Bakanlığı, Libya Anlaşması'nın ardından 28 Kasım 2019'da "Türk Kıta Sahanlığı/MEB Sınırlandırma Koordinatları Haritası" nı yayınlamıştır.[585] Bu harita da 2011 Türkiye-KKTC Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması sınırları ye almış, Mısır-Türkiye ana karalar arası ortay hat sınırları yeniden belirtilmiş, 27 Kasım Libya Anlaşması'yla Yunanistan'a ait olan adaların hiçbirine kara suları dışında bir yetki verilmediği görülmüştür. Öte yandan 2009 yılından itibaren Türkiye aleyhine gelişen Doğu Akdeniz siyasi coğrafyasında mavi vatanın batı sınırları uluslararası hukuka uygun olarak Libya ile çizilerek denizdeki meşru hakların hukuki altyapısı da oluşturulmuştur.

Mavi vatanın batı sınırlarını uluslararası hukuka uygun olarak belirleyen Türkiye, Türk kıta sahanlığı içinde faaliyetlerini artırmaya başlamıştır. 16 Aralık 2019'da KKTC Bakanlar Kurulu'nun Türkiye'ye tahsis ettiği Geçitkale Havaalanı İHA-İnsansız Hava Aracı Üssü olarak Türk Deniz Kuvvetleri tarafından kullanılmaya başlandı.[586] Ardından 2 Ocak 2020 tarihinde Libya'ya Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) birliklerinin gönderilmesine ilişkin "Libya Tezkeresi" Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden oy çokluğu ile geçti.[587] Aynı gün ise İsrail Başbakanı Binyamin Netenyahu, GKRY Cumhurbaşkanı Nikos Anastasiades ve Yunanistan Başbakanı Kyriakos Mitsotakis Atina'da düzenlenen üçlü zirve ile East Med Doğal Gaz Boru Hattı Projesi'ni imzaladılar.[588] 20 Ocak 2020 tarihinde TPAO'ya ait Yavuz sondaj gemisi, KKTC'nin 2011 yılında verdiği ruhsatlar çerçevesinde sondaj faaliyetini gerçekleştirmek için Kıbrıs Adası'nın güneyinde yer alan

---

[585] Anadolu Ajansı, "Dışişleri Bakanlığı Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Kıta Sahanlığı ve MEB Sınırlarını Paylaştı", https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/disisleri-bakanligi-turkiyenin-dogu-akdenizdeki-kita-sahanligi-ve-meb-sinirlarini-paylasti/1661261, 24.11.2022.

[586] Ömer Bilge, "İşte KKTC'deki İHA Üssü… Türk İHA'sı KKTC'den Devriye Geziyor", https://www.hurriyet.com.tr/dunya/dogu-akdeniz-nobeti-basladi-turk-ihasi-kktcden-devriye-geziyor-41399082, 24.11.2022.

[587] Sputnik Türkiye, "Libya Tezkeresi Meclis'te Kabul Edildi", https://sputniknews.com.tr/20200102/libya-tezkeresi-mecliste-kabul-edildi-1040955089.html, 24.11.2022.

[588] Euronews, "İsrail, Yunanistan ve Kıbrıs EastMEd Boru Hattı Anlaşmasını İmzaladı", https://tr.euronews.com/2020/01/02/israil-yunanistan-ve-kibris-eastmed-boru-hatti-anlasmasini-imzaladi, 24.11.2022.

Lefkoşa-1 adı verilen G ruhsat sahasına intikal etmiştir. Bu saha aynı zamanda Güney Kıbrıs Yönetimi'nin 8 numaralı parselinin yaklaşık olarak 3'te 2'si ile çakışmaktadır.[589]

Bu gelişmelerin yaşandığı sırada Mavi Vatan sınırları ilk kez başka uluslararası bir atlasta yayınlanmıştır. Fransa'da her sene yayınlanan "Atlas Geopotitique des Escapes Maritimes- Deniz Alanları Jeopolitik Atlası" 2020 baskısında, Türkiye'nin Türkiye'nin Libya Anlaşması sonrası BM'ye deklare ettiği harita kullanılmıştır.[590] Fransız Deniz Kuvvetleri Stratejik Araştırmalar Merkezi (CESM-Marine) de bu haritayı 20 Mart 2020'de kamuoyuyla paylaştı. Haritada Ege Denizi'nde 25.boylamın Doğusu Türk kıta sahanlığı olarak gösterilerek Girit'in güneyindeki Gavdos Adası hakkında Türk tezleri vurgulanmıştır.[591]

Türkiye, BM'ye deklare ettiği sınırlar içerisinde devlet uygulamalarını devam ettirmiştir. 21 Temmuz 2020'de Oruç Reis Sismik Araştırma Gemisi'ne Meis Adası güneyi ile Girit'in güneydoğusunda kalan alanda araştırma yapması için Navtex ilanında bulunmuştur.[592] Söz konusu alanlar Yunanistan'ın iddia ettiği MEB sınırları dahilindeki sözde kıta sahanlığı/MEB alanı olduğundan dolayı Yunanistan genelinde adete bir seferberlik durumu söz konusu oldu ve en üst düzeyde tedbirler alınmaya başlandı. Yunanistan'ın gösterdiği tepkinin benzeri AB, Fransa ve ABD'den de gelmeye başlayınca 21 Temmuz 2020 gecesinde Almanya Şansölye 'si Angela Merkel, Cumhurbaşkanı Erdoğan'la görüşmüş, iyi niyet ve diyalog kapısının açık tutulması şartıyla ilan edilen Navtex dondurulmuştur.[593] Fakat bu iyi niyet göstergesi Yunanistan'ın vakit kazanma stratejisi şekline görülmüştür. Bir yandan Türkiye ile gerginliği azaltma görüntüsü verilirken öte yandan Mısır ile Yunanistan 6 Ağustos 2020 tarihinde Deniz

---

[589]7Deniz Haber, "Yavuz Sondaj Gemisi Bugün yeni Rotasına Hareket Edecek", https://www.7deniz.net/haber-yavuz-sondaj-gemisi-bugun-yeni-rotasina-hareket-edecek-32475.html, 24.11.2022.

[590] Yeni Akit, "Fransız Deniz Kuvvetleri Haritayı Paylaştı: Türkiye İçin Büyük Başarı", https://www.yeniakit.com.tr/haber/fransiz-deniz-kuvvetleri-haritayi-paylasti-turkiye-icin-buyuk-basari-1151161.html, 24.11.2022.

[591] Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 147.

[592] Sözcü, "Türkiye NAVTEX İlan Etti! Acil Ülkesine Döndü! NAVTEX Nedir?", https://www.sozcu.com.tr/2020/dunya/turkiye-navtex-ilan-etti-acil-ulkesine-dondu-5944358/, 24.11.2022.

[593] Ece Göksedef, "Doğu Akdeniz: Oruç Reis ve NAVTEX'ler, Türkiye-Yunanistan Gerginliğinde Nasıl Rol Oynadı?", https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54506593, 24.11.2022.

Sınırlandırma Anlaşması imzaladıklarını duyurdular ve aynı gün Türkiye, söz konusu anlaşmanın hukuksuz olduğunu öne sürerek tanımadığını açıklamıştır.[594] Türkiye yaptığı açıklamada "*Yunanistan ile Mısır arasında deniz sınırı bulunmamaktadır*" ve "*Sözde sınırlandırılan alan, Birleşmiş Milletler'e de bildirilen Türk kıta sahanlığı içinde yer almaktadır*." şeklinde ortadaki hukuksuzluğu vurgulamıştır. Türkiye, söz konusu gelişmeler karşısında dondurduğu Navtex'i Sevr Anlaşması'nın 100. yıldönümünde yani 10 Ağustos 2020'de yeniden ilan etti ve Oruç Reis gemisi Türk Deniz Kuvvetleri unsurlarınca koruma altına alınarak daha önce ilan edilen bölge de genişleterek yeniden görevlendirdi.[595]

Türkiye, böylece Doğu Akdeniz'de dayatılmaya çalışan sözde Sevilla Haritasını siyasi anlaşmalar ve devlet uygulamalarıyla tanımadığını uluslararası kamuoyunda duyurmuştur. Doğu Akdeniz'de koordinatları BM'de tescillenen alanda sismik ve sondaj faaliyetlerini artırarak he kendi hak ve yetkilerini hem de KKTC ve Libya'nın denizdeki hak ve yetki alanlarını korumuştur. Gelinen nokta itibariyle Türkiye, Doğu Akdeniz'de yalnızca itiraz eden ve tepki gösteren devlet konumundan çıkarak ilanı muhtemel münhasır ekonomik bölge sınırlarını anlaşmalar yoluyla belirlemeye başlamıştır. Devlet uygulamalarıyla, donanma unsurlarıyla ve sismik-sondaj filosuyla Akdeniz'de bayrak göstermiştir.

Ancak bu noktada Mavi Vatan'a bazı eleştiriler de söz konusudur. Bu eleştirilerden biri Mavi Vatan kavramını ortaya atanların "derinlemesine bir analiz çerçevesi geliştiremedikleri" yönündedir.[596] Bu noktada şunlar söylenebilir: Mavi Vatan kavramının ilk ortaya çıktığı dönem olan 2006 yılında Türk iç siyasetinde ve dış siyasetinde yaşanan gelişmeler kavramın anlam ve öneminin ortaya çıkarılabileceği

---

[594] T.C. Dışişleri Bakanlığı, "No: 165, 6 Ağustos 2020, Yunanistan ile Mısır Arasında Sözde Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Anlaşması İmzalanması Hk.", https://www.mfa.gov.tr/no_-165_-yunanistan-ile-misir-arasinda-sozde-deniz-yetki-alanlari-anlasmasi-imzalanmasi-hk.tr.mfa, 24.11.2022.

[595] Sözcü, "MSB'den Oruç Reis Gemisi ve Doğu Akdeniz Açıklaması: TSK Tüm Tedbirleri Aldı!", https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/msbden-oruc-reis-gemisi-ve-dogu-akdeniz-aciklamasi-tsk-tum-tedbirleri-aldi-5980365/, 24.11.2022.

[596] İlhan Uzgel, "Mavi Vatan ve Türkiye'nin Yeni Güvenlik Doktrini", https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2020/06/15/mavi-vatan-ve-turkiyenin-yeni-guvenlik-doktrini, 30.03.2023.

akademik ve fikri çalışmalar yapılmasına olanak sunmamıştır. Gelinen noktada ise politika yapıcılar Mavi Vatan kavramını salt askeri güce dayanan bir doktrin şeklinde ilan etmiş ve uygulamaya başlamışlardır. Bu noktada toplumsal etkisini artırarak halka denizcilik bilgisini vermeyi sağlayan bir ortamın oluşmasının sağlanması anlamında kavramın içi tam doldurulamamıştır. Diğer yandan diplomasi Mavi Vatan Doktrininde eksik kalan bir diğer unsur olarak öne çıkmaktadır. Esasında Mavi Vatan Doktrini, diplomasinin emrine deniz gücünü sunan bir doktrindir.[597] Şurası dikkat çekmektedir ki Türk Dışişlerinin deniz gücünü siyasi hedefleri elde edecek şekilde kullanma noktasında yetersiz kaldığıdır. Bu bağlamda İlhan Uzgel "*Türkiye, Mavi Vatan Doktrinine göre, deniz yetki alanlarını gerekirse donanmasını kullanarak savunacak, Libya ile yapılan deniz anlaşmasının geçerli olması için bu ülkeyi nüfuz bölgesine dönüştürecek, bu süreçte NATO, ABD, AB'yi karşısına alarak, kendisine dayatılan "Denizde Sevr" haritasını geçersiz kılacak, Yunanistan ve Güney Kıbrıs'ın iddia ettiği deniz alanlarını göz ardı ederek buralarda sismik araştırma ve sondaj yapacak, gerektiğinde diğer ülke sondaj gemilerini koruyacaktı.*"[598] Ancak ilan edilen deniz yetki alanlarında zaman zaman ilan edilen ancak etkisi çok hissedilmeyen, diplomatik bir karşılığı azalan NAVTEX ilanları ve her yıl düzenlenen Mavi Vatan tatbikatları dışında bir etkinlik görülmemektedir. Gerek akademide gerek dışişlerinde Mavi Vatan kapsamlı bir güvenlik ve dış politika stratejisi sunamamıştır. Bu nedenle de eleştirilerin odağında yer almaya devam etmektedir. Temmuz 2020 yılında Yunanistan'la Doğu Akdeniz'de yaşanan NAVTEX krizi sonrası dönemin Almanya Şansölyesi Angela Merkel'in arabuluculuğunda taraflar gerginliği azaltmış, Türkiye iyi niyet göstergesi olarak Oruç Reis sismik araştırma gemisini Antalya Limanı'na demirlemiştir. Ancak ardından Mısır ile Yunanistan'ın deniz alanlarının sınırlandırılması noktasında anlaşmaya varmaları ile bölgede yeni bir açmaz ortaya çıkmıştır. Söz konusu alan Türkiye ile Libya'nın sınırlandırma anlaşmasını görmezden gelmektedir. Türkiye her ne kadar bu anlaşmayı tanımadığını söylemiş olsa da Oruç Reis gemisi, Mısır ile Yunanistan'ın Anlaşmayla sınırlandırdıkları bölgeye girememiştir.

---

[597] Cem Gürdeniz, "Mavi Vatan'a Saldırmanın Dayanılmaz Hafifliği", https://www.rubasam.com/mavi-vatana-saldirmanin-dayanilmaz-hafifligi-cem-gurdeniz.html, 30.03.2023.
[598] İlhan Uzgel, "Doğu Akdeniz'de U Dönüşü mü? ", https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2020/09/14/dogu-akdenizde-u-donusu-mu, 30.03.2023.

Başka bir ifadeyle Türkiye, AB'den daha fazla tepki gelmemesi, yeni yaptırımlarla karşılaşmamak için geri adım atıldığı söylenebilir.[599] Ardından yapılan "ön koşulsuz görüşme" açıklamaları da göstermektedir ki diplomasi deniz gücünü uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarını kullanma noktasında zayıf ve pasif kalmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

Çalışmanın bu bölümünde, Giriş kısmında ortaya konulan sorunun sınanmasıyla ortaya çıkan sonuçlar tartışılmıştır. Yazar çalışmayı, 2016 yılında değişen Türk dış politika davranışlarıyla başlayan ve henüz devam eden "*sınırların ötesinde, kaynağında sorunu çözme*" stratejisi nedeniyle 2016-2022 yılları arasını kapsayacak şekilde sınırlandırmıştır. Söz konusu sınırlandırma, deniz yetki alanlarının bölge bölge incelenmesinde hem kolaylık sağlamış hem de Mavi Vatan Doktrini'nin oluşum sürecinin anlaşılmasına katkı sunmuştur.

Türkiye'nin mavi vatanı; öncelikli olarak Türk iç suları ile karasuları, Türk bitişik bölgesi, Türk münhasır ekonomik bölgesi ve Türk kıta sahanlığı ile uluslararası hukukun tanımladığı açık deniz alanlarıdır. Bu kapsamda Türkiye'nin uluslararası hukukun kapsamlı mevzuatına rağmen 1982 tarihli "Kara Suları Kanunu" dışında mavi vatanını ve mavi vatanında kullanacağı egemen yetkilerini belirten ve yahut tanımlayan, deniz alanlarında kurumlar arası iş birliği ve uyumu sağlayan kapsamlı bir deniz yetki alanları kanunu bulunmamaktadır. Öte yandan Türkiye'nin iç suları -özellikle tarihi körfezlerin iç sulara dahil edildiğini belirten haritaların olmaması- ile kara sularını belirleyen, kara suları dış sınırlarını düzenleyen esas hatlar haritası da resmi olarak yayınlanmamıştır. Bu durumun Türkiye'nin söz konusu alanlardaki kaynaklarını işletmesi ve koruması noktasında engel oluşturduğu görülmektedir. Diğer yandan Karadeniz'de ilan edilen münhasır ekonomik bölgenin nasıl kullanılacağına dair hazırlanmış bir kanun veya yönetmelikte bulunmamaktadır. Ege Denizi'nde ise

---

[599] İlhan Uzgel, "Mavi Vatan'da Bir Ara Bilanço", https://www.gazeteduvar.com.tr/mavi-vatanda-bir-ara-bilanco-makale-1500092, 30.03.2023.

egemenliği tartışmalı adalar, kara suları, kıta sahanlığı ve MEB sorunlarının devam etmesi, Akdeniz'de deniz yetki alanlarının belirsizlik taşıması ve kıyıdaşlar tarafından Türk deniz yetki alanlarına yönelik uluslararası hukuka aykırı uygulamaların varlığı sorunlu hususlar olarak sıralanabilmektedir.

Türkiye;

Karadeniz'de bölgesel güvenliği sağlamaya yönelik olarak başlatılan deniz harekatları planlı ve kapsamlı bir şekilde tüm kıyıdaşları da dahil edecek biçimde kararlılıkla devam ettirilmesi Türkiye'nin yeni deniz stratejisi kapsamında stratejik önemdedir. Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin bir sonucu olarak Karadeniz'e kıyıdaş devletler dışında yabancı deniz kuvvetlerinin güç dengesini sarsacak seviyede donanma bulunduramaması bölge güvenliğinin sağlanması ve korunmasında bir diğer önemli güvencedir. Türkiye, kıyıdaş devletler arasında barış ve iş birliğinin korunması ve sağlanması noktasında 2022 yılı başlarında başlayan Rusya- Ukrayna savaşında olduğu gibi ön alıcı girişimlerde bulunmaktadır. Kara sınırlarının güvenliğini mavi vatan sınırlarından başlatan Türkiye, Karadeniz'de dengeyi sarsacak olası bir adım atılmaması noktasında ulusal güvenliğini de önceleyen bir yaklaşımda bulunmaktadır.

Marmara Denizi ve Türk Boğazlarında ise; Karadeniz devletlerinin güvenlik ve istikrarı için 1936 yılında Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile oluşturulan istikrar ve dengenin devam etmektedir. İç sular olarak kabul edilen Marmara Denizi'nde tartışmasız egemenlikten kaynaklanan tüm hakların kullanımının devamıyla beraber egemenliği tartışmaya açılmamak kaydıyla iç düzenlemelerle zamanın şartlarına göre güncellenmektedir.

Ege Denizi'ndeki meselelerin uluslararası hukuk kurallarına uygun bir şekilde hakkaniyete dayalı biçimde çözüme kavuşturulması noktasında girişimler devam etmektedir. Türkiye burada neorealist savunmacı kuramın önerdiği iş birliği ve sorunları uzlaşarak çözme politikasını izlemektedir. Yeni uygulamaya aldığı deniz stratejisinin önemli bölgesi olan Ege Denizi, Mavi Vatan coğrafyasının en karmaşık meselelerini barındırmaktadır. Türkiye, ulusal güvenliğini önceleyen mavi vatan doktrini ile askeri güç unsurlarını caydırıcı nitelikte kullanmaya başlamış, gambot diplomasi ile iş birliği oluşturma stratejisini izlemiştir.

Akdeniz'de ise; Türkiye'nin esas hatlarının belirlenememesinden kaynaklanan meseleler devam etmektedir. Doğu Akdeniz'de Antalya Körfezi, Mersin Körfezleri gibi tarihi körfezlerin iç su kabul edildiği resmi haritalar yayınlanmamıştır. Yunanistan ve GKRY, bölgede KKTC ve Türkiye'nin hak ve çıkar alanları üzerinde hak iddia etmektedir. Bu noktada Türkiye, bölgede gelişen olaylara karşı yalnızca tepki gösteren ülke pozisyonunda çıkarak kıyıdaşların haklarını ve çıkarlarını etkilemeden sınırlandırma anlaşmaları yapma noktasında adımlar atılmaktadır. Doğu Akdeniz'de kıyıdaş ülkelerin uluslararası bir iş birliği konferansının düzenlenmesi konusunda çağrıda bulunmaktadır. Türkiye Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının paylaşımı ve deniz alanları sınırlarının belirlenmesi konusunda kıyıdaşlarla anlaşma yolunu seçmiştir. Anlaşmalar yoluyla uluslararası hukuka uygun biçimde deniz sınırlarını belirleyen Türkiye, yeni deniz stratejisinin hukuki temellerini oluşturmaktadır. Öte yandan Türkiye, güvenliğini sınırların ötesinde sağlama politikası gereğinde Doğu Akdeniz'de KKTC'ye büyük önem atfetmektedir. KKTC Bakanlar Kurulu kararı ile Geçitkale Havaalanı SİHA üssü olarak Türkiye'ye tahsis edilmiş ve Karpaz'da deniz üssü kurma çalışmaları başlatılmıştır. MAvi Vatan doktrini ile uyumlu olan bu stratejik hamle ile Türkiye, Doğu Akdeniz'de meydana gelebilecek olaylara anında müdahale edebilme kabiliyetine sahip olmuştur. Diğer yandan KKTC'nin ayrı bir devlet olarak tanınmasına yönelik çağrısı resmi organizasyonlarda dile getirilmektedir.

Uygulamaya alınan deniz stratejisi olan Mavi Vatan Doktrini ile Türkiye, çevre denizlerdeki hak ve yetkilerini ulusal çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalışmaktadır. Karadeniz bölgesinde olduğu gibi Ege ve Doğu Akdeniz'in bir uzlaşı denizleri olması noktasında girişimlerini sürdürmektedir. Geleneksel ulusal güvenlik anlayışı Türkiye'nin temel dış politikasını oluşturmaya devam etmekle beraber yeni deniz stratejisini savunmacı realist anlayış ile sürdürmektedir. Çalışmada Mavi Vatan Doktrininin ulusal güvenlik doktrini olarak deniz yetki ve çıkar alanlarındaki hak ve menfaatlerini koruma ve savunma noktasında önemli olduğu tezi doğrulanmıştır. Türkiye, 2016 yılından itibaren Alfred T. Mahan'ın deniz stratejisinde de belirttiği gibi sınırlarının ötesinde güvenliğini sağlamaya çalışmaktadır. Mahan'ın da belirttiği gibi kara sınırları emniyet altında olan Türkiye, deniz sınırlarının da güvenliğini sağlamak için önemli adımlar atmaktadır. Karadeniz'de Sovyetler Birliği ile başlayan Deniz Yetki Alanlarını

Sınırlandırma Anlaşması Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti ile yapılan sınırlandırma anlaşmasıyla devam etmektedir. Zira Türkiye, çalışmanın kuramını oluşturan neorealist savunmacı anlayışta da belirtildiği gibi sistem tarafından gücünü artırmaya zorlanmıştır. Özellikle Doğu Akdeniz'de Türkiye aleyhine oluşan ortamda düzenlenen tatbikatlarla caydırıcılık vurgulanmıştır. Öte yandan savunmacı realizmin dediği iş birliği temelli bir strateji izlemek istediğini vurgulanmaktadır.

Dolayısıyla Mavi Vatan doktrini, neorealist savunmacı bir anlayışla uygulanan ulusal güvenlik temelli bir savunma doktrinidir. Türkiye Mavi Vatan Doktrini ile deniz yetki ve çıkar alanlarındaki hak ve menfaatlerini korumakla beraber kıyıdaş devletlerinde haklarını ihlal etmemektedir. Türkiye, uygulamaya aldığı deniz stratejisi gereğince coğrafyanın da şartlarını kullanarak savunma hatlarını kara sınırlarının ötesinde başlatmıştır. Barış ve iş birliği odaklı izlenen dış politika neticesinde Karadeniz'deki mavi vatan sınırları anlaşmalarla belirlenmiştir. Ege Denizi'nde bir iş birliği sağlanamamış olsa da girişimlerini sürdürmektedir. Doğu Akdeniz'de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile başlayan deniz sınırlandırma anlaşmaları Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti ile imzalanan sınırlandırma anlaşması ile devam etmektedir. Türkiye 21. yüzyıl da ilan ettiği deniz stratejisi ile mavi vatan sınırlarını hem askeri unsurlar ile hem de uluslararası hukuk normları aracılığıyla korumaya devam etmektedir.

Çalışmada elde edilen veriler neticesinde Mavi Vatan Doktrini; siyasal, ekonomik ve toplumsal anlamda Türkiye'nin ulusal güvenlik ve savunma doktrini olarak büyük önem taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bu noktada toplum ve devletin deniz, denizcilik ve mavi vatan kavramlarıyla bilinçlenmesi konusunda adım atılmamıştır. 1 Kasım 1937 yılında TBMM 5. Dönem Yasama Yılı açılış konuşmasında Atatürk;

> "*En güzel coğrafi konumda ve üç tarafı denizle çevrili olan Türkiye, endüstrisi, ticareti ve sporu ile, en ileri denizci ulus yetiştirmek yeteneğindedir. Bu yetenekten yararlanmalıyız. Denizciliği Türk'ün büyük milli ülküsü olarak düşünmeli ve bunu en kısa zamanda başarmalıyız.*"[600]

[600] TBMM 5.Dönem 3.Yasama Yılı Açılış Konuşması, 1 Kasım 1937, https://www5.tbmm.gov.tr/tarihce/ataturk_konusma/5d3yy.htm, 27.11.2022.

Sözleriyle Türkiye'nin denizlerine devlet ve millet olarak sahip çıkmasını istemiştir.

Çalışmada; 2016 yılı sonrası değişen Türk dış politikasının denizlerdeki yansıması Mavi Vatan Doktrini bağlamında açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmada analitik yapıda belirtilen söz konusu kısıtlılık sebebiyle Mavi Vatan'ın Ege Denizi sınırlarının belirlenmesinde adaların rolü ve önemi kapsamında EGAYDAAK'ların çözüm stratejileri ve oluşturulabilecek dış politika adımları, Gayri Askeri Statüdeki Adaların Silahlandırılması Sorunu (GASA), Mavi Vatan Doktrini'nin uluslararası yansımaları, Mavi Vatan sınırlarının belirlenmesine diğer kıyıdaşlarla geliştirilebilecek olası iş birliği alanları ve Kuzey Kıbrıs'ın Doğu Akdeniz'deki stratejik konumu ve önemi detaylı olarak incelenememiştir. Daha sonra bu konu hakkında çalışacak araştırmacıların bu alanlara yönelmesi Mavi Vatanın tam olarak anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Ak, Gökhan, *Ege'den Akdeniz'e Mavi Vatan: Egemenlik ve Paylaşım*, Akadeniz Titiz Yayınları, İstanbul 2021.

Alfred Thayer Mahan, *Deniz Harbi Üzerine*, Doruk Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, Temmuz 2013

Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995),* Kronik Yayınları, 27. Baskı, İstanbul 2020.

Aydın, Mustafa, "Kafkasya ve Orta Asya'yla İlişkiler", Oran, Baskın (Ed.), *Türk Dış Politikası Cilt: 3 2001-2012,* İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2017.

Balcı, Ali, "Realizm", Kardaş, Şaban-Balcı, Ali (Ed.), *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Küre Yayınları, İstanbul 2020.

Carr, Edward Hallet, *Yirmi Yıl Krizi: 1919-1939,* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2020.

Çakmak, Cenap, *Uluslararası Hukuk: Girişi, Teori ve Uygulama*, Ekin Yayınevi, Bursa 2014.

Dayıoğlu, Ali, "Yunanistan'la İlişkiler", Oran, Baskın (Ed.), *Türk Dış Politikası Cilt: 3 2001-2012,* İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2017.

Donnely, Jack, "Realizm", Tercüme Ağcan, Muhammed-Aslan, Ali, *Uluslararası İlişkiler Teorileri,* Küre Yayınları, İstanbul 2019.

Ergüven, Nasıh Sarp, "Adaların Deniz Alanı Sınırlandırmasına Etkisi ve Doğu Akdeniz", Ataman, Muhittin- Duran, Burhanettin- İnat, Kemal (Ed.), *Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları*, SETA Vakfı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2020.

Fırat, Melek, "Yunanistan'la İlişkiler", Oran, Baskın (Ed.), *Türk Dış Politikası Cilt 1: 1919-1980,* İletişim Yayınalrı, 22. Baskı, İstanbul 2018.

Fırat, Melek, "Yunanistan'la İlişkiler", Oran, Baskın (Ed.), *Türk Dış Politikası Cilt 2: 1980-2001*, İletişim Yayınları, 15. Baskı, İstanbul 2015.

Gözügüzelli, Emete, *Uluslararasu Deniz Hukuku Türk Denizleri ve Olmazsa Olmaz (Sine Qua Non) İlkeler*, Nobel Yayıncılık, 1. Basım, Ankara 2020.

Gürdeniz, Cem, *Anavatandan Mavi Vatan'a,* Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul 2021.

Gürdeniz, Cem, *Hedefteki Donanma,* Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul 2020.

Gürdeniz, Cem, *Mavi Uygarlık,* Kırmızı Kedi Yayınevi, 3. Baskı, İstanbul 2020.

Gürdeniz, Cem, *Mavi Vatan'ın Güney Cephesi: Doğu Akdeniz*, Pankuş Yayınları, 4. Baskı, Ankara 2020.

Gürdeniz, Cem, *Mavi Vatan Yazıları,* Kırmızı Kedi Yayınevi, 3. Baskı, İstanbul 2020.

Glaser, L.Charles, "Realizm", Collins, Alan (Ed.), *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları,* Röle Akademik Yayıcılık, İstanbul 2017.

İnat, Kemal- Duran, Burhanettin, "Türkiye'nin Doğu Akdeniz Politikasının Temel Parametreleri", Ataman, Muhittin- Duran, Burhanettin- İnat, Kemal (Ed.), *Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları,* SETA Vakfı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2020.

İşyar, Ömer Göksel, *Türk Dış Politikası*, Dora Yayıclılık, Bursa 2017.

Kuran, Selami, *Uluslararası Deniz Hukuku*, Beta Yayınları, Gözden Geçirilmiş 7. Baskı, İstanbul 2021.

Linklater, Andrew, "Kuramda ve Pratikte Neorealizm", Booth, Ken-Smith, Steve (Ed.), *Uluslararası İlişkiler Kuramları,* Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul 2015.

Pazarcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk,* Turhan Kitabevi, Gözden Geçirilmiş 15. Baskı, Ankara 2016.

Sander, Oral, *Siyasi Tarih (1918-1994),* İmge Kitabevi, 28. Baskı, Ankara 2018.

Sur, Melda, *Uluslararası Hukukun Esasları*, Beta Yayınları, Gözden Geçirilmiş 13. Baskı, İstanbul 2019.

Sönmezoğlu, Faruk, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü,* Der Yayınları, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 5. Basım, İstanbul 2017.

Sönmezoğlu, Faruk, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi,* Der Yayınları, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 7. Baskı, İstanbul 2019.

Uzgel, İlhan, "Balkanlarla İlişkiler/Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)", Oran, Baskın (Ed.), *Türk Dış Politikası Cilt 2: 1980-2001*, İletişim Yayınları, 15. Baskı, İstanbul 2015.

Uzgel, İlhan, "İtalya'yla İlişkiler", Oran, Baskın (Ed.), *Türk Dış Politikası Cilt 1: 1919-1980,* İletişim Yayınları, 22. Baskı, İstanbul 2018.

Uzgel, İlhan, "

Yaycı, Cihat, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye,* Kırmızı Kedi Yayınevi, 2. Basım, İstanbul 2020.

Yaycı, Cihat, *Libya Türkiye'nin Denizden Komşusudur*, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2019.

Yaycı, Cihat, *Sorular ve Cevaplarla Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Kavramı*, Deniz Kuvvetleri Basımevi, İstanbul 2019.

Yaycı, Cihat, *Soru ve Cevaplarla Montrö "Nedir, Ne Değildir?*", Girdap Yayınları, İstanbul 2021.

Yaycı, Cihat, *Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2020.

Yaycı, Cihat- Paksüt, Osman, *Soru ve Cevaplarla Gayri Askeri Statüdeki Adalar Meselesi "Nedir, Ne Değildir?*", Girdap Yayınları, İstanbul 2022.

Yeşiltaş, Murat- Pirinççi, Ferhat, *Küresel Dönüşüm Sürecinde Türkiye'nin Büyük Stratejisi,* SETA Vakfı Yayınları, İstanbul 2020.

Yiğittepe, Levent, *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik,* Cinius Yayınları, Ankara 2020.

Waltz, Kenneth Neal, *Uluslararası Politika Teorisi*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2015.

MAKALELER VE DERGİLER

Acer, Yücel, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye- Libya Mutabakatı", https://setav.org/assets/uploads/2019/12/A301.pdf, 24.11.2022.

Acer, Yücel, "Doğu Akdeniz'de Yunanistan- Mısır Deniz Sınırı Antlaşması ve Türkiye", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1466577, 19.11.2022.

Ak, Gökhan- Kaynat, Mete Kaan, "Ege'de Temel Sorun: Unutul(may)an Türk Adaları", https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijavs/issue/28371/301665, 03.08.2022.

Akipek, Serap, "Eritre- Yemen Hakem Kararı Işığında Kızıldeniz Adalarının Aidiyeti Sorunu", https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/629343, 21.11.2022.

Aydın, Mustafa, "Uluslararası İlişkilerin "Gerçekçi" Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği", https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/629343, 21.11.2022.

Bakan, Selahaddin- Şahin, Sonay, "Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/610650, 20.10.2021.

Bal, Harun- Alper, Ali Eren, "Bakü- Tiflis- Ceyhan Petrol Boru Hattı ve Türkiye Ekonomisine Etkileri", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/50634#:~:text=BTC%20boru%20hatt%C4%B1%20in%C5%9Faat%C4%B1n%C4%B1n%20T%C3%BCrkiye,milyar%20Dolar%20ek%20gelir%20sa%C4%9Flanacakt%C4%B1r., 13.11.2022.

BİLGESAM, "Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye", Bilge Adamları Kurulu Raporu, https://www.academia.edu/6884881/Do%C4%9Fu_Akdeniz_de_Enerji_Ke%C5%9Fifleri_ve_T%C3%BCrkiye, 02.11.2022.

Birdişli, Fikret, "Ulusal Güvenlik Kavramının Tarihsel ve Düşünsel Temelleri", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/219588, 11.11.2021.

Erdoğan, Seven, "E.H. Carr'ın "Yirmi Yıl Krizi 1919-1939" Kitabında Birinci Dünya Savaşı ve Sonrası Düzen", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1182050, 23.09.2021.

Ertoy, Birkan, "Uluslararası İlişkilerde Realist Geleneğin Dönüşümü ve Neoklasik Realizm", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/854413, 23.09.2021.

Furuncu, Yunus, "Enerji Perspektifinden Karadeniz", Kriter Dergisi, Sayı 57, Mayıs 2021.

Kamacı, Kubilay Erdinç, "Doğu Akdeniz Doğal Gaz Boru Hattı", Mavi Vatan Dergisi, Sayı 1, Mart 2019.

Kapan, Kaan, "Coğrafyanın Üstünlüğü" ve "Jeopolitik Önem" Perspektifinden Doğu Akdeniz ve Adalar (Ege) Denizi", https://cdn.istanbul.edu.tr/file/JTA6CLJ8T5/336659C4BB0847FD96084C462B405446, 21.11.2022.

Kavaz, İsmail, "Karadeniz'de Doğalgaz Müjdesi", Kriter Dergisi, Sayı 49, Eylül 2020.

Kiraz, Sami, "Bir Dış Politika Analizi Yaklaşımı Olarak Neoklasik Realizmin İncelenmesi", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1006159, 25.09.2021.

Kozanhan, Murat Kağan, "Deniz Hukuku (The Law of The Sea) ile Devletlerin Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Çerçevesinde Politik Gelişmeler, Stratejik Yaklaşımlar ve Jeopolitik Değerlendirmelere İlişkin Kaynakça: Bibliyografya Çalışması", https://msu.edu.tr/img/Deniz_Harp_Enstitusu/bibliyografya_calismasi/bibliyografya_calismasi.pdf, 03.04.2022.

Kökyay, Ferhat, "Enerji Güvenliği Ekseninde Doğu Akdeniz Gaz Forumu", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1484880, 24.11.2022.

Ocakoğlu, Neslihan, "Gaz Hidratlar ve Önemi: Türkiye Çevresi Denizlerde Gaz Hidrat ve Sığ Gaz Aramaları, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/173661, 13.11.2022.

Özgör, Nesrin, "Gaz Hidratlar ve Önemi: Türkiye Çevresi Denizlerde Gaz Hidrat ve Sığ Gaz Aramaları, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/173661, 13.11.2022.

Serdar, İskender, "Neorealizm, Neoliberalizm, Konstrüktivizm ve İngiliz Okulu Modellerinde Uluslararası Sistemde Değişimlere Bakış", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/174233, 24.09.2021.

Savaş Sertel, "Kıbrıs Barış Harekâtı Öncesinde Türk Donanma Filosunun Modernleştirilmesi (1968-1974)", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1834216, 18.02.2023.

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 121'inci Birleşim, 8.6.1995 Perşembe, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c088/tbmm19088121.pdf, 11.08.2022.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, s. 5, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d05/c012/tbmm05012081.pdf, 28.06.2022.

Toluner, Selin, "Maine Körfezindeki Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası", https://uluslararasihukukcalismalari.wordpress.com/2017/02/12/maine-korfezindeki-deniz-alanlarinin-sinirlandirilmasi-davasi-canadaunited-states-of-america-judgement-1984/, 21.12.2022.

Ulusoy, Ülkü Halatçı, "Uluslararası Hukuk Açısından Ege Hava Sahasında Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Sorunlar", http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2013-109-1329, 03.09.2022.

Yaşa, Gökhan- Yılmaz, Mutlu, "Doğu Akdeniz'de Doğalgaz Rezervlerinin Bölgesel Enerji Politikalarına ve Rekabete Etkisi", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1973874, 13.11.2022.

Yaycı, Cihat, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya'nın Rolü ve Etkisi", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/84509, 08.09.2022.

Yaycı, Cihat, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye", Bilge Strateji Dergisi, Cilt 4, Sayı 6, Bahar 2012.

Yücel, Serhan, "Ege'de Bitmeyen Sorunun Bir Unsuru Olarak Türk ve Yunan Karasuları ve Ulusal Hava Sahaları", https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/84523, 28.08.2022.

LİSANSÜSTÜ TEZ ÇALIŞMALARI

Acar, Oğuzhan, *Neorealizmin Güvenlik Varsayımları Bağlamında İsrail'in Filistin Politikası,* (T.C. Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Karabük 2017.

Dedebağı, Oğuzhan, *Türk Deniz Egemenlik ve Yetki Alanlarında Ulusal Hak ve Menfaatler Üzerine Bir İnceleme*, (T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2016.

Ertoy, Birtan, *Neoklasik Realizm Yaklaşımı ile Rusya'nın Ukrayna Müdahalesinin Analizi,* (T.C. Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir 2019.

Güngören, Bülent Okan, *Türkiye'nin Deniz Yetki Alanları Üzerine Bir İnceleme*, (T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2006.

Karaman, Tülin, *Karadeniz'in Güvenliği ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği*, (T.C. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2009.

Konopiyanova, Zhuldyz, *Rusya Federasyonu Dış Politikasının Savunmacı Realizm Açısından İncelenmesi: Rus Askeri Üslerinin Jeostratejik ve Jeopolitik İşlevi*, (T.C. Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi), Bursa 2020.

Ozan, Emre, *Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Politikasının Avrupalılaşması*, (T.C. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2010.

Sorgucu, Ayhan, *Türkiye'nin Hava Sahasının Hukuksal Statüsünün Uluslararası Hava Hukuku ve Türkiye'nin Dış Savaş Alanında Kullanılması*, (Harp Akademileri Komutanlığı, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Harp/Harekât Hukuku Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2005.

Üçbaş, Ümran, *Neoklasik Realizm ve Türkiye'de Dış Politikanın Süreçsel Analizi*, (T.C Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Doktora Programı, Yayınlanmış Doktora Tezi), İstanbul 2020.

KANUNLAR VE ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER

1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi.

1945 Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Milletler Arası Adalet Divanı Statüsü.

Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR) Teşkiline Dair Anlaşma.

Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Şartı.

Lozan Barış Antlaşması, https://denizcilik.uab.gov.tr/uluslararasi-sozlesmeler, 15.06.2022.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi.

Resmî Gazete, 2012/2968 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120427-5.htm, 24.11.2022.

Resmî Gazete, 2674 Sayılı Karasuları Kanunu, Kabul Tarihi: 20/5/1982.

Resmî Gazete, 476 Sayılı Karasuları Kanunu, Kabul Tarihi: 15/5/1964.

Resmî Gazete, 6344 Sayılı Kanun, Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşma, Kabul Tarihi: 29.06.2012.

Resmî Gazete, 7195 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Hükumeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükumeti Arasında Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası, Kabul Tarihi: 06/12/2019.

Resmî Gazete, 8/4742 Sayılı Karar, 29.05.1982, Sayı 17708 Mükerrer.

Resmî Gazete, Milletlerarası Andlaşma, Sayı: 87/11510.

Resmî Gazete, Türkiye'nin Karadeniz'de 200 Millik Münhasır Ekonomik Bölge İlan Etmesi Hakkındaki İlişik Karar, Sayı: 86/11264.

Resmî Gazete, Kuzey Atlantik Antlaşmasına Türkiye Cumhuriyeti'nin Katılmasına Dair Kanun, Sayı: 8038, https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8038.pdf, 08.07.2022.

Resmî Gazete, "Milli Güvenlik Kurulu", Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Arasındaki Karadenizde Kıta Sahanlığı Sınırlandırması Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun Tasarısı, Sayı: 101-603/06639.

Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu, https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2692.pdf, 08.07.2022.

Türkiye Sahillerinde Nakliyatı Bahriye (Kabotaj) ve Limanlarla Kara Suları Dahilinde İcrayı San'at ve Ticaret Hakkında Kanun, https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.815.pdf, 08.07.2022.

BASIN AÇIKLAMALARI VE TBMM KAYITLARI

KKTC Dışişleri Bakanlığı, "Dışişleri Bakanı Tahin Ertuğruloğlu'nun, İngiltere ile GKRY Arasında "Stratejik İş Birliği" Kurulmasına İlişkin Bir Mutabakat Zaptı İmzalanması Hakkındaki Açıklaması", https://mfa.gov.ct.tr/tr/disisleri-bakani-tahsin-

ertugruloglunun-ingiltere-ile-gkry-arasinda-stratejik-is-birligi-kurulmasina-iliskin-bir-mutabakat-zapti-imzalanmasi-hakkindaki-aciklamasi/, 24.11.2022.

KKTC Bakanlar Kurulu, 1195-2011 Sayılı Karar, "Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO)' nın ruhsat Talebi", http://95.0.174.26/bkkarar/21893/detay, 24.11.2022.

Milli Savunma Bakanlığı, "Basın Açıklamaları", https://www.msb.gov.tr/Basin-ve-Yayin/Aciklamalar/mavi-vatan-2019-taktik-tatbikati-basin-bilgi-notu-2522019, 03.08.2022.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, s. 5, Dışişleri Bakanı Tevkif Rüştü Aras'ın Konuşması (31.07.1936), https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d05/c012/tbmm05012081.pdf, 28.06.2022.

T.B.M.M. 5.Dönem 3.Yasama Yılı, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün Açılış Konuşması, 1 Kasım 1937, https://www5.tbmm.gov.tr/tarihce/ataturk_konusma/5d3yy.htm, 27.11.2022.

T.C. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, "Karadeniz Uyumu Harekâtı", https://www.dzkk.tsk.tr/Harekat/icerik/karadeniz-uyumu-harekati, 03.08.2022.

T.C. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, "Deniz Muhafızı Harekâtı", https://www.dzkk.tsk.tr/Harekat/icerik/deniz-muhafizi-harekati, 13.11.2022.

T.C. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, "Akdeniz Kalkanı Harekâtı", https://www.dzkk.tsk.tr/Harekat/icerik/akdeniz-kalkani-harekati, 13.11.2022.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, "SC-123, 26 Aralık 2020, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy'un Yunanistan Tarafından Ege ve Doğu Akdeniz'de Yayınlanan NOTAM Hakkındaki Soruya Cevabı", https://www.mfa.gov.tr/sc_-123_-yunanistan-tarafindan-ege-ve-dogu-akdeniz-de-yayinlanan-notam-hk-sc.tr.mfa, 10.07.2022.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, "No: 39 – Fransa ile GKRY Arasında İmzalanan Savunma İşbirliği Anlaşması hk.", https://www.mfa.gov.tr/no_39---fransa-ile-gkry-arasinda-imzalanan-savunma-isbirligi-anlasmasi-hk_.tr.mfa, 13.11.2022.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, "No: 18- 30 Ocak 2007, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Doğu Akdeniz'deki Ülkelerle Deniz Yetki Alanlarını İlgilendiren İkili Anlaşmalar Yapma Gayretleri Hk.", https://www.mfa.gov.tr/no_18---30-ocak-2007_-guney-kibris-rum-yonetimi_nin-dogu-akdeniz_deki-ulkelerle-deniz-yetki-alanlarini-ilgilendiren-ikili-anlasmalar-yapma-gayretlerini-hk_-.tr.mfa, 14.11.2022.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, "No:288, 21 Aralık 2010, İsrail ile GKRY Arasında İmzalanan MEB Anlaşması Hk, ", https://www.mfa.gov.tr/no_18---30-ocak-2007_-guney-kibris-rum-yonetimi_nin-dogu-akdeniz_deki-ulkelerle-deniz-yetki-alanlarini-ilgilendiren-ikili-anlasmalar-yapma-gayretlerini-hk_-.tr.mfa, 14.11.2022.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, "SC-56, 19 Eylül 2019 Tarihli Bakanlık Açıklaması", https://www.mfa.gov.tr/sc_-56_-sozde-ruhsat-sahasi-hk-sc.tr.mfa, 19.11.2022.

United Nations Digital Library, Letter dated 18 March 2019 From the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary- General, A/73/804, https://digitallibrary.un.org/record/3798177, 19.11.2022.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, "No: 165, 6 Ağustos 2020, Yunanistan ile Mısır Arasında Sözde Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Anlaşması İmzalanması Hk.", https://www.mfa.gov.tr/no_-165_-yunanistan-ile-misir-arasinda-sozde-deniz-yetki-alanlari-anlasmasi-imzalanmasi-hk.tr.mfa, 19.11.2022.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, "No: 277, 18 Ekim 2018, "Barbaros Hayreddin Paşa" Gemisinin Akdeniz'deki Sismik Araştırma Faaliyeti Hk.", https://www.mfa.gov.tr/no_-277_-barbaros-hayreddin-pasa-gemisi-nin-akdeniz-deki-sismik-arastirma-faaliyeti-hk.tr.mfa, 22.11.2022.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Bakanlık Açıklamaları No: 181- 5 Ağustos 2011, "GKRY'nin Doğu Akdeniz'de Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Hk.", https://www.mfa.gov.tr/no_-181_-5-agustos-2011_-gkry_nin-dogu-akdeniz_de-petrol-ve-dogalgaz-arama-faaliyetleri-hk_.tr.mfa, 15.11.2022.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, "No: 39- Fransa ile GKRY Arasında İmzalanan Savunma İşbirliği Anlaşması Hk.", https://www.mfa.gov.tr/no_39---fransa-ile-gkry-arasinda-imzalanan-savunma-isbirligi-anlasmasi-hk_.tr.mfa, 24.11.2022.

İNTERNET KAYNAKLARI

7 Deniz Haber, "Yavuz Sondaj Gemisi Bugün yeni Rotasına Hareket Edecek", https://www.7deniz.net/haber-yavuz-sondaj-gemisi-bugun-yeni-rotasina-hareket-edecek-32475.html, 24.11.2022.

Afyoncu, Afyoncu, "Şükrü Kaya'nın Mirasına Sahip Çıksaydık Kardak Olmazdı", Sabah Gazetesi, https://www.sabah.com.tr/yazarlar/erhan-afyoncu/2017/02/05/sukru-kayanin-mirasina-sahip-ciksaydik-kardak-krizi-olmazdi, 15.05.2022.

Akbaş, Murat, "Ege Karasuları Sorunu", https://www.akademiktarihtr.com/egesorunu/, 28.08.2022.

Aksu, Fuat, "Ege Denizi'ne İlişkin Sorunlar: Karasularının Genişletilmesi Sorunu", http://www.turkishgreek.org/iki-uelke-arasindaki-temel-sorunlar-ve-taraflarin-yaklasimlari/ege-denizi-ne-iliskin-sorunlar/karasular-n-n-genisletilmesi-sorunu, 28.08.2022.

Anadolu Ajansı, "Dışişleri Bakanlığı Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Kıta Sahanlığı ve MEB Sınırlarını Paylaştı", https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/disisleri-bakanligi-turkiyenin-dogu-akdenizdeki-kita-sahanligi-ve-meb-sinirlarini-paylasti/1661261, 24.11.2022.

Anadolu Ajansı, "Erdoğan'dan Mavi Vatan 2019 Tatbikatı'na Katılanlara Başarı Dileği", https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/erdogandan-mavi-vatan-2019-tatbikatina-katilanlara-basari-dilegi/1409042, 03.08.2022.

Anadolu Ajansı, "Türkiye Doğu Ege Adalarındaki Faaliyetler İçin Yunanistan ve ABD'yi Protesto Etti", https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiye-dogu-ege-adalarindaki-faaliyetler-icin-yunanistan-ve-abdyi-protesto-etti/2695051, 28.09.2022.

Anadolu Ajansı, "Yunanistan'dan Adalara Hukuka Aykırı Zırhlı Araç Sevkiyatı", https://www.aa.com.tr/tr/gundem/yunanistandan-adalara-hukuka-aykiri-zirhli-arac-sevkiyati/2694087, 28.09.22.

ANKASAM, Ahmet Zeki Bulunç, "Türkiye'nin Gövde Gösterisi: Mavi Vatan 2019", https://www.ankasam.org/turkiyenin-govde-gosterisi-mavi-vatan-2019/, 03.08.2022.

ANKASAM, Emete Gözügüzelli, "Türkiye'nin Gövde Gösterisi: Mavi Vatan 2019", https://www.ankasam.org/turkiyenin-govde-gosterisi-mavi-vatan-2019/, 03.08.2022.

Az, İsa, "2011 sonrası Enerji Bağlamında Mısır'ın Doğu Akdeniz Enerji Stratejisi", https://turkdegs.org/icerik/2011-sonrasi-enerji-baglaminda-misirin-dogu-akdeniz-enerji-stratejisi, 23.11.2022.

Bahçeşehir Üniversitesi, "Doğu Akdeniz'deki Hidrokarbon Rezervleri Türkiye'nin 572 Yıllık İhtiyacını Karşılıyor", https://bau.edu.tr/haber/15966-dogu-akdeniz%25E2%2580%2599deki-hidrokarbon-rezervleri-turkiye%25E2%2580%2599nin-572-yillik-ihtiyacini-karsiliyor, 09.10.2022.

Balkan Günlüğü, "Yunanistan, İyon Denizi ve Girit Adası'nda Sismik Araştırma İçin Navtex Yayımladı", https://balkangunlugu.com.tr/yunanistan-iyon-denizi-ve-girit-adasinda-sismik-arastirma-icin-navtex-yayimladi/, 20.11.2022.

Başer, Hacer, "Libya'daki UMH Başkanlık Konseyi, Türkiye'yle İmzalanan Mutabakatları Onayladı", https://www.aa.com.tr/tr/dunya/libyadaki-umh-baskanlik-konseyi-turkiyeyle-imzalanan-mutabakatlari-onayladi/1665386, 08.09.2022.

Başeren, Sertaç Hami, "Mısır-Yunanistan Anlaşması ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Uygulamaları", https://www.aa.com.tr/tr/analiz/misir-yunanistan-anlasmasi-ve-turkiye-nin-dogu-akdeniz-deki-uygulamalari/1953584, 19.11.2022.

Berberakis, Stelyo, "Yunanistan-İsrail-Güney Kıbrıs Üçlüsü Doğu Akdeniz'de İş Birliğini Artırıyor", https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44040323, 21.11.2022.

Bilge, Ömer, "İşte KKTC'deki İHA Üssü… Türk İHA'sı KKTC'den Devriye Geziyor", https://www.hurriyet.com.tr/dunya/dogu-akdeniz-nobeti-basladi-turk-ihasi-kktcden-devriye-geziyor-41399082, 24.11.2022.

Birleşmiş Milletler 2004 Bülteni, No: 54, https://www.un.org/depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin54e.pdf, 11.09.2022

Boyraz, Hacı Mehmet, "Yunanistan ile GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki Hesapları Başarısızlığa Mahkum", https://www.setav.org/yunanistan-ile-gkrynin-dogu-akdenizdeki-hesaplari-basarisizliga-mahkum/, 21.11.2022.

BBC News Türkçe, "Doğu Akdeniz Gaz Forumu: Türkiye'ye Rakip Altı Ülke Bölgesel Kuruluş İçin Anlaşma İmzalarını Attı", https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54252161, 24.11.2022.

BBC News Türkçe, "Erdoğan: Karadeniz'de bulunan doğal gaz rezervi 405 milyar metreküpe yükseldi ", https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-54585247, 03.08.2022.

BBC News Türkçe (YouTube), "Mavi Vatan Nasıl Doğdu? Doktrinin Mimarları Cem Gürdeniz ve Cihat Yaycı Anlatıyor", https://www.youtube.com/watch?v=MiZmZQZ1qiU, 29.05.2022.

Can, Faruk, "Doğu Akdeniz'de Ne Kadar Doğal Gaz Rezervi Var?", https://tr.euronews.com/2019/12/31/dogu-akdeniz-ne-kadar-dogal-gaz-rezervi-var-en-buyuk-payi-hangi-ulkeler-alacak, 13.11.2022.

Cumhuriyet Gazetesi Arşivi, "1996 Kardak Krizi", https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1996-01-30/0, 08.06.2022.

Cumhuriyet, "Türkiye'den Yunanistan'a Uyarı: 2 Ada Üzerinde Navtex İlan Edildi", https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/turkiyeden-yunanistana-uyari-2-ada-uzerinde-navtex-ilan-edildi-1946828, 13.06.2022.

Cumhuriyet, "Yunanistan-Mısır MEB Anlaşması BM'de Yayınlandı", https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/yunanistan-misir-meb-anlasmasi-bmde-yayinlandi-1801172, 19.11.2022.

CNN TÜRK, "Bakan Akar'dan Mavi Vatan-2019 İçin Kutlama Mesajı", https://www.cnnturk.com/turkiye/bakan-akardan-mavi-vatan-2019-icin-kutlama-mesaji, 03.08.2022.

CNN Türk, "Barbaros Hayreddin Paşa Gemisi'ne Dev Koruma Çemberi", https://www.cnnturk.com/turkiye/barbaros-hayreddin-pasa-gemisine-dev-koruma-cemberi, 21.11.2022.

CNN Türk, "Prof. Dr. Çiftci: Yakın Geleceğin Enerji Kaynağı Gaz Hidrat", https://www.cnnturk.com/video/turkiye/prof-dr-cifci-yakin-gelecegin-enerji-kaynagi-gaz-hidrat, 13.11.2022.

Çetin, Şerife, "Yunanistan ve GKRY Sevilla Haritasıyla Türkiye'yi Antalya Körfezi'ne Hapsetmeye Çalışıyor", https://www.aa.com.tr/tr/dunya/yunanistan-ve-gkry-sevilla-haritasiyla-turkiyeyi-antalya-korfezine-hapsetmeye-calisiyor/1982659, 20.11.2022.

Çiftçi, Caner, "Karadeniz'in Jeostratejik Önemi ve Jeopolitik Güvenliği", https://www.stratejikortak.com/2022/01/karadenizin-jeostratejik-onemi-ve-jeopolitik-guvenligi.html, 11.08.2022.

Çolakoğlu, Bayram, "Papandreu'dan Sert Açıklama", https://www.balturk.org.tr/papandreudan-sert-aciklama/, 19.11.2022.

Deniz Haber Ajansı, "Fransız Savaş Gemisi Rodos Adası'na Liman Ziyareti Yaptı ", https://www.denizhaber.net/fransiz-savas-gemisi-rodos-adasina-liman-ziyareti-yapti-haber-73589.htm, 28.06.2022.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, "Misyonumuz",

https://www.dzkk.tsk.tr/Komutanlik/Misyon, 10.07.2022.

Doğru, Sami, "Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Doğu Akdeniz", https://tasam.org/Files/Icerik/File/yeni-deniz-guvenligi-ekosistemi-ve-dogu-akdeniz_EKT_y_pdf_5c9334d0-0e4b-434d-8278-b3e2a8eea05d.pdf, 21.11.2022.

Erandaç, Bülent, "Türkiye'nin Sakız Adası Navtex'inin anlam ve Önemi", https://www.sde.org.tr/bulent-erandac/genel/turkiyenin-sakiz-adasi-navtexinin-anlam-ve-onemi-kose-yazisi-18384, 28.06.2022.

Erciyes, Çağatay, "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması-Türkiye'nin Siyasi ve Hukuki Tezleri Sahadaki Uygulamaları", https://www.mfa.gov.tr/data/dogu-akdeniz-deniz-yetki-alanlarinin-sinirlandirilmasi.pdf, 24.11.2022.

Euronews, "Doğu Akdeniz'de Ne Kadar Doğal Gaz Rezervi Var?", https://tr.euronews.com/2019/12/31/dogu-akdeniz-ne-kadar-dogal-gaz-rezervi-var-en-buyuk-payi-hangi-ulkeler-alacak, 11.03.2023.

Euronews, "İsrail, Yunanistan ve Kıbrıs EastMEd Boru Hattı Anlaşmasını İmzaladı", https://tr.euronews.com/2020/01/02/israil-yunanistan-ve-kibris-eastmed-boru-hatti-anlasmasini-imzaladi, 24.11.2022.

Euronews, "Yunanistan, Ürdün ve Kıbrıs Liderleri Atina'da Toplandı: Gündem Doğu Akdeniz ve Kıbrıs", https://tr.euronews.com/2021/07/28/yunanistan-urdun-ve-k-br-s-liderleri-atina-da-topland-gundem-dogu-akdeniz-ve-k-br-s, 24.11.2022.

Euronews, "Seville Haritası", https://tr.euronews.com/2020/09/22/sevilla-haritas-nedir-ankara-atina-gerginligi-nas-l-baslad-gelinen-durum-ne, 19.11.2022.

Göğüş, Hasan, "Ege'de Yunanistan ile Hava Sahası Sorunları: Havada Tehlikeli Angajmanlar", https://apm.org.tr/2021/03/12/egede-yunanistan-ile-hava-sahasi-sorunlari-havada-tehlikeli-angajmanlar/, 03.09.2022.

Göksedef, Ece, "Doğu Akdeniz: Oruç Reis ve NAVTEX'ler, Türkiye-Yunanistan Gerginliğinde Nasıl Rol Oynadı?", https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54506593, 24.11.2022.

Gümüşlük Haberleri, "Sahil Güvenlik Komutanlığı Açıklama Yayınladı", https://www.gumuslukrehberi.com/gumusluk-haber-240.html, 22.02.2023.

Gürdeniz, Cem, "Mavi Vatan, Türk Gençliği ve İki Mektup", http://www.tesud.org.tr/makaleler/mavi-vatan-turk-gencligi-ve-iki-mektup-48;

Gürdeniz, Cem, "2019 Mavi Vatan'da Başarılar Dolu Bir Yıldı", https://www.veryansintv.com/2019-mavi-vatanda-basarilar-dolu-bir-yildi, 03.08.2022.

Gürdeniz, Cem, "21. Yüzyılda Mavi Vatan Nedir?", https://www.veryansintv.com/21-yuzyilda-mavi-vatan-nedir, 22.05.2022.

Cem Gürdeniz, "Mavi Vatan'a Saldırmanın Dayanılmaz Hafifliği", https://www.rubasam.com/mavi-vatana-saldirmanin-dayanilmaz-hafifligi-cem-gurdeniz.html, 30.03.2023.

Haber7, "Girit'in Ruhsatı Hazır", https://www.haber7.com/guncel/haber/2944792-giritin-ruhsati-hazir, 15.11.2022.

Habertürk (YouTube), "Türkiye ve Yunanistan'ın Ege- Doğu Akdeniz Tezleri Ne? Cihat Yaycı Anlattı", 14 Eylül 2020, https://www.youtube.com/watch?v=Cq_5UhzYNd4&list=WL&index=10, 03.08.2022.

Habertürk (YouTube), "Türkiye ve Yunanistan'ın Ege- Doğu Akdeniz Tezleri Ne? Cihat Yaycı Anlattı", 14 Eylül 2020, https://www.youtube.com/watch?v=Cq_5UhzYNd4&list=WL&index=10, 03.08.2022.

Hürriyet, "Doğu Akdeniz'de Büyük Oyun! 3 Trilyon Dolarlık Rezerv", https://www.hurriyet.com.tr/gundem/dogu-akdenizde-buyuk-oyun-3-trilyon-dolarlik-rezerv-40906343, 13.11.2022.

Hürriyet, "Türk ve Yunan Savaş Uçakları İt Dalaşında Çarpıştı", https://www.hurriyet.com.tr/gundem/turk-ve-yunan-savas-ucaklari-it-dalasinda-carpisti-4459697, 03.09.2022.

Hürriyet, Türkiye'nin Eşek Adası'na Tepkisine Yunanistan'dan Cevap", https://www.hurriyet.com.tr/dunya/turkiyenin-esek-adasi-tepkisine-yunanistantan-cevap-40440285, 30.07.2022.

International Institute for Law of the Sea Studies, http://iilss.net/maritime-boundaries-between-turkey-and-syria/, ; Marineregions.org., "Syrian Exclusive Economic Zone", https://www.marineregions.org/gazetteer.php?p=details&id=8373, 14.11.2022.

İMEAK Deniz Ticaret Odası, "Denizcilik Sektör Raporu 2022", https://www.denizticaretodasi.org.tr/media/SharedDocuments/sektorraporu/sektor_raporu_tr_2021.pdf, s. 111, 12.08.2022.

Kadan, Tevfik, "Filistin Başkanı Abbas'tan Güney Kıbrıs'a Ziyaret", https://www.aydinlik.com.tr/haber/filistin-baskani-abbastan-guney-kibrisa-ziyaret-321523, 24.11.2022.

Kanal Türkiye (YouTube), "Mavi Vatan'ı Destekliyor Musunuz!", https://www.youtube.com/watch?v=spUCbikcFxM&list=WL&index=49, 03.08.2022.

Karadaş, Yusuf, "ABD Askeri Neden Yunanistan'da Konuşlanıyor?", https://www.evrensel.net/yazi/89828/abd-askeri-neden-yunanistanda-konuslaniyor, 13.11.2022.

Karar Gazetesi, "Türkiye Doğu Akdeniz'deki Yeni Ruhsat Sahalarını Dünyaya İlan Etti", https://www.karar.com/turkiye-dogu-akdenizdeki-yeni-ruhsat-sahalarini-dunyaya-ilan-etti-1566824, 11.11.2022.

Kırım Haber Ajansı, "Türkiye'den Yunanistan'ın 12 mil Kararına Net Yanıt: Bu Tutumumuzda Bir Değişiklik yok", https://qha.com.tr/haberler/turkiye-den-yunanistan-in-12-mil-kararina-net-yanit-bu-tutumumuzda-bir-degisiklik-yok/296370/, 28.08.2022.

Kolukısa, Hasan, "Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölgesi", https://www.defenceturk.net/dogu-akdenizde-turkiyenin-kita-sahanligi-ve-munhasir-ekonomik-bolgesi, 13.11.2022.

Marinedeal News, "Fransa, Güney Kıbrıs'a Deniz Üssü Kuruyor", https://www.marinedealnews.com/fransa-guney-kibrisa-deniz-ussu-kuruyor/13.11.2022.

MaviVatan.net, "Adalar Denizi ve Doğu Akdeniz İçin Emsaller ", https://mavivatan.net/adalar-denizi-ve-dogu-aldeniz-icin-emsaller/, 21.11.2022.

MaviVatan.net, "Kıta Sahanlığı ve Önemi?", https://mavivatan.net/kita-sahanligi-ve-onemi/, 20.02.2023.

MaviVatan.net, “Mavi Vatan Haritası”, https://harita.mavivatan.net/, 19.11.2022.

MaviVatan.net, “Mavi Vatan ve Önemi”, https://mavivatan.net/turkiye-israil-savunma-sanayi-is-birligi-anlasmasi-1996/, (01.06.2022).

Mazrek, Sibel, “Arnavutluk-Yunanistan Deniz Sınırları Sorunu Çözülüyor mu?”, https://www.ankasam.org/arnavutluk-yunanistan-deniz-sinirlari-sorunu-cozuluyor-mu/, 20.12.2022.

Milliyet, “Bakanlık Paylaştı! İşte Doğu Akdeniz Haritası”, https://www.milliyet.com.tr/gundem/bakanlik-paylasti-iste-dogu-akdeniz-haritasi-6225728, 19.11.2022.

Milliyet Gazetesi, “Bakan Yılmaz: EGAYDAAKLAR Türkiye Cumhuriyeti’nin Hakimiyetinde”, https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/ankara/bakan-yilmaz-egaydaak-lar-turkiye-cumhuriyeti-nin-hakimiyetinde-10694108, 08.06.2022.

Nastos, Panos, “Greek-Israeli-Cyprus Military and Security Relations: A Preview, https://www.rieas.gr/researchareas/2014-07-30-08-58-27/greek-israel-studies/2077-greek-israeli-cyprus-military-and-security-relations-a-preview, 24.11.2022.

Özgöker, Uğur, “ABD’nin Yeni Akdeniz Politikası ve Türkiye’nin Seçenekleri”, https://www.evrensel.net/yazi/89828/abd-askeri-neden-yunanistanda-konuslaniyor, 13.11.2022.

Pusula Haber, “Lübnan’ın Yunanistan ve GKRY ile İlişkileri”, https://www.pusulahaber.com.tr/lubnanin-yunanistan-ve-gkry-ile-iliskileri-1094770h.htm, 24.11.2022.

Savunma Sanayii Dergilik, “14 Sene Önce Bugün Türk ve Yunan F-16’ları Havada Çarpıştı”, https://www.savunmasanayiidergilik.com/tr/HaberDergilik/14-sene-once-bugun-Turk-ve-Yunan-F-16-lari-havada-carpisti, 03.09.2022.

Sözcü, “Cem Gürdeniz, “Mavi Vatan” İçin Vakıf Kurdu”, https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/cem-gurdeniz-mavi-vatan-icin-vakif-kurdu-6738054/, 03.08.2022.

Sözcü, “MSB’den Oruç Reis Gemisi ve Doğu Akdeniz Açıklaması: TSK Tüm Tedbirleri Aldı!”, https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/msbden-oruc-reis-gemisi-ve-dogu-akdeniz-aciklamasi-tsk-tum-tedbirleri-aldi-5980365/, 24.11.2022.

Sözcü, “Türkiye NAVTEX İlan Etti! Acil Ülkesine Döndü! NAVTEX Nedir?”, https://www.sozcu.com.tr/2020/dunya/turkiye-navtex-ilan-etti-acil-ulkesine-dondu-5944358/, 24.11.2022.

Sözcü, “Seville Haritası Nedir, Ne Anlama Geliyor? “, https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/sevilla-haritasi-nedir-ne-anlama-geliyor-6048880/, 11.11.2022.

Sputnik Türkiye, “Libya Tezkeresi Meclis’te Kabul Edildi”, https://sputniknews.com.tr/20200102/libya-tezkeresi-mecliste-kabul-edildi-1040955089.html, 24.11.2022.

Temizer, Murat, “Karadeniz’deki yeni keşifle ulaşılan rezerv Türkiye’nin 12 yılık doğal gaz ihtiyacına eşdeğer”, https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/karadenizdeki-yeni-kesifle-ulasilan-rezerv-turkiyenin-12-yillik-dogal-gaz-ihtiyacina-esdeger/2266290, 03.08.2022.

Tola, Ayça, “Doğu Akdeniz Neden Önemli”, https://mavivatan.net/dogu-akdeniz-neden-onemli/, 13.11.2022.

Turkau.com, “Büyük Strateji Nedir? (Grand Strategy), https://turkau.com/buyuk-strateji-nedir/, 01.06.2022).

Türk Deniz Araştırmaları Vakfı,”Letter dated 18 March 2019 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General (Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Daimi Temsilcisi'nin Genel Sekreter'e Hitaben Yazdığı 18 Mart 2019 Tarihli Mektup)”, https://tudav.org/wp-

content/uploads/2019/04/Do%C4%9Fu_akdeniz-_k%C4%B1ta_sahanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1_A73804.pdf, 04.06.2022.

Türk Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezi (Türkdegs), "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine Türkiye'nin Taraf Olmamasının Nedenleri", https://turkdegs.org/icerik/birlesmis-milletler-deniz-hukuku-soezlesmesine-tuerkiyenin-taraf-olmamasinin-nedenleri, 20.02.2023.

Türk Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezi (TURKDEGS (Twitter)), "Cihat Yaycı'nın KKTC'ye Dair Görüşleri Hk.", https://twitter.com/turkdegs/status/1417191023462297604?lang=bg, 19.11.2022.

Türk Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezi (TURKDEGS), "Cihat Yaycı; Lozan'da Belirtildiği Üzere Karasularının 3 Mile İndirgenmesi Talep Edilmelidir!", https://www.youtube.com/watch?v=kPAstcVx4RQ, 28.08.2022.

Türk Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezi (TURKDEGS), Eşek Adası Hk.", https://twitter.com/turkdegs/status/1551988312977641472, 30.07.2022.

Türk Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezi (TURKDEGS), "İngiltere Kıbrıs'taki Toprakları Üzerinden Münhasır Ekonomik Bölge İstiyor!", https://turkdegs.org/icerik/ingiltere-kibristaki-topraklari-uezerinden-muenhasir-ekonomik-boelge-istiyor, 13.11.2022.

Türk Dış Politikası Kriz İncelemeleri, 1996 Kardak Krizi", https://tdpkrizleri.org/index.php/1996-kardak-crisis, 08.06.2022.

Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), "Görevi", https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=Gorevi, 28.11.2021.

T.C. Cumhurbaşkanlığı, "Türkiye'nin Yeni Güvenlik Konsepti Konferansında Yaptıkları Konuşma", https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/61114/turkiyenin-yeni-guvenlik-konsepti-konferansinda-yaptiklari-konusma.html, 10.07.2022.

T.C. Cumhurbaşkanlığı, Erdoğan'ın AK Parti Grup Toplantısında Yaptıkları Konuşma (13.02.2018), https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/90412/ak-parti-grup-toplantisinda-yaptiklari-konusma, 30.07.2022.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Başlıca Ege Denizi Sorunları", https://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa, 08.08.2022.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu'nun 13. Büyükelçiler Konferansı Açılış Hitabı", https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu-nun-xiii-buyukelciler-konferansi-acilis-hitabi-8-8-2022.tr.mfa, 29.08.2022.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)- Örgütünün Dünü, Bugünü ve Geleceği", https://www.mfa.gov.tr/karadeniz-ekonomik-isbirlici-_kei_---orgutunun-dunu_-bugunu-ve-gelececi.tr.mfa#:~:text=Karadeniz%20Ekonomik%20%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi%20%C3%96rg%C3%BCt%C3%BC%20(KE%C4%B0,%2C%20Ukrayna%20ve%20Yunanistan'd%C4%B1r., 03.08.2022.

T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Arama Kurtarma Nedir?", https://denizcilik.uab.gov.tr/ana-kurtarma-nedir, 08.09.2022.

TDK, https://sozluk.gov.tr/, 27.11.2021.

TPAO, "2021 Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu", https://www.tpao.gov.tr/file/2206/2021-petrol-ve-dogal-gaz-sektor-raporu-861629db02eb5624.pdf, 03.08.2022.

TRT Haber, "Bakan Çavuşoğlu: İhlalden Vazgeçmezlerse Adaların Egemenliği Tartışılır", https://www.trthaber.com/haber/gundem/bakan-cavusoglu-ihlalden-vazgecmezlerse-adalarin-egemenligi-tartisilir-686339.html, 10.07.2022.

TRT Haber, "Mavi Vatan Belgeseli", https://www.youtube.com/watch?v=Kuui_8LofFg, 08.06.2022.

TRT Haber, "Türkiye'den BM'ye Mektup: Yunanistan, Ege Adaları'nın Silahsızlandırılmasını İhlal Ediyor", https://www.trthaber.com/haber/gundem/turkiyeden-bmye-mektup-yunanistan-ege-adalarinin-silahsizlandirilmasini-ihlal-ediyor-614892.html 10.07.2022.

T24, “Enerji Şirketi Eni: Savaş Gemileri Gelirse Kıbrıs’tan Çekiliriz”, https://t24.com.tr/haber/eni-savas-gemileri-gelirse-kibris-tan-cekiliriz,843216, 24.11.2022.

Uluçevik, Tugay, “Yunanistan’ın Adalar Üzerindeki Egemenliği Askersizleştirme Şartına Bağlıdır”, https://www.aydinlik.com.tr/haber/yunanistanin-adalar-uzerindeki-egemenligi-askersizlestirme-sartina-baglidir-321632, 28. 06. 2022.

Ulusal Kanal, “Yunanistan’dan Girit’te 12 Mil Kışkırtması Hazırlığı”, https://www.ulusal.com.tr/mavi-vatan/yunanistandan-giritte-12-mil-kiskirtmasi-hazirligi-15004676, 20.11.2022.

Utikad, “Deniz Ticaretinin Ekonomideki Yeri”, https://www.utikad.org.tr/Detay/Sektor-Haberleri/11279/deniz-ticaretinin-ekonomideki-yeri, 08.06.2022.

İlhan Uzgel, “Doğu Akdeniz’de U Dönüşü mü? “, https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2020/09/14/dogu-akdenizde-u-donusu-mu, 30.03.2023.

İlhan Uzgel, “Mavi Vatan’da Bir Ara Bilanço”, https://www.gazeteduvar.com.tr/mavi-vatanda-bir-ara-bilanco-makale-1500092, 30.03.2023.

İlhan Uzgel, “Mavi Vatan ve Türkiye’nin Yeni Güvenlik Doktrini”, https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2020/06/15/mavi-vatan-ve-turkiyenin-yeni-guvenlik-doktrini, 30.03.2023.

Veryansın TV, “Cem Gürdeniz, Mısır ve Yunanistan’ın MEB Anlaşmasını Yorumladı”, https://www.veryansintv.com/cem-gurdeniz-misir-ve-yunanistanin-meb-anlasmasini-yorumladi, 19.11.2022.

You Tube, Tansu Çiller- O Bayrak İnecek, O Asker Gidecek!, https://www.youtube.com/watch?v=VyGFqT91Chk, 08.06.2022.

Yalım, Ümit, “Yunanistan Türk Kıta Sahanlığını Parselleyip Satışa Çıkardı”, https://www.turksam.org/detay-yunanistan-turk-kita-sahanligini-parselleyip-satisa-cikardi, 20.11.2022.

Yaycı, Cihat, "Gayri Askeri Statüde Olmak Kaydıyla Yunanistan'a Devredilen Adaların Devir Şartı Bizzat Yunanistan Tarafından Ortadan Kaldırılmıştır", https://turkdegs.org/icerik/gayri-askeri-statuede-olmak-kaydiyla-yunanistana-devredilen-adalarin-devir-sarti-bizzat-yunanistan-tarafindan-ortadan-kaldirilmistir, 01.09.2022.

Yaycı, Cihat, "Menteşe Adaları ve Meis Bölgesinde Türkiye- İtalya Arasındaki Deniz Sınırını Düzenlemek Üzere Hazırlanan 28 Aralık 1932 Mutabakatı Neden Geçerli Bir Hukuki Metin Statüsü Kazanmamıştır?", https://bau.edu.tr/blog/tr/15857-mentese-adalari-ve-meis-bolgesinde-turkiye-italya-arasindaki-deniz-sinirini-duzenlemek-uzere-hazirlanan-28-aralik-1932-mutabakati-neden-gecerli-bir-hukuki-metin-statusu-kazanmamistir?, 07.06.2022.

Yaycı, Cihat, "Yunanistan Talepleri ve Türkiye", https://www.globalsavunma.com.tr/yunanistan-talepleri-ve-turkiye.html, 23.02.2023.

Yeni Akit, "Fransız Deniz Kuvvetleri Haritayı Paylaştı: Türkiye İçin Büyük Başarı", https://www.yeniakit.com.tr/haber/fransiz-deniz-kuvvetleri-haritayi-paylasti-turkiye-icin-buyuk-basari-1151161.html, 24.11.2022.

Yeniçağ Gazetesi, https://www.yenicaggazetesi.com.tr/bu-da-parayi-nereye-harcayacaklarini-sasiran-araplarin-cilgin-projesi-akpnin-bekledigi-parayla-bakin-ne-yapacaklar-580522h.htm, 30.07.2022.

Yeni Şafak, "Yunan Hükümeti Provokasyonlara Doymuyor: Gayri Askeri Statüdeki Bozbaba Adası'nı Ziyaret Ettiler", https://www.yenisafak.com/dunya/yunan-hukumeti-provokasyonlara-doymuyor-gayri-askeri-statudeki-bozbaba-adasini-ziyaret-ettiler-3835097, 28.06.2022.

You Tube, "Muharrem İnce: AK Parti'ye muhalefet edeceğiz diye Libya ve Mavi Vatan'dan vazgeçmeyeceğiz", https://www.youtube.com/watch?v=0LzIHa6YPes&list=WL&index=41, 03.08.2022.

Yunanistan Denizcilik Hidrografi Merkezi, https://www.hnhs.gr/geoindex/messages.html?lang=en&fbclid=PAAaaM7TBrFekd5u9qNyCIfSpjkL_L4dVQwr5rF_ve6ozbVDxgBh5Um9GSXS0, 19.11.2022.